

วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

ปริญญานิพนธ์

ของ

สุภาวรรณ ยี่บุญยงค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

895.9120537

ส8392

ธ.3

วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

บทคัดย่อ

ของ

สุภาวรรณ ยี่บุญยงค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2548

h 218439

895.9120537
ส8392
ธ.3

สุภาวรรณ ยี่บุญยงค์ (2548) วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

ปริญญาานิพนธ์ ศศ ม (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม

รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข

การวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาค้นคว้าที่มาของของวิเศษในบทละครนอก ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ และบทบาทของของวิเศษในบทละครนอก โดยวิเคราะห์จากวรรณคดีบทละครนอก ได้แก่ สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง คาวี มณีพิชัยตอนต้น มณีพิชัย สังข์ศิลป์ชัย แก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช แล้วนำผลการวิเคราะห์มารายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์พบว่า ของวิเศษมีทั้งที่ระบุที่มาอย่างชัดเจน และไม่ได้ระบุที่มาของวิเศษที่ระบุที่มาส่วนมากจะเป็นของวิเศษของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิง ซึ่งมีที่มา 3 แหล่ง คือ ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิด ได้มาจากมนุษย์ และได้มาจากอมมนุษย์ ส่วนของวิเศษที่ไม่ได้ระบุที่มาจะเป็นของวิเศษของผู้ช่วยตัวเอกและตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งล้วนแต่เป็นอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์เดชทั้งสิ้น ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้พบว่าของวิเศษจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์และของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ คือ ของวิเศษที่เกิดจากการสร้างหรือเนรมิตให้เกิดขึ้น ส่วนของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์แบ่งออกเป็นของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว และของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง ส่วนการนำไปใช้จำแนกออกเป็น 2 ประเด็น คือ จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษและโอกาสที่ใช้ของวิเศษ จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษพบว่าตัวละครมีจุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเองและเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โอกาสที่ใช้ของวิเศษพบว่าตัวละครจะนำของวิเศษไปใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม เมื่อเกิดปัญหา เมื่อเดินทาง และเมื่อต้องปฏิบัติภารกิจพิเศษ ทั้งประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ ตัวละครจะใช้ของวิเศษที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับจุดประสงค์และใช้ได้เหมาะสมกับโอกาสและสถานการณ์ขณะนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับบทบาทของของวิเศษในบทละครนอกพบว่า ของวิเศษมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ตัวละคร และการสร้างฉาก กล่าวคือ ของวิเศษที่มีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องจะช่วยให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนานตื่นเต้นและน่าติดตาม ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล และช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง ส่วนบทบาทของของวิเศษที่มีต่อตัวละครพบว่าของวิเศษจะช่วยเสริมบุญญาธิการและความเก่งกล้าสามารถของตัวละคร ส่วนบทบาทที่มี

ต่อการสร้างฉาก พบว่าของวิเศษจะมีบทบาทในการช่วยทำให้เกิดภาพ เสียง และบรรยากาศที่
คล้ายตามและเหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งจะส่งผลให้เนื้อเรื่องของบทละครนอก
สนุกสนานตื่นเต้นและชวนให้ติดตาม

AN ANALYSIS OF MAGICAL OBJECTS
IN THE DRAMAS OF ORDINARY THAI PEOPLE

AN ABSTRACT
BY
SUPAWAN YEEBOONYAN

Presented in partial fulfillment of the requirements
For the master of Art degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2005

Supawan Yeeboonyan (2005) *An Analysis of Magical Objects in the Dramas of Ordinary Thai People* M A Thesis (Thai) Bangkok Graduate School, Srinakharinwirot University Committee Associate Professor Supha Panjaroen and Assistant Professor Wimon Siri Ruamsuk

The thesis was an explanatory account of magical objects that appeared in the dramas of ordinary people *Sungthong, Chaiyachet, Kraithong, Khawee, Maneepichai, Sangsilpchai, Kaewnama and Wongthevaraj*. The purpose was to analyze their origin, type, application and role. The research results were presented in a descriptive manner.

The findings revealed the following. The origins of some magical objects were clearly accounted for while others were not. If the source of a magical object was clearly explained, usually it belonged to the main character. The sources of such objects could be of three types: congenital magical objects, those obtained from humans and those from non-humans. If the origin of a magical object was not accounted for, usually the object belonged to the main character's foil or an antagonist who possessed superhuman power. There were two types of magical objects: with and without power. Usually a powerless object was materialized by someone. Powerful objects were divided into two types: those with one kind of power and those with multi powers. In terms of application, the objective and the opportunity to use a magical object were discussed. A magical object was used to help its owner or other characters. The object was used in war, in crisis, during travel or in operation of a task. All types of magical objects and their usage in an effective stage depends upon the character's decision to use in accordance with objectives and opportunities arise in each situation.

Finally, magical objects played crucial roles in terms of plot, characterization and setting. They enhanced the plot, making the story more logical and thus more enticing for the audience. The most crucial role of magical objects is that they're being used as power beneath the existing power of each character. They also supported the audience's supernatural beliefs. In characterization, the magical objects enhanced a character's ability as well as indicating his/her social status. Regarding settings, the magical objects

enhanced the setting by creating the sound, image and atmosphere desirable for the story
to make it appealing to the audience

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

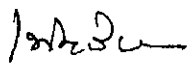
ของ

สุภาวรรณ ยี่บุญยงค์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

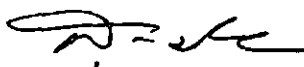

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

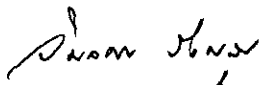
วันที่ 20 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

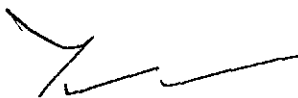
ประธาน

(รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ)

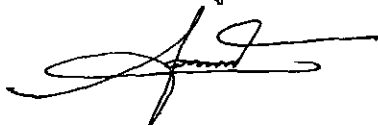
กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ ดวงจันทร์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า ตลอดจนให้ความเมตตาคอยช่วยเหลือและผลักดันจนกระทั่งปริญญานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข กรรมการที่กรุณาเสียสละเวลาเป็นผู้ให้คำแนะนำ และขัดเกลาให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์ และอาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่า โดยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่มีคุณค่าแก่ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และปลูกฝังให้ผู้วิจัยรักและเห็นคุณค่าความงามของภาษา และวรรณคดีไทย

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโท ปัทมา คำประสิทธิ์, วรรณชล ฤกษ์วันดี, รสลิน นิรันราย, ยอดดอย นุพศิริ, สุมาลี แก่นการ, หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน, วาสนา ดอนจันทร์ทอง, วิลาสินี กสิบุตร และสามารถ ที่มอบความเป็นกัลยาณมิตรและอยู่เคียงข้างผู้วิจัยทั้งในยามทุกข์และสุข

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ปรีดา ยี่บุญยงค์ ผู้ที่สนับสนุนด้านการศึกษาและเป็นผู้ให้ผู้วิจัยมาตลอดชีวิต และคุณณัฐพล ยี่บุญยงค์ พี่ชายผู้เป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

สุภาวรรณ ยี่บุญยงค์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2 วิเคราะห์ที่มาของของวิเศษ	10
ของวิเศษที่ระบุที่มา	10
ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิด	10
ของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์	13
ของวิเศษที่ได้มาจากอมนุษย์	20
ของวิเศษที่ไม่ระบุที่มา	35
3 ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้	49
ประเภทของของวิเศษ	49
ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์	49
ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์	62
ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว	62
ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง	116
การนำไปใช้	141
จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษ	141
เพื่อช่วยเหลือตนเอง	141
เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	176

สารบัญ

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
โอกาสที่ตัวละครนำของวิเศษไปใช้	189
เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม	190
เมื่อเกิดปัญหา	203
เมื่อเดินทาง	217
เมื่อต้องปฏิบัติภารกิจพิเศษ	223
4 วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก	231
บทบาทต่อการดำเนินเรื่อง	231
ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานตื่นเต้นและน่าติดตาม	231
ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล	255
ช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง	266
บทบาทต่อตัวละคร	268
เสริมบุญญาธิการของตัวละคร	269
เสริมความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละคร	271
บทบาทต่อการสร้างฉาก	278
ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านภาพ	279
ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านเสียง	292
ของวิเศษช่วยให้ฉากมีบรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของ ตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง	295
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	299
สรุปผลการศึกษา	299
อภิปรายผล	300
ข้อเสนอแนะ	301

บทที่	สารบัญ	หน้า
บรรณานุกรม		302
ประวัติย่อผู้วิจัย		304

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ความสนุกเพลิดเพลินอย่างหนึ่งที่เราได้จากการอ่านวรรณคดี คือความพิสดารเหลือเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเนื้อเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเหินเดินอากาศ การใช้เวทมนตร์ การแปลงกาย การใช้อาวุธวิเศษ การเนรมิตสิ่งของต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สร้างความสนุกสนาน ตื่นเต้นให้แก่เนื้อเรื่องไม่น้อย ซึ่งไม่เพียงแต่จะปรากฏในวรรณคดีไทยเท่านั้น ในวรรณคดีต่างชาตก็มีเรื่องเหล่านี้เช่นกัน ดังที่ สมพร ร่วมสุข (2521 : 3) กล่าวว่า "เรื่องโรมานซ์ซึ่งเป็นเรื่องลึกลับมีสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ยักษ์ ปีศาจ ของวิเศษต่างๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยเสริมความโลดโผนพิสดารของเรื่องให้เด่นชัดขึ้นอีก ทำให้เห็นว่าตัวละครของเรื่องมีความสามารถ" ซึ่งสอดคล้องกับที่ ลัดดา ปานุทัย (2520 : 150) กล่าวว่า "ในวรรณคดีโบราณไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีของชาติใด มักจะมีการใช้อาวุธวิเศษหรือวัตถุวิเศษต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพเหนือวัตถุธรรมดา เช่น พรมวิเศษ ไม่เท้ากายสิทธิ์ และไม้กวาดของแม่แมด ในรามเกียรติ์ ศรของพระรามเป็นอาวุธวิเศษ ในเรื่องสังข์ทอง ไม้เท้ากายสิทธิ์และเกือกแก้วเป็นวัตถุวิเศษ"

เป็นที่น่าสังเกตว่าอิทธิฤทธิ์จากของวิเศษเป็นสื่อนำของเรื่องอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดี จนอาจนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ช่วยในการสร้างเรื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างสนุกสนาน ตื่นเต้น พิสดาร และน่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตัวละครอีกด้วย เพราะหากตัวละครมีพลังกำลัง มีเวทมนตร์คาถาอาคมที่เก่งกล้าเพียงใดก็ตาม แต่ขาดของวิเศษหรืออาวุธคู่กายก็เหมือนกับขาดลักษณะพิเศษเฉพาะตัวไป ไม่ว่าจะเป็นตัวละครหรือตัวร้ายก็มักจะต้องมีของวิเศษมาช่วยเสริมบทบาทด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะตัวละครเอก ดังที่ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร 2514 : 35 , อ้างอิงจาก น.ม.ล. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) 2499 : 129-130) ได้ทรงอธิบายว่า

ในเรื่องโรมานซ์อันเกี่ยวกับอัศวินในยุคกลาง มักกล่าวถึงแต่การแสวงหาอาวุธวิเศษหรือแสวงหา ของวิเศษที่มีอยู่ตามที่ต่างๆ เป็นของที่ตกทอดจากนักรบโบราณบ้าง ของที่ผู้วิเศษสร้างขึ้นและซ่อนไว้ตามที่ต่างๆบ้าง บางทีก็เป็นการแสวงหาพาหนะคู่ขา ดังเช่น รินัลโด (Rinaldo) ในนิทานชุดพระเจ้าชาลมาญเดินทางไปหาม้าเบยาร์ด โอลันโดไปแสวงหาเครื่องรบของเฮกเตอร์ (Hector) เจ้าชายแห่งกรุงทรอย เป็นต้น

ในวรรณคดีไทยก็เช่นเดียวกัน ดังที่ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2514 : 35) กล่าวว่า "เรื่องทำนองนี้ในวรรณคดีไทยก็มี เช่น ขุนแผนเดินทางไปเที่ยวแสวงหาม้าที่มีลักษณะดีตามตำรา และเสาะหาส่วนผสมในการตีดาบฟ้าฟัน เป็นต้น"

ตัวละครเอกในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง นอกจากจะมีบุญญาธิการ มีรูปงามแล้วก็มักจะมีของวิเศษ หรือที่เรียกว่าของคู่บุญติดตัวมาแต่กำเนิด เพื่อเสริมบทบาทให้ตัวละครมีลักษณะเด่นได้ทางหนึ่ง หรือไม่เช่นนั้นก็จะได้รับของวิเศษจากผู้ที่มีฤทธิ์หรือมีอำนาจเหนือกว่า เช่น เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ พระสมุทรโฆษมีพระขรรค์ใช้เหาะได้ซึ่งได้จากวิทยากร เรื่องโคบุตร โคบุตรมีเครื่องเทพศาสตราซึ่งได้มาจากพระอาทิตย์ เป็นของวิเศษที่มีคุณสมบัติหลายอย่างคือใช้เป็นอาวุธ ใช้เหาะเหินเดินอากาศ และใช้แปลงเป็นสิ่งต่างๆ ได้ เรื่องลักษณวงศ์ นางทิพเกษมมีแหวนวิเศษซึ่งได้มาจากเทวดา สามารถใช้แปลงเพศเป็นชายเมื่อครั้งที่นางพลัดพรากกับพระลักษณวงศ์ในป่า เรื่องพระอภัยมณี สุดสาครมีไม้เท้าวิเศษซึ่งได้มาจากพระฤาษี สามารถใช้ป้องกันตัวและปราบภูตผีปีศาจ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าตัวละครมักได้ของวิเศษมาจากผู้ที่มีฤทธิ์หรือมีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ควรยกย่องนับถือ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าคนดีมักได้รับความอุปถัมภ์ช่วยเหลือจากบุคคลอื่นอยู่เสมอโดยเฉพาะในยามที่เกิดเหตุการณ์คับขัน สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดีไทย

ของวิเศษในวรรณคดีนอกจากจะมีบทบาทสำคัญต่อตัวละครแล้ว ยังมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เช่น เรื่องลักษณวงศ์ มีม้าขี่เผือกที่ดาดสเกลให้ เป็นพาหนะประจำตัวของลักษณวงศ์ ม้าขี่เผือกนี้สามารถเหาะได้ทำให้ลักษณวงศ์เดินทางไปเมืองยักษ์ได้รวดเร็วขึ้น ของวิเศษมีบทบาทที่ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผลด้วย เช่น เรื่องสิงห์ไกรภพ มีต้นสรรพยาซึ่งเป็นต้นไม้วิเศษ แต่ละกิ่งของต้นจะมีสีสันแตกต่างกัน เมื่อกินไปแล้วจะแปลงร่างเป็นสัตว์ตามคุณสมบัติของแต่ละกิ่งได้ สิงห์ไกรภพก็ได้กินกิ่งสีเขียวเพื่อแปลงเป็นนกแก้วและหลบหนีออกจากเมืองยักษ์ ไม่เช่นนั้นแล้วก็จะเป็นการยากที่สิงห์ไกรภพจะหลบหนีบริวารยักษ์ออกมาได้

นอกจากนี้ของวิเศษในวรรณคดียังมีบทบาทสำคัญในการสร้างจินตภาพให้แก่ผู้อ่าน เพราะอิทธิฤทธิ์อันพิสดารของของวิเศษ เช่น ดาบฟ้าฟันในเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อขุนแผนยกดาบฟ้าฟันขึ้นกวัดแกว่งก็เกิดปรากฏการณ์ฟ้าผ่าเสียงสนั่นหวั่นไหว เรื่องสิงห์ไกรภพ เมื่อยังศรออกไปจะมีธนูนับแสนลูกออกมาจากศร และเรื่องรามเกียรติ์ ตอนที่พระรามแผลงศรให้สุครีพดูศรที่ยิงออกไปก็เกิดเป็นดวงดาว ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ได้ เป็นต้น

ในบทละครนอกซึ่งเป็นวรรณคดีประเภทหนึ่งที่เน้นความสนุกสนานโลดโผนพิสดารเป็นสำคัญ ก็มีการใช้ของวิเศษเพื่อให้เรื่องมีสีสันเพิ่มขึ้น อีกทั้งของวิเศษที่ปรากฏในบทละครนอกก็มีบทบาทสำคัญต่อตัวละครเพื่อเสริมให้ตัวละครมีลักษณะเด่นเช่นเดียวกัน เช่น เรื่องสังข์ทอง พระสังข์มีเกือกแก้วซึ่งได้มาจากนางพันธุรัต เมื่อสวมแล้วสามารถเหาะได้ ของวิเศษที่มีส่วนช่วยให้ตัวละครประสบความสำเร็จในการปราบศัตรู เช่น เรื่องไกรทอง ไกรทองนั้นเป็นเพียงพระเอกชาวบ้านธรรมดา และถึงแม้ว่าจะมีวิชาอาคมแก่กล้าเพียงใดก็ตาม แต่หากไกรทองไม่มีหอกสะตะโลหะ อาวุธวิเศษที่มีพลังอำนาจสามารถปราบเขี้ยวแก้วกายสิทธิ์ของวิเศษของชาลวันได้ ไกรทองก็อาจปราบชาลวันไม่ได้สำเร็จ แสดงให้เห็นว่าหอกสะตะโลหะนี้เป็นของวิเศษที่ช่วยผลักดันให้ไกรทองประสบความสำเร็จได้ทางหนึ่ง

ของวิเศษที่ปรากฏในบทละครนอกยังมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เช่น เรื่องแก้วหน้าม้ามีเรือเหาะที่พระฤาษีเสกให้ นางแก้วหน้าม้าจึงสามารถเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายเป็นพุทธบูชาได้ทันเวลา และของวิเศษในบทละครนอกมีบทบาทช่วยให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลด้วย เช่น เรื่องคาวี เมื่อท้าวสันนุราชต้องการชุบตัวพหุลิขัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายคาวีให้เล็กเท่าตุ๊กตาเพื่อซ่อนอยู่ในย่ามของตน จึงเป็นการง่ายที่คาวีจะหลบซ่อนเข้าไปในพิธีโดยที่ไม่มีผู้ใดสงสัย นอกจากนี้ของวิเศษในบทละครนอกยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างจินตภาพให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย เช่น เรื่องวงศ์เทวราช เมื่อพระวงศ์เทวราชแผลงศรก็จะเกิดปรากฏการณ์เสียงสะเทือนเลื่อนลั่นไปทั่วป่า และเมื่อท้าวสาสตราฐรแผลงศรก็จะเกิดมีนาคราชมากมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพคล้ายตามที่ถูกบรรยายไว้ และทำให้ฉากมีบรรยากาศที่น่าตื่นตาตื่นใจ

จะเห็นได้ว่าของวิเศษที่ปรากฏในวรรณคดีมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของตัวละครเลย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องของวิเศษที่ปรากฏในวรรณคดีประเภทบทละครนอก ในประเด็นที่เกี่ยวกับที่มาของของวิเศษ ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ รวมทั้งบทบาทของของวิเศษที่มีต่อเนื้อเรื่อง และโดยที่ยังไม่มีการศึกษา “ของวิเศษ” ในวรรณคดีไทยอย่างจริงจัง การศึกษาเรื่องนี้อย่างละเอียดจะทำให้เข้าใจวรรณคดีไทยได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

- 1 เพื่อวิเคราะห์ที่มาของของวิเศษในบทละครนอก
- 2 เพื่อวิเคราะห์ประเภทของของวิเศษ และการนำไปใช้
- 3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงที่มาของของวิเศษ ประเภทของของวิเศษ และการนำไปใช้ ซึ่งจะทำให้เข้าใจลักษณะของของวิเศษในวรรณคดีไทยชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงบทบาทของของวิเศษที่มีต่อเนื้อเรื่องในแง่ของการดำเนินเรื่อง การสร้างฉาก และตัวละคร ซึ่งจะทำให้เห็นถึงความสำคัญของของวิเศษว่ามีบทบาทต่อเนื้อเรื่องอย่างไร

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะศึกษา “ของวิเศษ” ในบทละครนอกสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

1 สังข์ทอง	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2 ไชยเชษฐ	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
3 ไกรทอง	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
4 คาวี	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
5 มณีพิชัย	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
มณีพิชัยตอนต้น	พระนิพนธ์ในกรมหลวงวรวงศ์เนตรนรินทรฤทธิ์
6 สังข์ศิลป์ชัย	พระนิพนธ์ในกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์
7 แก้วหน้าม้า	พระนิพนธ์ในกรมหลวงวรวงศ์เนตรนรินทรฤทธิ์
8 วงศ์เทเวราช	หลวงพัฒน์พงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ของวิเศษ หมายถึง วัตถุสิ่งของ อาวุธ เวทมนตร์ และอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาที่เป็นอยู่ หรืออาจเป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามปกติสามัญ แต่เกิดจากการสร้างหรือบันดาลด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ ซึ่งของวิเศษนั้นอาจแสดงอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวหรือหลายอย่างก็ได้

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ขั้นตอนและวิธีการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

- 1 รวบรวมข้อมูลและศึกษาวรรณคดีทั้ง 8 เรื่อง อย่างละเอียด
- 2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์
- 3 วิเคราะห์ที่มาของของวิเศษ โดยจะวิเคราะห์จากเนื้อเรื่องว่าตัวละครได้ของวิเศษมาอย่างไร หากตัวละครได้ของวิเศษมาจากบุคคลอื่น ก็วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ของวิเศษกับผู้รับของวิเศษ และลักษณะร่วมที่ปรากฏ
- 4 วิเคราะห์ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ โดยจะวิเคราะห์จากเนื้อเรื่องและพฤติกรรมของตัวละคร
- 5 วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษ โดยจะวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษที่มีต่อเนื้อเรื่องและบทบาทของของวิเศษที่มีต่อสังคม โดยศึกษาจากเนื้อเรื่อง ตัวละคร และการนำของวิเศษไปใช้
- 6 เสนอผลงานการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

- 1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับของวิเศษ
- 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับของวิเศษ

1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับของวิเศษ

วิเชียร เกษประทุม (2542) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้าน ว่าสามารถแบ่งอนุภาคได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ตัวละคร 2) วัตถุสิ่งของ 3) เหตุการณ์หรือพฤติกรรม ในส่วนของ "วัตถุสิ่งของ" ผู้เขียนได้อธิบายว่า วัตถุสิ่งของ คือสิ่งของที่มีลักษณะเด่นหรือแปลก เช่น ตะเกียงวิเศษ ดาบวิเศษ พรมวิเศษ บ้านทำด้วยขนมปัง ต้นโพธิ์ทอง เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน อันได้แก่ "ความเชื่อเกี่ยวกับวิद्याคม" สรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยว

กับวิทยาคม แบ่งออกได้เป็น 2 เรื่อง คือ ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา และความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษ ในส่วนของ “ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษ” คือสิ่งของที่นับถือว่าป้องกันอันตรายได้ และมีอำนาจ ลี้ลับ เช่น ยันต์ที่สามารถเสกของได้ โองวพิเศษที่เมื่อมีอะไรตกลงไปในโองจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ใบไม้วิเศษที่สามารถชุบชีวิตคนตายให้ฟื้นได้ เป็นต้น

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543) ได้กล่าวถึง นิทานมหัศจรรย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนิทาน พื้นบ้านไทย ว่ามีลักษณะโครงสร้างโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ของยุโรป คือ มีความเกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ต่างๆ ความมหัศจรรย์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของไทย ได้แก่ การเหาะเหินเดินอากาศ การแปลงกาย การใช้เวทมนตร์ การสาป การชุบชีวิต การเนรมิต และ ของวิเศษ เช่น ธนู ดาบ แหวน เป็นต้น นอกจากนี้พระเอกในนิทานมหัศจรรย์ของไทยบางเรื่องอาจเกิดมาพร้อมกับของวิเศษ หรือไม่เช่นนั้นก็จะมีผู้ช่วยเหลือนำของวิเศษมาให้ เช่น พระอินทร์ ฤาษี เป็นต้น

2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับของวิเศษ

เอื้อนทิพย์ พิระเสถียร (2529) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก” ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาในปัญญาสชาดกเปรียบเทียบกับนิทานพื้นเมือง โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แบบเรื่อง และอนุภาคในปัญญาสชาดก แล้วนำไปเปรียบเทียบกับแบบเรื่องและอนุภาคในนิทานพื้นเมือง เพื่อศึกษาความเหมือนและความแตกต่าง ในที่นี้จะสรุปเฉพาะพลังอำนาจจากของวิเศษ ซึ่งเป็นอนุภาคหนึ่งที่ปรากฏในนิทานปัญญาสชาดก ดังนี้

“พลังอำนาจจากของวิเศษ” ผู้วิจัยได้พิจารณาเป็น 2 ประเด็น คือ 1 อิทธิฤทธิ์ของของวิเศษ 2 ที่มาของของวิเศษ

1 อิทธิฤทธิ์ของของวิเศษ แบ่งเป็นข้อย่อยได้ดังนี้

ของวิเศษที่พาเหาะได้

ของวิเศษที่ทำให้เดินบนน้ำได้

ของวิเศษที่เปลี่ยนสภาพคนหรือวัตถุ

ของวิเศษที่สามารถชุบชีวิตหรือทำให้ตาย

ของวิเศษที่สามารถเอาชนะศัตรูได้

ของวิเศษที่สร้างความเป็นมิตรกับฝ่ายตรงข้าม

ของวิเศษที่เนรมิตข้าวของเครื่องใช้

ของวิเศษสารพัดนึก

ของวิเศษให้พละกำลัง

ของวิเศษที่ทำให้ได้รับเกียรติสูงส่ง

ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

2 ที่มาของของวิเศษ พระเอกได้ของวิเศษจากบุคคลและด้วยวิธีการต่างๆ คือ

ของวิเศษได้จากเทพ

ของวิเศษได้จากวิทยากร

ของวิเศษได้จากมนุษย์

ของวิเศษได้จากยักษ์

ของวิเศษได้จากสัตว์

จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์อนุภาคในนิทานปัญญาสชาดก สิ่งที่น่าสนใจเกิดประการหนึ่งในนิทานปัญญาสชาดกก็คือ ความสำเร็จของตัวเอกมักขึ้นอยู่กับอำนาจวิเศษและความมหัศจรรย์ต่างๆ ยิ่งกว่าความสามารถของตนเอง

วรรณ บำรุง (2534) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาโครงเรื่องและอนุภาคในวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทานจากฉบับตัวเขียนที่มีในหอสมุดแห่งชาติ" ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงลักษณะโครงเรื่องและอนุภาคที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทาน ในส่วนของอนุภาคที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทาน ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง อนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร อนุภาคเกี่ยวกับของวิเศษ และอนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ ในส่วนของ "อนุภาคเกี่ยวกับของวิเศษ" นั้นผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ ของวิเศษที่เป็นสิ่งของ ของวิเศษที่เป็นอาวุธ และของวิเศษที่เป็นเวทมนตร์คาถา

ของวิเศษที่เป็นสิ่งของ เช่น ไม้เท้า รองเท้า ยาทิพย์ แก้วมณี พินท แหวน เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้ก็จะมีคุณสมบัติพิเศษต่างๆ เช่น สามารถนำมาใช้ในการเหาะ ใช้ในการดับไฟ ใช้ชุบชีวิตได้ เป็นต้น

ของวิเศษที่เป็นอาวุธ มีหลายชนิด เช่น ศร จักร พระขรรค์ กระบอง เป็นต้น อาวุธเหล่านี้ก็จะมีคุณสมบัติพิเศษต่างๆ เช่น ใช้ปราบศัตรู ใช้แปลงเป็นสิ่งต่างๆ ใช้เนรมิตสิ่งต่างๆ ใช้ชุบชีวิต เป็นต้น

ของวิเศษที่เป็นเวทมนตร์คาถา มีคุณสมบัติ เช่น ใช้เหาะ ใช้สะกด ใช้แปลงกาย ใช้เนรมิตสิ่งต่างๆ ใช้ดำดิน เป็นต้น

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า อนุภาคเกี่ยวกับของวิเศษมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร และอนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญเลย

ชนิษฐา ตันติพิมล (2535) ได้วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์ความเชื่อเชื่อในนิทานคำกลอนของสุนทรภู่" โดยศึกษานิทานคำกลอน 4 เรื่อง คือ โคบุตร ลักษณะวงศ์ สิงหไกรภพ และพระอภัยมณี ผู้วิจัยพบว่าความเชื่อที่ปรากฏในนิทานคำกลอนของสุนทรภู่มี 3 ประเด็น ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับตัวละคร ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของวิเศษ และความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ในที่นี้จะกล่าวถึงประเด็นของ "ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของวิเศษ" ดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของวิเศษ สิ่งของวิเศษ หมายถึง สถานที่ วัตถุและอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนและสัตว์ ซึ่งมีลักษณะแปลกประหลาดน่าพิศวง เร้นลับ และมีคุณลักษณะพิเศษที่อาจมีอิทธิฤทธิ์ หรืออาจไม่มีอิทธิฤทธิ์ก็ได้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของสิ่งของวิเศษออกเป็น 2 ประเภท คือ 1 สิ่งของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิทยาคม 2 สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิทยาคม

1 สิ่งของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิทยาคม หมายถึง สิ่งของที่มีลักษณะพิเศษแปลกไปจากที่เคยพบเห็นมีทั้งที่เป็นสถานที่ อาวุธ สิ่งของ ล้วนแล้วแต่มีลักษณะที่เชื่อเชื่อไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามความเป็นจริง เช่น เกาะแก้วพิสดารในเรื่องพระอภัยมณี เกาะแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีข้าวสาละย้อมมากมายที่สามารถออกรวงมาเป็นข้าวสารได้ในทันทีโดยไม่ต้องดำข้าวเปลือกออก นอกจากนั้นบนเกาะแก้วพิสดารแห่งนี้ยังมีปรากฏชนชาติหลายภาษาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ศพนางผีเสื้อสมุทรในเรื่องพระอภัยมณี เป็นศพที่มีลักษณะแปลก กล่าวคือศพของนางได้แข็งเป็นหินและที่ปากจะมีน้ำไหลออกมา หากผู้ใดดื่มกินจะมีผลกำลังมาก โต๊ะอาหารในเรื่องพระอภัยมณี เป็นโต๊ะที่สามารถหมุนได้รอบ วังตัวเอง และเมื่อเสร็จงานเลี้ยงแล้ว โต๊ะจะกลับเองได้ เป็นต้น

2 สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิทยาคม หมายถึง สิ่งของที่มีลักษณะพิเศษแปลกไปจากที่เคยพบเห็น และมีอิทธิฤทธิ์ทางวิทยาคมเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่น ยาช่วยฟื้นชีพ ในเรื่องโคบุตร ยานี้จะช่วยทำให้คนตายฟื้นคืนชีพได้ดังเดิม แหวน ในเรื่องลักษณะวงศ์ แหวนนี้หากหญิงสวมใส่เมื่อใดจะกลายเป็นพราหมณ์หนุ่ม แต่หากถอดออกเพศบุรุษจะหาย เป็นต้น

สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง เช่น พินในเรื่องสิงหไกรภพ เป็นเครื่องดนตรีประจำองค์ของพระเทวราช ใช้สะกดให้หลับ สามารถบรรเลงให้เกิดความไพเราะและบรรเลงให้แก้วหูแตกได้ ปี่ในเรื่องพระอภัยมณี มีคุณสมบัติหลายอย่าง อาทิ ใช้สังหาร ให้สัญญาณสะกดให้หลับ ห้ามทัพ เป็นต้น ตรารานูในเรื่องพระอภัยมณี เป็นของคู่บ้านคู่เมืองของเมืองลังกา ตรารานูนี้สามารถป้องกันอันตรายได้ และสามารถให้แสงสว่างในเวลากลางคืน เป็นต้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง "วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก"

บทที่ 2

วิเคราะห์ที่มาของของวิเศษ

ของวิเศษที่ปรากฏในบทละครนอกมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นของวิเศษของตัวละครฝ่ายดีและตัวละครฝ่ายร้าย ของวิเศษเหล่านั้นมีที่มาต่างๆ กันสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของผู้ให้ของวิเศษและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับ

จากการศึกษาของวิเศษในบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง ผู้วิจัยจะศึกษาที่มาตามเนื้อเรื่องในบทละครนอก ที่มาของของวิเศษจะมีทั้งที่ระบุที่มาอย่างชัดเจนและไม่ได้ระบุที่มา ดังนี้

1 ของวิเศษที่ระบุที่มา

ของวิเศษที่ระบุที่มาอย่างชัดเจนส่วนมากเป็นของวิเศษของตัวเอกของเรื่อง ซึ่งของวิเศษเหล่านั้นสามารถจำแนกที่มาได้ดังนี้

- 1 1 ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิด
- 1 2 ของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์
- 1 3 ของวิเศษที่ได้มาจากอมมนุษย์

1 1 ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิด

ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิดเป็นของวิเศษที่ตัวละครมีติดตัวมาตั้งแต่เกิดซึ่งจะพบในตัวละครที่เป็นพระเอกของเรื่องเท่านั้น ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิดที่พบในบทละครนอก ได้แก่ หอยสังข์ ศรและพระขรรค์ ดังนี้

1 1 1 หอยสังข์

หอยสังข์ที่พระเอกมีติดตัวเมื่อครั้งที่ถือกำเนิดมีปรากฏในเรื่องสังข์ทอง และสังข์ศิลป์ชัย

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อพระสังข์ได้ถือกำเนิดจะมีหอยสังข์เป็นที่ซ่อนตัวออกมาด้วย ดังในเรื่องนางจันทน์เหวี่ยงเหยื่อของท้าวยศวิมลประสูติพระสังข์ ดังความว่า

เมื่อนั้น
มิได้วายว่างบางเบา

มเหสีป่วนปั่นพระครรภ์เจ้า
เจ็บราวกับเขาผูกคร่ำรำ

เป็นกรรมตามทันทมเหสี
ยามปลอดภัยตลอดพระลูกยา

จะจากที่สมบัตินิวัตตา
กุมารากำบังเป็นสังข์ทอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 18)

ตอนที่นางจันทาสนมของท้าววยศวิมลคิดกลั่นแกล้งนางจันทเทวี
พระมเหสี นางได้ทูลยุยงให้ท้าววยศวิมลจับพระสังข์มาฆ่าเสีย เหล่าทหารก็นำตัวพระสังข์เข้ามา
ในวัง ท้าววยศวิมลได้ซักถามถึงกำเนิดของพระสังข์ พระสังข์ก็ตอบว่า " แม่ข้าคลอดมา
ประหลาดคน หอยสังข์บังตนข้าออกมา "

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

เมื่อครั้งที่นางประทุมมเหสีของท้าวเสนากฎประสูติพระสังข์ศิลป์ชัย
พระสังข์ศิลป์ชัยได้ถือกำเนิดโดยถือสังข์ติดตัวมา ดังความว่า

ลูกคลอดผิดคนทั้งแผ่นดิน

มือถือสังข์ศิลป์แลพระขรรค์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 580)

112 ศร

ศรที่พระเอกมีติดตัวเมื่อครั้งที่ถือกำเนิดพบในเรื่องไชยเชษฐ
และเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐ์

นางสุวิญชามเหสีของพระไชยเชษฐ์ประสูติพระโอรสนารายณิเบศร์
พระนารายณิเบศร์ได้ถือกำเนิดโดยมีศรติดตัวมาด้วย มเหสีทั้งเจ็ดของพระไชยเชษฐ์นำ
พระนารายณิเบศร์ใส่หีบลอบไปฝังแล้วทูลความเท็จแก่พระไชยเชษฐ์ว่านางสุวิญชาประสูติโอรส
เป็นท่อนไม้ พระไชยเชษฐ์จึงขับไล่นางสุวิญชาออกจากวัง จากนั้นนางวิฬารักรับใช้คนสนิทของ
นางสุวิญชาได้ขุดหาพระโอรสนารายณิเบศร์ที่ถูกใส่หีบฝังจนพบ พร้อมกับศรที่มีติดตัวมา
เมื่อครั้งถือกำเนิดด้วย ดังความว่า

เมื่อนั้น	สุวิญชาปรีดีเปรมเกษมสันต์
เอาหีบมาเปิดฝาดูพลัน	จึงเห็นโอรสนั้นเป็นชาย
ยกพระลูกน้อยขึ้นใส่ตัก	พิศพิศตรัสลักษณ์าเจดฉาย
ทรง <u>ศร</u> พระขรรค์สำหรับกาย	ทั้งม้ารถพรรณรายก็มีมา

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 272)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระสังข์ศิลป์ชัยกำเนิดโดยถือศรติดตัวมา ความปรากฏในตอนนี้นางสุจิตรานางรับใช้ของนางประทุมได้ตัดพ้อท้าวเสนาภูกฎที่พระองค์เชื่อคำยุยงของผู้อื่นว่าพระโอรสกำเนิดมาพร้อมกับของวิเศษเป็นกาลีบ้านกาลีเมืองจนขับไล่พระโอรสสังข์ศิลป์ชัยออกจากวัง ดังความว่า

แนฯหม่อมพ่อสังข์ศิลป์ชัย	เป็นกระไรชื่อนักรักไหลหลง
เชื่อด้อยฟังคำเขายุยง	พระองค์ไม่พิจารณา
ลูกของใครมีอยู่ที่ไหน	เหมือนสังข์ศิลป์ชัยโอรสา
<u>ศร</u> สังข์พระขรรค์อันศักดิ์ดา	สำหรับมือถือมาแต่ในครรภ์
ยังเชื่อดำเขาว่าเป็นกาลี	ขับหนีเสียจากเขตชั้นนี้
นี้ได้คิดแล้วหรือพระทรงธรรม	จึงงก้งันตามมาถึงป่าไม้

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 621)

1 1 3 พระขรรค์

พระขรรค์ที่พระเอกมีติดตัวมาเมื่อครั้งที่ถือกำเนิด มีปรากฏในเรื่องไชยเชษฐาและสังข์ศิลป์ชัย ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐา

พระนารายณ์ธิเบศร์มีพระขรรค์ติดตัวมาแต่กำเนิด ดังความในตอนนี้นางสุวิญชาเหมสีของพระไชยเชษฐาประสูติพระโอรสนารายณ์ธิเบศร์

ยกพระลูกน้อยขึ้นใส่ดัก
ทรงครพระขรรค์สำหรับกาย

พิศพัตรลักษณ์าเจดฉาย
ทั้งม้ารถพวรรณรายก็มีมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 272)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย พระสังข์ศิลป์ชัยนอกจากจะมีสังข์และครดิดตัวมาแต่กำเนิดแล้วยังถือพระขรรค์ดิดตัวมาแต่กำเนิดด้วย ดังความว่า

ลูกคลอดผิตคนทั้งแผ่นดิน

มือถือสังข์ศิลป์แลพระขรรค์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 580)

จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิดมีเพียง 3 อย่าง คือ หอยสังข์ ศร และพระขรรค์ ซึ่งพบในบทละครนอก 3 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย ไชยเชษฐ และของวิเศษที่ดิดตัวมาแต่กำเนิดจะมีเฉพาะในตัวละครที่เป็นพระเอกของเรื่องเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการเหนือคนธรรมดาทั่วไป เช่น พระสังข์ในเรื่องสังข์ทอง พระสังข์ศิลป์ชัยในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย พระนารายณ์ธิเบศร์ในเรื่องไชยเชษฐ นอกจากนี้ของวิเศษที่ดิดตัวมานั้นอาจมีเพียงอย่างเดียวหรือหลายอย่างก็ได้ ดังที่พระสังข์มีหอยสังข์กำบังกายออกมาเพียงอย่างเดียว พระสังข์ศิลป์ชัยมีสังข์ ศร และพระขรรค์ และพระนารายณ์ธิเบศร์มีศร และ พระขรรค์ เป็นต้น

1 2 ของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์

มนุษย์ผู้มอบของวิเศษให้ผู้อื่นจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเกินปกติวิสัยมนุษย์ธรรมดา มีความรอบรู้ในวิชาอาคมต่างๆ และส่วนมากผู้ให้ของวิเศษจะมีสถานภาพสูงกว่าผู้รับในการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่ามนุษย์ผู้ให้ของวิเศษ ได้แก่ พระฤาษี พระอาจารย์ และหมอเสน่ห์ ดังนี้

1 2 1 พระฤาษี

พระฤาษี คือผู้ทรงศีลอยู่ในป่าและเป็นผู้ที่รอบรู้วิชาอาคมต่างๆ ในบทละครนอกพระฤาษีเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับตัวเองจนเก่งกล้าแล้วมอบของวิเศษให้

ดังที่พบในเรื่องคำวิ และแก้หน้าม้า ของวิเศษที่ได้มาจากพระฤาษี ได้แก่ เวทมนตร์ พระขรรค์ เรือเหาะ กระท่ายทอง และพรางได้ ดังนี้

1 2 1 1 เวทมนตร์

เวทมนตร์ที่ได้มาจากพระฤาษีมีปรากฏเพียงเรื่องเดียวคือ เรื่องคำวิ
เรื่องคำวิ

พระฤาษีเป็นผู้สอนวิชาอาคมเวทมนตร์แปลงกายให้พหลวิชัย ปรากฏในตอนที่พหลวิชัยจะลอบเข้าเมืองพัทลุงเพื่อไปตามหานางจันทน์สุดา พหลวิชัยก็ได้รำลึกถึงคุณพระฤาษีที่เคยประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ แล้วใช้เวทมนตร์เปลี่ยนสภาพเป็นดาบส และเปลี่ยนสภาพให้คำวิให้ตัวเล็กเท่าตุ๊กตาใส่ลงในย่าม ดังความว่า

ที่คิดจะจำแลงแปลงองค์

เป็นดาบสอุดมค์มาแต่ป่า

จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา

อยู่ในย่ามที่จะพาไป

ว่าแล้วหลับตาดั่งสติ

ตามลัทธิอาจารย์สอนให้

โหมอ่านพระเวทเรื่องชัย

จำแลงแปลงได้ดังจินดา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

1 2 1 2 พระขรรค์

พระขรรค์ที่ตัวละครได้มาจากพระฤาษีมีปรากฏในเรื่องคำวิ เพียงเรื่องเดียว

เรื่องคำวิ

เมื่อครั้งที่พหลวิชัยและคำวิได้เล่าเรียนวิชากับพระฤาษีจนสำเร็จแล้ว พระฤาษีมีความประสงค์จะให้พหลวิชัยและคำวิออกไปเที่ยวแสวงหาบ้านเมืองครอบครอง พระฤาษีจึงให้ทั้งสองออกเดินทางและได้มอบพระขรรค์ที่ผ่านการทำพิธีถอดดวงใจบรรจุไว้ในพระขรรค์ให้พหลวิชัยและคำวิก่อนออกเดินทาง แล้วกำชับทั้งสองว่าให้รักษาพระขรรค์ให้จงดี พระขรรค์นี้จึงไม่ได้เป็นเพียงอาวุธเท่านั้นแต่เป็นเสมือนชีวิตของทั้งสองด้วย ดังที่คำวิได้บอกกับนางจันทน์สุดาว่า “พระขรรค์นี้พี่ฝังชีวิตไว้ ใครลักเข้าเผาไฟจะมรณา” และเมื่อครั้งที่ยายเผ่า ทศประสาทลักพระขรรค์ของคำวิไปเผาไฟ คำวิก็หมดสติทันที ดังความว่า

บัดนั้น	ยายเฒ่าแสนร้ายหมายได้
เห็นองค์ลงเล่นขาล้าย	ก็วิ่งไปยังกองอัคคี
เอาพระขรรค์นั้นวางกลางเพลิงชุม	พินสุ่มใส่เข้าเผาจี
ก่อพลางเหลียวดูพระภูมิ	แล้วเป่าพัดพัดวีวุ่นไป

เมื่อนั้น	พระคาวิร้อนรนไม่ทนได้
เจียนจักพิณาสขาดใจ	แลไปดูยายก็หายตัว

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 456)

พระสุดสิ้นกำลังไม่สั่งได้	ด้วยดวงจิตพิชไฟเผาผลาญ
เอนอิงพิงองค์นั่งคราญ	ภูบาลชวนชนบสลับไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 457)

1 2 1 3 เรือเหาะ

เรือเหาะที่ตัวละครได้มาจากพระฤาษีปรากฏในเรื่องแก้วหน้าม้า
เพียงเรื่องเดียว

เรื่องแก้วหน้าม้า

พระฤาษีมอบเรือเหาะให้นางแก้วหน้าม้า เมื่อครั้งที่นางแก้ว
หน้าม้าจะเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายเป็นมงคลราช ดังความว่า

บัดนั้น	พระมหาดาบสฤาษี
พั่งนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรവാจา
คู่คู่อาจหาญชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งธุระประสงค์จงใจ	เห็นพอจะช่วยได้บ้างอยู่
เป็นหญิงวิ้งมาน่าเอ็นดู	ปะปู้แล้วเห็นไม่เป็นไร

ว่าพลางทางเดินออกมา
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย

จากที่ศาลาอาศัย
บัดใจบังเกิดเป็นนาวิ

(แก้วหน้าม้า 15)

1 2 1 4 กระทายทอง

กระทาย คือ กระบุงเล็ก ปากผาย (ราชบัณฑิตยสถาน 2546
42) กระทายเป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่ตัวละครได้มาจากพระฤๅษี ดังที่พบในเรื่องแก้วหน้าม้า
เรื่องแก้วหน้าม้า
พระฤๅษีใช้เวทมนตร์เนรมิตกระทายทองให้นางแก้วหน้าม้า
ในครั้งที่นางแก้วหน้าม้าจะออกเดินทางตามพระพินทองไปยังเมืองโรมวิถี ดังความว่า

ตาจะช่วยจัดแจงแต่งให้
ว่าพลางทางองค์พระมุนี

ด้วยได้มาพึ่งจนถึงนี้
ร่ายเวทฤทธิจับพลัน

(แก้วหน้าม้า 57)

บังเกิดขึ้นเป็นกระทายทอง
หยิบยื่นให้นางพลางรำพัน

ใส่ของเครื่องทรงสาวสวรรค์
เมื่อนั้นทิศนี้ดาชีวิตไป

(แก้วหน้าม้า 58)

พระฤๅษีได้มอบกระทายทองให้นางแก้วหน้าม้าไว้ใส่เครื่องแต่ง
กาย ดังความที่ว่า " ใส่ของเครื่องทรงสาวสวรรค์ "

1 2 1 5 พราได้

พรา คือ มีขนาดใหญ่ , ถ้าปลายจุ่ม สันหนาและด้ามสั้น เรียก
ว่า พราได้ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 765-766) พราได้พิเศษพบในเรื่องแก้วหน้าม้า

เรื่องแก้วหน้าม้า

พระฤาษีมอบพร้าไต้พิเศษให้นางแก้วหน้าม้า เมื่อครั้งที่นางแก้วหน้าม้าจะออกเดินทางไปช่วยพระพินทอง ณ เมืองของยักษ์พาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางแก้วออกสันขั้วญหาย
กราบพลางทูลความตามอุบาย	ข้าจะคิดผันผายตามไป
พระองค์ได้ทรงพระเมตตา	เปลี่ยนแปลงกายาอย่าซ้ำได้
กรุงยักษ์ศักดิ์สิทธิ์อยู่ทิศใด	จะลาไปตามองค์ทรงธรรม
ฟังพาที	พระมุนีแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ
แน้นจะไปไม่ถึงถึงวัน	รักกันจงรีบจรลี
ตรัสพลางทางหยิบพร้าไต้ใหญ่	ยื่นให้แก่นางโถมศรี
มีฤทธิ์หนักหนาพร้าเล่มนี้	แน้นจะมีประสงคฺสิ่งใด
ฤาจะเปลี่ยนแปลงกายา	ได้ดังจินดาพิศมัย
เจ้าจงสวัสดิมีชัย	ชี้ทิศทางได้ดังจำนง

(แก้วหน้าม้า 114)

122 พระอาจารย์

พระอาจารย์ คือพระภิกษุที่บวชเรียนและมีความรู้ในวิชาอาคมต่างๆ แล้วได้ถ่ายทอดวิชาอาคมเหล่านั้นให้แก่ศิษย์ บางครั้งอาจเป็นผู้มอบของวิเศษให้ด้วย จากการศึกษบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า มีเรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น

เรื่องไกรทอง

ท่านพระครูซึ่งเป็นอาจารย์ที่วัดหน้าพระธาตุผู้ซึ่งประสิทธิ์ประสาทวิชาอาคมให้แก่ไกรทอง ดังความที่ว่า “เจ้าไกรทองเป็นคนรักเรียนวิชาอาคมมาแต่年幼 เมื่อขึ้นไปอยู่เมืองพิศตรอายุได้ 18 ปี เวลาวางการค้าขาย อุตสาหไปเล่าเรียนวิชากับพระครูที่วัดหน้าพระธาตุเสมอไม่ขาด ท่านพระครูรักใคร่บอกวิชาอาคมให้จนชำนาญชำนาญ” (บทละครนอก รวม 6 เรื่อง พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย 2540 :338) ไกรทองจึงเป็นผู้ที่รอบรู้วิชาอาคมต่างๆ จนสามารถนำเอาวิชาที่ได้เรียนไปใช้ปราบพระยาชาลวัน

ในบทละครนอกเรื่องไกรทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนี้ แม้มิได้กล่าวถึงพระอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ไกรทอง แต่ความสามารถของไกรทองในการใช้เวทมนตร์อย่างเชี่ยวชาญ รวมถึงของวิเศษต่างๆ ที่มีในเรื่อง สามารถกล่าวได้ว่าท่านพระอาจารย์เป็นผู้มอบให้เมื่อครั้งที่ไกรทองศึกษาเล่าเรียนกับท่าน ของวิเศษของไกรทองที่พบในเรื่อง ได้แก่ เวทมนตร์สะกด เทียนระเบิดน้ำ และยันต์

1 2 2 1 เวทมนตร์สะกด

เวทมนตร์สะกดที่ไกรทองเรียนมาจากพระอาจารย์ คือ มนต์เทพ รัญจวน และมนตร์มหาละลาย ดังในตอนที่ไกรทองร่ายมนตร์เทพรัญจวนใสนางวิมาลาเพื่อให้นางตาม ไกรทองขึ้นมาบนบกแต่โดยดี ดังความว่า

เมื่อนั้น	วิมาลาโคกคัลย์หนักหนา
ต้องเทพรำจวนป่วนวิญญณ์	ให้แสนเสนาหาเป็นสุดคิด
ซึ่งอาลัยในของทั้งหลาย	ไม่มีความเสียดายแต่สักหนิด
นึกแต่จะภิรมย์ชมชิต	นางจึงลุดติดตามไป

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 352)

นอกจากนี้ไกรทองยังร่ายมนตร์มหาละลายเป่านางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองเพื่อให้นางทั้งสองหายขึ้นเคียงที่ไกรทองเพื่อถึงนางวิมาลา ดังความว่า

ว่าพลางร่ายมนตร์มหาละลาย	เป่าให้กังวบลุ่มหลง
แล้วหยิบพัดร่ายมนตร์เอามั่งลง	ชวนน้องสององค์ให้หลับนอน
สัพยอกหยอกหยิกขิกขี้	ถ้อยที่ดีกันเหมือนแต่ก่อน
อุตสาห์แก้ตัวตนพันโทษกรรม	สโมสรมเป็นสุขทุกนิรันดร์

(บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 372)

1 2 2 2 เทียนระเบิดน้ำ

ไกรทองมีเทียนระเบิดน้ำที่ได้มาจากพระอาจารย์เมื่อครั้งที่เล่าเรียนวิชาอาคมกับท่าน เทียนระเบิดน้ำนี้ไกรทองได้นำมาใช้เมื่อจะเดินทางไปถ้ำชาลวัน ดังความว่า

แล้วจุดเทียนระเบิดเลิคล้ำ

ออกจากถ้ำนำนางสาวศรี

มาตามเปลวปล่องช่องนที

วารีแหวกกว้างเป็นทางไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

1 2 2 2 ยันต์

ไกรทองมียันต์ที่ได้มาจากพระอาจารย์เมื่อครั้งที่เรียนวิชาอาคม ยันต์นี้ไกรทองใช้ปิดกลางเกศของนางวิมาลาเพื่อไม่ให้นางกลายสภาพเป็นจระเข้ ดังความว่า

ซึ่งกลัวว่าจะกลายเป็นกุมภีล

ไม่อาจออกจากที่ถ้ำได้

ที่จะลงเลขยันต์กันไว้

มิให้รูปกลับเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 350)

1 2 3 หมอเสน่ห์

หมอเสน่ห์ คือผู้ชำนาญในคาถาอาคมเกี่ยวกับการทำเสน่ห์และปลุกเสกสิ่งของที่ทำให้คนรัก และในบางครั้งหมอเสน่ห์อาจเป็นผู้มอบของวิเศษด้วย ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

ยายเฒ่าสุเมธาเป็นหมอเสน่ห์ที่ทำเสน่ห์ให้นางจันทากับท้าววยศวิมล ยายเฒ่าสุเมธาจึงได้สอนมนตร์มหาละลวยให้นางจันทาเมื่อครั้งที่นางจันทาไปทำพิธีเสน่ห์กับยายเฒ่า ดังความว่า

แล้วบอกมนตรามหาละลาย
เพ็ดทูลเชื้อฟังตั้งใจ

เป่าไห้งวยงหลงไหล
ว่าไรเห็นจริงทุกสิ่งอัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 40)

จากการศึกษาของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์พบว่ามนุษย์ผู้มอบของวิเศษจะเป็นผู้ที่รอบรู้ในวิชาอาคมและมีสถานภาพสูงกว่าผู้รับ เช่น พระฤาษี พระอาจารย์ ส่วนผู้รับของวิเศษจะเป็นตัวละครประเภทตัวละครเอกชาย ตัวละครเอกหญิง และตัวละครร้าย ซึ่งผู้ให้กับผู้รับอาจมีความสัมพันธ์กันในฐานะอาจารย์กับลูกศิษย์ หรือผู้ให้ของวิเศษกับผู้รับอาจมิได้มีความสัมพันธ์ใดๆ กัน

1.3 ของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์

อมนุษย์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่คน ซึ่งหมายถึงผี เทวดา ยักษ์ รวมทั้งสัตว์และพวกครึ่งคนครึ่งสัตว์ที่กวีสร้างขึ้นมาจากจินตนาการ (สมพร ร่วมสุข 2521 : 8)

ตัวละครอมนุษย์จะมีทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายร้าย อมนุษย์ฝ่ายดีจะให้ความช่วยเหลือพระเอกและนางเอก บางครั้งอาจเป็นผู้เสริมสร้างความเก่งกล้าสามารถหรือนำของวิเศษมาให้ ส่วนอมนุษย์ฝ่ายร้ายมักสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น และจะมีการให้ของวิเศษเฉพาะกลุ่มพวกเดียวกันเท่านั้น

1.3.1 อมนุษย์ฝ่ายดี

อมนุษย์ฝ่ายดีที่พบในวรรณคดีบทละครนอกจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือพระเอกและนางเอกอยู่เสมอ บางครั้งอาจเป็นผู้เสริมสร้างความเก่งกล้าสามารถหรือนำของวิเศษมาให้พระเอกและนางเอกด้วย จากการศึกษามบทละครนอกทั้ง 9 เรื่องพบว่าอมนุษย์ฝ่ายดีที่มอบของวิเศษให้พระเอกและนางเอก ได้แก่ พระอินทร์ เทวดา นางฟ้า ยักษ์ วิทญาร และนาค ดังนี้

1.3.1.1 พระอินทร์

อินทร์ คือชื่อเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และชั้นจาตุมหาราช (ราชบัณฑิตยสถาน 2538 : 947) จัดเป็นเทพองค์หนึ่งที่ปรากฏในบทละครนอกมาก เพราะพระอินทร์เป็นเทพที่คุ้มครองผู้กระทำความดี คอยให้ความช่วยเหลือคนดีที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก และในบางครั้งพระอินทร์ก็เป็นผู้สร้างเสริมฤทธิ์อำนาจและความสามารถให้แก่ตัว

ละครเอกโดยการมอบของวิเศษให้ ในการศึกษาของวิเศษในบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า พระอินทร์จะเป็นผู้มอบของวิเศษให้แก่ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิง ของวิเศษที่ได้มาจากพระอินทร์ ได้แก่ ดวงแก้ววิเศษ จักร พระขรรค์ ม้า ครุฑ เวทมนตร์ บ้านเมืองปราสาท ศาลา เครื่องทรงอาภรณ์ และอาหารทิพย์

- ดวงแก้ววิเศษ

ดวงแก้ววิเศษเป็นของวิเศษของพระอินทร์ที่มอบให้กับตัวละครเอกชายในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ผู้เป็นบิดาของพระวงศ์เทวราชมีดวงแก้ววิเศษดวงหนึ่ง พระองค์ทรงมอบดวงแก้ววิเศษให้แก่พระวงศ์เทวราช เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จลงมาประทานนามให้พระโอรสวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	องค์ท้าวโกษีสโมสร
เห็นพระราชโอรสฤทธิรอน	จำได้แน่นอนก็ยินดี
จึงหยิบดวงจินดาอันเรืองเดช	แสนวิเศษมาประทานพระโอรสศรี
จึงตรัสว่า <u>แก้วจินดาดวงมณี</u>	เป็นของดีเจ้าจะได้เอาไว้ชม

(วงศ์เทวราช 48)

- จักร

พระอินทร์มอบจักรวิเศษให้ตัวละครเอกชายในเรื่องวงศ์เทวราช เพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ประทานจักรวิเศษให้แก่พระโอรสวงศ์เทวราช เมื่อครั้งที่พระอินทร์เสด็จลงมามนุษยโลก ดังความว่า

แล้วหยิบ <u>จักร</u> กับพระขรรค์ม้ฆวฬ	มาประทานเทวราชผู้งามสม
---------------------------------------	------------------------

(วงศ์เทวราช 48)

- พระขรรค์

พระอินทร์เป็นผู้มอบพระขรรค์ให้แก่ตัวละครเอกชายในเรื่อง
วงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ประทานพระขรรค์ให้แก่พระวงศ์เทวราช ในครั้งที่
พระองค์เสด็จลงมาประทานนามให้ ดังความว่า

แล้วหยิบจักรกับพระขรรค์มีขมาพิ

มาประทานเทวราชผู้งามสม

(วงศ์เทวราช 48)

- ม้า

พระอินทร์ประทานม้าวิเศษให้ตัวละครเอกชาย พบในเรื่องวงศ์
เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ได้มอบม้าวิเศษให้แก่พระวงศ์เทวราช โดยพระอินทร์
ได้ปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปม้าและใช้น้ำกายสิทธิ์รดลงที่รูปปั้นนั้นแล้วร่ายเวทมนตร์เป่าลงไป ม้าขี้ผึ้งก็มี
ชีวิตขึ้นมาทันที ดังความว่า

จำจะชุบครุฑให้อยู่ด้วย

กับกัณฐ์ศัสดรอันเกรียงไกร

คิดแล้วองค์ท้าวหัดไวย

ปั้นเปนมิ่งม้าอัสดร

ครั้นทรงปั้นรูปสัตว์ทั้งสองแล้ว

รดด้วยรูปสัตว์ทั้งสองรา

จะได้ช่วยดูแลแก้ไข

เจ้าจะได้ขี่เล่นในดงดอน

เอาสีผึ้งเทียนไชยประภัสสร

แล้วภูธรทรงปั้นครุฑา

จึงเอาน้ำกายสิทธิ์ฤทธิกล้า

เป่าด้วยมนตราเข้าไป

บัดนั้น
ลุกขึ้นด้วยพลันทันใจ

รูปสัตว์ทั้งสองตนไม่ทนได้
ผาดแผลงฤทธิ์ไกรด้วยฤทธิ์

(วงศ์เทวราช 46-47)

- ครุฑ

พระอินทร์มอบครุฑให้ตัวละครเอกชายในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ได้ปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปครุฑแล้วให้น้ำกายสิทธิ์ชุบให้ครุฑมีชีวิตขึ้นแล้วมอบให้พระวงศ์เทวราชก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับดาวดึงส์ ในตอนที่พระอินทร์เสด็จลงมาประทานนามให้พระวงศ์เทวราช ดังความว่า

คิดแล้วองค์ท้าวหิโศก
ปั้นปนมิ่งม้าอัศดร
ครั้นทรงปั้นรูปสัตว์ทั้งสองแล้ว
รดต้องรูปสัตว์ทั้งสองรา

เอาสีผึ้งเทียนไชยประภัสสร
แล้วภูธรทรงปั้นครุฑธา
จึงเอาน้ำกายสิทธิ์ฤทธิ์กล้า
เป่าด้วยมนตราเข้าไป

บัดนั้น
ลุกขึ้นด้วยพลันทันใจ

รูปสัตว์ทั้งสองตนไม่ทนได้
ผาดแผลงฤทธิ์ไกรด้วยฤทธิ์

(วงศ์เทวราช 46-47)

- เวทมนตร์

พระอินทร์ประทานเวทมนตร์ให้ตัวละครเอกมีปรากฏในเรื่องมณีพิชัยตอนต้นและวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัยตอนต้น

พระอินทร์ได้สอนเวทมนตร์ให้นางยอพระกลืน ในครั้งที่นางยอพระกลืนถูกนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยใส่ร้ายว่าเป็นกระสือและถูกขับไล่ออกจากวัง

เมื่อพระอินทร์ผู้เป็นบิดาทราบจึงเสด็จลงมาช่วยเหลือและสอนเวทมนตร์ให้นางยอพระกลิ่น
ดังความว่า

จุมเจิมเฉลิมลักษณวิลาส	แล้วประสาทพรลูกเสนาหา
ให้เรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์ศักดิ์ดา	ใครอย่าได้รอดต่อฤทธิ์
<u>บอกทั้งเวทมนตร์ดลขยัน</u>	ไว้กันสรรพภัยในไพรศรี
โหมยงจงอยู่สวัสดิ์	อย่ารู้มีทุกข์โศกโรคภัย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 67)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ได้สอนมหาจินตามนต์ให้แก่พระวงศ์เทวราช ในครั้งที่
พระองค์เสด็จมาเยี่ยมพระโอรสวงศ์เทวราชที่โลกมนุษย์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวหัตไนยไตรตรึงสา
อุ้มองค์เทวราชกุมารา	จึงมีเทวบัญชาตรัสไป
ดูกรลูกรักของบิดร	เจ้าอย่าอาวรณ์หม่นไหม้
พ่อจักสอนพรเวทอันชาญไชย	เรียกสัตว์ป่ามาได้ดังใจจง
ถ้าแน่วว่าจะไปเล่นพนมไพร	จะได้เรียกมาได้ดังประสงค์
จงเรียนรำจำไว้ให้เที่ยงตรง	บิดรจะสอนพระโอรส
ตรัสพลางจึงบอกพระมณฑรา	ชื่อมหาจินดาให้ปรากฏ
เปนยอดมนตร์ในสวรรค์ชั้นโสฬส	ประทานให้โอรสยศยง

(วงศ์เทวราช 48)

- บ้านเมือง ปราสาท

พระอินทร์ใช้เวทมนตร์เนรมิตบ้านเมืองและปราสาทให้ตัว
ละครเอกในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยและวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระอินทร์ใช้เวทมนตร์เนรมิตบ้านเมืองและปราสาทให้แก่
พระสังข์ศิลป์ชัย เมื่อครั้งที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรขอให้พระอินทร์เสด็จลงมาตกแต่งพระนครให้
ดังความว่า

ว่าพลางทางขึ้นบนเกยชัย

สหัสนัยนันทมิตด้วยฤทธา

เป็นปราสาทราชฐานบ้านช่อง
มีกำแพงสามชั้นเป็นหลั่นมา

เรื่องรองล้วนแก้วแววเวหา
เทวาเฝ้าประตูดุทุกชั้น

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 612)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ทรงใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทให้แก่พระโอรส
วงศ์เทวราช เมื่อครั้งที่พระอินทร์เสด็จลงมาประทานนามให้ ดังความว่า

ตรัสแล้วท้าวสุขัณห์ดี

ชูแก้วมณีอันฉายฉั่น

ร่ายพระมนตรมหาจินดาพลัน

พระทรงธรรมก็นิรมิตด้วยฉับไว

อันเดชะบารมีของตรีเนตร

ก็เกิดเกษภูผาอันสูงใหญ่

มีวิมานแล้วด้วยแก้วเจียรไน

งามวิไลอยู่บนยอดบรรพต

(วงศ์เทวราช 36)

- ศาลา

พระอินทร์เนรมิตศาลาให้ตัวละครเอกพบใน เรื่องมณีพิชัย
ตอนต้นเพียงเรื่องเดียว

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์ใช้เวทมนตร์เนรมิตศาลาให้นางยอพระกลิ้งพำนกใน
ป่า เมื่อครั้งที่นางยอพระกลิ้งถูกนางจันทรถลันแกล้งจนโดนขบไล่ออกจากวัง ดังความว่า

ว่าแล้ววัชรินทร์ปิ่นท้าว
ฝารอบขอบจิตพิศโฉม

นิมิตศาลาในไพรสนต์
ให้บุตรีนรมลเป็นที่พัก

(มณีพิชัย ตอนต้น 67)

- เครื่องทรงอาภรณ์

พระอินทร์มอบเครื่องทรงอาภรณ์ให้ตัวละครเอกมีปรากฏ 2 เรื่อง
คือ เรื่องมณีพิชัยตอนต้นและสังข์ทอง

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์ใช้เวทมนตร์เนรมิตเครื่องทรงอาภรณ์ให้นางยอพระ
กลิ้ง เมื่อครั้งที่นางยอพระกลิ้งกำเน็ด พระอินทร์ผู้เป็นบิดาไม่อาจนำนางขึ้นไปเลี้ยงบนสวรรค์
ได้ พระอินทร์จึงนำนางไปไว้ในปล้องไม้ไผ่แล้วทรงเนรมิตเครื่องทรงอาภรณ์ให้นาง ดังความว่า

คิดพลางทางลำแดงแดงฤทธิ์
มงกุฎกรรเจียกแก้วแพรพรรณ
ทองกรเข็มขัดรัดพระองค์
วัดถาภรณ์สำหรับประดับกาย

เนรมิตเครื่องทรงทุกสิ่งสรรพ
สังวาลวรรณสร้อยสะอึงพริ้งพราว
ธำมรงค์มณีศรีฉาย
ก็เกิดขึ้นมากมายด้วยฤทธา

(มณีพิชัย ตอนต้น 46)

เรื่องสังข์ทอง

พระอินทร์มีรับสั่งให้พระวิษณุกรรมนำเครื่องทรงไปประทานให้
พระสังข์สวมดีคัล เมื่อครั้งที่พระอินทร์และพระสังข์ดีคัลเห็นภาพที่นิ่งท้าวสามนต์ ดังความว่า

เมื่อนั้น
ค่านับรับเทวบัญชา

พระวิษณุกรรมแก้วกล้า
แล้วพาเครื่องประดับไปจับไว้

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 187)

ครั้นถึงกระท่อมน้อยเจ้าหอหยั่ง	กำบังกายาเข้ามาใกล้
เอาเครื่องทรงขององค์สหัสนัยน์	วางลงส่งให้กับเจ้าเงาะ
<u>แล้วว่าเครื่องประดับสำหรับนี้</u>	สำหรับใส่ทรงตีสีเดาะ
มัชฌมานประทานจำเพาะ	ว่าพลางทางเหาะกลับมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 188)

- อาหารทิพย์

พระอินทร์เนรมิตอาหารทิพย์ให้ตัวละครเอกมีปรากฏในเรื่อง มณีพิชัยตอนต้นเพียงเรื่องเดียว

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น พระอินทร์ได้ประทานอาหารทิพย์ให้นางยอพระกลืน เมื่อครั้งที่พระอินทร์นำนางยอพระกลืนไปไว้ในปล้องไม้ไผ่ ดังความในตอน ที่นางยอพระกลืนพบกับพระมณีพิชัย นางยอพระกลืนได้เล่าเรื่องราวที่พระอินทร์ผู้เป็นบิดานำนางมาไว้ในปล้องไม้ไผ่ แล้วเนรมิตอาหารทิพย์เพื่อเป็นเสบียงเลี้ยงชีวิตนางให้พระมณีพิชัย ฟัง ดังความว่า

บิตุรงค์ทรงธรรม์กรุณา	จะพาข้าขึ้นไปไว้วิมาน
ก็เกรงข้าจะทรงกันแสงให้	ละอายเทพไทในสถาน
จึงใส่ปล้องไม้ไผ่มนาน	จนประมาณชันษาสิบห้าปี
<u>ท้าวสาปสรรเครื่องทิพรสให้</u>	ในปล้องไม้ไผ่อันสุกสี
ได้เป็นเสบียงเลี้ยงชีวิต	มาจนประเดี๋ยวนี้ไม่บรรลือ

(มณีพิชัย ตอนต้น 52)

1 3 1 2 เทวดา

เทวดา คือพวกชาวสวรรค์ที่มีตาทิพย์ หูทิพย์ และกินอาหารทิพย์ (ราชบัณฑิตยสถาน 2538 408) ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ได้มาจากเทวดา คือ รถม ซึ่งปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช เทวดาได้นำรถมาถวายพระวงศ์เทวราช
เมื่อครั้งที่พระวงศ์เทวราชจะเดินทางไปรบกับท้าวจตุรัต พระมาตุลีจึงเสด็จนำรถมาถวายให้
พระวงศ์เทวราชเพื่อใช้เป็นพาหนะทำศึกอย่างสมพระเกียรติ ดังความว่า

บัดนั้น	พระมาตุลีผู้มีอัชฌาไสย
ออกจากเฝ้าองค์ท้าวหัตินาย	ก็แจ้งใจด้วยเทพปรีชา
แสนสงสารพระกุมารเทวราช	ซึ่งไรรู้ญาติสุริย์วงศ์แลพงศา
มาอยู่ในเมืองมนุษย์อันโลกา	หมายจะปราบอสุราใจอาธรรม
จำเราจะไปช่วยพระทรงยศ	<u>จะเอารถไปถวายพระจอมขวัญ</u>
ได้สมศักดิ์ที่เป็นองค์ท้าวเทวัญ	ทั้งสามัญจะได้ชมพระบารมี
คิดแล้วองค์พระมาตุลีชาญชัย	รีบออกไปจากวิมานเรืองศรี
ก็ขึ้นสู่เวชยันต์ทันที	จรลีมาในพโยมมาน
มาเอยมาถึง	ซึ่งเขาการเวกรโหดาน
ลงจากฟากฟ้านภพาน	มีทันนาก็ถึงพลับพลาไชย
ครั้นถึงจึงประทับเกยแก้ว	อันเลิศแล้วด้วยสุวรรณดุสุกใส
ลงจากเวชยันต์ทันใด	เข้านั่งใกล้แล้วจึงมีพระบัญชา
ดูกรเทวราชผู้หลานรัก	วิตกนักด้วยยังหย่อนพระชันษา
จะชิงไชยด้วยหม้อสุรา	แม่นไม่ทรงรณาก็น่าอาย
อสุริชาก็ชี้ราชรถ	ปรากฏแก่สุรินลันทั้งหลาย
พระหลานทรงเวชยันต์พรรณราย	ผันผายออกไปสู่อสุริ

(วงศ์เทวราช 163)

1 3 1 3 นางฟ้า

นางฟ้า คือนางในเทพนิยายที่ถือว่าอยู่บนสวรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 574) นางฟ้าหรือนางอัปสรเป็นเทวดาผู้หญิงที่ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกเช่นเดียวกับพระอินทร์และเทวดาแต่มีบทบาทน้อยกว่า จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง พบนางฟ้าที่มอบของขวัญให้ตัวละครเอกในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

นางอัปสรสุวรรณมณฑา มารดาของพระวงศ์เทวราชได้มอบแหวน
วิเศษให้พระวงศ์เทวราช ในครั้งที่นางจะเสด็จสู่ดาวดึงส์พร้อมพระอินทร์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	โสมสุวรรณมณฑานวลหงส์
แสนสงสารพระกุมารเปที่ยัง	ซึ่งอันวอนพระบิดุรงค์ด้วยกลัวภัย
นางจึงถอดพระธำมรงค์ที่วงก้อย	ประทานให้ลูกน้อยหาข้าไม
แล้วมีวาจาว่าไป	พอสายใจจะได้อยู่ในมนุษย์
แม้มีภัยกังวลด้วยจนจิตร	แม่อีกคิดสงสารเป็นที่สุด
ด้วยมารดาอยู่ไม่ได้ในมนุษย์	สิ้นสาบทรงภูษต้องจำจร
<u>ธำมรงค์นี้จงเก็บไว้</u>	จะได้เป็นเพื่อนกายสายสมร
จะได้มีความสุขเมื่อทุกขร้อน	แม้บังอรเจ้าจะแปลงกายา
เอาแหวนน้อยใส่ก้อยของฤาสาย	คงกลับกลายเป็นนารีดีหน้า
ถ้าสวมใส่นี้ชี้ของลูกยา	ก็เป็นชายโสมภพสง่างาม

(วงศ์เทวราช 49-50)

1 3 1 4 ยักษ์

ยักษ์ คือมนุษย์พวกหนึ่ง ถือกันว่ามีรูปร่างใหญ่โตน่ากลัว
มีเขี้ยวอก ใจดำอำมหิต ชอบกินมนุษย์ กินสัตว์ โดยมากมีฤทธิ์เหาะได้จำแลงตัวได้ (ราช
บัณฑิตยสถาน 2546 896) ในวรรณคดีประเภทบทละครนอกมักกล่าวถึงยักษ์เสมอ ยักษ์บาง
ตนเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอก เช่น เป็นผู้อุปถัมภ์เลี้ยงดู และบางครั้งอาจเป็นผู้มอบของวิเศษ
ให้ตัวละครเอกอีกด้วย ดังที่ปรากฏในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

นางพันธุรัตเป็นยักษ์นีม่ายผู้อุปถัมภ์เลี้ยงดูพระสังข์ประดุจบุตร
ของนาง นางพันธุรัตจึงมอบของวิเศษให้แก่พระสังข์ คือ รูปเงาะ ไม้เท้าทอง เกือกแก้ว และ
มหาจินดามนต์ ดังนี้

- รูปเงาะ

นางพันธุรัตมอบรูปเงาะให้พระสังข์ก่อนที่นางจะสิ้นใจ เมื่อครั้งที่พระสังข์สวมรูปเงาะหนีออกจากเมือง ครั้นเมื่อนางออกติดตามไปจนพบพระสังข์ พระสังข์ก็ยังตั้งต้นจะออกตามหาพระมารดา ในที่สุดนางพันธุรัตจึงยอมมอบรูปเงาะให้พระสังข์ ดังความว่า

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 86)

- ไม้เท้าทอง

นางพันธุรัตได้มอบไม้เท้าทองให้พระสังข์ ในครั้งที่พระสังข์หนีออกจากเมืองแล้วนางพันธุรัตออกตามหาพระสังข์จนพบแต่พระสังข์ไม่ยอมกลับเมืองด้วย นางพันธุรัตจึงมอบไม้เท้าทองให้พระสังข์ ดังความว่า

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 86)

- เกือกแก้ว

พระสังข์ได้รับเกือกแก้วมาจากนางพันธุรัต ในครั้งที่นางพันธุรัตออกไปเที่ยวป่า พระสังข์เห็นว่าสบโอกาสที่พระองค์จะหนีออกจากเมืองเพื่อไป ตามหาพระมารดา พระสังข์จึงแอบไปที่ครัวไฟแล้วลอบใส่รูปเงาะ สวมเกือกแก้วและถือไม้เท้าทองหนีออกมา ดังความว่า

ครั้นคลายทุกข์ชุกคิดขึ้นมา
เกลือกวามารตามาแต่ไพร
เอารูปเงาะสวมองค์ทรงเข้าแล้ว

จะอยู่ข้าฉะนี้ก็มีได้
หนีไปไม่ทันจะเสียการ
ใส่เกือกแก้วถือไม้เท้าห้าวหาญ

เหาะขึ้นเวหาเห็นทะยาน

ออกจากเมืองมารีบมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 80)

เมื่อนางพันธุรัตออกตามหาพระสังข์จนพบ นางก็สุดที่จะตัดทวน
พระสังข์ให้กลับเมืองได้ นางพันธุรัตจึงยอมมอบเกือกแก้วให้พระสังข์ก่อนนางจะสิ้นใจ
ดังความว่า

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 86)

- มหาจินตามนตร์

นางพันธุรัตได้มอบมหาจินตามนตร์ให้พระสังข์ ในครั้งที่พระสังข์
หนีออกจากเมืองของนางพันธุรัตเพื่อไปตามหาพระมารดา เมื่อนางพันธุรัตออก ตามหา
พระสังข์จนพบและอ้อนวอนให้กลับเมือง พระสังข์ก็ยังตั้งต้นที่จะออกตามหาพระมารดา จนในที่
สุดนางพันธุรัตได้เขียนมหาจินตามนตร์ที่หน้าผาให้แก่พระสังข์ก่อนที่นางจะสิ้นใจตาย
ดังความว่า

ยังมนตร์บทหนึ่งของมารดา

ชื่อว่ามหาจินตามนตร์

ถึงจะเรียกเต่าปลาแม่น้ำชาติ

ฝูงสัตว์จัตุบาทในไพรสนต์

ครุฑธาเทวีภูษัณบน

อ่านมนตร์ขึ้นแล้วก็มาพลัน

เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออัปจน

จะได้แก้กันตนไว้คับขัน

แม้อีกคงจะตายวายชีวัน

จงลงมาให้ทันท่วงที

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 86)

อันพระเวทพิเศษของแม่ไซร์
จงเรียนร่ำจำไว้เกิดขวิญดา

ก็จะเขียนลงให้ที่แผ่นผา
รู้แล้วอย่าว่าให้ใครฟัง

(สังข์ทอง 87)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่านางพันธุรัตให้ของวิเศษ
พระสังข์ด้วยวิธีต่างกัน นางมอบรูปเงาะ ไม้เท้าทอง และเกือกแก้ว ให้พระสังข์หลังจากที่
พระสังข์ลักของวิเศษออกมาจากเมืองแล้ว ส่วนมหาจินดามนตรีนางได้เขียนไว้ให้ที่หน้าผาก่อนที่
นางจะสิ้นใจ

1 3 1 5 วิทยากร

วิทยากร หรือ พิทยากร คือมนุษย์พวกหนึ่ง มีฐานะต่ำกว่าเทวดา
เชื่อว่ามีความวิเศษสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ อยู่ในภูเขาหิมาลัย มีหน้าที่ปฏิบัติพระ
ศิวะ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 787) จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่าของวิเศษ
ที่ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงได้มาจาก วิทยากรมีปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่อง
เดียวเท่านั้น

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าววิเรนธรผู้เป็นใหญ่ในกลุ่มวิทยากรได้นำศรกายสิทธิ์มาถวาย
พระวงศ์เทวราช เมื่อครั้งที่พระวงศ์เทวราชจะทำศึกกับท้าวสาตราสาร ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิทยากรชาญสมร
จึงชวนบริวารวิทยากร	บทจรขึ้นเฝ้าพระอิศรา
ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท	องค์พระภูวนาถนาถา
<u>ถวายศรกายสิทธิ์อันศักดิ์</u>	แล้วก็ทูลกิจจาสารพรรณ
อันว่าศรกายสิทธิ์เล่มนี้	องค์สมเด็จพระสุลลันรังสรรค์
ประทานไว้แต่เพียงสร้างกับกาลปี	สำหรับล้างอาธรรมอันระพาล
ข้าบาทขอถวายแก่ภู่ธร	จะได้ไว้ราญรอนกับยักษ์

ให้เรื่องไชยในพิภพโลกา

จะปราบฆ่าเสียให้สิ้นแผ่นดินดอน

(วงศ์เทวราช 113)

1 3 1 6 นาค

นาค เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายงูใหญ่ อาศัยอยู่ในใต้พื้นโลกมนุษย์ คือพื้นน้ำ (วลีรัตน์ สิงหราช 2528 : 93) นาคเป็นอมนุษย์ประเภทหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดีประเภทบทละครนอก เป็นตัวละครที่เป็นใหญ่ในเมืองบาดาล ของวิเศษที่ตัวละครเอกได้มาจากนาคมีปรากฏในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ทอง

ท้าวฤๅษณ์ผู้เป็นใหญ่ในหมุ่ขนาดได้เนรมิตสำเนาทองให้พระสังข์ในคราวที่ท้าวฤๅษณ์จะส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตยักษ์นินมายเป็นผู้เลี้ยงดูตั้งความว่า

ขึ้นจากปากฝั่งพระสมุทร

พันแดนมนุษย์สุดสถาน

ริมตลิ่งทะเลคะเนการ

หมายมุ่งกรุงมารไม่ใกล้ไกล

จึงนฤมิตด้วยฤทธา

เป็นมหาสำเนาทองผ่องใส

โกชนาสารพันพันใด

พร้อมไปในลำสำเนาทอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 : 64)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าอมนุษย์ฝ่ายดีจะมอบของวิเศษให้ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงเท่านั้น เพราะมีความประสงค์จะช่วยเหลือ หรือไม่เช่นนั้นก็เพราะมีความสัมพันธ์กันในฐานะบุพการีกับบุตร และอมนุษย์ผู้มอบของวิเศษจะมีสถานภาพสูงหรือมีอำนาจในการปกครองกลุ่มอมนุษย์ด้วยกัน เช่น พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในดาวดึงส์ นางพันธุรัตผู้เป็นใหญ่ในหมุ่ยักษ์ ท้าววิเรนธรผู้เป็นใหญ่ในหมู่วิทยาธร และท้าวฤๅษณ์ผู้เป็นใหญ่ในหมุ่ขนาด

1 3 2 อมนุษย์ฝ่ายร้าย

อมนุษย์ฝ่ายร้ายจะให้ของวิเศษเฉพาะในกลุ่มพวกเดียวกัน เพราะเป็นลักษณะการสืบทอดในวงศ์ตระกูล ซึ่งจะพบในกลุ่มอมนุษย์ประเภทยักษ์ ดังที่พบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารมีเวทมนตร์ดำดินที่ได้รับมาจากพระอัยกา ดังที่กล่าวไว้ในตอนที่ท้าวสาตราสารร้ายเวทมนตร์มนตร์ดำดินเพื่อหลบหนีพระวงศ์เทวราชขณะทำศึก ดังความว่า

ครั้นว่าจะนิ่งอยู่ช้า

ชีวกก็จะม้วยเป่นผี

จะแตกไปในพื้นปัตพี

ชีวกจึงจะรอดตลอดวัน

คิดพลางทางร้ายพระมนตรา

ของพระไอยกานรังสรรค์

ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน

คิดเท่านั้นก็มีมิตรในทันใด

(วงศ์เทวราช 169)

ท้าวสาตราสารได้รับเวทมนตร์ดำดินมาจากพระอัยกา ผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะเครือญาติ อาจสันนิษฐานได้ว่าเวทมนตร์นี้เป็นการสืบทอดในวงศ์ตระกูลของอมนุษย์ประเภทยักษ์

จากการศึกษาของวิเศษที่ได้มาจากอมนุษย์พบว่า อมนุษย์ผู้มอบของวิเศษจะมีทั้งอมนุษย์ฝ่ายดีและอมนุษย์ฝ่ายร้าย อมนุษย์ฝ่ายดีจะเป็นผู้มอบของวิเศษให้พระเอกและนางเอก ซึ่งอมนุษย์กลุ่มนี้จะมีสถานภาพสูง มีอำนาจในการปกครองกลุ่มอมนุษย์ด้วยกัน และมีฤทธิ์เดชรอบรู้ในเวทมนตร์คาถา นอกจากนี้อมนุษย์ผู้มอบของวิเศษจะมีความสัมพันธ์กับผู้รับในฐานะบุพการี หรือผู้ให้กับผู้รับที่อาจมิได้มีความสัมพันธ์ใดๆ กันเลย แต่ผู้ให้มีความประสงค์จะมอบให้ส่วนอมนุษย์ฝ่ายร้ายจะมีการให้ของวิเศษเฉพาะในกลุ่มพวกเดียวกันเท่านั้น เป็นการมอบในลักษณะการสืบทอดในวงศ์ตระกูล ซึ่งมีปรากฏน้อยมาก

2 ของวิเศษที่ไม่ระบุที่มา

ของวิเศษที่ไม่ระบุที่มาจะเป็นของวิเศษของผู้ช่วยตัวเองและตัวละครฝ่ายร้าย ได้แก่ ศร คทา กระบอง ดรี แหวน เวทมนตร์แปลงกายกาย เวทมนตร์สะกด เวทมนตร์ประสานกาย เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ช้าง และรถ ดังนี้

2 1 ศร

ศรวิเศษที่ไม่ระบุที่มาพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ศรที่ปรากฏคือศรของท้าวมหานพสุร และศรของท้าวสาตราสุร ดังนี้

2 1 1 ศรของท้าวมหานพสุร

ท้าวมหานพสุรเป็นกษัตริย์ยกษัตริย์ครองเมืองสมุทรบุรี เป็นยักษที่มี 9 ศีรษะ 16 กร ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป

เก้าเศียรสิบหกกรอันไชยชาญ

ครองสมุทรบุรีเรือง

พันโยชนโดยขนาดนั้นเล่าไซ้

ถึงท้าวมหานพสุรใจหาญ

พระยามารเรืองฤทธิ์เกรียงไกร

อันบ้านเมืองมณฑลก็กว้างใหญ่

อยู่แทบใกล้ทะเลมยมนา

(วงศ์เทวราช 65)

ท้าวมหานพสุรมีศรวิเศษที่ไม่ระบุว่ามีใครได้มาอย่างไร แต่พระองค์ได้นำครีมนำมาใช้ในครั้งที่จะจัดให้มีพิธีเลือกคู่พระธิดาบุตรบง ท้าวมหานพสุรได้นำครีมาตั้งจิตอธิษฐานไม่ให้ผู้ใดยกขึ้น นอกจากผู้ที่มีบุญญาธิการและเป็นคู่บุญกับนางบุตรบงเท่านั้น ดังความว่า

เมื่อนั้น

หยิบศรพรหมสิทธิ์ฤทธิไกร

ขอเดชะบารมีของพรหมเมศ

จงบันดาลด้วยฤทธิไพบาร

ถ้าแม้ว่ากุมารทั้งหลายนี้

ท้าวราพสุรก็ผ่องใส

ภูวนายกก็เสี่ยงด้วยบุญญา

อันเรื่องเดชกายสิทธิ์ทุกทิศา

ให้ประจักษ์แก่ตาท้าวสามนต์

ผู้ใดมีบารมีบำเพ็ญผล

กับราชบุตรีนิมิต	ขออย่าได้ให้พ้นพระลูกรัก
ถ้าแม่นไข่คู่สร้างของบังอร	มายกศพรหมสิทธิ์ให้แสนหนัก
ถึงโกฏแสนแน่นกำลังทั้งแดนยักษ์	มาจับศรขอให้หนักทุกตัวคน

(วงศ์เทวราช 78)

2 1 2 ศรของท้าวสาตราสาร

ท้าวสาตราสารเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก มี 7 ศิเียร 12 กร พระองค์เป็นพระอนุชาของท้าวมหานพสุร ท้าวมหานพสุรจึงให้สิทธิ์ในการครองเมืองสมุทรบุรีฝ่ายหน้าด้วย ดังความตอนที่บรรยายถึงพระอนุชาของท้าวมหานพสุร

มีพระอนุชาอันไพบูล	ชื่อท้าวสาตราสารนรังสรรค์
เจ็ดเศียรสิบสองกรท้าวกุมภันท์	ร่วมกรรมกับท้าวเจ้าภารา
ให้เป็นใหญ่กว่าอะสุระเสนี	อะสุรีให้ครองอยู่ฝ่ายหน้า
เปนเจ้าเมืองเรืองเดชพระเดชา	กินกึ่งภาราในธานี

(วงศ์เทวราช 66)

ท้าวสาตราสารมีศรเป็นอาวุธวิเศษประจำตัว โดยไม่ได้ระบุว่าท้าวสาตราสารได้ศรนี้มาอย่างไร แต่ศรนี้ก็ป็นอาวุธที่ท้าวสาตราสารใช้ล่าแดงเดชในการรบ ดังเช่นในตอนที่ท้าวสาตราสารรบกับพระวงศ์เทวราช ท้าวสาตราสารได้แผลงศรออกไปเป็นนาคมากมายเข้ารัดทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

แล้วจึงจับสุณีศรขึ้นพาดสาย	ร้ายพระเวทมนตราหาช้าไม่
พนาสุรก็พาดศรแล้วแผลงไป	บัดเดียวใจก็เกิดเป็นนาคา

(วงศ์เทวราช 146)

22 คทา

คทาเป็นอาวุธวิเศษอย่างหนึ่งของมนุษย์ประเภทยักษ์ ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ยักษ์ที่มีคทาวิเศษคือท้าวจตุรัต ท้าวจตุรัตเป็นสหายของท้าวมหานพสุร พระองค์เป็นกษัตริย์ยักษ์ครองเมืองจักรวาทที่มีฤทธานุภาพมาก พระองค์มี 4 เศียร 8 กร ดังความในตอนที่ยกบรรยายลักษณะของท้าวจตุรัตว่า "สี่เศียรทรงชฎาห้ายอด สุกสอดแวววับจับเวหา" และ "ทรงอาวุธครบสิ้นทั้งแปดกร" ท้าวจตุรัตมีคทาเพชรเป็นอาวุธประจำกายที่ไม่ระบุว่าพระองค์ได้มาอย่างไร แต่พระองค์จะใช้คทาเพชรเป็นอาวุธในการออกรบ ดังในตอนที่ยกจตุรัตขว้างคทาเพชรออกไปกลายเป็นสิ่งโตเข้าต่อสู้กับทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

คังคั่นแน่นจิตรดังพิศมไฟ

กีกก้องทั้งห้องไพโรสน์

เกิดเป็นสิงห์โตตัวฉกรรจ์

คว่างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน

สุธาคลสเทือนเลือนลั่น

เล็บฟันเป็นกรดอันชาญไชย

(วงศ์เทวราช 175)

เรื่องแก้วหน้าม้า

บริวารยักษ์ของท้าวพาลราชต่างมีคทาเป็นอาวุธประจำตัว ซึ่งไม่ระบุว่าได้มาอย่างไร แต่บริวารยักษ์เหล่านี้ก็จะใช้คทาในการสู้รบกับศัตรู ดังในตอนที่ยกบริวารยักษ์กวัดแกว่งคทาขณะสู้รบกับมาณพแก้วหน้าม้า ดังความว่า

บัดนั้น

ผาดแผลงลำแดงเดชา

โถมจับสัประยุทธิชิงชัย

แกว่งคทาตาโถมโรมรัน

นายรองกองด่านหาญกล้า

เข้าโถมถาประชิดติดพัน

เคล้าคล่องว่องไวดังจักรผัน

เสียงสนั่นทั่วท้องโพยมมาน

(แก้วหน้าม้า 122)

2 3 กระบอง

กระบองวิเศษที่ไม่ระบุที่มาพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว
เรื่องวงศ์เทวราช

กระบองที่พบคือกระบองของท้าวสาตราสาร และท้าวพัทไทย

2 3 1 กระบองของท้าวสาตราสาร

ท้าวสาตราสารมีกระบองวิเศษที่ไม่ระบุที่มา แต่พระองค์จะใช้กระบองเป็นอาวุธประจำกายในการสู้รบ ดังเช่นในตอนที่ท้าวสาตราสารกวัดแกว่งกระบองสู้รบกับวานร ดังความว่า

เมื่อนั้น	สองยักษ์อัดอันตันโทโส
ฮึดฮัดขัดแค้นในมโน	ด้วยกำลังโมโหโกรธา
จับกระบองกวัดแกว่งสำแดงฤทธิ์	สีทศมีดคลุ้มกลุ้มเวหา
ทลิ่งโลดโตดโผนแล้วโจนมา	ไล่ล้างเช่นฆ่าวานร

(วงศ์เทวราช 192-193)

2 3 2 กระบองของท้าวพัทไทย

ท้าวพัทไทยเป็นยักษ์ผู้เป็นใหญ่ใต้บาดาลและเป็นสหายของท้าวสาตราสาร พระองค์มีกระบองเป็นอาวุธประจำกายที่ไม่ระบุว่าได้มาอย่างไร ดังความในตอนที่กำลังถึงท้าวพัทไทยขณะที่ทรงแต่งตัว มีการกล่าวถึงกระบองซึ่งเป็นอาวุธประจำตัวด้วย ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวพัทไทยใจหาญ
ได้เป็นใหญ่ในพิภพบาดาล	พระยามารรุ่งเรืองเดชา
อยู่ในปราสาทอันโอฬาร	พร้อมสนมบริวารถ้วนหน้า
วันหนึ่งรำพึงในวิญญา	ว่าจะมาเยี่ยมสหายผู้ร่วมใจ
จึงชำระสระสรงกายา	ประดับเครื่องกระษัตราอันผ่องใส
เสร็จสรรพจับกระบองอันว่องไว	ออกจากปราสาทไชยทัศน์

(วงศ์เทวราช 178)

24 ตรี

ตรีเป็นอาวุชนิดหนึ่งปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว
เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรเป็นวานรที่เป็นใหญ่ ณ เขาหัดกัน มีอายุหมื่นปี เป็นวานรที่มีฤทธิ์เดช
มากและมีตรีเพชรเป็นอาวุวิเศษประจำกาย ดังความในตอนที่ยังบรรยายถึงความเป็นมาของ
สังขปัดวานร

บัดนั้น	สังขปัดวานรตัวขยัน
สถิตย์ยังยอดเขาหัดกัน	บริวารเทพพันล้อมวง
ประกอบด้วยศักดาอันเรืองเดช	รักษาเขตอรัญญาป่าระหง
ไม่กลัวใครในแคว้นแคว้นทั้งแดนดง	ประกอบด้วยฤทธิ์อันเชี่ยวชาญ
มีตรีเพชรเป็นอาวุสำหรับกร	เคยราญรอนรบราก็กล้าหาญ
วิชาธรสิทธิ์ศักดิ์แลยักษ์มาร	ไม่ด้านทานรบรอตอกร

(วงศ์เทวราช 55-56)

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่าตรีเพชรเป็นอาวุประจำกายของสังขปัดวานรที่มีฤทธิ์
เดชมากแต่ไม่ระบุว่าสังขปัดวานรได้มาอย่างไร

25 แหวน

แหวนวิเศษที่ไม่ระบุที่มาพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว
เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตมีแหวนวิเศษที่บรรจุดวงใจของพระองค์ไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ใดสังหาร
พระองค์ได้ แหวนบรรจุดวงใจวงนี้ไม่ระบุว่าท้าวจตุรตได้มาอย่างไรหรือมีผู้ใดทำพิธีถอดดวงใจให้
แต่แหวนวงนี้มีความสำคัญต่อท้าวจตุรตมาก พระองค์จะสวมแหวนติดตัวตลอดเวลา ดังความ
ในตอนที่ยกมาถึงแหวนที่บรรจุดวงใจของท้าวจตุรต

สี่เศียรทรงงาห้ายอด

เสด็จทรงอ้ามรงค์จนา

สุกสอดแวววับจับเวหา

ที่ไผ่ดวงชีวาพยายักษ์

(วงศ์เทวราช 151)

26 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ตัวละครมนุษย์จะมีเวทมนตร์แปลงกายโดยไม่ได้ระบุว่าตัวละครได้รับหรือไปเรียนมาจากที่ใด ดังที่พบในสังขปัดวานร ท้าวจตุรุต ท้าวพิทไทย ท้าวสาตราฐร นางสุวรรณมาลี มาระกรรฐและประตัต ดังนี้

26.1 สังขปัดวานร

สังขปัดวานรมีเวทมนตร์แปลงกาย โดยไม่ได้ระบุว่าสังขปัดวานรได้รับมาอย่างไร แต่สังขปัดวานรก็สามารถใช้เวทมนตร์นี้ได้อย่างเชี่ยวชาญ ดังเช่นในตอนที่สังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์เปลี่ยนสภาพเป็นวานรใหญ่เท่าภูเขา ดังความว่า

บัดนั้น

จึงอ่านพระเวทพลันอันเพริดพราย

โตเท่าบรมพรหมมา

มีคุณทลชนเพ็ชรอันบวร

พุทธาติวานรฤาสาย

รูปทรงกลับกลายเป็นวานร

กายาใหญ่ยิ่งกว่าสิงขร

สี่พักตร์แปดกรอันเกรียงไกร

(วงศ์เทวราช 102)

26.2 ท้าวจตุรุต

ท้าวจตุรุตสามารถร้ายเวทมนตร์แปลงกายได้อย่างชำนาญ โดยไม่ได้ระบุว่าพระองค์ได้รับเวทมนตร์นี้มาอย่างไร ดังเช่นในตอนที่ท้าวจตุรุตร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นพระอินทร์เพื่อลวงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ว่าพลางทางเสด็จเข้าที่สร่ง
ร่ายพระเวทศักสิทธิ์ฤทธิรอน

สำอององค์ทรงเครื่องประภัสสร
กายกรเหมือนลม้ายคล้ายองค์อินทร์

(วงศ์เทวราช 229)

263 ท้าวพทไผ่

ท้าวพทไผ่มีเวทมนตร์แปลงกายซึ่งไม่ได้ระบุว่าได้รับมาอย่างไร และพระองค์ได้ใช้เวทมนตร์นี้หลายครั้ง ดังเช่นในครั้งที่ท้าวพทไผ่ร่ายเวทมนตร์เปลี่ยนสภาพเป็นนางฟ้าเพื่อลวงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

มาเอยมาถึง
พทไผ่กีนิมิตรด้วยฤทธิ
 ร่ายร่ายกลายร่างเป็นนางฟ้า
 ยुरยาตรนาฏกรคลาไคล

ซึ่งเนนบรรพตคีรีศรี
ยักชีสุณหายกลายไป
 ผิวพรรณโสภาผ่องใส
 ถือพวงดอกไม้ดำเนิรมา

(วงศ์เทวราช 181)

264 ท้าวสาตราสาร

ท้าวสาตราสารมีเวทมนตร์แปลงกายที่ใช้ได้อย่างชำนาญโดยไม่ได้ระบุว่าได้จากผู้ใด ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารร่ายมนตร์แปลงกายเป็นเรไรซ่อนอยู่ในดอกไม้เพื่อหาโอกาสสังหารพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ว่าพลางทางร่ายพระมนตรา
 บัดเดียวราพรายก็หายไป

อสุราแปลงกายหาเข้าไม่
 กลับเป็นเรไรแทรกกลีบสุมาลี

(วงศ์เทวราช 182)

265 นางสุวรรณมาลี

นางสุวรรณมาลีเป็นยักษ์นิมเหล็ของท้าวจตุรัต นางมีเวทมนตร์แปลงกาย โดยไม่ได้ระบุว่านางได้เวทมนตร์นี้มาอย่างไร แต่นางสุวรรณมาลีก็สามารถใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางบุศบงได้อย่างเชี่ยวชาญ ในตอนที่นางทำอุบายลงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีศรีใส
เผชิญให้เห่นจริงทุกสิ่งไป	ทรมานไวก็แปลงซึ่งอินทรีย์
<u>สายสมรยอกรขึ้นเหนือเกษ</u>	<u>สำรวมจิตร่ายเวทของยักษ์</u>
บัดเดียวสุวรรณมาลี	กลายเป็นนางโสมศรีบุศบง

(วงศ์เทวราช 246)

266 มาระกรรฐและปะรัต

มาระกรรฐและปะรัตเป็นทหารยักษ์ของท้าวมหานพสุร ทั้งสองมีเวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์โดยไม่ได้ระบุว่าได้มาอย่างไร ดังในตอนที่มาระกรรฐและปะรัตใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนกกระเวกบินไปสืบข่าวในเมืองของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งพระทรงศร
น้อมกายถวายอัญชลีกร	กราบลาภูธรไคลคลา
ผาดแผลงลำแดงฤทธิ์ธณ	<u>สองยักษ์ร่ายมนตร์พระคาถา</u>
<u>เดชะพระเวทวิทยา</u>	<u>ยักษ์าก็แปลงซึ่งอินทรีย์</u>
ยักษ์ร่ายกลายรูปเป็นกระเวก	ขึ้นไปสู่กลีบเมฆพยับศรี
จิ๋วจิ๋วพริบตาในนาที่	มาในเมฆมิทันนาน

(วงศ์เทวราช 127)

27 เวทมนตร์สะกด

เวทมนตร์สะกดที่ไม่ระบุที่มา คือ เวทมนตร์สะกดให้หลับ ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ผู้รู้เวทมนตร์สะกดให้หลับ คือ สังขปัดวานรและท้าวสาตราสาร

สังขปัดวานรมีเวทมนตร์สะกดให้หลับที่ไม่ได้ระบุว่าจะสังขปัดวานรได้มาอย่างไร สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์สะกดบริวารยักษ์ของท้าวจตุรตให้หลับในครั้งที่ลอบเข้าเมืองจักรวาทิ ดังความว่า

อ่านมหามนตราศักดิ์

สกดพวกอสูรทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 210)

ท้าวสาตราสารมีเวทมนตร์สะกดให้หลับที่ไม่ได้ระบุที่มาเช่นเดียวกัน ดังในตอนทีท้าวสาตราสารใช้เวทมนตร์สะกดพระวงศ์เทวราชให้หลับแล้วอุ้มพระวงศ์เทวราชไปสังหาร ดังความว่า

เมื่อนั้น

จึงร่ายพระเวทวิเศษดี

ราพร้ายกลับกลายเป็นสุรยักษ์

จึงร่ายมนต์เป่าเข้าลงทันใด

พนาสูรเสร็จสมอารมณ์คิด

อย่าเลยจะอุ้มกุมารา

ท้าวสาตราสารยักษ์

แล้วออกจากมาลีทันใด

ยืนชงักอยู่ริมแท่นอันผ่องใส

หมายใจให้สะกดพระจักรา

นึกชอบจิตรด้วยว่าสมปรารถนา

ไปยังพลับพลาธานี

(วงศ์เทวราช 184)

ครั้นเมื่อท้าวสาตราสารถูกทหารของพระวงศ์เทวราชจับได้ สังขปัดวานร ท้าววิเรนธรและพระยาราชสุบรรณต่างช่วยกันแก้มนตร์สะกดให้พระวงศ์เทวราชฟื้นองค์ ดังความว่า

บัดนั้น

เสร็จสรรพกลับยังแท่นสุวรรณ

ครั้นถึงน้อมเศียรอภิวาท

สังขปัดปรีเปรมเกษมสันต์

ราชสุบรรณวิเรนธรก็ตามมา

พระสุริยวงศ์เทวราชนาถา

แก้มนตลกดพลันมิทันช้า

ด้วยเดชะพระเวทอันศักดิ์ดา

ปลุกองค์พงศ์กระษัตริย์ด้วยเร็วไว

ด้วยพระเวทคาถาอันชาญไชย

แก้มนตอสุราไม่ทนได้

บัดใจก็พินันทน์ที่

(วงศ์เทวราช 185-186)

เวทมนตร์แก้สะกดของสังขปัดวานร ท้าววิเรนธร และพระยาราชสุบรรณไม่ได้
ระบุว่าทั้งสามได้มาอย่างไร แต่ทั้งสามก็สามารถนำมาใช้แก้ไขให้พระวงศ์เทวราชได้อย่างทัน
ท่วงที่

2.8 เวทมนตร์ประสานกาย

เวทมนตร์ประสานกายพบในเรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจัตูร์ตมีเวทมนตร์ประสานกายที่ไม่ได้ระบุว่าพระองค์ได้มาอย่างไร ท้าวจัตูร์ต
ได้ใช้เวทมนตร์ประสานกายในตอนที่ถูกพระวงศ์เทวราชแฉลงครดัดเคียดระชาด พระองค์จึงร่าย
มนตร์ให้เคียดระชาดติดกับกายดั้งเดิม ดังความว่า

เมื่อนั้น

สำรวจเนตรร้ายมนตร์อันเรืองไชย

ท่านท้าวจัตูร์ตไม่ดักไชย

บัดใจเคียดระชาดติดกับกาย

(วงศ์เทวราช 177)

เรื่องแก้วหน้าม้า

ท้าวพาลราชเป็นเจ้าเมืองยักษ์ที่มีฤทธาานุภาพมาก สามารถเหาะได้และยังมี
เวทมนตร์ประสานกายที่ไม่ได้ระบุว่าพระองค์ไปร่ำเรียนหรือได้รับมาจากผู้ใด ท้าวพาลราชได้ใช้
เวทมนตร์ประสานกายในตอนที่ถูกมาณพตัดกรซ่ายขวา พระองค์จึงร่ายเวทมนตร์ประสานกร
ทนต์ ดังความว่า

เมื่อนั้น
ดำรงกายร้ายเวทหันใด

พระยายักษ์ไม่พริ้นหัวนไหว
กรตีดสนิทได้ดังจินดา

(แก้วหน้าม้า 128)

29 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ พบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว
เรื่องวงศ์เทวราช

ผู้ที่รู้เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ คือ สังขปัตตวานร ทรหด และท้าวกิเรนธร ดังนี้

291 สังขปัตตวานร

สังขปัตตวานรเป็นทหารเอกของพระวงศ์เทวราชที่เก่งกาจ สามารถ ร่ายมนตร์ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้โดยที่ไม่ได้ระบุว่าสังขปัตตวานรรู้เวทมนตร์นี้ได้อย่างไร แต่สังขปัตตวานรก็สามารถใช้เวทมนตร์นี้ได้อย่างเชี่ยวชาญ ดังในตอนที่สังขปัตตวานรร่ายมนตร์บังเกิดเป็นถ่านไฟตกลงมาจากฟ้าขณะรบกับท้าวมหานพสุร ดังความว่า

บัดนั้น
รบรอตอด้วยอสุรี
อัดใจร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา
ตกจากปากฟ้าด้วยเร็วพลัน

สังขปัตตยอดทหารชาญไชยศรี
ขุนกระบี่รับรองป้องกัน
มีทันเข้าถ่านเพลิงอันเจ็ดชั้น
เกิดเป่นควันมีดคลุ้มฉุ่มมัว

(วงศ์เทวราช 281)

292 ทรหด

ทรหดเป็นหนึ่งในสี่เสนามนตรีของท้าวมหานพสุร ดังความว่า

มีเสนามนตรีอยู่สี่คน
ที่หนึ่งชื่อจิตรภาพเสนมาร
ที่สองชื่อจิตรวาทะเสนา

ตะละตนศักดิ์ดาล้วนกล้าหาญ
เป่นประธานในหมู่อสุรี
เป่นใหญ่กว่าพวกอะสุระยักษ์

ที่สามชื่อจิตไทยเปนเสนี

ที่สี่ชื่อพระหอดอะสุริน

(วงศ์เทวราช 66-67)

พระหอดมีเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆซึ่งไม่ได้ระบุว่าได้มาอย่างไร ดังในตอนที่พระหอดรำยมนตร์บังเกิดเป็นไฟเผาพารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น
จึงรำยพระเวทอันศักดิ์ดา
ไล่ล้างกายสิทธิ์กระบี่ศรี
ไหม้พวงกระบี่พล

พระหอดเสนาในใจหาญ
ให้เกิดเป็นเพลิงกาลบัดดล
เปลวอัคคีลามทั่วทุกแห่งน
อลวนวุ่นสิ้นทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 145)

293 ท้าววิเรนธร

ท้าววิเรนธรผู้เป็นใหญ่ในกลุ่มวิทยากรเป็นผู้หนึ่งที่มีความใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือแก่พระวงศ์เทวราชเช่นเดียวกับสังขบิดวานร ท้าววิเรนธรรู้เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีการระบุที่มาว่าท้าววิเรนธรไปร่ำเรียนมาจากที่ใดหรือมีผู้ใดมอบให้ แต่ท้าววิเรนธรก็ใช้เวทมนตร์นี้อย่างชำนาญในการช่วยเหลือฝ่ายพระวงศ์เทวราช ดังในตอนที่ท้าววิเรนธรรำยมนตร์บังเกิดเป็นฝนตกลงมาดับไฟที่กำลังเผากองทัพพารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
จึงรำยพระเวทอันเรืองไชย
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด
จึงด้อนพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง

ท่านท้าววิเรนธรเป็นใหญ่
บัดใจพลาหกก็ตกลง
ดุจดั่งถาไทยสมประสงค์
รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 281)

2 10 ช้าง

ช้างวิเศษพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ช้างวิเศษที่ไม่ระบุที่มา คือ ช้างพระที่นั่งของท้าวสาตราสาร และท้าวจตุรต

ท้าวสาตราสารมีช้างที่สามารถเหาะได้ ช้างพระที่นั่งนี้ไม่ได้ระบุว่าท้าวสาตราสารได้มาอย่างไร แต่ก็เป็นช้างที่ท้าวสาตราสารใช้เป็นพาหนะเหาะไปทำศึก ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารทรงช้างแล้วยกทัพไปทางอากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

งามช้างพระที่นั่งศักดิ์ดาเดช

ไอยเรศเรื่องไชยดังไกรษร

สุรสิทธิ์ฤทธิงทรงภูษร

แล้วลอยร่อนมาในพโยมมาน

(วงศ์เทวราช 159-160)

ท้าวจตุรตมีช้างเป็นพาหนะในการเดินทาง ซึ่งไม่ได้ระบุว่าท้าวจตุรตได้ช้างเชือกนี้มาอย่างไร แต่ช้างพระที่นั่งของท้าวจตุรตเชือกนี้สามารถเหาะและแปลงกายได้ด้วย ดังในตอนที่ท้าวจตุรตแปลงกายเป็นพระอินทร์ ช้างของท้าวจตุรตก็แปลงเป็นช้างเอราวัณแล้วพระองค์ก็เหาะยกทัพมาลงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

งามองค์จตุรตดังอินทรา

อยู่บนคอไอยราอันเรืองศรี

ทรงขอลงยาราชาวดี

จรัสมาในพโยมบน

(วงศ์เทวราช 230)

2 11 รถ

รถวิเศษพบในเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตมีรถเป็นพาหนะในการเดินทางซึ่งไม่ได้ระบุว่าพระองค์ได้มาอย่างไร รถทรงของท้าวจตุรตนั่งดงามดังรถของพระอินทร์และมีคุณสมบัติพิเศษสามารถเหาะได้ ดังในตอนที่ท้าวจตุรตยกทัพมาทางอากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

รถเอयरทดทรง
เลื่อนลอยมาในท้องนาพาน
เทียมด้วยราชสีห์สีพัน
มาในกลางจักรงค์ดังหงส์บิน

ขององค์จักรัตใจหาญ
เปรียบปานดังรถอมรินทร์
เสวตรจักรทรางกันเจดฉิน
อสุรินรีบไปในอำพร

(วงศ์เทวราช 159)

จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า ของวิเศษที่ไม่ได้ระบุที่มาปรากฏ 2 เรื่องเท่านั้น คือเรื่องแก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช ของวิเศษเหล่านี้จะเป็นของวิเศษของผู้ช่วยตัวเอก และตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งล้วนแต่เป็นอมมนุษย์ทั้งสิ้น อีกทั้งส่วนมากจะเป็นอมมนุษย์ที่มีอำนาจในการปกครองมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งอมมนุษย์เหล่านี้จะมีของวิเศษคู่กายโดยไม่ได้ระบุที่มาว่าตัวละครได้มาอย่างไรหรือมีผู้ใดมอบให้ แต่ก็เป็นของวิเศษคู่กายตัวละครที่มีส่วนช่วยในการทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่งได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์ที่มาของของวิเศษ อาจกล่าวได้ว่าของวิเศษจะมีทั้งที่ระบุที่มาอย่างชัดเจนและไม่ได้ระบุที่มา ของวิเศษที่ระบุที่มาส่วนมากจะเป็นของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงซึ่งมีที่มา 3 แหล่ง คือ ของวิเศษที่ได้มาแต่กำเนิด ซึ่งจะพบในตัวละครที่เป็นพระเอกของเรื่องเท่านั้น ของวิเศษที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนี้อาจมีเพียงหนึ่งอย่างหรือหลายอย่างก็ได้ ของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์และของวิเศษที่ได้มาจากอมมนุษย์จะเป็นของวิเศษที่ได้มาภายหลัง ส่วนมากมักได้มาในยามที่มีเหตุจำเป็น และผู้ให้ของวิเศษจะเป็นมนุษย์หรืออมมนุษย์ผู้มีฤทธิ์เดชโดยมีสถานภาพสูงกว่า ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับตัวละครเอกในฐานะบิดากับบุตร อาจารย์กับลูกศิษย์ หรืออาจมิได้มีความสัมพันธ์ใดๆ กันเลยแต่ผู้ให้ต้องการที่จะช่วยเหลือ ส่วนของวิเศษที่ไม่ได้ระบุที่มาจะเป็นของวิเศษของผู้ช่วยตัวเอกและตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งล้วนแต่เป็นอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์เดชและมีอำนาจในการปกครองมนุษย์ด้วยกัน เช่น เป็นเจ้าเมือง เป็นกษัตริย์ และอมมนุษย์ที่พบส่วนมากจะเป็นอมมนุษย์ประเภทยักษ์ที่มีฤทธาานุภาพ

บทที่ 3

ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้

ประเภทของของวิเศษ

การแบ่งประเภทของของวิเศษในวรรณคดีอาจแบ่งได้หลายลักษณะ ดังเช่นที่ขุนศรีวิชัย (2535 : 21) ได้แบ่งประเภทของสิ่งของวิเศษตามคุณลักษณะของสิ่งของวิเศษออกเป็น 2 ประเภท คือ

1 สิ่งของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิद्याคม

2 สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ทางวิद्याคม ซึ่งสามารถแยกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง สามารถนำไปใช้ได้เฉพาะอย่าง

2.2 สิ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่างในของสิ่งเดียวกันนั้น สามารถนำไปใช้ได้เกินกว่าหนึ่งอย่าง

ในการศึกษาประเภทของของวิเศษในบทละครนอกนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งประเภทของของวิเศษโดยพิจารณาจากคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาที่เป็นอยู่ และการบังเกิดขึ้นของของวิเศษออกเป็น 2 ประเภท คือ

1 ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์

2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์

2.1 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่งเดียว

2.2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง

1 ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์

ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ คือ ของวิเศษที่มีได้เกิดขึ้นตามปกติ แต่เกิดจากการใช้ของวิเศษสร้างหรือบันดาลให้บังเกิดขึ้นโดยอัปสขน์ จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องสามารถจำแนกของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ได้ดังนี้

1.1 ที่อยู่อาศัย

1.2 พาหนะ

1.3 เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

1 4 อาหารทิพย์

1 5 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

1 1 ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยเป็นของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ เช่น พระอินทร์ พระฤาษี เนรมิตหรือบันดาลให้เกิดขึ้น ได้แก่ บ้านเมืองปราสาท พระตำหนัก พลับพลา และศาลา ซึ่งที่อยู่อาศัยเหล่านี้จะไม่แสดงอำนาจฤทธิ์ใดๆ เพียงแต่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น

1 1 1 บ้านเมืองปราสาท

บ้านเมืองปราสาทที่พระอินทร์เนรมิตขึ้นพบเพียง 2 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระอินทร์ได้เสด็จลงมาเนรมิตบ้านเมืองและปราสาทให้พระสังข์ศิลป์ชัย เมื่อครั้งที่พระสังข์ศิลป์ชัยประสงค์จะตกแต่งพระนครเพื่อต้อนรับท้าวเสนากุญพระบิดา ดังความว่า

ว่าพลางทางขึ้นบนเกยชัย

สหัสสนัยน์ณมิตด้วยฤทธา

เป็นปราสาทราชฐานบ้านช่อง
มีกำแพงสามชั้นเป็นหลั่นมา

เรื่องรองล้วนแก้วแววเวหา
เทวาเฝ้าประคองอยู่ทุกชั้น

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 612)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ได้ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทให้นางสุวรรณมณฑา พระมเหสีก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับดาวดึงส์ ดังความว่า

ท้าวตรัสแล้วหยิบแก้วอันวิเศษ

องค์ท้าวตรีเนตรอันเรืองศรี

ประนมกรพิศถาดด้วยทันที

ท้าวโกษีจึงร่ายพระมนตรา

บังเกิดเป็นปราสาทอันผ่องแผ้ว

แต่ล้วนแก้วมณีอันมีค่า

ทั้งเจดชั้นบรรจรงจนา

จักรมุขงามสง่าทั้งสี่ทิศ

(วงศ์เทวราช 9)

เมื่อนางสุวรรณมณฑาประสูติพระโอรส จนพระโอรสมีพระชนมายุได้ 13 ชันษา พระอินทร์ผู้เป็นบิดาก็เสด็จลงมาประทานนามให้พระโอรสว่า “วงศ์เทวราช” จากนั้น พระอินทร์ก็ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทอันงดงามดั่งวิมานบนยอดเขาให้แก่พระโอรส วงศ์เทวราช ดังความว่า

ตรัสแล้วท้าวสุทัษมวดี

ชูแก้วมณีอันฉายฉัน

ร่ายพระมนตรามหาจินดาพลัน

พระทรงธรรม์ก็นิรมิตรด้วยฉับไว

อันเดชะบารมีของตรีเนตร

ก็เกิดเกษภูผาอันสูงใหญ่

มีวิมานล้วนด้วยแก้วเจียรไน

งามวิไลอยู่บนยอดบรรพต

(วงศ์เทวราช 36)

1 1 2 พระตำหนัก

พระตำหนักที่เกิดจากการใช้ของวิเศษบันดาลขึ้นมา พบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์เนรมิตตำหนักจันทเพื่อลงนางสุวรรณมาลี มเหสีของท้าวจักรัต ในตอนที่นางสุวรรณมาลีแปลงกายเป็นนางบุศบงมาหลอกพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ล้ำวมจิตวิจิตรจยให้สำราญ

โสมอ่านพระเวทอันศักดิ์ดา

บังเกิดเป็นตำหนักจันทอันรู้จี

หลังคาสีเรืองอร่ามงามสง่า

(วงศ์เทวราช 265)

1 1 3 พลับพลา

พลับพลา คือ ที่ประทับชั่วคราวสำหรับรับรองพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 771) พลับพลาที่เกิดจากการบังคาลด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์พบเพียง 2 เรื่องเท่านั้น คือ เรื่องมณีพิชัยตอนต้น และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัยตอนต้น

พระอินทร์เนรมิตพลับพลาขึ้นที่ป่าไผ่แห่งหนึ่งเพื่อใช้เป็นที่พักประทับในตอนทีพระอินทร์พานางเกศนีเหาะลงมาโลกมนุษย์เพื่อคลอดบุตร ดังความว่า

มาถึงป่าไผ่เวฬุวัน	เชิงเขาอัญชันไพโรสานต์
จึ่งวางโคมยงนงคราญ	มัจฉวานเนรมิตด้วยฤทธิ์
บังเกิดเป็นบรรจถรณ์อ่อนสะอาด	มีเย่ภู่ปลาดเป็นถั่ววนถี้
ทั้งวิสูตรสุวรรณกันอินทรีย์	เชิญเทวีเข้าไว้ในม่านทอง

(มณีพิชัย ตอนต้น 45)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชนำดวงแก้ววิเศษมาร่ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นพลับพลาเมื่อครั้งที่พระวงศ์เทวราชประทับอยู่ ณ ชายป่าเมืองสมุทรบุรี เพื่อเตรียมทำศึกกับท้าวมหานพสุร ดังความว่า

จึ่งหยิบแก้วมณีของตรีเนตร์	ภูวเรศยกอรบังคมไหว้
แล้วร่ายมนตร์พระเวทอันเรืองไชย	บัดเดียวใจก็เกิดเป็นพลับพลา

(วงศ์เทวราช 120)

114 ศาลา

ศาลาที่เกิดจากการใช้ของวิเศษเนรมิตขึ้นมา พบในเรื่องมณีพิชัย
ตอนต้น และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์เสด็จลงมาจากดาวดึงส์แล้วใช้เวทมนตร์เนรมิตศาลาขึ้นในป่า
เพื่อให้นางยอพระกลิ้งพำนัก ในตอนที่นางยอพระกลิ้งถูกนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัย
ใส่ร้ายว่าเป็นกระสือจนนางยอพระกลิ้งโดนขับไล่ออกจากวัง ดังความว่า

ว่าแล้ววัชรินทร์ปิ่นทเวา

นิมิตศาลาในไพรสณฑ์

ฝารอบขอบชิดพิศโฉมณ

ให้นุตรีนี้รมลเป็นที่พัก

(มณีพิชัย ตอนต้น 67)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระฤาษีส้ารวมฌาณเนรมิตศาลาให้นางสุวรรณมนทาอาศัย เมื่อครั้งที่
พระฤาษีนำนางสุวรรณมนทามาเลี้ยง ดังความว่า

เมื่อนั้น

พรหมลิขิตมุณีศรี

ครั้นว่าได้แจ้งแห่งคดี

เธอจึงเข้าที่ส้ารวมฌาณ

ประเดี๋ยวก็เกิดกุฎี

พร้อมที่มีอยู่ตรงหน้าจวน

ครั้นเสร็จแล้วองค์พระสัทธาอาจารย์

ประทานให้กับหลานในทันใด

(วงศ์เทวราช 4)

12 พาหนะ

พาหนะที่เกิดจากการใช้ของวิเศษเนรมิตให้บังเกิดขึ้นพบเพียงหนึ่งอย่าง คือ เรือ

121 เรือ

เรือที่เกิดจากการใช้ของวิเศษเนรมิตให้บังเกิดขึ้นพบเพียงเรื่องเดียว
คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์เนรมิตตรีเพชรให้เป็นเรือเพื่อใช้เป็นพาหนะเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

อันตรีเพชรเป็นของพระยาวานร

สำหรับคนต่างพายถือท้ายเรือ

สังขปัดกนิมิตรเป็นนาวา

บันทึกของสินค้าจันลั่นเหลื่อ

(วงศ์เทวราช 91)

เรือที่เนรมิตขึ้นนี้ไม่มีอิทธิฤทธิ์ใดๆ พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรใช้เป็นพาหนะเข้าไปในเมืองสมุทรบุรีเท่านั้น

ในครั้งที่พระวงศ์เทวราชจะเสด็จไปยกศรเพื่อเลือกคู่นางบุศบง ณ เมืองสมุทรบุรี พระวงศ์เทวราชได้ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตเรือ 9 ลำ เพื่อใช้เป็นขบวนเสด็จ ดังความว่า

จึงหยิบเอาดวงจินดาอันบรร

ยอกรถึงเกล้าพระโสมศรี

อ่านพระเวทศักดิ์สิทธิ์ด้วยฤทธิ

เสียงพระบารมีด้วยเร็วพลัน

บัดเดียวใจนาเวศก็ลอยมา

โสภาเพียงเทพวังสรวด์

กำปั่นกลเกล้าเป็นสำคัญ

แล้วด้วยแก้วแกมสุวรรณอันอำไภ

(วงศ์เทวราช 294)

13 เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่ใช้ของวิเศษเนรมิตให้เกิดขึ้นพบในเรื่องสังข์ทอง มณีพิชัยตอนต้น และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

พระอินทร์ได้ให้พระวิษณุกรรมนำเครื่องทรงและเครื่องประดับไปถวายพระสังข์ในครั้งที่พระสังข์จะไปตีคลีกับพระอินทร์ ดังความว่า

เมื่อนั้น
ค่านับรับเทวบัญชา

พระวิษณุกรรมแก้วกล้ำ
แล้วพาเครื่องประดับไปจับไว

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 187)

ครั้นถึงกระท่อมน้อยเจ้าหอยสังข์	กำบังกายาเข้ามาใกล้
เอาเครื่องทรงขององค์สหสนันย์	วางลงส่งให้กับเจ้าเงาะ
แล้วว่าเครื่องประดับสำหรับนี้	สำหรับใส่ทรงดีคลีเดาะ
มีขมวณประทานจำเพาะ	ว่าพลางทางเหาะกลับมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 188)

เครื่องทรงและเครื่องประดับที่พระอินทร์ประทานให้พระสังข์นั้นงดงามเกินกว่าเครื่องประดับของมนุษย์ ประกอบด้วยผ้าภูษาจับจีบตั้งหางหงส์ เข็มขัดประดับด้วยเพชรพลอย กำไลทองประดับด้วยทับทิม สังวาลทองแกมแก้ว แหวนเรือนครุฑ ดอกไม้ทัดลดลอยวิจิตร และมหามงกุฎอันเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ พระสังข์ได้ฉลองพระองค์ด้วยเครื่องทรงและเครื่องประดับนี้อย่างงดงามและสมพระเกียรติ ดังความว่า

แล้วขัดสีฉวีวรรณผุดผ่อง	ดังทองชมพูนุทเนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลิ่นกลา	สนับเพลาเจี๊ยกอนซ้อนซับ
ภูษาผ้าทิพย์กระสันทรง	จีบโจงหางหงส์ประจวบจับ
ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายลายบานพับ	เฟื้องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วพุกามงามเงา	ทับทิมเท่าเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง	รุ่งร่วงอำมรงค์เรือนครุฑ
กรรเจียกจอนจำหลักลายซ้ายขวา	บรรจงทรงมหามงกุฎ
ห้อยอุบะนฤมิตผิมนุชย์	งามดังเทพบุตรในชั้นฟ้า

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 188)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

เมื่อครั้งที่นางยอพระกลืนถือกำเนิด พระอินทร์ไม่สามารถนำนางขึ้นไปเลี้ยงบนสวรรค์ได้ พระอินทร์จึงนำนางยอพระกลืนไปไว้ในปล้องไม้ไผ่แล้วเนรมิตเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับทั้งดงามไว้ให้นาง ดังความว่า

คิดพลางทางสำแดงแสงฤทธิ์	เนรมิตเครื่องทรงทุกสิ่งสรรพ
มงกุฎกรเจียกแก้วแพรวพรรณ	สังวาลวรรณสร้อยสะอึงพริ้งพราย
ทองกรเข็มขัดรัดพระองค์	อำมรงค์มณีศรีฉาย
วัตถาภรณ์สำหรับประดับกาย	ก็เกิดขึ้นมากมายด้วยฤทธา

(มณีพิชัย ตอนต้น 46)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับอย่างงดงามให้แก่สังขปัดวานร ในครั้งที่สังขปัดวานรไปลักเอาแหวนที่บรรจุดวงใจของท้าวจตุรตมาถวายพระองค์ได้สำเร็จ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทวราชเป็นใหญ่
จึงหยิบดวงจินดามาทันใด	ภูวไนยจึงเสี่ยงด้วยบุญญา
ขอเดชะบารมีของตรีเนตร	เป็นปิ่นเกษลูกน้อยเสนาหา
ขอจงให้เครื่องทรงอลงกรณ์	แล้วด้วยแก้วมุกดาอันรู้จี
ให้ได้ตั้งปราถนาอย่าช้านาน	จะประทานสังขปัดกระบี่ศรี
สมเด็จพระบิดรงค์จงปรานี	ให้เกิดมีด้วยแก้วอันพรายพรัน
บัดเดียวเครื่องทิพก็ลอยมา	แล้วด้วยมุกดาอันเจิดจัน
ตั้งไว้พร้อมเพรียงอยู่เรียงรัน	พระทรงธรรม์ศุขกระเซมในวิญญา

(วงศ์เทวราช 232)

1 4 อาหารทิพย์

อาหารทิพย์ คืออาหารที่เกิดจากการใช้อำนาจฤทธิ์บันดาลให้เกิดขึ้น ซึ่งพบ 3 เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐ มณีพิชัยตอนต้น และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐ

เมื่อครั้งที่พระไชยเชษฐพบกับพระนารายณ์ธิเบศร์แล้วสงสัยว่าจะเป็นโอรสของพระองค์ พระไชยเชษฐจึงเสี่ยงแมลงศรแล้วตั้งจิตอธิษฐานว่าหากกุมารนี้ไม่ใช่โอรสของพระองค์ ขอให้ศรจงสังหารเสีย แต่หากกุมารนี้เป็นพระโอรสก็ขอให้ศรกลายเป็นอาหารทิพย์ ศรที่เสี่ยงออกไปก็กลับกลายเป็นอาหารทิพย์ ดังความว่า

ศรทรงองค์พระไชยเชษฐ
กลับเป็นเอมโสมโสมนา

อาเพศไม่พานโอรสา
เกลื่อนกลาดตาชดาพนาวัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์บันดาลให้เกิดมีอาหารทิพย์ไว้ให้นางยอพระกลืนเป็นเสบียงยังชีพ เมื่อครั้งที่นางยอพระกลืนกำเนิด แล้วพระอินทร์ผู้เป็นบิดานำนางยอพระกลืนไปไว้ในปล่องไม้ไผ่ นางจึงมีชีวิตรอดอยู่ได้ ดังความในตอนนี้นางยอพระกลืนทูลกับพระมณีพิชัยถึงเรื่องราวของตน แต่ทว่า

จึงใส่ปล่องไม้ไผ่มานาน
ท้าวสาปสรรเครื่องทิพรสให้
ได้เป็นเสบียงเลี้ยงชีวิ

จนประมาณชันษาสิบห้าปี
ในปล่องไม้ไผ่อันสุกสี
มาจนประเดี๋ยวนี้ไม่บรรลั

(มณีพิชัย ตอนต้น 52)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตรอาหารทิพย์ประทานให้แก่ท้าววิเรนธรและเหล่าวิทยาธร เมื่อครั้งที่ท้าววิเรนธอาสาช่วยพระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวมหานพสุร ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทวราชเปนใหญ่
ได้ทรงฟังวิทยาน์เกรียงไกร	ภูวนายขึ้นชมยินดี
จึงหยิบเอาดวงจินดาอันเรืองเดช	แสนวิเศษขององค์ท้าวโกษี
แล้วร่ายพระมนตราจินดาดี	พระภูมีก็นิมิตรในทันใด
บังเกิดเป็นเครื่องทิพย์โอภาส	เดียระดาษรายเรียงอยู่ไสว
ทั้งดาวหวานอยู่ในจานเจียรไน	แล้วตั้งไว้บนโต๊ะวิไลนดา

(วงศ์เทวราช 114-115)

15 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

ของวิเศษเบ็ดเตล็ดในที่นี้ หมายถึง ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ ที่ไม่สามารถจัดเข้าไว้ในกลุ่มดังกล่าวข้างต้นได้ มีทั้งสิ่งของเครื่องใช้ คน และอื่นๆ ซึ่งของวิเศษเหล่านี้ล้วนบังเกิดขึ้นจากการบันดาลด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ด้วยกันทั้งสิ้น ได้แก่ กระจายทอง รูปนิมิต สาสน์ เครื่องพิไชยมงคล โต๊ะอาหาร และดอกไม้ ดังนี้

151 กระจายทอง

ในการศึกษาพบว่ากระจายเป็นภาชนะเพียงอย่างเดียวที่เกิดจากการบันดาลด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ และมีปรากฏเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ เรื่องแก้วหน้าม้า

เรื่องแก้วหน้าม้า

พระฤาษีใช้เวทมนตร์เนรมิตกระจายทองสำหรับใส่เครื่องแต่งกายให้แก่ นางแก้วหน้าม้าก่อนนางจะออกเดินทางตามเสด็จพระพินทองไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

ตาจะช่วยจัดแจงแต่งให้	ด้วยได้มาพึ่งจนถึงนี้
ว่าพลางทางองค์พระมุนี	ร่ายเวทฤทธิจับพลัน

(แก้วหน้าม้า 57)

บังเกิดขึ้นเป็นกระหายทอง
หยาบยื่นให้นางพลากรำพัน

ใส่ของเครื่องทรงสาวสวรรค์
เมื่อนั้นทศนี้ตาชี้ไป

(แก้วหน้าม้า 58)

152 รูปนิมิต

รูปนิมิต คือ มนุษย์ที่เกิดจากการใช้ของวิเศษบันดาลให้บังเกิดขึ้น ดังที่
พบในเรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตนางรับใช้ 4 คนให้แก่นางสุวรรณมณฑา
ก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับดาวดึงส์ ดังความว่า

แล้วนิมิตนารีทั้งสี่นาง
อยู่ที่ริมแท่นรัตนมณีนิล

ให้เฝ้าแหนอนอยู่ในปราศอันเจดจิน
อมรินทร์ปรีดีเปรมเป้นพนัก

(วงศ์เทวราช 9)

เรื่องแก้วหน้าม้า

มาณพใช้พร้าได้เนรมิตทหารรูปนิมิตเพื่อรักษาเรือของพระพินทองให้พ้น
อันตรายจากบริวารยักษ์ของท้าวพาลราช เมื่อครั้งที่มาณพจะรบกับท้าวพาลราช ดังความว่า

ว่าพลางชูพร้าอาจารย์
พาชีมีเดชดังไฟกำลัปี

นึกเอาบริวารศรพระขรรค์
ก็บังเกิดมาพลันทันใด

(แก้วหน้าม้า 121)

จับศรทองลงกรณ์
แล้วสั่งรูปนิมิตฤทธิไกร

เข้ายืนเคียงอัศดรหาข้าไม
จงตั้งใจรักษานาวี

กับพวกพลทั้งหลายนายไพร่

อย่าให้เป็นกัศย์กษี

(แก้วหน้าม้า 121)

153 สาส์น

สาส์น คือ จดหมายของพระมหากษัตริย์ที่มีไปยังเมืองอื่น ในการศึกษาพบสาส์นที่ใช้ของวิเศษบันดาลให้บังเกิดขึ้นในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระมาตุลีได้เนรมิตสาส์นทองเพื่อแจ้งข่าวการเสด็จมาของพระอินทร์ให้พระวงศ์เทวราชทราบ ดังความว่า

บัดนั้น
จึงนิรมิตรแผ่นสุวรรณในทันใด
ครั้นเสร็จแล้วเอาใส่กล่องมะณี
น้อมเศียรกราบงามลงสามลา

พระมาตุลีกราบก้มบังคมไหว้
แต่งสารเร็วไวด้วยปัญญา
องค์พระมาตุลีผู้แก่ล้า
ผาดแผลงฤทธาแล้วรีบจร

(วงศ์เทวราช 31)

154 เครื่องพิไชยมงคล

เครื่องพิไชยมงคลที่ใช้ของวิเศษเนรมิตขึ้นพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

นางสุวรรณมณฑาเนรมิตเครื่องพิไชยมงคล ประกอบด้วยบายศรีเจ็ดชั้น โขนานาหาร และแก้วแหวนต่างๆ มากมายเพื่อนำมาเลี้ยงเหล่าเทวดา เมื่อครั้งที่จัดงานสมโภชให้แก่พระวงศ์เทวราช ดังความว่า

กระหม่อมฉันเป็นผู้อ่อนคักดีไซ้

จะนิรมิตเครื่องพิไชยมงคล

ให้มีทั้งเอมโสมโชนา	จะได้เลี้ยงเทवासถาผล
ตรัสแล้ววันทาเจ้าสากล	นิมิตก็นิมิตด้วยเร็วพลัน
โหมยงเธอก็ทรงนิมิตเสร็จ	ให้เป็นบายศรีเพ็ชรงามเจดฉัน
ทั้งเจ็ดชั้นโสภาวิลาวรรณ	ได้ครบครันพร้อมเพรียงอยู่เรียงราย
ให้มีทั้งโกชนาแลสลี	ที่จะเลี้ยงบริษัทคนทั้งหลาย
อีกทั้งแก้วแหวนนากก็มากมาย	จะได้ไว้แจกจ่ายฝูงเทวา

(วงศ์เทวราช 39)

155 โต๊ะอาหาร

โต๊ะอาหารที่เนรมิตขึ้นมาพบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือเรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

เทวดาใช้เวทมนตร์เนรมิตโต๊ะอาหารเพื่อใช้ในการสนมโภชนาพระวงศ์

เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	เทวัญพวกน้อยทั้งหลาย
น้อมเศียรคำนับอับปิปราย	ต่างองค์ก็ร้ายซึ่งมนตรา
เกิดเป็นโต๊ะฝรั่งมาพร้อม	แวดล้อมด้วยเก้าอี้แน่นหนา

(วงศ์เทวราช 39)

156 ดอกไม้

ดอกไม้ที่เกิดจากการใช้ของวิเศษบันดาลขึ้นพบในเรื่องไชยเชษฐาเพียง

เรื่องเดียว

เรื่องไชยเชษฐา

ในตอนที่พระนารายณ์ธิเบศร์แผลงศรหมายจะเอาชีวิตพระไชยเชษฐา

เพราะไม่รู้ว่าพระบิดา แต่แล้วศรก็กลับกลายเป็นมาลาดอกไม้ ดังความว่า

ว่าพลางทางชั้นธนูศิลป์
พาดสายหมายล้างชีวัน

ฟ้าดินสะเทือนเลื่อนลั่น
ผาดแผลงไปพลันทันใด

ศรทรงองค์พระกุมาร
ไม่สังหารผลาญชีพชีวลัย

กลายเป็นมาลาแลไสว
พระกุมารโกรธใจเป็นโกลี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

จากการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ แบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ ที่อยู่อาศัย พาหนะ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ อาหารทิพย์ และของวิเศษเบ็ดเตล็ดของวิเศษ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากผู้มีฤทธิ์เดช เช่น พระอินทร์ พระฤาษี เทวดา บันดาลให้บังเกิดขึ้น เช่น พระอินทร์ให้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทให้พระวงศ์เทวราช พระฤาษีใช้เวทมนตร์เนรมิตกระหายทองให้นางแก้วหน้าม้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์แต่บังเกิดขึ้นเฉพาะสถานการณ์ คือ มาลาดอกไม้มากที่เกิดขึ้นจากการแผลงศรของพระนารายณ์ธำมศร์ และอาหารทิพย์ที่เกิดขึ้นจากการแผลงศรของพระไชยเชษฐา

2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์

ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ คือของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาที่เป็นอยู่และอาจเป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามปกติสามัญแต่เกิดจากการสร้างหรือบันดาลด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฤทธิ์เดช ได้แก่ พระอินทร์ พระฤาษี พระอาจารย์ ในที่นี้จะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว

2.2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง

2.1 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว

ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว คือของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาเพียงเฉพาะอย่างเท่านั้น ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

2.1.1 ที่อยู่อาศัย

2.1.2 อาวุธ

- 2 1 3 พาหนะ
 2 1 4 เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ
 2 1 5 สัตว์
 2 1 6 น้ำ
 2 1 7 เวทมนตร์
 2 1 8 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

2 1 1 ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยที่มีอิทธิฤทธิ์พบเพียงหนึ่งอย่างเท่านั้น คือ ถ้ำมณี ที่มีปรากฏ
 ในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ตอนที่กล่าวถึงสองผีเสื้อยักษ์ซึ่งแต่เดิมทั้งสองเคยเป็นเทพรับใช้พระสุล
 แต่ต่อมาถูกพระสุลลงโทษจึงได้มาอาศัยอยู่ในถ้ำมณีได้น้ำ ถ้ำมณีนี้สามารถเปลี่ยนสภาพกาย
 ของผีเสื้อยักษ์ทั้งสองได้ กล่าวคือหากทั้งสองอยู่ในถ้ำก็จะมีสภาพเป็นมนุษย์ แต่หากออกจาก
 ถ้ำมณีก็จะกลายเป็นผีเสื้อยักษ์ตามเดิม ดังความว่า

บัดนั้น	ผีเสื้อยักษ์อยู่ใต้้นทีศรี
แต่ปางก่อนเปนข้าพระสุล	ให้มาอยู่ถ้ำมณีด้วยโทษกรรม
สามีอินทรีย์เปนเทวา	ภรรยาเปนเทพอัปสร
แม้้นออกจากถ้ำแก้วอันบวร	กายกรกลายจากเทพไท

(วงศ์เทวราช 194)

และในตอนที่ผีเสื้อยักษ์ทั้งสองออกจากถ้ำมณีก็ได้กลายสภาพเป็น
 ผีเสื้อยักษ์ ดังความว่า

สองยักษ์ออกจากคุหา	กายาเปนผีเสื้อที่สาบสัน
--------------------	-------------------------

(วงศ์เทวราช 194)

2 1 2 อาวุธ

อาวุธที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว ได้แก่ จักร ศร คทา และกระบอง ดังนี้

2 1 2 1 จักร

จักรเป็นอาวุธในนิยาย รูปเป็นวงกลมและมีแฉกๆโดยรอบ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 296) จักรเป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่พบในวรรณคดีบทละครนอกและมักเป็นอาวุธวิเศษของฝ่ายพระเอก ในการศึกษาพบว่าจักรที่มีอิทธิฤทธิ์เพียงอย่างเดียวพบในเรื่อง วงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชมีกล่าวถึงปราสาทของนางสุวรรณมณฑาที่พระอินทร์เนรมิตให้ บริเวณรอบปราสาทนี้จะมีจักรไว้ป้องกันภัยอยู่รายรอบปราสาทด้วย ดังความว่า

อีกทั้งจักรแก้วอันคมกรด

สำหรับล่างอรินราชให้ปลดปลง

ทุกหลั่นลดเสมาดั่งประสงค์

แม่เหาะตรงพระนครคอยรอนราญ

(วงศ์เทวราช 9)

จักรที่อยู่รายรอบปราสาทสามารถป้องกันภัยอันตรายจากศัตรูที่เข้ามารุกรานได้ หากมีศัตรูย่างกรายเข้ามาจักรที่อยู่รอบๆ ก็จะพุ่งขึ้นมาทำร้ายทันที ดังในตอนที่นางสุวรรณมณฑาเสด็จประพาสป่าแล้วถูกเหล่าวิทยากรตามเกี่ยวพาราสี นางได้นี้เข้ามาในปราสาท บรรดาวิทยากรต่างเหาะตามนางสุวรรณมณฑาเข้ามา จักรที่อยู่รอบปราสาทจึงพุ่งขึ้นมาตัดศีรษะเหล่าวิทยากรจนถึงแก่ชีวิต ดังความว่า

ก็เหาะเข้ายังพิไชยนคร

ไม่แจ้งว่ามีจักรของเทวัน

ยังมีทันจะลงถึงโคมฉาย

วิทยากรต่างมิได้เดียดฉัน

ก็ชิงกันมุ่งหมายไม่พริบตา

อันจักรกรดที่รายอยู่แน่นหนา

โตขึ้นมาจากภัทรมหา

ไล่ล้างเช่นฆ่าวิชาธร

(วงศ์เทวราช 18)

2 1 2 2 ศร

ศร คืออาวุธชนิดหนึ่ง ประกอบด้วยคันสำหรับยิง เรียกว่า คันศร กับลูกที่มีปลายแหลม เรียกว่า ลูกศร, เรียกสายคันศรว่า สายศร , เรียกอาการที่ยิงลูกศรออกไปว่า แผลงศร หรือ ยิงศร (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1092) ศรเป็นอาวุธที่พบมากในบทละครนอกและมักจะเป็นอาวุธวิเศษคู่กายของพระเอกด้วย ศรที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียพบเพียง 2 เรื่องเท่านั้น คือ เรื่องไชยเชษฐ และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐ์

พระไชยเชษฐ์มีศรที่สามารถแผลงเป็นดอกไม้ได้ ดังเช่นเมื่อครั้งที่พระไชยเชษฐ์พบกับพระนารายณ์ธิเบศร์แล้วสู้รบกัน พระไชยเชษฐ์เกิดความสงสัยว่าพระนารายณ์ธิเบศร์อาจเป็นโอรสที่พลัดพรากกัน พระองค์จึงตั้งจิตอธิษฐานว่าหากกุมารไม่ใช่โอรสขอให้ศรจงสังหาร แต่หากเป็นโอรสขอให้ศรนี้กลับกลายเป็นอาหารทิพย์ และเมื่อพระองค์แผลงศรออกไปศรนั้นก็กลายเป็นอาหารทิพย์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	องค์พระไชยเชษฐ์เรื่องศรี
เห็นศรกุมารชาญฤทธิ์	กลับเปนมาลีประหลาดใจ
วิปริตผิดเพี้ยนไม่เคยพบ	พระปรารภพิศวงสงสัย
คิดพลางทางเสี่ยงศิลปชัย	เดชะฤทธิ์ไกรธนูนี้
แม่นกุมารมิใช่โอรสา	ของนางสุวิญชามารศรี
ขอให้ศรสิทธิ์ฤทธิ์	สังหารกุมารนี้ให้วายปราณ
แม่นเป็นลูกน้อยนางโสมฉาย	ให้ศรกลายเป็นทิพย์อาหาร
เสี่ยงแล้วขึ้นศรรอนราญ	แผลงไปให้ผลาญกุมารา

ศรทรงองค์พระไชยเชษฐ
กลับเป็นเอมโฆโกชนา

อาเพศไม่พานโอรสา
เกลื่อนกลาดดาษดาพนาวัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

เรื่องวงศ์เทวราช

ศรมีอิทธิฤทธิ์อย่างไรขึ้นอยู่กับผู้ใช้ ดังเช่น ศรของท้าวมหา
นพสุร และศรของท้าวสาตราสุร

ศรของท้าวมหานพสุรไม่สามารถยกขึ้นได้ นอกจากผู้ที่มีบุญ
ญาธิการและเป็นคู่บุญกับนางบุศบงเท่านั้นจึงจะยกศรขึ้น เนื่องจากเมื่อครั้งที่จะจัดให้มีการเลือก
คู่ให้แก่นางบุศบง ท้าวมหานพสุรได้ตั้งจิตอธิษฐานให้ศรไม่สามารถยกขึ้นได้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวราพสุรก็มองไต่
หยิบศรพรหมสิทธิ์ฤทธิไกร	ภูวไนยก็เสี่ยงด้วยบุญญา
ขอเดชะบารมีของพรหมเมศ	อันเรื่องเดชกายสิทธิ์ทุกทิศา
จงบันดาลด้วยฤทธิ์ไอฟาร์	ให้ประจักษ์แก่ตาท้าวสามนต์
ถ้าแม้ว่ากุมารทั้งหลายนี้	ผู้ใดมีบารมีบำเพ็ญผล
กับราชบุตรินิถุมล	ขออย่าได้ให้พ้นพระลูกรัก
ถ้าแม้ในไซค์สร้างของบังอร	มายกศรพรหมสิทธิ์ให้แสนหนัก
ถึงโกฏแสนมั่นกำลังทั้งแดนยักษ์	มาจับศรขอให้หนักทุกตัวคน

(วงศ์เทวราช 78)

ท้าวมหานพสุรได้ตั้งจิตอธิษฐานไม่ให้ผู้ใดยกศรได้ แม้จะมีพลัง
กำลังมหาศาลเพียงใดก็ตาม ดังที่มีกษัตริย์ต่างเมืองมาเข้าร่วมพิธียกศรกันมากมาย แต่ก็ไม่มี
ผู้ใดสามารถยกศรขึ้นได้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระกุมารทรงสวัสดิ์นาคา
น้อมศีโรดมบังคมอสุรา	ยักขาเหาะขึ้นเมฆี

ครั้นถึงซึ่งยอดบรรพต
ไม่ไหวหวาดคลาดเคลื่อนด้วยฤทธิ

น้อมประณตแล้วก็ยกศรศรี
ยักซี่ก็เหาะลงมาพลัน

เมื่อนั้น
กับพระราชกุมารเหล่านั้น
ครั้นถึงซึ่งยอดหิรัญมาศ
พร้อมใจปฤกษาไม่ราคิน

นพรัตนกุมารนรังสรรค์
พร้อมกันเหาะขึ้นยังคีรีน
หน่อกระษัตริราชอันเจดจิน
ผลัดกันยกสินทีละองค์

เมื่อนั้น
ศรไชยไม่ไหวด้วยใจจง
ครั้นถึงซึ่งนำพลลับลาไชย
กัมพัตรโสกลัลลยรันทศ

หน่อกระษัตริยกสินโดยประสงค์
ต่างองค์ลงจากบรรพต
ต่างองค์เสียพระไทยให้สลด
ละอายอดสูจิตระแ่งเสนา

(วงศ์เทวราช 89)

ศรของท้าวสาตราสูรสามารถแปลงเป็นสิ่งต่างๆได้ ดังในตอนที่
ท้าวสาตราสูรรบกับพระวงศ์เทวราช ท้าวสาตราสูรก็ได้ร้ายเวทมนตร์แล้วแปลงศรออกไปกลายเป็น
เป็นนาคราชมากมายไล่กัดเหล่าทหารของฝ่ายพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

แล้วจึงจับสุนัขครุฑขึ้นพาดสาย
พนาสูรก็พาดศรแล้วแปลงไป
นาคราชมากมายเหลือประมาณ
รวบรัดมัดพวกวิทยา

ร้ายพระเวทมนตราหาเข้าไม่
บัดเดียวใจก็เกิดเป็นนาคา
พันพิศม์พังพานหาญกล้า
ไล่กัดอาชาไปทันที

(วงศ์เทวราช 146)

นาคที่บังเกิดขึ้นมานั้นมีจำนวนมากมายและต่างสำแดงเดชพันพิษ
และเข้ารัดศัตรูในทันที

2123 คทา

คทา คือ ตะบอง (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 216) คทาเป็นอาวุธที่มีลักษณะคล้ายตะบอง และมักเป็นอาวุธของมนุษย์ประเภทยักษ์ ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตกษัตริย์ยกย่องเมืองจักรวาลมีคทาเพชรที่สามารถขว้างออกไปเป็นสิงโตได้ ดังในตอนที่ท้าวจตุรตขว้างคทาเพชรออกไปเป็นสิงโตเข้าต่อสู้กับทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	จตุรตกษัตริย์องค์เรืองศรี
ครั้นเห็นราชสุบรรณมาราวี	กับกระบี่สีฟ้าตรอันเกรียงไกร
เช่นฆ่าพลมารให้มรณา	อสุราตายกลาดไม่นับได้
คังคั่นแน่นจิตรดังพิศมีไฟ	คว้างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน
ก็กก้องทั้งท้องไพโรจน์	สุธาตลสเหือนเลื่อนลั่น
เกิดเป็นสิงห์โตตัวอกรรจ์	เล็บฟันเป็นกรดอันไชยชาญ
แผ่นผืนใจไปด้วยเร็วแรง	จึงลำแดงฤทธากล้าหาญ
คาบแก้วแล้วกรีบถึบหยาน	ประจัญบานกับพระยาวานร

(วงศ์เทวราช 175)

เรื่องแก้วหน้าม้า

บริวารยักษ์ของท้าวพาลราชต่างมีคทาเป็นอาวุธซึ่งเมื่อกวัดแกว่งจะเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหว ดังในตอนที่เหล่าบริวารยักษ์กวัดแกว่งคทาจนเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวไปทั่วขณะที่รบกับมาณพ ดังความว่า

บัดนั้น	นายรองกองด่านหาญกล้า
ผาดแผลงลำแดงเดชา	เข้าโจมตีประชิดติดพัน
โจมตีประจัญหน้าชิงชัย	เคล้าคล่องว่องไวดังจักรผัน

แกว่งคทาธากโถมโรมรัน

เสียงสนั่นทั่วท้องโพยมมาน

(แก้วหน้าม้า 122)

2 1 2 4 กระบอง

กระบอง คือ ไม้สั้นสำหรับใช้ตี มีรูปกลมบ้าง เหลี่ยมบ้าง คล้ายพลองแต่สั้นกว่า (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 46) กระบองมักเป็นอาวุธของมนุษย์ประเภทยักษ์เช่นเดียวกับคทา ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารและท้าวพิทไทยมีกระบองวิเศษที่สามารถกวัดแกว่งแล้วเกิดปรากฏการณ์ท้องฟ้ามีดครีมี ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารและท้าวพิทไทยกวัดแกว่งกระบองจนท้องฟ้ามีดครีมีไปทั่วเพื่อจะรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	สองยักษ์อัดอันตันโทโส
ฮึดฮัดขัดแค้นในมโน	ด้วยกำลังโมโหโกรธา
จับกระบองกวัดแกว่งลำแดงฤทธิ์	สี่ทิศมีดคลุ้มคลุ้มเวหา
ทลิ่งโลดโตนโผนแล้วโจนมา	ไล่ล้างเช่นฆ่าวานร

(วงศ์เทวราช 192-193)

2 1 3 พาหนะ

พาหนะที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว ได้แก่ เรือ รถ และบุษบก ดังนี้

2 1 3 1 เรือ

เรือวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์มีปรากฏ 2 เรื่องคือ เรื่องสังข์ทอง และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

สำเภาทองของท้าวฤๅษณ์ ซึ่งท้าวฤๅษณ์เนรมิตให้เป็นพาหนะนำพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตเลี้ยงดู ท้าวฤๅษณ์ได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้สำเภาทองนี้จงนำพระสังข์ไปอย่างปลอดภัย หากมีหมู่มารคิดปองร้ายก็ขออย่าให้ทำอันตรายใดๆได้ และเมื่อสำเภาทอง

นำพระสังข์ไปถึงเขตแดนของเมืองนางพันธุรัต เหล่ายักษ์มารก็หมายจะจับพระสังข์กิน แต่แล้วก็ไม่สามารถจับต้องลำสาทาทองได้ ดังความว่า

แจ้งใจมิใช่ไพร่	ยักษ์ศัตรูกันมาทันใด
แผ่นผืนใจช่วยด้วยความยาก	อ้าปากแลปลิ้นน้ำลายไหล
เร่งรีบช่วยพลันทันใด	ประหลาดใจไม่ถูกมาตรา
ทะลึ่งโลดโดดคว้ามวเปล่า	เหมือนหนึ่งจับดาวในเวหา
ลอยเด่นเห็นอยู่แก่ตา	ยักษ์กริ้วโกรธพิโรธใจ
ตีด้วยกระบองก้องเวหา	จะถูกลำมาตราก็หาไม่
ล้อมรุมกลุ่มกันเข้าทันใด	เปล่าไปไม่ปะปะทะกัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 66)

เรื่องแก้วหน้าม้า

เรื่องของนางแก้วหน้าม้ามีฤทธิ์สามารถเหาะได้ ดังเช่นในตอนนี้นางแก้วหน้าม้านั่งเรือเหาะเดินทางตามพระพินทองไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

ชักสายยนต์ลิ่วปลิวฟ้า	มาตราเหาะหันผ่นผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องไปในกลีบเมฆ

(แก้วหน้าม้า 58)

2 1 3 2 รด

ร่วพิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวยพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ร่วพระที่นั่งของท้าวจตุรัตเป็นร่วพิเศษที่สามารถเหาะได้ ดังความในตอนท้าวจตุรัตทรงร่วพระที่นั่งยกทัพมาทางอากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

มาขึ้นเกยสุวรรณอันบรร	เสนาพลากรอยไสว
พอได้ฤกษ์ให้ลั่นซึ่งธ้องไชย	ภูวไนยขึ้นสู่รตทง
สั่งให้ยกพยุหยาตรา	ขึ้นสู่เวหาดังประสงค์
แลไปในหมู่จัตุรงค์	ทวนธงกลับกลายเป็นแรงกา

(วงศ์เทวราช 215)

2 1 3 3 บุษบก

บุษบก คือ มณฑปขนาดเล็กแต่ด้านข้างโปร่ง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีหรือประดิษฐานปูชนียวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 633) บุษบกพิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์พบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

บุษบกของนางสุวรรณมณฑา มารดาของพระวงศ์เทวราชเป็นบุษบกพิเศษที่สามารถเหาะได้ นางจึงนั่งบุษบกเหาะไปสถานที่ต่างๆ เช่นในตอนนี้นางสุวรรณมณฑานั่งบุษบกเหาะเสด็จประพาสป่า

ครั้นถึงเกยสุวรรณอันบรรจง	ชวนสี่โฉมยงขึ้นรัถา
เข้านั่งในบุศบกจรณา	ยกกรวันทาถึงทิศไนย
เดชองค์อมรินทร์ปิ่นเทวศ	จงโปรดเกษน่องจะเที่ยวชมไศล
ขอให้ไปสดวกดีอย่ามีไภย	อันสัตรูอย่าได้มาเบียดเบียน
ตรัสพลางทางเลื่อนเวไชยันต์	ขึ้นเวหาเสียงลั่นแล้วหันเหียน
ก็อยู่ในพโยมบนแล้ววนเวียน	พิศเพี้ยนแลรอบขอบอรอุ

(วงศ์เทวราช 14)

2 1 4 เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวกัน คือ เกือกแก้ว และแหวน ดังนี้

2 1 4 1 เกือกแก้ว

เกือกแก้วที่มีอิทธิฤทธิ์พบในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ทอง

เกือกแก้วเป็นของวิเศษที่มีฤทธิ์ หากผู้ใดนำมาสวมใส่จะสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ดังในตอนที่พระสังข์หนีออกมาจากเมืองนางพันธุรัต พระสังข์ได้ลอบเอาเกือกแก้วมาสวมใส่แล้วเหาะหนีออกจากเมืองของนางพันธุรัต ดังความว่า

เอารูปเงาสวมองค์ทรงเข้าแล้ว

ใส่เกือกแก้วถือไม้เท้าหาญ

เหาะขึ้นเวหาเหินทะยาน

ออกจากเมืองมารับมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 80)

จากนั้นพระสังข์ได้สวมใส่เกือกแก้วนี้แล้วใช้เหาะเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆอยู่หลายครั้ง เช่นในตอนที่พระสังข์สวมเกือกแก้วเหาะไปยังริมน้ำเพื่อหาปลาถวาย ท้าวสามนต์ ดังความว่า

ว่าพลางทางจับไม้เท้าทรง

ใส่เกือกแก้วลงจากเคหา

แผลงฤทธิ์เหาะเหินเดินฟ้า

ตรงมายังฝั่งชลธาร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 134)

2 1 4 2 แหวน

แหวนวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์พบ 2 เรื่อง คือเรื่องไกรทอง และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องไกรทอง

ไกรทองมีแหวนที่ลงคาถาเอาไว้ แหวนนี้มีอิทธิฤทธิ์ทำให้นางวิมาลาไม่สามารถเปลี่ยนสภาพเป็นจระเข้เมื่อนางออกจากถ้ำชาลวันและขึ้นมาอยู่บนบก ดังในตอนที่ไกรทองเอาแหวนลงคาถาแล้วใส่ไว้ในมวยผมของนางวิมาลา ดังความว่า

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสร็จ
เสกด้วยวิทยาเรืองชัย

จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วใส่
เอาใส่ในมวยผมกัลยา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

เมื่อนางวิมาลาขึ้นมาอยู่บนบกนางก็ไม่เปลี่ยนสภาพเป็นจระเข้
จนกระทั่งนางมีปากสียงกับนางตะเภาแก้วและนางตะเภาทอง นางวิมาลาเกิดบันดาลโทสะเอา
แหวนที่มวยผมออก นางจึงกลายสภาพกลับเป็นจระเข้ ดังความว่า

ว่าพลางนางหวนเข้าในห้อง
แล้วลอบเลิกลั่นดมิทันช้า

แก้แหวนในช่องเกศา
โจนจากศาลาด้วยขัดใจ

ครั้นลงถึงพื้นพสุธา
ฟาดหางวัดแวงว่องไว

ก็กลายเป็นกุ่มภาเดิบใหญ่
เข้าไล่สองนางนารี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 365)

เรื่องวงศ์เทวราช

แหวนวิเศษที่พบคือแหวนของพระวงศ์เทวราช และแหวนของ
ท้าวจตุรัต

แหวนของพระวงศ์เทวราช เป็นแหวนที่ได้มาจากนางสุวรรณมณฑาพระมารดา แหวนนี้มีฤทธิ์สามารถกลายเพศได้ เมื่อสวมนิ้วก้อยก็จะกลายเพศเป็นหญิงแต่ถ้า
สวมใส่นิ้วชี้ก็จะกลายเพศเป็นชาย ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชสวมแหวนที่นิ้วก้อยเพื่อกลายเพศ
เป็นนางยักษ์ลอบเข้าไปในพิธีเลือกคู่ของนางบุศบง ดังความว่า

แล้วถอดอำมรงค์วงน้อย
แล้วทรงอ่านพระเวทด้วยใจจง
พงศันรายนกกลายเป็นคินีศรี
ทั้งวงพักตร์จะแล่มแลวไฉย

เอาใส่ก้อยนิ้วพระหัตถ์ดังประสงค์
รูปทรงสูญหายแล้วกลายไป
งามจวิม้งสาขางสุกใส
นุ่งยกหม่สะไบสมทรง

เขมขัดประจำยามอร่ามศรี
สลดสร้อยสังวาลอันบรรจง

ธำมรงค์เรือนมณีอันประไพ
จรจรัลมาลงนาวา

(วงศ์เทวราช 91)

ด้วยอิทธิฤทธิ์ของแหวนพระวงศ์เทวราชได้กลายสภาพเป็นนางยักษ์
หน้าตาหมดจงดงาม แต่งกายด้วยผ้าไหมสไบ คาดเข็มขัดลายประจำยาม สวมแหวนมณีและ
สร้อยสังวาลอย่างงดงาม

ครั้นเมื่อพระวงศ์เทวราชถูกพวักษ์จับได้ว่าแปลงมา พระวงศ์
เทวราชก็รีบถอดแหวนใส่นิ้วชี้เพื่อกลายเพศกลับเป็นชาย ดังความว่า

บังเกิดเปนสุริการไม่ซ้ำพลัน
แล้วสวมใส่นิ้วพระหัตถ์ดัชนี

พระทรงธรรมถอดแหวนมณีศรี
พระภูมีคืนกลับมาเป็นชาย

(วงศ์เทวราช 102)

แหวนของท้าวจตุรตเป็นแหวนวิเศษที่บรรจดวงใจของท้าวจตุรตไว้
จึงทำให้ไม่มีผู้ใดฆ่าท้าวจตุรตได้ ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชแปลงศรไปตัดเศียรท้าวจตุรตแต่ก็
ไม่อาจสังหารท้าวจตุรต ดังความที่ว่า “ถอดดวงจิตได้จึงไม่ตาย” พระวงศ์เทวราชจึงมีรับสั่งให้
สังฆปัดวานรไปลักเอาแหวนที่บรรจดวงใจของท้าวจตุรตมา ครั้นเมื่อสังฆปัดวานรลักแหวนของ
ท้าวจตุรตมาได้สำเร็จ พระวงศ์เทวราชก็ทำศึกกับท้าวจตุรตอีกครั้ง ในครั้งนี้พระวงศ์เทวราชได้
แปลงศรไปตัดเศียรของท้าวจตุรตแล้วสังฆปัดวานรก็ขยี้แหวนบรรจดวงใจ ท้าวจตุรตจึงสิ้นพระ
ชนม์ ดังความว่า

ตรัสพลางทางสังกระบี่ศรี
คะยี้ซึ่งดวงใจให้ม้วยมรณ

จงคอยที่เมื่อเราจะแปลงศร
สังแล้วจับศรด้วยเรวไว

ผาดแผลงลำแดงซึ่งฤทธา	พสุธากำมณฑนาทหวาดหวั่นไหว
เทวราชพาดสายทันใด	แผลงไปปักอกกอสรี
ตัดเศียรตัดกรนอนอนาถ	เศียรขาดอ่อนพับอยู่กับที่
สังขปัดคะยัดวงชีวิต	แหลกป่นเป่นพัศม์รูลีการ

(วงศ์เทวราช 239)

215 สัตว์

สัตว์วิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์เพียงอย่างเดียว คือ ม้า และช้าง ดังนี้

2151 ม้า

ม้าที่มีอิทธิฤทธิ์พบในเรื่องแก้วหน้าม้าเท่านั้นเพียงเรื่องเดียว
เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้าได้ใช้พรางได้เลกม้าขึ้นเพื่อใช้เป็นพาหนะในการ
รบกับยักษ์ ม้าตัวนี้มีฤทธิ์มากสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	มาณพสรวลสันต์รำพันว่า
น้องรักจักขี่อาชา	เหาะเหินเดินฟ้าด้วยฤทธิ์

(แก้วหน้าม้า 122)

ว่าพลางทางชวนพระโสมยง	แล้วขึ้นทรงอาชากล้ำหาญ
เหาะเหินเดินโดยโผยมมาน	ร่อนลงตรงด่านทันใด

(แก้วหน้าม้า 126)

2152 ช้าง

ช้างวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวพบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่อง
วงศ์ เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ช้างพระที่นั่งของท้าวสาตราสุรมีฤทธิ์สามารถเหาะได้ ดังใน
ตอนที่ท้าวสาตราสุรทรงช้างพระที่นั่งยกทัพไปทางอากาศเพื่อรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

สิบสองหัตถ์ทรงอาวุธอันไชยชาญ

ได้ฤกษ์ให้ลั่นฆ้องไชย

ลอยคว้างมาในกลางเมฆา

ภูวนายขึ้นทรงไอยรา

จึงให้ยกพลไกรขึ้นเวหา

อสุราเจ็ดแสนแน่นอำพร

(วงศ์เทวราช 143-144)

216 น้ำ

จากการศึกษาพบว่าน้ำที่มีคุณสมบัติพิเศษ ได้แก่ น้ำทิพย์ น้ำมนตร์ และน้ำกายสิทธิ์ ดังนี้

2161 น้ำทิพย์

น้ำทิพย์เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้ผู้ที่หมดสติสามารถฟื้นขึ้นมาได้ หรือสามารถช่วยชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้กลับมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อครั้งที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำแล้วท้าวภูษงค์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่นาคได้ช่วยไว้ พระสังข์หมดสติหมดสติของท้าวภูษงค์จึงใช้น้ำทิพย์ลูบพระวรกายของพระสังข์ทำให้พระสังข์ฟื้นคืนสติขึ้นมา ดังความว่า

เสียงพลางทางเอาสุคนธ์ทิพย์

ค่อยฟื้นคืนสมประดีคลาย

ลูบหลังดังหยิบให้เหือดหาย

โคมฉายเป่ามนต์ด้วยฤทธิ์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 63)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระอินทร์ใช้น้ำทิพย์ลูบพระวรกายของพระสังข์ศิลป์ชัยให้ฟื้นสติ ในตอนที่พระอินทร์ช่วยอุ้มพระสังข์ศิลป์ชัยขึ้นมาจากเหว ดังความว่า

วางองค์ลงเหนือยอดบรรพต
ลูปได้ไปทั่วทั้งกายา

เอน้ำทิพย์รินรดเกศา
พวงเทวานวดพันให้บรรเทา

ที่เจ็บบวดหายจิบดังหยิบทิ้ง
บ้างให้พรสอนสั่งบ้างหยอกเย้า

ทั้งรูปร่างงามยิ่งขึ้นกว่าเก่า
แล้วอุ้มเจ้าพาเหาะไปเวียงชัย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 492)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชนำดวงแก้ววิเศษใส่ลงในขันน้ำแล้วร่ายมนตร์
จนบังเกิดเป็นน้ำทิพย์เพื่อชุบชีวิตของสังขปัตวานรให้กลับมีชีวิตใหม่อีกครั้ง หลังจากທີ່สังขปัต
วานรต่อสู้กับม้าสุริการและพ่ายแพ้จนถึงแก่ชีวิต เมื่อพระยาราชสุบรรณนำน้ำทิพย์ไปพรมบนกาย
ของสังขปัตและเหล่าวานร ทั้งหมดก็ฟื้นขึ้นมามีชีวิตดังเดิม ดังความว่า

จำจะชุบวานรให้คืนคง
อันว่าสัตว์ไม่รู้จักจะวอดวาย
ตรัสพลางทางหยิบแก้วมณี
ล่ำลึงถึงผ่านฟ้าเจ้าสากล
บัดเดียวเกิดเป็นน้ำทิพย์
จึงส่งให้ราชสุบรรณมิทันช้า

ได้ดำรงชีวิตรื่นทั้งหลาย
จึงทำลายล้างชีพให้เสียชนม์
ทูลเหนือเกษีสัตถาผล
ภูวดลร่ายพระเวทอันศักดิ์ดา
อยู่ในขันสำฤทธิงามสง่า
แล้วสั่งว่าท่านจงรดกระบี่ไพร

(วงศ์เทวราช 62-63)

บัดนั้น
รับสั่งสมเด็จพระภูวนาย
ครั้นถึงจึงวักวารีศรี

พระยาราชสุบรรณบังคมไหว้
เอน้ำทิพย์รีบไปด้วยเร็วพลัน
พรมกายขุนกระบี่ที่อาสัญ

แล้วพรมให้วานรเหล่านั้น

ก็เปนม้าพลันทันที

(วงศ์เทวราช 63)

2162 น้ำมนตร์

น้ำมนตร์มีปรากฏเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

นางสุวรรณมณฑาได้นำดวงแก้ววิเศษใส่ลงในน้ำแล้วตั้งจิตอธิษฐานเพื่อทำน้ำมนตร์ชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้น ในตอนที่พวกวิทยากรถูกจักรแก้วตัดเศียรจนถึงแก่ความตาย ดังความว่า

จึงหยิบเอาดวงจินดาอันเรืองเดช

ประทานไว้ให้นางแต่เดิมที

ขอเดชะพระองค์ดำรงโลก

อันว่าพวกกายสิทธิ์อันเชี่ยวชาญ

ขอให้ได้คืนชีวิตตริตติศัศะ

ครั้นเสียงแล้ววางแก้วอันบวร

แล้วจึงเรียกเทเวศที่ใจหาญ

ส่งน้ำมนตร์ส่งพลันมิทันช้า

ขององค์ท้าวตรีเนตรเฉลิมศรี

เทวีจึงถวายนมัสการ

มาดบโคกโปรดอะรินลั่นสงสาร

ที่ว้ายปราณอยู่ในป่าพนาคร

ด้วยบุญพระบารมีของทรงคร

ในสาครชั้นล้ำฤทธิ์ของอิศรา

อันรักษาพระทวารเข้ามาหา

เทพยดาจึงไปชุบวิชาธร

บัดนั้น

ก็เร่งเร็วเลี้ยวหลบพหจร

เทวีณรับขึ้นจากสายสมร

เอาสาครพรมทั่วทุกตัวคน

บัดนั้น

พอต้องน้ำอมฤตเจ้าสากล

กายสิทธิ์ก็ซึมทราบทุกเส้นขน

ก็ฟื้นตนเศียรติดสนิทดี

(วงศ์เทวราช 20)

2163 น้ำกายสิทธิ์

น้ำกายสิทธิ์ เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถชุบชีวิตได้ โดยใช้
น้ำกายสิทธิ์รดลงที่รูปปั้น รูปปั้นนั้นก็จะมีชีวิตขึ้นมาทันที ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช
พระอินทร์นำซีผึ้งมาปั้นเป็นรูปม้าและครุฑแล้วใช้น้ำกายสิทธิ์
รดลงรูปปั้นสัตว์ทั้งสองก็มีชีวิตขึ้น ดังความว่า

จำจะชุบครุฑให้อยู่ด้วย	จะได้ช่วยดูแลแก้ไข
กับกัณฐ์ศัสดรอันเกรียงไกร	เจ้าจะได้ขี่เล่นในดงดอน
คิดแล้วองค์ท่างหัสไนย	เอาสีผึ้งเทียนไขยประภัสสร
ปั้นเปนมิ่งม้าอัศดร	แล้วภูธรทรงปั้นครุฑธา
ครั้นทรงปั้นรูปสัตว์ทั้งสองแล้ว	จึงเอาน้ำกายสิทธิ์ฤทธิ์กล้า
รดต่องรูปสัตว์ทั้งสองรา	เป่าด้วยมนตราเข้าไป

(วงศ์เทวราช 46-47)

บัดนั้น	รูปสัตว์ทั้งสองตนไม่ทนได้
ลุกขึ้นด้วยพลันทันใจ	ผาดแผลงฤทธิ์ไกรด้วยฤทธิ์

(วงศ์เทวราช 47)

217 เวทมนตร์

เวทมนตร์ หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์ที่บริกรรมเพื่อให้สำเร็จความประสงค์ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546: 1085) เวทมนตร์มีปรากฏในวรรณคดีไทยมากมาย เนื่องจาก ต้องการให้ตัวละครได้สำแดงอิทธิฤทธิ์นอกเหนือจากวิฤทธิพิเศษอื่นที่มีอยู่ และแสดงให้เห็นถึง ความเก่งกล้าสามารถของตัวละครนั้นๆ ด้วย จากการศึกษาการใช้เวทมนตร์พบว่าตัวละครจะใช้ เวทมนตร์ตามจุดมุ่งหมายต่างๆ กัน ดังที่มิ้นกวีจ้ยหลายท่านได้จัดประเภทของเวทมนตร์ตามจุด มุ่งหมายในการใช้ เช่น เรวไร สืบสุข (2521) จำแนกเวทมนตร์ตามจุดมุ่งหมายต่างๆ ออกเป็น

เวทมนตร์ที่ใช้ในการสะกด การสะเดาะ การแปลงกาย การประสาน การกำบัง การทำเสน่ห์ การแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ การทำร้ายผู้อื่น การผูกจิต

ไพโรจน์ นรชาติธำรงวิทย์ (2533) สรุปว่า การใช้เวทมนตร์มีเป้าหมายในการใช้ทั้งสิ้น โดยตัวละครจะใช้เวทมนตร์ในการแปลงกาย การเรียกลม เรียกฝน การสะกดทัพ การเลิกเป่า และการทำเสน่ห์

ชนิษฐา ตันติพิมล (2535) สรุปว่า เวทมนตร์คาถาและอาคมที่ปรากฏในนิทานคำกลอนของสุนทรภู่มี 11 ชนิด คือ การแปลงกาย การเนรมิต การผูกหุ่นพยนต์ การทำเสน่ห์ การสะกดให้หลับ การสะเดาะ การประสานกาย การอยู่ยงคงกระพัน การป้องกันอันตราย การปราบ การแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

ฉันทนา เย็นนาน (2539) จำแนกเวทมนตร์คาถาตามจุดมุ่งหมายต่างๆ ออกเป็น เวทมนตร์คาถาสำหรับป้องกันอันตราย เวทมนตร์คาถาในการชุบชีวิต เวทมนตร์คาถาเพื่อให้เกิดผลตามประสงค์ และเวทมนตร์คาถาในการแปลงกาย

จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง พบว่าตัวละครมีการใช้เวทมนตร์ตามจุดมุ่งหมายการนำไปใช้เช่นเดียวกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

2 1 7 1 เวทมนตร์แปลงกาย

2 1 7 2 เวทมนตร์สะกด

2 1 7 3 เวทมนตร์แก้สะกด

2 1 7 4 เวทมนตร์เนรมิต

2 1 7 5 เวทมนตร์เรียกสัตว์

2 1 7 6 เวทมนตร์รักษา

2 1 7 7 เวทมนตร์ประสานกาย

2 1 7 8 เวทมนตร์กำบัง

2 1 7 9 เวทมนตร์ดำดิน

2 1 7 10 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

2 1 7 11 เวทมนตร์คล้ายบ่วงนาค

2 1 7 1 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกาย คือเวทมนตร์ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถเปลี่ยนสภาพกายไปจากเดิมตามที่ตนต้องการ กล่าวคือเปลี่ยนรูปร่างให้ผิดแปลกออกไปจากรูปเดิม

หรือเปลี่ยนรูปร่างทั้งหมดให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่ง จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 9 เรื่องพบว่า การแปลงกายจะมีด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ การแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง และการแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง

- การแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น

การแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น คือการเปลี่ยนสภาพร่างกายให้มีรูปร่างใหญ่ขึ้นกว่าเดิม ส่วนมากจะพบในตัวละครมนุษย์ และมักเป็นมนุษย์ประเภทยักษ์ จากการศึกษาพบเพียง 2 เรื่องเท่านั้น คือ เรื่องสังข์ทอง และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

นางพันธุรัตยักษ์นี้มาเป็นผู้เป็นมารดาบุญธรรมของพระสังข์สามารถเปลี่ยนสภาพร่างกายเป็นยักษ์ใหญ่ได้ เช่นในยามที่นางพันธุรัตจะไปเที่ยวบ้านางจะนิมิตกายเป็นยักษ์ใหญ่ ดังความว่า

มาลันดาถูกน้อยกลอยใจ

อรไทเปลี่ยนแปลงกายา

บัดใจรูปร่างเป็นนางยักษ์

ล้ำสันคึกคักนักหนา

ถือกระบองป้องพักรตร์ทำคักดา

ดันตรงตรงมาพนาลี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 78)

บริวารยักษ์ของนางพันธุรัตก็สามารถนิมิตกายเป็นยักษ์ใหญ่ได้ ดังในตอนนี้นางพันธุรัตสั่งให้ทหารนิมิตกายเป็นยักษ์ใหญ่ออกติดตามพระสังข์ที่ลอบหนีออกจากเมือง ดังความว่า

บัดนั้น

จึงหม่อสูรศักดิ์ยักษ์

คำนับรับคำแล้วอำลา

นฤมิตกายากำยำ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 83)

เรื่องวงศ์เทวราช

ตัวละครที่สามารถแปลงกายให้ใหญ่ได้ คือ สังขปัดวานร และ
ท้าวพทไถย

สังขปัดวานรทหารเอกของพระวงศ์เทวราชสามารถร้ายเวทมนตร์
มนตร์แปลงกายเป็นวานรใหญ่ได้ ดังเช่นในตอนที่สังขปัดวานรร้ายมนตร์แปลงกายเป็นวานร
ใหญ่เพื่อเข้าต่อสู้กับบริวารยักษ์ของท้าวমনพสุร ดังความว่า

บัดนั้น	พฤษชาติวานรฤาษาย
จึงอ่านพระเวทพลันอันเพริดพราย	รูปทรงกลับกลายเป็นวานร
โตเท่าบรมพรหมา	กายาใหญ่ยิ่งกว่าสิงขร
มีคุณทลชนเพ็ชรอันบรร	สีพักตร์แปดกรอันเกรียงไกร
มือซ้ายถือตรีงามสง่า	มือขวาถือพระขรรค์อันผ่องใส
หมายจะล้างขุนมารอันชาญไชย	ทูลพระภูวไนยให้รับจร

(วงศ์เทวราช 102)

ตอนที่สังขปัดวานรต่อสู้กับสองผีเสื้อยักษ์ที่มาระรานบริวารวานร
สังขปัดวานรก็ได้ร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นวานรใหญ่เท่าภูเขา ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดกล้าหาญชาญสมร
ครั้นเห็นผีเสื้อน้ำมาราญรอน	ไล่พวกวานรกระเจิงมา
ประนมกรร้ายพระเวทวิเศษมนต์	แปลงตนใหญ่เยี่ยมเทียมภูผา
ผาดแผลงลำแดงซึ่งฤทธา	จับผีเสื้อสองราทันใด

(วงศ์เทวราช 195)

ท้าวพทไถยผู้เป็นใหญ่ในเมืองบาดาลก็สามารถแปลงกายเป็น
ยักษ์ใหญ่ได้เช่นกัน ดังเช่นในตอนที่ท้าวพทไถยลำแดงฤทธิเป็นยักษ์ใหญ่เข้าต่อสู้กับทหารของ
พระวงศ์เทวราช ในตอนที่ท้าวพทไถยเข้าช่วยท้าวสาตราสุรสหายรักที่ถูกจับตัวไว้ ดังความว่า

โอมอ่านพระเวทแต่ในใจ	มิให้ใครสงสัยว่ายักษ์
มองดูสังขปัดตัวดี	พอได้ทีก็เป่าลงทันใด
ผาดแผลงลำแสงซึ่งฤทธา	กายาโตเท่าภูเขายักษ์ใหญ่
ตาแดงดุจแสงอินทโย	ถือกระบองโตใหญ่เท่าลำตาล

(วงศ์เทวราช 190)

ท้าวพิทไทยร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นยักษ์ใหญ่เท่าภูเขตาแดงเหมือนแสงพระอาทิตย์ และถือกระบองรูปร่างใหญ่โตเท่าลำตาล สังเกตได้ว่าเมื่อท้าวพิทไทยมีสภาพกายที่ใหญ่แล้ว กระบองซึ่งเป็นอาวุธประจำกายของพระองค์ก็จะมีรูปร่างใหญ่โตด้วยเช่นเดียวกัน

- การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง

การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง คือการเปลี่ยนสภาพร่างกายให้มีรูปร่างเล็กลงกว่าเดิม การแปลงกายเช่นนี้พบในเรื่องคาวิเพียงเรื่องเดียว

เรื่องคาวิ

พหุลวิชัยมีเวทมนตร์แปลงกายให้เล็กลง และได้นำมาใช้แปลงให้คาวิในตอนพหุลวิชัยจะเข้าไปในเมืองของท้าวสันนุราช ดังความว่า

พืคิตจะจำแลงแปลงองค์	เป็นดาบสฤๅงค์มาแต่ป่า
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา	อยู่ในยามพืจะพาไป
ว่าแล้วหลับตาดั่งสติ	ตามลัทธิอาจารย์สอนให้
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	จำแลงแปลงได้ดังจินดา

พืชายกกลายเพศเป็นดาบส	ทรงพรตงดามนักหนา
พระคาวิลงซ่อนกายา	อยู่ในยามเชษฐาทันใด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

- การแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง

การแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง คือการเปลี่ยนรูปกายทั้งหมดให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่ง ซึ่งจะพบมากในวรรณคดีประเภทบทละครนอก การแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่งนั้นจะมีทั้งการแปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง และการแปลงกายเป็นสัตว์ ดังนี้

การแปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง พบในเรื่อง

สังข์ทอง มณีพิชัยตอนต้น มณีพิชัยฉบับรัชกาลที่ 2 คาวิ และวงศ์เทวราช

เรื่องสังข์ทอง

นางพันธุรัตใช้เวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง ในตอนที่นางได้รับสาส์นจากท้าวภูษงค์ว่าจะส่งพระสังข์มาให้นางเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรม นางพันธุรัตจึงแปลงกายเป็นนางมนุษย์และรับสั่งให้บริวารยักษ์รับใช้แปลงเป็นมนุษย์ด้วย บริวารยักษ์รับใช้ต่างก็สำแดงฤทธิ์แปลงกายเป็นมนุษย์ในทันที ดังความว่า

แล้วสั่งกุมภกันท์ให้จัดแจง

ตกแต่งเร่งรัดอย่าช้าชว้าง

อีกทั้งเข้าเฝ้าท้าวนาง

ต่างต่างแผลงฤทธิ์นิมิตกาย

ให้เป็นมนุษย์สุดสิ้น

ตรัสพลางเทพินผันผาย

เข้าที่นฤมิตบิดเบือนกาย

เจ็ดฉายโสภาคอำองค์

ออกจากวังแก้วแพรวพรรณ

กำนัลพรั่งพรูดูระหง

แห่แหนแน่นอัดจัดรงค์

เสนาพาลลงไปคงคา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 69)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์แปลงกายเป็นชายวิกลจริต ในตอนที่พระอินทร์ทราบ ว่านางเกศนี้มีบุพเพสันนิวาสกับพระองค์มาแต่ชาติปางก่อน พระอินทร์จึงเหาะลงมายังเมือง ปาตะลีแล้วแปลงกายเป็นชายวิกลจริตเข้าไปในพิธีเลือกคู่ของนางเกศนี ดังความว่า

ครั้นมาถึงปาดลีรัตน์ ท้าวสุทัศน์ทรงธรรมก็หรรษา จึงจำแลงแปลงกายกายา
รูปร่างอมราก็หายไป

(มณีพิชัย ตอนต้น 37)

กลายเป็นคนบ้าหน้ากาก	ไม่กินหมากชี้ฟันแทบบั่นได้
ถือหม้อดั่งกำแล้วคลาไคล	รีบไปในวังไม่รั้งรอ

(มณีพิชัย ตอนต้น 38)

เรื่องมณีพิชัยตอนต้นนี้พบว่ามีการใช้เวทมนตร์แปลงกายจาก
บุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่งอีก แต่เป็นการแปลงโดยพระอินทร์เป็นผู้แปลงกายให้นาง
ยอพระกลืนเป็นพราหมณ์ ในตอนที่นางยอพระกลืนถูกนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยใส่ร้าย
ว่าเป็นกระสือจนโดนขับไล่ออกจากวัง เมื่อพระอินทร์ทราบจึงเสด็จลงมาช่วยเหลือโดยแปลงกาย
นางยอพระกลืนให้เป็นพราหมณ์ ดังความว่า

ด้วยอำนาจโกสีย์มีเดช	จำแลงแปลงเพศนางโคมฉาย
กลับกลายเป็นพราหมณ์งามเพริศพราย	สอดสายธูราอำไพ
กระหมวดมุ่นมวยผมสมโสภา	หน้าตาแจ่มแจ่มใส
นุ่งผ้าไหมพัสดร์รัดเอวไว้	หม่ไลบเนื้อดีมีราคา
จุมเจิมเฉลิมลักษณะวิลาส	แล้วปราสาทพรลุกเส่นหา
ให้เรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์ศักดิ์ดา	ใครอย่าได้รื้อต่อฤทธิ์

(มณีพิชัย ตอนต้น 67)

ด้วยอำนาจฤทธิ์ของพระอินทร์นางยอพระกลืนจึงเปลี่ยนสภาพ
เป็นพราหมณ์ ขมวดผมมวย นุ่งผ้าหม่สไบ เจิมหน้าผากเหมือนเช่นพราหมณ์และสวมสายธูรา
อันเป็นเครื่องหมายของวรรณะพราหมณ์

เรื่องมณีพิชัย ฉบับรัชกาลที่ 2

นางยอพระกลิ้งมีเวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีก
บุคคลหนึ่ง ดังในตอนนี้นางยอพระกลิ้งร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นพราหมณ์เพื่อลวงพระมณี
พิชัย ขณะที่พระมณีพิชัยเป็นทาสรับใช้พราหมณ์ยอพระกลิ้งอยู่ที่ศาลาในป่า ดังความว่า

เลี้ยวเข้าสู่มทุมพุ่มพง	แฝงองค์ลับเนตรเชษฐา
สำรวจกายร้ายมนตร์ของอินทรา	นฤมิตกายาทันใด
กลับเป็นเจ้าพราหมณ์ตามเดิม	จุนเจิมพักตราแจ่มใส
ออกจากกลุ่มทุมพุ่มไม้	คลาไคลไปบรรณศาลา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 425)

เรื่องคาวี

พหุลวิชัยใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นดาบส ในตอนที่พหุลวิชัยจะ
เข้าไปในเมืองพัทวิสัยเพื่อแก้แค้นท้าวสันนุราช ดังความว่า

พืดคิดจะจำแลงแปลงองค์	เป็นดาบสธุดงค์มาแต่ป่า
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา	อยู่ในยามที่จะพาไป
ว่าแล้วหลับตาดั่งสติ	ตามลัทธิอาจารย์สอนให้
โหมอ่านพระเวทเรื่องชัย	จำแลงแปลงได้ดังจินดา
พี่ชายกลายเพศเป็นดาบส	ทรงพรตงดงามนักหนา
พระคาวีลงช่อนกายา	อยู่ในยามเชษฐาทันใด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชปรากฏการใช้เวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่งหลายครั้ง ตัวละครที่สามารถใช้เวทมนตร์นี้ได้ คือ สังขปัดวานร นางสุวรรณมาลี พระยาราชสุบรรณ ท้าวพทไถย และท้าวจตุรุต

สังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นนางรับใช้ของนางสุวรรณมาลีมเหสีของท้าวจตุรุตเพื่อแฝงตัวอยู่ในเมืองจักรวาท ดังความว่า

บัดนั้น	กระบี่ภูมรินสันลงไสย
ร้ายพระเวทวิเศษอันเรื่องไชย	บัดใจกายาเปนนารี
รูปร่างเหมือนนางที่ตักน้ำ	ทั้งเนตรนมคมขำสำอางศรี
ยุรยาตรนาฏกรจรัส	แบกกระออมวารีดำเนิรมา

(วงศ์เทวราช 208)

นางสุวรรณมาลีมเหสีของท้าวจตุรุตร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นนางนุศบงเพื่อลวงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีศรีใส
เผอิญให้เห่นจริงทุกสิ่งไป	ทรมไวยก็แปลงซึ่งอินทรีย์
สายสมรยอกรขึ้นเหนือเกษ	ล่ำรวมจิตรร้ายเวทของยักษ์
บัดเดียวสุวรรณมาลี	กลายเป็นนางโฉมศรีนุศบง
รูปร่างนางกลายเป็นสาวน้อย	เดิรม้วยเยื้องย่างดังนางหงส์
งามล้ำคล้ายเหมือนนุศบง	สวมทรงเครื่องประดับบรรณา

(วงศ์เทวราช 246-247)

พระยาราชสุบรรณร้ายมนตร์แปลงกายเป็นวิญญาณของท้าวจตุรุตเพื่อลวงนางสุวรรณมาลี ดังความว่า

จงสำแดงแปลงกายให้รุ่งเรือง	แล้วทรงเครื่องประดับระยับศรี
ก็อ่านมนต์มหาจินดาดี	ให้อินทร์ยี่สุณหายกลายใจ
สังขปัดทรงโถมประโลมตา	ประดับเครื่องกระษัตราอันสุกใส
ฝ่ายพระยาราชสุบรรณอันชาญไชย	เป็นยักษ์ใหญ่สี่พักตร์แปดกร
ทรงชะฎาห์นำยอดเรื่องระยับ	เสร็จแล้วทรงจับพระแสงศร
กับอาวุธแหววับจับอำพร	แล้วชวนกันบทจรบังคมไท

(วงศ์เทวราช 264)

ท้าวพัทไภยใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางฟ้า ในตอนที่ท้าวพัทไภยจะช่วยท้าวสาตราสารสังหารพระวงศ์เทวราช ท้าวพัทไภยจึงออกอุบายว่าตนจะแปลงเป็นนางฟ้าแสนร่าเริงดอกไม้ไปถวายพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

มาเอยมมาถึง	ซึ่งเนินบรรพตศิรีศรี
พัทไภยก็มีมิตรด้วยฤทธิ	ยักษ์ยี่สุณหายกลายไป
ราพร้ายกลายร่างเป็นนางฟ้า	ผิวพรรณโสภาคย์องไส
ยุรยาตรนาฏกรคลาไคล	ถือพวงดอกไม้ดำเนิรมา

(วงศ์เทวราช 181)

ท้าวจตุรตมมีเวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่งเช่นเดียวกัน ดังเช่นในตอนที่ท้าวจตุรตมร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นพระอินทร์เพื่อลวงพระวงศ์เทวราชให้ไว้ชีวิตตน ก่อนที่ท้าวจตุรตมจะทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ว่าพลางทางเสด็จเข้าที่สง	สำอางองค์ทรงเครื่องประภัสสร
ร้ายพระเวศศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน	กายกรเหมือนลม้ายคล้ายองค์อินทร์

(วงศ์เทวราช 229)

การแปลงกายเป็นสัตว์ พบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

ผู้ที่ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์ คือ สังขปัดวานร ท้าวสาตรา
สุร ท้าวพัทไภย มาระกรรฐและปะรัต

สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์อยู่หลายตอน เช่นใน
ตอนที่สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนกบินไปสืบข่าวในเมืองสมุทรบุรีตามรับสั่งของพระ
วงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดฤทธิไกรใจหาญ
น้อมเศียรบังคมพระกุมาร	โหมอ่านพระเวทอันเรืองไชย
ลิงหายกลายเป็นนกกระหอด	ขาวปลอดรู้จักปราไสย
กราบทูลลาองค์พระทรงไชย	โผบินบินไปในธานี

(วงศ์เทวราช 87)

และในตอนที่สังขปัดวานรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นแมลงบินเข้าไป
ไปในพลับพลาของท้าวจตุรัต ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดแจ้งอรรดั่งประสงค์
น้อมเศียรอภิวาทบาทบงสุ์	ลาพระโสมยงแล้วรีบจร
ผาดแผลงลำแดงด้วยฤทธา	ให้กายาเป็นมุนรินร้อน
ด้วยพระเวทศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน	วานรจึงสำรวจมซึ่งฤไทย
ลิงหายกลายเป็นมุนริน	บินขึ้นเวหาหาข่าวไม่
คว้างคว้างมาในกลางนาไผ่	หมายมุ่งกรุงไกรธสุรา

(วงศ์เทวราช 206)

ท้าวสาตราสูรสามารถใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์ได้ เช่นในตอนที่ท้าวสาตราสูรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นเรไรซ่อนอยู่ในดอกไม้เพื่อจะลอบฆ่าพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ว่าพลางทางร้ายพระมนตรา	อสูรแปลงกายหาฆ่าไม่
บัดเดียวราพร้ายก็หายไป	กลับเป็นเรไรแทรกกลีบสุมาลี

(วงศ์เทวราช 182)

ท้าวพัทไภยรู้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์เช่นเดียวกัน เช่นในตอนที่ท้าวพัทไภยร้ายมนตร์แปลงกายเป็นวานรแล้วแฝงตัวอยู่ในกลุ่มบริวารทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

คิดแล้วยกกรขึ้นเหนือเกษ	สำรวจมจิตรอ่านพระเวทคาถา
ราพร้ายกลายเป็นอสูร	แปลงกายกายาเป็นวานร

(วงศ์เทวราช 188)

มาระกรรฐและปะรัตเป็นทหารของท้าวมหานพสุร ทั้งสองสามารถใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์ได้ ดังเช่นในครั้งที่มาระกรรฐและปะรัตร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นนกการะเวกบินเข้าไปสอดแนมในเมืองของพระวงศ์เทวราช ตามบัญชาของท้าวมหานพสุร ดังความว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งพระทรงศร
น้อมกายถวายอัญชลีกร	กราบลาภูธรไคลคลา
ผาดแผลงลำแดงฤทธิ์ธณ	สองยักษ์ร้ายมนตร์พระคาถา
เดชะพระเวทวิทยา	ยักษ์าก็แปลงซึ่งอินทรีย์
ยักษ์ร้ายกลายเป็นการะเวก	ขึ้นไปสู่กลีบเมฆพยับศรี

จิ๋วจิ๋วพริบตาในนาที่

มาในเมฆมีมันนาน

(วงศ์เทวราช 127)

จากตัวอย่างดังที่กล่าวมาสังเกตได้ว่าตัวละครที่สามารถใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์จะเป็นตัวละครมนุษย์ทั้งสิ้น และจะใช้เวทมนตร์นี้เมื่อจะลอบเข้าไปสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อไม่ให้อีกฝ่ายรู้

เมื่อตัวละครมีการใช้เวทมนตร์แปลงกาย ไม่ว่าจะเป็นการแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง และการแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง ตัวละครก็ต้องใช้เวทมนตร์แปลงกายกลับสู่สภาพเดิมด้วย ดังที่พบในเรื่องมณีพิชัยตอนต้น มณีพิชัยฉบับรัชกาลที่ 2 และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัยตอนต้น

ในตอนที่พระอินทร์แปลงกายเป็นชายวิกลจริตเข้าไปในพิธีเลือกคู่ของนางเกศนี เมื่อนางเกศนีเห็นรูปพระอินทร์ที่อยู่ข้างในจึงทิ้งพวงมาลัยเลือกชายวิกลจริตทำวรรกรรมโกรธนางเกศนีเป็นอย่างมากจึงขับไล่นางออกจากเมือง ขณะนั้นชายวิกลจริตได้กลับเพศเป็นพระอินทร์ตามเดิมแล้วอุ้มนางเกศนีเหาะขึ้นสวรรค์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	เจ้าบ้ายิ้มแยมแจ่มใส
เห็นกรรมวังทั้งพวกตำราวจใน	หนีไปไม่รอดต่อฤทธา
ทั้งท่านทำวรรกรรมตัวสั้นง	พลัดตกแท่นรัตนขัดแขนขา
ทั้งฝูงสาวสวรรค์กัลยา	ก็ตื่นตายหว้ายบ้ากันทั้งนั้น
ครั้นจะขึ้นทวารกรรมล้ำแดงฤทธิ์	กลัวชีวิตพอดาจะอาสัญ
จึงกลับกลายหายเพศเสียจับพลัน	รูปร่างบ้านั้นเสื่อมสูญไป
กลับเป็นอมรินทร์ปิ่นเทวัญ	สีสันมรกตสดไฉ
อุ้มองค์พระธิดายาใจ	เหาะขึ้นไปยืนยังยงนภา

(มณีพิชัย ตอนต้น 42)

เรื่องมณีพิชัย ฉบับรัชกาลที่ 2

พราหมณ์ยอพระกลิ่นได้ร่ายมนตร์แปลงกายกลับเป็นหญิงตามเดิมเพื่อล่อใจพระมณีพิชัย เมื่อครั้งที่พระมณีพิชัยไปเป็นทาสรับใช้เจ้าพราหมณ์ที่ศาลาในป่า ดังความว่า

ลัดแลงแฝงพุ่มพนาลี	มิให้พระมณีสงสัย
จึงร่ายพระเวทมัชฌวานประทานไว้	จำแลงแปลงได้ดังใจปอง
รูปทรงคงเป็นยอพระกลิ่น	งามสิ้นสารพัดไม่ขัดข้อง
ผิวพรรณโฉมดั่งทาทอง	ผัดหน้านวลละของของโย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 417)

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชพบการใช้เวทมนตร์กลับสู่สภาพเดิมหลายตอน ดังเช่นในตอนที่นางสุวรรณมาลีแปลงกายเป็นนางบุศบงเพื่อลอบฆ่าพระวงศ์เทวราช แต่ไม่สำเร็จ ถูกสังขปัดवानรและพระยาราชสุบรรณจับได้ นางสุวรรณมาลีจึงร่ายเวทมนตร์แปลงกายกลับสู่สภาพเดิม ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีดวงสมร
เห็นท้าวไทยรับผิดด้วยอ่อนวอน	นางบังอรค่อยคลายในวิญญา
แซงฤาไทยร่ายมนตร์มีทันน่าน	โอมอ่านพระเวทคาถา
บัดใจกลายกลับซึ่งกายา	ด้วยเกรงกลัววักศดาของเทวี
นางโสมฉายกลายจากบุศบง	ทรงเครื่องจรัสรัศมี
รูปทรงคงเป็นสุมาลี	มะเหสีจตุรัตที่บรรโลย

(วงศ์เทวราช 274)

สังขปัดวานรที่แปลงกายเป็นพระวงศ์เทวราช และพระยาราช
 สุบรรณที่แปลงกายเป็นวิญญานของท้าวจตุรัต ต่างก็ร้ายมนตร์กลับสู่สภาพเดิมเช่นเดียวกัน
 ดังความว่า

เมื่อนั้น	สังขปัดได้ฟังอนุสนธิ
ก็ทำเปนบนอบยอบสนธิ	ยอมตนรับผิดทุกสิ่งอัน
ว่าพลางทางสำรวมซึ่งวิญญา	อ่านพระเวทคาถานาสาครศรี
บัดเดียวใจกลายเพศจากเทวัญ	เปนวานรด้วยกันทันที

(วงศ์เทวราช 275)

บัดนั้น	ราชสุบรรณฤทธิรงค์เรืองศรี
จึงร่ายพระเวทวิเศษดี	กลับเปนสกุณีในทันใด

(วงศ์เทวราช 276)

ตอนที่ท้าวพัทไทยแปลงกายเป็นนางฟ้าแสงร้งนำดอกไม้ไปถวาย
 พระวงศ์เทวราชแล้ว ท้าวพัทไทยก็ร้ายมนตร์กลับสู่สภาพเดิม และเหาะขึ้นไปซ่อนตัวอยู่ในกลีบ
 เมฆเพื่อคอยดูเหตุการณ์ ดังความว่า

บัดนั้น	นางเทพนารีศรีสมร
ทูลแล้วก็ถวายขุสีกร	กราบลาภุจรแล้วเหาะไป
ขึ้นสู่กลีบเมฆในเมฆา	กลายกลับกายหาข้าไม
รูปร่างนางฟ้าก็หายไป	เปนยักษ์ใหญ่ซ่อนอยู่ในเมฆา

(วงศ์เทวราช 183)

ส่วนท้าวสาตราสารแปลงกายเป็นเรไรซ่อนอยู่ในดอกไม้ที่ท้าวพัทธ
ไทยแสงนำไปถวายพระวงศ์เทวราชนั้น เมื่อพระวงศ์เทวราชรับดอกไม้ไป ในยามดึกท้าวสาตรา
สารก็ออกมาจากดอกไม้แล้วร่ายมนตร์กลับสู่สภาพเดิม ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสาตราสารยักษ์
จึงร่ายพระเวทวิเศษดี	แล้วออกจากมาลีทันใด
ราพรายกลับกลายเป็นสุรยักษ์	ยืนชงักอูริมแทนอันผ่องใส
จึงร่ายมนตร์เป่าข้าลงทันใด	หมายใจให้สะกดพระจักรา

(วงศ์เทวราช 184)

2 1 7 2 เวทมนตร์สะกด

เวทมนตร์สะกด คือ เวทมนตร์ที่ใช้สำหรับสะกดผู้อื่นให้เป็นไป
ตามจุดประสงค์ของผู้ใช้ ในการศึกษาพบว่าเวทมนตร์สะกดสามารถจำแนกออกได้เป็น สะกดให้
หลับ และสะกดให้เชื่อฟัง ดังนี้

- สะกดให้หลับ

สะกดให้หลับ คือการร่ายเวทมนตร์สะกดผู้อื่นให้หลับ เวทมนตร์
นี้มีพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ผู้ที่ใช้เวทมนตร์สะกดผู้อื่นให้หลับ คือ ท้าวสาตราสาร และสังฆ
ปัตวานร

ท้าวสาตราสารได้ร่ายมนตร์สะกดพระวงศ์เทวราชให้หลับแล้วอุ้ม
พระวงศ์เทวราชไปสังหาร เมื่อครั้งที่ท้าวสาตราสารลอบเข้ามาในพระตำหนักของพระวงศ์เทวราช
ดังความว่า

จึงร่ายมนตร์เป่าข้าลงทันใด	หมายใจให้สะกดพระจักรา
พนาสุรเสร็จสมอารมณ์คิด	นึกชอบจิตรด้วยว่าสมปรารถนา

อย่าเลยจะอุ้มกุมาร

ไปยังพลับพลาธานี

(วงศ์เทวราช 184)

สังขปัดวานร่ายมนตร์สะกดบริวารยักษ์ของท้าวจตุรตให้หลับทั้ง
วังแล้วอุ้มนางสุวรรณมาลีหนีของท้าวจตุรตมาซ่อนไว้ในถ้ำ เมื่อครั้งที่สังขปัดวานรมาลักเอา
แหวนบรรจดวงใจของท้าวจตุรต ดังความว่า

อ่านมหามนตราศักดิ์

สกคอสูริทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 210)

- สะกดให้เชื่อฟัง

สะกดให้เชื่อฟัง คือการร่ายเวทมนตร์สะกดผู้อื่นให้เชื่อฟัง หรือ
คล้อยตามผู้ที่ร่ายมนตร์ ในการศึกษาพบว่าเวทมนตร์สะกดให้เชื่อฟังอยู่ 2 มนต์ คือ มนต์
มหาละลวย และมนตร์เทพริญจวน ดังนี้

มนตร์มหาละลวย มีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง และ
ไกรทอง

เรื่องสังข์ทอง

นางจันทาสนมของท้าวยศวิมลสามารถร่ายมนตร์มหาละลวยได้
ดังในตอนนี้นางจันทาร่ายมนตร์มหาละลวยเป่าท้าวยศวิมลแล้วทูลยุยงให้น้ำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ
ท้าวยศวิมลก็คล้อยตามนางจันทาจึงมีรับสั่งให้ทหารนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น

เดือดฟุ้งพลุ่งพล่านทะยานใจ
ร่ายมนตร์เป่าพลางทางทูลมา
เหตุไรจึงให้งวยงง
เพลิงกาฬจะมาผลาญพระบุรี
แม้มีถ่วงลงคงคาลัย

จันทาตัวเชิญเป็นใหญ่

เข้าใกล้แผ่หลังบัลลังก์
อนิจจาผ่านฟ้านี้คนหลง
หลงเชื่อฟังมันจันใด
เพราะลูกคนนี้หรือมิใช่
ภูวนายจะม้วยมรณา

ฟังเมียแก้ว	จริงแล้วล้มเสียที่เจ้าว่า
เสื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา	เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
ผูกมัดรัดตัวให้มรณา	จะงัดไว้ช้านานไม่ได้
เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเวียงชัย	เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 57)

เมื่อท้าวยศวิมลต้องมนตร์มหาละลวยของนางจันทา พระองค์ก็
หลงเชื่อคำพูดของนางจันทาทุกประการ

เรื่องไกรทอง

ไกรทองมีมนตร์มหาละลวยที่สามารถเป่าให้ผู้อื่นคล้อยตาม
ดังในตอนที่ไกรทองร้ายมนตร์มหาละลวยเป่านางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองให้นางทั้งสอง
หายชุ่นเคืองที่ไกรทองเพื่อถึงนางวิมาลา ดังความว่า

ว่าพลางร้ายมนตร์มหาละลวย	เป่าให้งงวอยลุ่มหลง
แล้วหยิบพัดร้ายมนตร์เอามั่งลง	ชวนน้องสองนางค้ำให้ลับนอน
สัพยอกหยอกหยิกซิกซี้	ถ้อยที่ดีกันเหมือนแต่ก่อน
อุตส่าห์แก้ตัวตนพันโทษกรรม	สโมสรมเป็นสุขทุกนิรันดร์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 372)

ครั้นเมื่อนางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองต้องมนตร์มหาละลวย
ของไกรทอง นางทั้งสองก็หยุดประชดประชันไกรทองและกลับหยอกเข้ากันอย่างมีความสุข

มนตร์เทพวิญจวน พบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือเรื่องไกรทอง
เรื่องไกรทอง

ไกรทองได้ร้ายมนตร์เทพวิญจวนเป่านางวิมาลาเพื่อให้นางวิมาลา
ยอมตามไกรทองขึ้นมานบนก ดังความว่า

จึงร้ายเทพรำจวนป่วนใจ	เป่าไปให้ต้องนางกุมภีล
เมื่อนั้น	วิมาลาโคกคัลยหนักหนา
ต้องเทพรำจวนป่วนวิญญาณ	ให้แสนเสนาหาเป็นสุดคิด
ซึ่งอาลัยในของทั้งหลาย	ไม่มีความเสียดายแต่สักหนิด
นึกแต่จะภิรมย์ชมชิต	นางจึงลुकติดตามไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 352)

เมื่อนางวิมาลาต้องมนตร์เทพรำจวนของไกรทอง นางวิมาลา ก็
เกิดจิตปฏิพัทธ์และยอมตามไกรทองไปโดยดี

2 1 7 3 เวทมนตร์แก้สะกด

เวทมนตร์แก้สะกด เป็นเวทมนตร์ที่ใช้สำหรับช่วยผู้ที่ถูกสะกดให้
หลุดกลับฟื้นมีสติดังเดิม ในการศึกษาพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

เมื่อครั้งที่พระวงศ์เทวราชถูกท้าวสาตราสารร้ายมนตร์สะกดให้หลับ
สังขปัดวานร พระยาราชสุบรรณ และท้าววิเรนธรได้ช่วยกันแก้มนตร์สะกดให้พระวงศ์เทวราช
ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดปรีเปรมเกษมสันต์
เสร็จสรรพกลับยังแท่นสุบรรณ	ราชสุบรรณวิเรนทรก็ตามมา
ครั้นถึงน้อมเศียรอภิวาท	พระสุริยวงศ์เทวราชนาถา
แก้มนตสกดพลันมีทันช้า	ด้วยพระเวทคาถาอันชาญไชย
ด้วยเดชะพระเวทอันศักดิ์ดา	แก้มนตอสุมราไม่ทนได้
ปลุกองค์พงศ์กระษัตริย์ด้วยเร็วไว	บัดใจก็ฟื้นทันที

(วงศ์เทวราช 185-186)

2174 เวทมนตร์เนรมิต

เวทมนตร์เนรมิต เป็นเวทมนตร์ที่สามารถเนรมิตสิ่งต่างๆ ตามที่ผู้ใช้งานต้องการให้บังเกิดขึ้นโดยฉับพลัน เวทมนตร์นี้มีปรากฏ 5 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย มณีพิชัยตอนต้น แก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

ท้าวภูษงค์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่บ้านไค้เวทมนตร์เนรมิต ในตอนที่ท้าวภูษงค์ร้ายมนตร์เนรมิตสำเภาทองขึ้นมาเพื่อเป็นพาหนะนำพระสังข์ไปเมืองของนางพันธุรัต ดังความว่า

ขึ้นจากปากฝั่งพระสมุทร	พันแดนมนุษย์สุดสถาน
ริมสะดือทะเลคะเนการ	หมายมุ่งกรุงมารไม่ใกล้ไกล
จึงนฤมิตด้วยฤทธา	เป็นมหาสำเภาทองผ่องใส
โกชนาสารพันทันใด	พร้อมไปในลำสำเภาทอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 64)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ตอนที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรแจ้งเหตุที่จะแต่งพระนครแก่ พระอินทร์ เมื่อพระอินทร์ทรงทราบก็เสด็จมาเนรมิตปราสาทให้ ดังความว่า

เราจะช่วยจัดแจงแต่งพารา	ให้สมดังจินดาอย่าร้อนใจ
ตัวเจ้าเราก็รู้จักงาม	คอยดีเตือนเอาตามอัชฌาสัย
ว่าพลางทางขึ้นบนเกยชัย	สหัสสนัยน้นฤมิตด้วยฤทธา

เป็นปราสาทราชฐานบ้านช่อง	เรื่องรองล้วนแก้วแววเวหา
มีกำแพงสามชั้นเป็นหลั่นมา	เทวาเฝ้าประคองอยู่ทุกชั้น

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 612)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

เมื่อครั้งที่นางเกศนีใกล้จะคลอดบุตร พระอินทร์ได้พานางเหาะ
มายังมนุษย์โลกแล้วพระองค์ใช้เวทมนตร์เนรมิตปลัฟลาขึ้นยังป่าไผ่แห่งหนึ่งเพื่อใช้เป็นที่พัก
ดังกล่าว

มาถึงป่าไผ่เวฟวัน
จึงวางโคมยงนงคราญ

เชิงเขาอัญชันไพรสาณท์
มัทวานเนรมิตด้วยฤทธิ์

บังเกิดเป็นบรรจถรณ์อ่อนสะอาด
ทั้งวิสูตรสุวรรณกันอินทรีย์

มียี่ภูปูลาดเป็นถ้วณทิ
เชิญเทวีเข้าไว้ในม่านทอง

(มณีพิชัย ตอนต้น 45)

ครั้นเมื่อนางยอพระกลืนถือกำเนิด พระอินทร์ไม่อาจพานางขึ้นไป
เลียงบนสวรรค์ได้จึงนำนางไปไว้ในปล้องไม้ไผ่ แล้วใช้เวทมนตร์เนรมิตอาภรณ์และเครื่องทิพย์ให้
นาง ดังความว่า

คิดพลางทางลำแดงแสงฤทธิ์
มงกุฎกรรเจียกแก้วแพรวพรรณ
ทองกรเข็มขัดรัดพระองค์
รัตนาภรณ์สำหรับประดับกาย

เนรมิตเครื่องทรงทุกสิ่งสรรพ
สังวาลวรรณสร้อยสะอึงพริ้งพราย
อำมรงค์มณีศรีฉาย
ก็เกิดขึ้นมากมายด้วยฤทธา

(มณีพิชัย ตอนต้น 46)

เรื่องแก้วหน้าม้า

พระฤาษีร้ายเวทมนตร์เนรมิตเรือเหาะให้นางแก้วหน้าม้า ในตอนที่
นางแก้วหน้าม้าต้องเดินทางไปหาพระสุเมรุ ดังความว่า

บัดนั้น	พระมหาดาบสฤาษี
พึงนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรวาจา
ดูคู่อาจหาญชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกู
ซึ่งธุระประสงค์จงใจ	เห็นพอจะช่วยให้บังอยู่
เป็นหญิงวังมาน่าเอ็นดู	ปะปู้แล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิ

(แก้หน้าม้า 15)

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชมีการใช้เวทมนตร์ในการเนรมิตสิ่งต่างๆ หลายครั้ง
 ดังเช่นเมื่อครั้งที่สังขปัดวานรจะจับพิรุณางสุวรรณมาลีที่แปลงเป็นนางบุศบงเข้ามาในวัง
 สังขปัดวานรก็ได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตพระตำหนักจันทน์ขึ้นมาลงว้างเป็นที่ประทับของพระวงศ์
 เทวราช ดังความว่า

สำรวจมจิตวินิจจยให้สำราญ	โอมอ่านพระเวทอันศักดิ์ดา
บังเกิดเป็นตำหนักจันทน์อันรู้จี	หลังคาสี่เรื่องอร่ามงามสง่า
มีทั้งห้องทองรองนา	แท่นแก้วมุกดาแกมสุวรรณ

(วงศ์เทวราช 265)

2175 เวทมนตร์เรียกสัตว์

เวทมนตร์เรียกสัตว์มีชื่อว่า “มหาจินตามนตร์” เป็นเวทมนตร์ที่
 สามารถใช้เรียกสัตว์ต่างๆ ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ มหาจินตามนตร์นี้มีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่อง
 สังข์ทอง และเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์สามารถไข่มหาจินตามนตร์เรียกปลาและสัตว์บกมาได้
มากมาย ดังความในตอนที่พระสังข์ร้ายมหาจินตามนตร์หาปลาถวายท้าวสามนต์

ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไทรใบบังสุริย์ฉาน
ถอดเงาะซอนเสียมิทันน่าน	แล้วโหมอ่านมหาจินตามนต์
เดชะเวทพิเศษของมารดา	ฝูงปลามาสิ้นทุกแห่งหน
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล	บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล้าไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 135)

และในตอนที่พระสังข์ร้ายมหาจินตามนตร์เรียกสัตว์ป่ามาถวาย
ท้าวสามนต์ ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดยั้ง	ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา
พระถอดเงาะซอนไว้ให้ลับตา	แล้วร่ายมนต์มหาจินดาพลัน
ฝูงเนื้อในป่ามากมาย	ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน
ดูดาษแดงไปทั้งไพรวัน	เป็นฝูงฝูงวิ่งพลันกันมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 152)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีมหาจินตามนตร์ที่พระอินทร์สอนให้ และในตอน
ที่พระวงศ์เทวราชเสด็จประพาสป่าพระวงศ์เทวราชได้ลองร้ายมหาจินตามนตร์นี้ ดังความว่า

ที่นี้จะร่ายพระมนตรา
ได้ดูเล่นหลากมากมาย

เรียกบันดาฝูงสัตว์ทั้งหลาย
ตรัสพลางทางร่ายพระเวทมนต์

(วงศ์เทวราช 55)

บรรดาสัตว์ทั้งหลายต่างก็มากันมากมายด้วยเพราะต้องมหาจินดา
มนตร์ของพระวงศ์เทวราช แม้กระทั่งสังขปัดวานรผู้เป็นใหญ่ในเขาคัดกันก็รู้สึกไม่สบายกายเมื่อ
ต้องมนตร์นี้ ดังความว่า

เมื่อวันนั้นให้เร่าร้อนในวิญญา
ให้ปวดเคียรเวียนเกล้าแลเร่าร้อน

ด้วยเทพมนตราของทรงศร
จึงปาวฝูงวานรให้ไคลคลา

(วงศ์เทวราช 56)

2178 เวทมนตร์รักษา

เวทมนตร์รักษา เป็นเวทมนตร์ที่ใช้รักษา หรือบรรเทาอาการความ
เจ็บปวดในร่างกาย เวทมนตร์นี้มีปรากฏในเรื่องมณีพิชัย และเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัย

พราหมณ์ยอพระกลืนมีเวทมนตร์รักษาพิษงู ดังในตอนที่พราหมณ์
ยอพระกลืนร่ายมนตร์แก้พิษงูให้นางจันทร์ ดังความว่า

จึงหยิบเอาหมากมาสวมคำ
สำรวมจิตใจให้แน่นนอน

เสกคำทำตามทีโกสัยลอน
ประนมกรนมัสการอ่านมนต์

โอมอสรพิษฤทธิกล้า
งูเห่างูอดตอดคน
พระอินทร์ตรัสใช้ให้กูมา
ตัวใดที่ขบนางจันทร์
แม้เช้าจะใช้ให้จักรเพชร

งูทับสมิงคลาเป็นต้น
กันขบจงอาจขว้างค้อน
ร้องเรียกร้องหาอย่าซุ่มซ่อน
เร่งมาสูบทอนเอาพิษไป
ตัดหัวขาดเด็ดไม่อยู่ได้

อ่านจบเจ็ดคาบกำราบไป

บัดใจร้ายก็เลื้อยมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 409)

เมื่อนั้น
จึงร้ายพระเวทอันเรื่องชัย
งูเห่าเข้าสูบเอาพิษสง
แล้วเลื้อยหายไปมิได้ช้า

โคมเจ้าพราหมณ์ศรีไส
เป่าไปได้ครบสามครา
โดยดั่งจำนองปรารถนา
กัลยาค่อยรู้ลึกองค์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 410)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระฤๅษีพรหมลิขิตมุนีมีเวทมนตร์รักษาดังในครั้งที่พระฤๅษีร้าย
มนตร์เพื่อช่วยบรรเทาความเจ็บปวดให้นางมณฑาขณะที่นางประสูติพระโอรส ดังความว่า

ครั้นถึงตรงเข้ายังห้องปรางค์
พักตรชิดเมื่อดมอดประหลาดใจ
ว่าดูรามนทาผู้หลานรัก
เห็นจะจวนคลอดบุตรคราวนี้
ครั้นว่าแล้วองค์พระสิทธาจารย์
พอบัดเดี๋ยวก็เป่าลงบัดดล

เห็นนางเทพนารีศรีไส
พระสิทธาตามไปด้วยทันที
โคมพักตรเศร้าหมองไม่ผ่องศรี
มารศรีจึงรำพึงถึงเวทมนตร์
โคมอ่านพระเวทเสถียรผล
ให้ถูกต้องสภณนางชាយา

เมื่อนั้น
เมื่อต้องเสดาะขององค์พระสิทธา

นางเทพอัปสรก็หรรษา
กัลยาค่อยสบายหายรำจวน

(วงศ์เทวราช 26)

ครั้นเมื่อนางมณฑาต้องมนตร์ของพระฤๅษี นางก็คลายความเจ็บ
ปวดลงในทันที

2177 เวทมนตร์ประสานกาย

เวทมนตร์ประสานกาย เป็นเวทมนตร์ที่ช่วยประสานให้ร่างกายที่ขาดออกจากกันสามารถต่อติดได้ดังเดิม ในการศึกษาพบเวทมนตร์ประสานกาย 2 เรื่อง คือ เรื่องแก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องแก้วหน้าม้า

ท้าวพาลราชพระยาอัยกษผู้มีฤทธานุภาพ สามารถร่ายเวทมนตร์ประสานกายได้อย่างเชี่ยวชาญ ดังในตอนที่ทำวพาลราชรบกับมาณพแล้วเสียที่ถูกมาณพตัดกรซ้ายและขวา ท้าวพาลราชสามารถก็สามารถร่ายเวทมนตร์ต่อกรได้ดังเดิม ดังความว่า

แกว่งศรอรอนรันพันฟาด
ตัดกรซ้ายขวาพระยามาร

ด้วยอำนาจเดชากล้าหาญ
ตกพื้นพสุธารทันใด

(แก้วหน้าม้า 127)

เมื่อนั้น
ดำรงกายร่ายเวททันใด

พระยาอัยกษไม่พรั่นหวั่นไหว
กรติดสนิทได้ดังจินดา

(แก้วหน้าม้า 128)

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตสามารถใช้เวทมนตร์ต่อเศียรติดกับกายได้ดังเดิม ดังปรากฏในตอนที่ทำวจตุรตรบกับพระวงศ์เทวราชแล้วเสียที่ถูกพระวงศ์เทวราชแผลงศรตัดเศียรขาด ดังความว่า

เมื่อนั้น
สำรวจมเนตรรายมนตร์อันเรื่องไชย
เจ็บปวดสุดที่จะทนทาน

ท่านท้าวจตุรตไม่ตกไชย
บัดใจเศียรติดกับกายา
พระยามารลุกขึ้นจากแผ่นผา

รับวัดตัดกายกายา

อสุราแลเห่นรณณ

(วงศ์เทวราช 176-177)

2178 เวทมนตร์กำบัง

เวทมนตร์กำบัง เป็นเวทมนตร์ที่ผู้ใช้ใช้กำบังกายมิให้ผู้อื่นเห็น
เวทมนตร์นี้มีปรากฏใน เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตม์มีเวทมนตร์กำบังและพระองค์ได้นำเวทมนตร์กำบังมาใช้
ในคราวที่รบกับพระวงศ์เทวราช เมื่อเห็นว่าจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้จึงคิดจะถอยทัพ โดยร้าย
เวทมนตร์กำบังกายมิให้ผู้อื่นเห็นแล้วเหาะหนีไป ดังความว่า

คิดพลางร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา

บังกายามิให้ใครแจ้งสาร

ยักซาเหาะขึ้นพโยมมาน

มิทันนานก็ถึงซึ่งพลับพลา

(วงศ์เทวราช 177)

2179 เวทมนตร์ดำดิน

เวทมนตร์ดำดิน เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้พื้นดินแยกออกจากกัน ทำให้
ตัวละครเดินทางแทรกแผ่นดินไปได้ เวทมนตร์นี้มีพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารสามารถร้ายเวทมนตร์ดำดินได้ ดังในตอน
ที่ท้าวสาตราสารรบกับพระวงศ์เทวราช ท้าวสาตราสารเห็นว่าตนคงพ่ายแพ้และอาจถึงแก่ชีวิต
ท้าวสาตราสารจึงร้ายเวทมนตร์ดำดิน พื้นดินก็แยกออกจากกันในทันที แล้วท้าวสาตราสารก็
แทรกพื้นดินหลบหนีไป ดังความว่า

คิดพลางทางนึกขึ้นมาได้

ถึงสหายร่วมใจของยักซา

อยู่ยังฝั่งใต้พสุธา

ชื่อว่าพทไทยอสุรี

ครั้นว่าจะนั่งอยู่ช้า

ชีวาก็จะม้วยเปนผี

จะแยกไปในพื้นปัดพี	ชีวิจจะรอดตลอดวัน
คิดพลางทางร้ายพระมนตรา	ของพระไอยกานรังสรรค์
ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน	คิดเท่านั้นกนิมิตรในทันใด
พสุธาก็แยกออกบัดดล	ให้ทางอสุรกลไม่ทนได้

(วงศ์เทวราช 169)

21710 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์พิเศษที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เอง พบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ปรากฏในหลายตอนด้วยกัน ดังเช่นตอนที่ทหารของท้าวสาตราสารร้ายมนตร์บังเกิดเป็นไฟเผาเหล่าทหารของพระวงศ์เทวราช ขณะที่ท้าวสาตราสารรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	ทรหดเสนาในใจหาญ
จึงร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	ให้เกิดเปนเพลิงกาลบัดดล
ไล่ล้างกายสิทธิ์กระบี่ศรี	เปลวอัคคีลามทั่วทุกแห่งหน
ไหม้พวกกระบี่พิรุณ	อลวนวุ่นสิ้นทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 145)

ไฟที่เกิดขึ้นลุกลามอย่างรวดเร็ว ท้าววิเรนธรจึงรีบร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นฝนมาดับไฟในทันทีทันใด ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิเรนทรเปนใหญ่
จึงร้ายพระเวทอันเรืองไชย	บัดใจพลากก็ตกลง
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด	ดุจดั่งฤาไทยสมประสงค์

จึงต้องพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง

รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 146)

สังขปัดวานรได้ร้ายมนตร์บังเกิดเป็นถ่านไฟตกลงมาจากฟ้าถูก
เหล่าทหารยักษ์ล้มตายเป็นจำนวนมาก ในตอนที่สังขปัดวานรรบกับฝ่ายท้าวมหานพสุร
ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดยอดทหารชาญไชยศรี
รบรอตด้วยอสุรี	ขุนกระบี่รับรองป้องกัน
อัดใจร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	มีทันเข้าถ่านเพลิงอันฉายฉาน
ตกจากฟากฟ้าด้วยเร็วพลัน	เกิดเป็นควันมืดคลุ้มจุ่มมัว
ถูกต้องพลมารไม่ทานทน	ต่างคนซุกซ่อนเที่ยวซ่อนหัว
บ้างก็วิ่งโดนกันตัวสิ้นร้ว	ด้วยความกลัวล้มกลิ้งอยู่กลางไฟ
บ้างก็วิ่งประทะปะกัน	เอาดาบฟันพวกเพื่อนจนเลือดไหล
บ้างโยยตีหนีสู่กันกลางไฟ	พลับพลาไหม้โพล่งพลุ่งจนรุ่งเรือง

(วงศ์เทวราช 281)

เมื่อทหารของท้าวมหานพสุรโดนถ่านไฟของสังขปัดวานรจนล้ม
ตายเป็นจำนวนมาก สังขปัดวานรนึกสงสารจึงร้ายมนตร์บังเกิดเป็นฝนมาดับไฟ ฝนนี้ยังสามารถ
ช่วยชุบชีวิตเหล่าทหารยักษ์ที่ล้มตายให้กลับมีชีวิตได้ด้วย ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดในจิตคิดสงสาร
เหนยักษรียายตายกลาดด้วยเพลิงกาล	จึงโอมอ่านพระเวทอันศักดิ์ดา
บัดเดียวใจหาฝนอันเยือกเย็น	สาตกระเซ็นลงจากพระเวหา
ก็ดับเพลิงพระเวทด้วยฤทธา	ให้เย็นฝูงยักษ์ได้คืนชนม์

(วงศ์เทวราช 282)

ตอนที่พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรแปลงเป็นนางแม่ค้าลอบเข้าไปในเมืองสมุทรบุรีแล้วถูกยักษ์จับได้แปลงมา พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรก็รับร้ายมนตร์บังเกิดเป็นหมอกควันมืดไปทั่วทุกสารทิศ ดังความว่า

เมื่อนั้น	วงศ์वादพุทธชาติไม่หวั่นไหว
เห็นเสนาไล่มาออกขุนไป	นางทรมวยร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา
บังเกิดเป็นธูมาติออกกกลาดทั่ว	ก็มีดมัวไปทั่วทุกทิศา
ทั้งสองนางก็สำแดงซึ่งกายา	วงศ์वादอ่านคาถาเสกพาชี

(วงศ์เทวราช 101)

2 1 7 11 เวทมนตร์คล้ายบ่วงนาค

เวทมนตร์คล้ายบ่วงนาคพบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

เวทมนตร์คล้ายบ่วงนาคเป็นเวทมนตร์ของสังขปัดวานรเพื่อใช้คล้ายบ่วงนาคบาทของสังขปัดวานรเอง ดังในตอนที่สังขปัดวานรเสกตรีเพชรให้เป็นบ่วงนาคบาทมัดทำวมหานพสุรและนางหิรัญไว้ ทำวมหานพสุรได้ร้ายมนตร์เพื่อให้บ่วงนาคบาทคล้ายออกแต่ก็ไม่เป็นผล ดังความว่า

เมื่อนั้น	นพสุรสุนิวงศ์ใจหาญ
กับหิรัญมาลีเยวมาลย์	นาคราชมัดประจานไม่เคลื่อนคลาย
แล้วจึงร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	นาคาก็ยังรัดไม่ขยาย
เจ็บปวดเจียนชีวิตจรจักวางวาย	ราพร้ายก็ทรงโสกาไลย

(วงศ์เทวราช 284)

เมื่อสังขปัดวานรร้ายมนตร์คล้ายบ่วงนาคบาทของตน บ่วงนาคบาทก็คล้ายออกทันที ดังความว่า

ครั้นคิดแล้วยกขึ้นถึงเกษ	คล้ายพระเวทมนตราหาช้าไม่
สำแดงเดชด้วยพลันในทันใด	หวังจะให้ทั่วไทยเธอเหนกาย
เอวาริโรจสรลงให้มาก	จึงสั่งนาคบ่วงร้ายให้ขยาย
ด้วยกลัวว่าชีวันจะอันตราย	ราพร้ายก็พินคินชนม์

(วงศ์เทวราช 285)

218 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

ของวิเศษเบ็ดเตล็ดในที่นี้ คือของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์เพียงอย่างเดียว หนึ่งที่ไม่สามารถจัดเข้าไว้ในกลุ่มดังกล่าวข้างต้นได้ ได้แก่ อาสน์ ไม้เท้าทอง ยันต์ เทียน ระเบิดน้ำ ดอกบัว รูปนิมิต และหอยสังข์

2181 อาสน์

อาสน์ คือ ที่นั่ง, เครื่องปูรองนั่ง (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 1370) ในวรรณคดีไทยนั้น อาสน์เป็นที่นั่งวิเศษของพระอินทร์ โดยปกติแล้วอาสน์จะมีลักษณะอ่อนนุ่มเวลานั่ง แต่เมื่อใดที่คนดีได้รับความเดือดร้อน อาสน์วิเศษนี้จะกลับแข็งกระด้างหรือร้อนดั่งไฟ เพื่อเป็นการแจ้งเหตุให้พระอินทร์ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของผู้นั้น แล้วพระอินทร์ก็จะเสด็จลงมาช่วย

จากการศึกษาพบว่าอาสน์มีปรากฏในบทละครนอก 5 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง ไชยเชษฐ มณีพิชัยตอนต้น สังข์ศิลป์ชัย และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

อาสน์ของพระอินทร์แข็งกระด้าง ทำให้พระอินทร์ส่งทิพเนตรดูเหตุการณ์ในโลกมนุษย์จึงรู้ว่านางรจนากลัดกลุ่มที่พระสังข์ไม่ยอมถอยรูปเงาะ ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวสหสนันย์ไตรตรึงษา
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา	กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ
จะมีเหตุมันแน่นในแดนดิน	อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย	ก็แจ้งใจในนางรจนา

แม่นมิไปชายจะม้วยมอด

ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาป่า

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 164)

เรื่องไชยเชษฐ

อาสน์ของพระอินทร์ร้อนดั่งไฟ เมื่อครั้งที่นางสุวิญชาถูกมเหสี
ทั้งเจ็ดของพระไชยเชษฐากลับแล้งโดยลักเอาพระโอรสไปฝังแล้วทูลยุยงพระไชยเชษฐ่ว่านางสุวิญ
ชาให้กำเนิดโอรสเป็นท่อนไม้ ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป

ถึงท้าวสหสนันย์นรังสรรค์

อาสน์อ่อนร้อนเรือดั่งไฟกลับ

เร่งคิดอัศจรรย์เป็นพันนัก

จึงเล็งทิพเนตรลงมา

เห็นนางสุวิญชามีศักดิ์

มาประสบพบองค์โอรสรัก

จะไปสู่สำนักพระบิดา

จำกูจะให้น้ำไป

ถึงกรุงไกรสิงหลยกษา

อย่าให้นางทนทุกข์ทรมาร

เวทนาแก่องค์พระกุมาร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 274)

เมื่ออาสน์ของพระอินทร์ร้อนดั่งไฟทำให้พระอินทร์ทราบว่านาง
สุวิญชา กับพระโอรสกำลังตกทุกข์ได้ยาก พระอินทร์จึงเสด็จลงมาช่วยเหลือพานางสุวิญชาไปส่ง
เมืองสิงหลบ้านเมืองของนางสุวิญชา

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

อาสน์ของพระอินทร์ร้อนดั่งไฟ พระอินทร์จึงเผยบัญชาเห็นนาง
เกศนีกำลังจะเลือกคู่ และนางมีบุพเพสันนิวาสกับพระอินทร์มาแต่ชาติปางก่อน จึงมีเหตุบันดาล
ให้อาสน์ของพระอินทร์ร้อน

มาจะกล่าวบทไป

ถึงท้าวสหสนันย์เรืองศรี

เนาในวิมานรูจี

บนยอดคีรีพระเมรุธร

อาสน์อ่อนร้อนนักดังอัคคี
คิดแล้วทเวะวงศ์องค์อมร
ก็เห็นเหตุเกษณีโถมตรู
กุศลเรากับนางเคยสร้างมา

เห็นจะมีวิปริตผิดแต่ก่อน
เผยบัญญัติของเกลแลลงมา
จะเลือกคู่ร่วมเล่นให้เสนาหา
วาสนาถึงแล้วไม่แคล้วกัน

(มณีพิชัย ตอนต้น 37)

นอกจากนี้อาสน์ของพระอินทร์ยังแข่งกระด้างในตอนที่น่างยอพระ
กลืนถูกนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยใส่ร้ายว่าเป็นกระสือ นางยอพระกลืนจึงถูกขับไล่
ออกจากวัง ด้วยบุญของนางยอพระกลืนได้บันดาลให้ทิพอาสน์ของพระอินทร์แข่งกระด้าง ดังความ
ว่า

มาจะกล่าวบทไป
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนกาล
จึงสอดส่องทิพเนตรสังเกตุ
เห็นนางยอพระกลืนอรไท

ถึงท้าวเจ้าตรัยตรึงศ์สถาน
วันนั้นบันดาลกระด้างไป
ก็รู้แจ้งจบภพพิสัย
ลำบากยากใจในไพรวัน

(มณีพิชัย ตอนต้น 66)

อาสน์ของพระอินทร์ร้อนดังไฟ พระอินทร์จึงส่งทิพเนตรและ
ทราบว่พระสังข์ศิลป์ชัยถูกกุมารทั้งหกผลักตักเหว พระอินทร์จึงเสด็จลงไปช่วยเหลือพระสังข์
ศิลป์ชัย ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป
ให้ร้อนอาสน์นักดังอัคคี
ดีร้ายได้หล้าจะเกิดเหตุ
สงสารสังข์ศิลป์ชัยได้ยากเย็น
นี้หากเทพเจ้าจอมผา

ถึงท้าวสหสนันยนโกสัย
อัศจรรย์อย่างนี้มีเคยเป็น
จึงสอดส่องทิพเนตรสังเกตุเห็น
ตักเหวเคื่องเข็ญเป็นเคราะห์กรรม
เขาเมตตามาช่วยอุปัถุม์

เห็นลั่นแวรเวราที่ได้ทำ

เราจำจะไปช่วยชีวิตไว้

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 592)

เรื่องวงศ์เทวราช

กล่าวถึงอาสน์ของพระอินทร์แห่งกระด้าง เมื่อครั้งที่นางสุวรรณมณทานางอัปสรคู่บุญของพระอินทร์อยู่บนโลกมนุษย์ ด้วยบุญของนางได้บันดาลให้อาสน์ของพระอินทร์แห่งกระด้าง พระอินทร์จึงส่งทิพเนตรทราบว่านางสุวรรณมณฑาเป็นคู่ครองของพระองค์ พระองค์จึงเสด็จลงมาสมพาสกับนาง ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงองค์หัสไนยท้าวโกษี
สถิตย์เหนือแท่นแก้วอันรูจี	พร้อมสนมณาริแลบริวาร
วันเมื่อดอกฟ้ามณฑาทศ	ให้มุ่นหมกในใจไม่ไขสาร
ชรอยว่าจะเกิดเหตุแลเภทพาล	แท่นรัตนัชชาวัลย์กระด้างไป
คิดแล้วฝ่ายองค์ท้าวโกเมศ	ส่งทิพเนตรอันผ่องใส
ก็เห็นเทพมณฑาผู้ยาใจ	พระภูวไนยแก่งบันดาล
หวังได้ปราบประจามิตร	ล้างอรินทรทั่วทศทิศาสาร
เปนนุพเพสันนิวาสของนงคราญ	กับตัวเราผู้ผ่านซึ่งฟากฟ้า

(วงศ์เทวราช 5-6)

จากตัวอย่างทั้ง 5 เรื่อง จะเห็นได้ว่าอาสน์เป็นของวิเศษอย่างหนึ่งของพระอินทร์ที่มีคุณสมบัติพิเศษสามารถบอกเหตุร้ายของพระเอกและนางเอกให้พระอินทร์ทราบ เพื่อที่พระอินทร์จะได้มาช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งที่ และในบางครั้งอาสน์ก็ยังแจ้งให้พระอินทร์ทราบว่ามิหญิงซึ่งเป็นคู่บุญของพระองค์อยู่ในโลกมนุษย์

2 1 8 2 ไม่เท่าทอง

ไม่เท่าทอง เป็นไม้เท้าที่มีลักษณะยาวสี่ทอง ซึ่งพบในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ทอง

ไม้เท้าทองเป็นของวิเศษที่พระสังข์ได้มาจากนางพันธุรัต ไม้เท้าทองนี้สามารถใช้ทำคานหาบสิ่งของที่มีน้ำหนักมากได้ ดังในตอนที่พระสังข์ไปหาเนื้อทรายมาถวายท้าวสามนต์ เจ้าเงาะได้ใช้ไม้เท้าทองทำคานหาบเนื้อทรายมาได้เป็นจำนวนมาก ดังความว่า

ใส่เกือกแก้วแล้วมัดมฤคี

ครบยี่สิบถ้วนมรณา

เอาไม้เท้าทำคานหาบห้อย

ยกลอยขึ้นวางเหนืออังสา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 155)

วิปริตผิดมนุษย์นักหนา

ข้าเห็นว่าอ้ายนี้เป็นผีดิบ

มีกำลังพล้งดั่งกินทิพย์

เนือยี่สิบหาบมาถึงธานี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 160)

2183 ยันต์

ยันต์ คือ ตารางหรือลายเส้นเป็นตัวเลข อักษรหรือรูปภาพที่เขียน ลัก หรือแกะสลักลงบนแผ่นผ้า ผิวนั่ง ไม้ โลหะ เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 898) ยันต์ มีปรากฏในบทละครนอกเรื่องเดียว คือ เรื่องไกรทอง

เรื่องไกรทอง

ยันต์ที่พบในเรื่องไกรทองมีคุณสมบัติคือใช้ปิดกลางเกศาของจระเข้เพื่อให้มีสภาพเป็นมนุษย์เมื่อออกจากถ้ำขึ้นมาอยู่บนบก ดังที่ไกรทองปิดยันต์ไว้ที่กลางเกศาของนางวิมาลาเพื่อไม่ให้นางกลายสภาพเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน ดังความว่า

ซึ่งกลัวว่าจะกลายเป็นกุมภีล	ไม่อาจออกจากที่ถ้ำได้
ที่จะลงเลขยันต์กันไว้	มิให้รูปกลับเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 350)

เมื่อไกรทองพานางวิมาลาขึ้นมาบนบกนางก็อยู่ในสภาพของ
มนุษย์ ต่อเมื่อแก้ยันต์ออกนางจึงกลายสภาพกลับเป็นจระเข้ทันที ดังความว่า

แล้วลอบเลิกลั่นตมิทันช้า	โจนจากศาลาด้วยซัดใจ
ครั้นลงถึงพื้นพสุธา	ก็กลายเป็นกุมภีลใหญ่
ฟาดหางวัดแวงว่องไว	เข้าไล่สองนางนารี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 365)

2 1 8 4 เทียนระเบิดน้ำ

เทียนระเบิดน้ำเป็นเทียนที่เมื่อจุดแล้วจะทำให้ น้ำแหวกเป็นทาง
และสามารถเดินตามทางนั้นได้ เทียนระเบิดน้ำพบในเรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องไกรทอง

ไกรทองได้รับเทียนระเบิดน้ำมาจากพระอาจารย์เมื่อครั้งไปเล่า
เรียนวิชาอาคมกับท่าน และทุกครั้งที่ไกรทองจะลงไปถ้ำชาลวันไกรทองก็จะใช้เทียนระเบิดน้ำ
ดังในตอนที่ไกรทองจะลงไปถ้ำชาลวันเพื่ออนงค์นางวิมาลา ไกรทองได้จุดเทียนระเบิดน้ำ น้ำก็
แหวกออกเป็นทางและมีสภาพแข็งแกร่งดั่งทำให้ไกรทองสามารถเดินลงไปตามทางนั้นได้
ดังความว่า

ครั้นถึงฝั่งวังวนชลธาร	จึงโหมอ่านอาคมคาถา
แล้วจุดเทียนชัยมิได้ช้า	คงคาแหวกช่องเป็นปล่องเปลว

เจ้าไกรทองด่วนเดินมาตามทาง

น้ำแห่งแข็งกระด้างไม่ไหลเหลว

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 374)

2 1 8 5 ดอกบัว

ดอกบัวเป็นดอกไม้ใช้เสียดแทงบอเหตุ ซึ่งมีกล่าวไว้ในเรื่อง
คำวิเพียงเรื่องเดียว

เรื่องคำวิ

ดอกบัวที่พบในเรื่องคือดอกบัวเสียดแทงที่คำวิได้ตั้งจิต
อธิษฐานว่าหากเกิดมีภัยอันตรายกับตนขอให้ดอกบัวเหี่ยวแห้ง เพื่อเป็นการแจ้งเหตุร้ายของคำวิ
ให้พหลวิชัยทราบจะได้ไปช่วยเหลือ ดังในตอนที่ย้ายเฒ่าทศประสาทลักเอาพระขรรค์ของคำวิไป
เผาไฟ คำวิก็กลืนสติที่ส่งผลให้ดอกบัวเสียดแทงเหี่ยวแห้งลงเป็นการแจ้งเหตุร้ายของคำวิให้
พหลวิชัยทราบ พหลวิชัยจึงติดตามมาช่วยเหลือคำวิในเวลาต่อมา ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป
เมื่อพระคำวิสิ้นชีวา
จึงดูดอกปทุมที่เสียดแทง
พระเร่งตระหนกตกใจ
ทุกขร้อนอย่างไรก็ไม่รู้
แม้มีพบน้องแก้วแววตา

ถึงพระพหลวิชัยเชษฐา
ในอุราร้อนรุมดังสุ่มไฟ
ก็กลับกลายมัวหมองไม่มองใส
เหตุไฉนจะนี้เจ้าพี่อา
จำกูจะไปเที่ยวตามหา
พี่ยาไม่กลับเข้ากรุงไกร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 479)

2 1 8 6 รูปนิมิต

รูปนิมิต คือมนุษย์ที่เกิดจากการใช้ของวิเศษบันดาลให้บังเกิด
ขึ้น รูปนิมิตที่มีอิทธิฤทธิ์พบในเรื่องคำวิเพียงเรื่องเดียว

เรื่องคาวิ

คาวิได้กวัดแกว่งพระขรรค์ออกมาเป็นทหารรูปนิมิตเพื่อต่อสู้กับ ศัตรูในครั้งที่คาวิรบกับไวยทัต รูปนิมิตของคาวินี้มีอิทธิฤทธิ์คือฟันแทงไม่เข้า ศัตรูจึงไม่อาจทำอันตรายได้ ดังความว่า

บัดนั้น
รบรูปนิมิตด้วยฤทธิ์

พวกไพร่ไวยทัตไม่ถอยหนี
ต่อสู้แทงฟันมันไม่ตาย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

2 1 8 7 หอยสังข์

หอยสังข์เป็นของวิเศษที่พบในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

หอยสังข์ที่พระสังข์มีมาแต่กำเนิดเป็นของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษคือเป็นที่ซ่อนตัวของพระสังข์ พระสังข์ได้ซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์นี้เป็นเวลานาน จนกระทั่งพระสังข์เจริญวัยจึงออกมาจากหอยสังข์ เช่นในตอนที่พระมารดาไปป่าพระสังข์จึงออกมาจากหอยสังข์และไล่ไก่ป่าที่มากินข้าวของพระมารดา ดังความว่า

ไก่ป่าพาฝูงมากินข้าว
คู่ยี่เยี้ยเรียรายทั้งดินแดน
เยี่ยมลอดสอดดูทั้งซ้ายขวา
ออกจากสังข์พลันทันใด

ของพระแม่เจ้าอยู่จาวฉาน
พระมารดามาเห็นจะรำไร
จะเห็นใครไปมาก็หาไม่
ฉวยจับไม่ได้ไล่ตี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 29)

2 2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง

ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง คือของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาเกินกว่าหนึ่งอย่างในของสิ่งเดียวกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

2 1 1 อาวุธ

2 1 2 สัตว์

2 1 3 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

2 2 1 อาวุธ

ในวรรณคดีบทละครนอกมักปรากฏอาวุธที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง ได้แก่ ศร จักร พระขรรค์ และตรี ดังนี้

2 2 1 1 ศร

ศรวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในบทละครนอก 4 เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐา สังขศิลาปชัย วงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐา

คุณสมบัติของศรของพระนารายณ์ธิเบศร์ คือ เมื่อแผลงศรแล้วทำให้ฟ้าดินกัมปนาทหวั่นไหว และสามารถแผลงเป็นสิ่งต่างๆ ได้

ศรทำให้ฟ้าดินกัมปนาทหวั่นไหว เช่น ในตอนที่พระนารายณ์ธิเบศร์เสด็จประพาสป่าแล้วแผลงศรเล่น เมื่อพระนารายณ์ธิเบศร์ทรงขึ้นสายธนูก็เกิดฟ้าดินกัมปนาทหวั่นไหวไปทั่วป่า ดังความว่า

ครั้นเสร็จขึ้นสายธนูศิลป์
ยั้งคันธรงพลันทันใด

ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว
เสียงสนั่นลั่นไปในอรัญ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 298)

นอกจากนี้ศรยังสามารถแผลงเป็นสิ่งต่างๆ ได้ ดังในตอนที่พระนารายณ์ธิเบศร์แผลงศรออกไปเป็นมาลาดอกไม้มัน ในตอนที่พระนารายณ์ธิเบศร์แผลงศรหมายจะเอาชีวิตพระไชยเชษฐาเพราะไม่ทราบว่าเป็นพระบิดา ดังความว่า

ว่าพลางทางขึ้นธนูศิลป์
พาดสายหมายล้างชีวัน

ฟ้าดินสะเทือนเลื่อนลั่น
ผาดแผลงไปพลันทันใด

ศรทรงองค์พระกุมาร
ไม่สังหารผลาญชีพชีวาลัย

กลายเป็นมาลาแลไสว
พระกุมารโกรธใจเป็นโกลี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ศรของพระสังข์ศิลป์ชัยมีคุณสมบัติพิเศษหลายอย่าง คือ สามารถ
แปลงเป็นพลับพลา แปลงเรียกสัตว์ และสามารถแปลงไปถึงดาวดึงส์ได้

ศรสามารถแปลงเป็นพลับพลา ดังในตอนที่น่างประทุมและ
นางไกรสรต่างรำพึงรำพันถึงพระนาคาสังข์ศิลป์ชัยระหว่างเดินทางกลับเมืองว่าพระสังข์ศิลป์ชัย
สามารถแปลงศรเป็นพลับพลาได้ ดังความว่า

สองนางเอนองค์ลงนิทรา
คิดถึงนาคายิ่งอาวรณ์

กลัวภัยภาวนาไม่หยุดหย่อน
เจ้าเคยแปลงศรเป็นพลับพลา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 568)

จากตัวอย่างข้างต้นแม้จะไม่มีตอนที่พระสังข์ศิลป์ชัยแปลงศรออก
ไปเป็นพลับพลา แต่ก็มีกล่าวถึงว่าพระสังข์ศิลป์ชัยสามารถแปลงศรเป็นพลับพลาได้

ศรสามารถแปลงเป็นดาวเป็นเดือน ดังในตอนที่ทำวเสนาภูก
พระบิดาทราบความจริงว่าพระสังข์ศิลป์ชัยเป็นผู้ช่วยเหลือนางเกสรสุมณฑา และนางศรีสุพรรณ
มาจากเมืองอโนราชและถูกโอรสทั้งหกกลั่นแกล้ง แต่โอรสทั้งหกไม่ยอมรับ นางเกสรสุมณฑาจึง
ขอให้พระสังข์ศิลป์ชัยลองฤทธิ์แข่งกับโอรสทั้งหกเพื่อแสดงความสามารถ ทำวเสนาภูกจึงให้พระ
สังข์ศิลป์ชัยแปลงศรเรียกดาวเดือน ดังความว่า

เมื่อนั้น
รับสั่งบังคมด้วยยินดี
จึงตั้งจิตพิชฐานทันใด

พระสังข์ศิลป์ชัยเรื่องศรี
แล้วทรงครมาที่กลางซาลา
ข้าจะแปลงศรไปในเวหา

ขอให้เป็นดาวเดือนเลื่อนลอยมา
เสียงพลางทางขึ้นศรทรง
มิได้ครั่นคร้ามขามใจ

ประจักษ์ตาผู้คนทั้งกรุงไกร
ฤทธิ์รงค์เลื่อนลั่นหวั่นไหว
แผลงไปด้วยอิทธิฤทธิ์

ศิลป์ชัยไปเป็นดาวเดือน
สาวสนมกรมในพวกเสนา

ลอยเลื่อนสว่างกลางเวหา
ชมอิทธิฤทธิ์ทุกคนไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 632)

ศรของพระสังข์ศิลป์ชัยสามารถแผลงเรียกสัตว์ได้ ดังในตอนที่
พระสังข์ศิลป์ชัยได้แผลงศรเรียกสัตว์มาชมเล่นขณะเสด็จประพาสป่า ดังความว่า

พระดำเนนลดเลี้ยวเที่ยวมา
จึงผาดแผลงศรสิทธิ์ฤทธิ์ไกร

ชมพรรณพฤกษาสูงไสว
เรียกสัตว์น้อยใหญ่มาจับปล้น

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 595)

นอกจากนี้ศรของพระสังข์ศิลป์ชัยสามารถแผลงไปถึงดาวดั่งส์ได้
ด้วย ดังในตอนที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรไปยังดาวดั่งส์เพื่อขอให้พระอินทร์ช่วยตกแต่งพระนคร
ให้พระองค์ ดังความว่า

จึงตั้งจิตพิชฐานเสียงศร
ให้ท้าวสหสนันย์นำเทวา
เสียงพลางทางขึ้นธนูศิลป์
ผาดแผลงไปพลันทันใด

ขอจงร้อนถึงดาวดั่งสา
มาช่วยข้าตกแต่งพระเวียงชัย
ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว
สะท้านถึงตริงตรัยด้วยฤทธิ์

มาจะกล่าวบทไป
เสด็จออกฝูงเทพเทวา
ได้ยินเสียงสนั่นครั่นครึก

ถึงท้าวสหสนันย์นำถา
ยังหน้าสิงหนับุชรชัย
อมรินทร์เร่งนึกสงสัย

จึงสองทิพเนตรลงไป
จะจัดแจงแต่งที่พระนคร

เห็นพระสังขศิลป์ชัยอันเรื่องฤทธิ์
จึงแผลงศรมาให้เราแจ้งจิต

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 611)

เมื่อพระสังขศิลป์ชัยขึ้นสายธนูก็เกิดฟ้าดินกัมปนาทสะท้อนไปทั่ว
ดาวดึงส์ทันที พระอินทร์จึงทราบความประสงค์ของพระสังขศิลป์ชัย

เรื่องวงศ์เทวราช

ศรกายสิทธิ์ของพระวงศ์เทวราชที่ท้าววิเรนธรได้มอบให้นั้นสามารถ
แผลงออกไปเป็นตาข่ายเพชรได้ ในตอนที่พระวงศ์เทวราชแผลงศรออกไปเป็นตาข่ายเพชรเจ็ดชั้น
เพื่อจับท้าวสาตราสุรขณะทำศึก ดังความว่า

น้ำวังหวงด้วยกำลังฤทธิ์
เกิดเป็นข่ายเพชรเจ็ดชั้น

พระภูมีวางสายทันใด
กางกั้นยักษ์ไม่ปราไธย

(วงศ์เทวราช 167)

นอกจากนี้แล้วเมื่อพระวงศ์เทวราชแผลงศรออกไปก็จะเกิดเสียง
สนั่นหวั่นไหว ดังเช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชแผลงศรจนเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวขณะที่รบกับ
ท้าวจตุรัต ดังความว่า

ตรัสพลางจับศรกายสิทธิ์
พระหัตถ์พาดสายพลันทันใด
เบรียงเบรียงดังเสียงฟ้าฟาด
ถูกรถอักษักยับลงกับตา

อันเรื่องฤทธิ์ศักดิ์ดาสุราไหว
ก็แผลงไปด้วยกำลังฤทธิ์
ก้ามะนาทในท้องพระเวหา
ตัดเศียรอสุราในทันใด

(วงศ์เทวราช 176-177)

เมื่อพระวงศ์เทวราชแผลงศรออกไปก็จะเกิดเสียงดังสนั่นเหมือนเสียงฟ้าฟาดดังก้องไปทั่ว เสียงนี้มีอำนาจทำลายรถพระที่นั่งของท้าวจตุรตและตัดเศียรของท้าวจตุรตในทันที

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามีศรวิเศษที่ใช้พราดได้เนรมิตขึ้นมาเพื่อใช้เป็นอาวุธในการรบกับยักษ์ ครั้นมีฤทธิ์มาก สามารถใช้สังหารยักษ์ และใช้แผลงเป็นสิ่งต่างๆ ได้ด้วยดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าใช้ศรสังหารบริวารยักษ์และตัดกรงข่ายและขวาของท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
กลอกกลับรับวันประจัญบาน

มาณพฤทธิไกรใจหาญ
แกว่งศรอนราญอสุรี

(แก้วหน้าม้า 123)

เมื่อนั้น
ผัดผันหันล่อรอรี
แกว่งศรอนรันฟันฟาด
ตัดกรงข่ายขวาพญามาร

มาณพหลบเสียงเบี่ยงหนี
ต่อตีประจัญประจัญบาน
ด้วยอำนาจเดชากล้าหาญ
ตกพื้นพสุธาทันใด

(แก้วหน้าม้า 127)

ศรเนรมิตนี้ยังสามารถแผลงไปเป็นพระเมรุทองและไฟ ดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าแผลงศรออกไปเป็นพระเมรุทองเพื่อวางพระศพของท้าวพาลราช ในพิธีปลงศพของท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
กรกงศรสิทธิ์ฤทธิไกร

มาณพผู้มีอัชฌาสัย
แล้วนำวสายแผลงไปจับปล้น

บังเกิดขึ้นเป็นพระเมรุทอง
จึงสั่งให้ยกศพท้าวภูมิภณ

แสงประเทืองเรืองรองเจิดจ้าน
วางเหนือเมรุสุวรรณทันใด

(แก้วหน้าม้า 133)

ครที่นางแก้วหน้าม้าแผลงออกไปกลายเป็นพระเมรุทองอันงดงาม
แล้วนางแก้วหน้าม้าก็ให้ยกพระศพของท้าวพาลราชขึ้นวางบนพระเมรุทองทันที จากนั้นนาง
แก้วหน้าม้าก็แผลงศรออกไปเป็นไฟเพื่อปลงพระศพของท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
ชวนมาณพน้อยนวลละออง

พระโคมยงทรงศรีไม่มีสอง
แผลงศรไปต้องศพมาร

ศรชัยเป็นไฟลามลน
รุ่งโรจน์โชติช่วงชัชวาล

ไหม้ศพภูมิภณที่สังขาร
ไหม้ศพขุนมารเป็นจุณไป

(แก้วหน้าม้า 133)

2 2 1 2 จักร

จักรวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในเรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

จักรวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างคือจักรแก้วของพระวงศ์เทว
ราชที่พระอินทร์ได้มอบให้ จักรแก้วนี้มีฤทธิ์สามารถตัดยอดภูเขา และเมื่อขว้างจักรออกไปจะ
กลายเป็นมังกร

จักรแก้วของพระวงศ์เทวราชสามารถตัดยอดภูเขาได้ ดังใน
ตอนที่พระวงศ์เทวราชทรงลองฤทธิ์เดชของจักรแก้วโดยพระองค์ขว้างจักรออกไป จักรแก้วก็แล่น
ออกไปตัดยอดภูเขาในทันที ดังความว่า

มาเคยมาถึง
คิดจะใคร่ลองแรงแผลงฤทธิ์

ซึ่งเนินบรรพตคีรีศรี
จะดูฤทธิ์จักรมณีอันศักดิ์ดา

คิดพลางทางจับซึ่งจักรแก้ว
เบรียงเบรียงเสียงลั่นสนั่นมา

อันเพริศแพรวกว้างไปในเวหา
ตัดยอดภูผาด้วยเร็วไว

เมื่อนั้น
ครันเห็นจักรแก้วอันชาญไชย
ตัดซึ่งสิงขรกระเด็นขาด
ตัดเอาซึ่งยอดบรรพต
จึงมีสิงหนาทประกาศไป
จักรนี้แรงเรียวเชี่ยวชาญ

เทวราชรัศมีศรีไส
ผาดแผลงฤทธิ์ไกรมหิมา
เสียงกึกก้องกัมมทพเนนหนักหนา
แล้วกลับมาสู่สำนักไม่เนิ่นนาน
กับสุบรรณฤทธิ์ไกรใจหาญ
เปรียบปานดังศรพระนารายณ์

(วงศ์เทวราช 54-55)

เมื่อพระวงศ์เทวราชขว้างจักรแก้วออกไปก็บังเกิดเสียงสนั่นกึก
ก้องไปทั่วป่า จากนั้นจักรแก้วก็ตัดยอดภูเขาแล้วร่อนกลับมาด้วยความรวดเร็วเป็นที่ประจักษ์ต่อ
ทหารทุกคน พระวงศ์เทวราชทรงพอพระทัยกับจักรแก้วนี้มาก พระองค์ทรงเปรียบจักรแก้วว่ามี
ฤทธิ์เดชดังศรของพระนารายณ์

จักรแก้วนี้ยังมีฤทธิ์สามารถขว้างออกไปเป็นมังกรได้ด้วย ดังใน
ตอนที่พระวงศ์เทวราชขว้างจักรแก้วออกไปเป็นมังกรเพื่อต่อสู้กับสิงโตขณะที่พระองค์ทำศึกกับ
ท้าวสาตราสาร ดังความว่า

เมื่อนั้น
เห็นสิงห์ใหญ่ไล่ล่างราวี
เสียงด้วยबारมีของตรีเนตร
คว่างไปด้วยกำลังฤทธิ์ไกร
เป็นพระยามังกรซ่อนวิเชียร
จรจรัลผ่นผยของลำพองมา
ไล่ล่าสิงหราคทาเพชร

เทวราชผู้รุ่งรัศมี
พระภูมิจับจักรอันเกรียงไกร
ร้ายพระเวทมนตราหาเข้าไม่
จักรกลดกลายไปในทันตา
ชูเศียรแหวกวายุพระเวหา
โอรุอำพันพิศม์เป็นอัคคี
ตัดเศียรขาดเศ็ญอยู่กับที่

มังกรร้ายกลายเป็นจักรมณี

คทาเพชรสุริยกีเหล็กไป

(วงศ์เทวราช 175-176)

จักรแก้วของพระวงศ์เทวราชกลายเป็นมังกรมีฤทธิ์มากสามารถ
พ่นไฟได้ และมังกรเข้ารัดสิงโตจนเหล็กปนไปในพริบตา

2 2 1 3 พระขรรค์

ขรรค์ เป็นศาสตราวุธชนิดหนึ่ง มีคม 2 ข้าง ที่กลางใบมีดทั้งหน้า
และหลังเป็นสันเล็กคล้ายคมรูปหอก ด้ามสั้น (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 167) ในการศึกษา
พบว่าขรรค์พิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างมีปรากฏในเรื่องคาวิ

เรื่องคาวิ

คาวิมีพระขรรค์พิเศษที่พระเจ้าได้ทำพิธีถอดดวงใจบรรจุไว้ใน
พระขรรค์เพื่อมิให้ผู้ใดฆ่าตาย พระขรรค์นี้จึงเป็นเสมือนชีวิตของคาวิ หากพระขรรค์ถูกทำลายก็
จะเป็นอันตรายแก่คาวิได้ เช่นในตอนที่ยายเฒ่าทัตประสาทลักพระขรรค์ของคาวิไปเผาไฟคาวิก็
สิ้นใจทันที ดังความว่า

พระสุดสิ้นกำลังไม่สั่งได้

ด้วยดวงจิตพิชไฟเผาผลาญ

เอนอิงพิงองค์นงคราญ

ภูบาลชวนชนสลับไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 : 457)

ครั้นเมื่อพลวิชัยมาช่วยพระคาวิโดยเป่าปัดขจัดสีพระขรรค์ และ
ตั้งจิตอธิษฐานรำลึกถึงคุณอาจารย์ คาวิกี้พี่น้องค์ ดังความว่า

ครั้นค่อยคลายวายความโศกคัลย์

จึงพิศดูพระขรรค์ชัยศรี

เป็นแต่มีวามองต้องอัคคี

เห็นทีจะไม่ม้วยมรณา

จึงตั้งความสัตย์อธิษฐาน

เดชะคุณอาจารย์฼าณกล้ำ

ขอให้องค์พระอนุชา

รอดชีพชีวาคืนคง

แล้วเป่าปัดขจัดสีพระขรรค์แก้ว

ผ่องแผ้วสิ้นเฝ้าธุลีผง

จึงเอาน้ำชำระรดลง

ก็กลับฟื้นคืนองค์เป็นมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 481)

พระขรรค์นี้ยังมีอิทธิฤทธิ์ คือสามารถใช้กวัดแกว่งเป็นรูปนิมิตได้ ด้วย ดังในตอนที่ว่ากวัดแกว่งพระขรรค์ออกมาเป็นทหารรูปนิมิตมีอาวุธครบมือเพื่อต่อสู้กับ ทหารของไวยทนต์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระความีฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์
เห็นโยธาเข้าศึกฮึกฮัก	โหมหักเข้ามาจะราวี
จึงแกว่งพระขรรค์ไล่ฟันฟาด	แล้วลงจากปรางค์มาศประสาทศรี
มิได้ย่อท้อต่อไพร่	หยุดยืนอยู่ที่กลางขาลา
พระจึงตั้งจิตอธิษฐาน	คิดถึงพระอาจารย์ฌานกล้า
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์ดา	ขอให้เป็นโยธาท่อต่อยุทธ์
เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย	เป็นผู้คนพลไพร่สุดลุด
ล้วนถือเครื่องสาตราอาวุธ	เข้ารบรับสัประยุทธ์กับไพร่

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

๒ ๒ ๑ ๔ ตรี

ตริวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ตริเพชรอาวุธประจำกายของสังขปัดวานรสามารถเสกเป็นสิ่ง

ต่าง ๆ ได้ เช่นในตอนที่สังขปัดวานรเสกตริเพชรเป็นเรือเพื่อใช้เป็นพาหนะเข้าไปในพิธีเลือกคู่ของ นางบุศบง ดังความว่า

อันตรีเพ็ชรเปนของพระยาวานร
สังขปัดกนิมิตรเปนนาวา

สำหรับคอนตางพายถือท้ายเรือ
บันทุกของสินค้ำจนล้นเหลือ

(วงศ์เทวราช 91)

เมื่อครั้งที่สังขปัดวานรสู้รบกับท้าวมหานพสุร สังขปัดวานรได้
ร่ายมนตร์แล้วเสกตรีเพชรให้เป็นบ่วงนาคบาศมัดท้าวมหานพสุรและนางหิรัญมเหสีของท้าวมหา
นพสุรไว้ เพราะทั้งสองกำลังเหาะหนี ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดยอดทหารชาญสมร
ร่ายพระเวทศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน	สีพักตรแปดกรมหิมา
แล้วก็เสกตรีเพชรอันองอาจ	ให้เป็นบ่วงนาคบาศอันแกลั่วกล้า
โตใหญ่ยิ่งล้นคณนา	นาคาสามเศียรเวียนวง
นาคบาศแผ่นผืนโชนมา	มัดกรอสุราดั่งประสงค์
แล้วรวบรัดมัดกรนางโคมยง	แล้วพาลงยังพื้นแผ่นดินดาล

(วงศ์เทวราช 283-284)

บ่วงนาคบาศที่สังขปัดเสกขึ้นมานั้นมีลักษณะใหญ่โต มีสาม
เศียร และมีฤทธิ์เดชมาก เข้ามัดท้าวมหานพสุรและนางหิรัญจนไม่อาจดิ้นรนได้ แล้วบ่วง
นาคบาศก็นำยักษ์ทั้งสองมาให้สังขปัดวานรทันที

จากการศึกษาพบว่าอาวุธวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างส่วนมากจะเป็นอาวุธ
วิเศษของตัวละครเอก ซึ่งได้แก่ ศร จักร พระขรรค์ และตรี คุณสมบัติพิเศษของอาวุธนั้นจะใช้
เฉพาะสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

2.2.2 สัตว์

สัตว์วิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบเพียง 2 ชนิดเท่านั้น คือ ม้า และ
ช้าง ดังนี้

2 2 2 1 ม้า

ม้าที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ม้าสุริการของพระวงศ์เทวราชเป็นม้าขี่ผึ้งที่พระอินทร์ชุบให้พระวงศ์เทวราช เป็นม้าที่มีฤทธิ์มาก มีกีบเท้าเป็นกรดและหางเป็นเปลวไฟ ดังความตอนที่บรรยายลักษณะของม้าสุริการว่า " กีบเท้าเป็นกรดอันเกรียงไกร หางเป็นเปลวไฟประไลกัลป์ " หางไฟของม้าสุริการนี้หากฟาดถูกผู้ใดก็อาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ และหากฟาดสิ่งใดก็จะเกิดเป็นไฟไหม้ลุกลาม ดังเช่นในตอนที่ยี่สิบสามที่ม้าสุริการฟาดถูกยักษ์ด้วยหางไฟแล้วสำแดงฤทธิ์ใช้หางไฟฟาดหลังคาเมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

อัศดรสำแดงฤทธิ์ไกร

ปลายหางเป็นไฟเรืองศรี

แล้วฟาดถูกยักษ์น้อยทันที

ตกลงบัดพิทักวายนม

สุริการโดดขึ้นบนเวหา

เอาหางฟาดหลังคาจนปี่ปน

เกิดเป็นเพลิงกาลขึ้นบัดดล

ไหม้ยับแหลกปนในทันที

(วงศ์เทวราช 84-85)

ม้าสุริการนี้สามารถเสกให้เป็นขี่ผึ้งเพื่อเก็บซ่อนได้ และหากต้องการใช้ก็สามารถเสกให้มีชีวิตขึ้นมา เช่นในตอนที่ยี่สิบสามที่พระวงศ์เทวราชเสกม้าสุริการให้เป็นขี่ผึ้งแล้วซ่อนไว้ในผ้า ก่อนที่พระองค์จะลอบเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

เมื่อนั้น

พระสุริยวงศ์เทวาในราช

ในพระไทยศุขเกษมเปรมปรีดิ์

พระภูมิกิ์ชุบอัศดร

ม้าหายกลายเป็นขี่ผึ้งแข่ง

นอนตะแคงอยู่ในหัตถ์พระทรงศร

ครั้นแล้วซ่อนไว้ในอำพร

พระภูธรขอชวยภูษาทรง

(วงศ์เทวราช 91)

ครั้นเมื่อพระวงศ์เทวราชถูกยักษ์จับได้ พระวงศ์เทวราชก็รีบ
ร่ายมนตร์เสกม้าสุริการให้มีชีวิตขึ้น ดังความว่า

ทั้งสองนางก็สำแดงซึ่งกายา
บังเกิดเป็นสุริการไม่ช้าพลัน

วงศ์वादอ่านคาถาเสกพาซี
พระทรงธรรม์ถอดแหวนมณีศรี

(วงศ์เทวราช 101-102)

ม้าสุริการยังมีฤทธิ์สามารถสำแดงกายเป็นตัวใหญ่ได้ ดังใน
ตอนที่ม้าสุริการสำแดงฤทธิ์ตัวใหญ่เท่าภูเขาเข้าต่อสู้กับสังฆปัตวานร ดังความว่า

บัดนั้น
น้อมเศียรคำนับพระภูมิ
ผาดแผลงสำแดงฤทธา
ก๊ีบเท้าเป็นกรดอันเกรียงไกร
ร้องประกาศว่ากูคือพระกาล
ว่าแล้วโดดมาด้วยเร็วพลัน

กัณฐ์ศสุริการเรืองศรี
เหาะขึ้นบนเมฆด้วยเร็วไว
กายาโตเท่าภูเขาใหญ่
หางเปนเปลวไฟประไลกัลป์
จะสังหารลิงไพรให้อาสัญ
เข้าประจัญกับพระยาพานริน

(วงศ์เทวราช 60)

ม้าสุริการมีเส้นขนที่ทนทานต่อศาสตราวุธทำให้ศัตรูไม่อาจทำ
อันตรายได้ ดังในตอนที่ยี่สิบเก้าที่ม้าสุริการสู้รบกับบริวารยักษ์ เหล่าบริวารยักษ์ก็ไม่อาจทำอันตรายใดได้
ได้ เนื่องจากม้าสุริการทนทานต่อศาสตราวุธ ดังความว่า

คชเศียรเปลี่ยนท่ารวี

พาซีก็ฟาดด้วยหางไฟ

ยักซาแห่งด้วยหอกอันคมกรด

เสียงอึกหักหมดไม่ทนได้

(วงศ์เทวราช 85)

บัดนั้น

กัณฐ์ศฤทธิไกรใจหาญ

รบรอต่อสู้กับขุนมาร

แต่เส้นขนก็ทานด้วยอาวุธ

(วงศ์เทวราช 86)

นอกจากนี้ม้าสุริการสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ด้วย ดัง
เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชขี่ม้าสุริการเหาะเสด็จประพาสป่า ดังความว่า

ตรัสพลางทางชักอาชาทรง

ตรงขึ้นเวหาดูเจดจัน

สังขปัดเหาะตามพระภูมินทร์

ก็มาในเมฆนิมิตนนาน

(วงศ์เทวราช 82)

นับได้ว่าม้าสุริการของพระวงศ์เทวราชเป็นม้าวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์
มากมาย พระวงศ์เทวราชสามารถนำม้าสุริการมาใช้เป็นพาหนะเหาะเหินเดินอากาศ สามารถ
เสกเป็นขี้ผึ้งเก็บซ่อนได้ และหากมีภัยอันตรายก็สามารถเสกม้าสุริการให้มีชีวิตขึ้นเพื่อช่วยในการ
สู้รบ เพราะม้าสุริการมีกีบเท้าเป็นกรด หางเป็นเปลวไฟ หากฟาดหางถูกที่ใดก็จะเกิดไฟลุกไหม้
ทันที นอกจากนี้ม้าสุริการยังสามารถลำแสงกายโตใหญ่เพื่อเข้ารุกรบกับศัตรูได้อย่างเก่งกาจ
เพราะม้าสุริการมีเส้นขนที่ทนทานต่อศาสตราวุธ ศัตรูจึงไม่อาจทำอันตรายใดๆ ได้

๒๒๒๒ ข้าง

ข้างที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่อง

เดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ช้างพระที่นั่งของท้าวจตุรต เป็นช้างที่มีความสง่างามและมีฤทธิ์มาก สามารถเหาะและเปลี่ยนสภาพกายได้ ดังเช่นเมื่อครั้งที่ท้าวจตุรตทรงช้างเหาะยกทัพไปทางอากาศเพื่อทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าวจตุรตใจหาญ
เสด็จออกยกแก้วอลงการ	พระยามารจึงทรงคะเชนทร
พร้อมด้วยเครื่องสูงระยับศรี	แห่แหนอสุรีอยู่สลอน
ได้ฤกษ์ให้เลิกพลนิกร	ขึ้นสู่อัมพรทันใด

(วงศ์เทวราช 230)

ช้างพระที่นั่งของท้าวจตุรตสามารถเปลี่ยนสภาพกายได้ ดังเช่นในตอนเช้าที่ช้างทรงของท้าวจตุรตเปลี่ยนสภาพเป็นช้างเอราวัณของพระอินทร์เหาะอยู่กลางอัมพรเพื่อลงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ช้างเอยช้างทรง	ขององค์จตุรตเปนใหญ่
สามเศียรสูงตระหง่านชาญไชย	ขาวผ่องอำไพดุโสภา
ลอยคว้างอยู่กลางอัมพร	ไกรสรแต่งเครื่องงามสง่า
งามเอราวัณอันศักดิ์ดา	ดังที่นั่งอินทรานรังสรรค์
งวงจับอาวุธชาญฉกรรจ์	เงือกเงือกลอบพันชิงไผ่

(วงศ์เทวราช 230)

2 2 3 ของวิเศษเบ็ดเตล็ด

ของวิเศษเบ็ดเตล็ดในที่นี้ คือของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง แต่ไม่สามารถจัดเข้าไว้ในกลุ่มดังกล่าวข้างต้นได้ ได้แก่ ดวงแก้ววิเศษ รูปเงาะ พราวด์ และครุฑ

2 2 3 1 ดวงแก้ววิเศษ

ดวงแก้ววิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง พบเพียง 2 เรื่อง คือ เรื่องไกรทอง และวงศ์เทวราช

เรื่องไกรทอง

ภายในถ้ำของชาลวันจะมีดวงแก้ววิเศษดวงหนึ่งที่มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ทำให้ถ้ำสว่างตลอดเวลา ทำให้อิ่มทิพย์โดยไม่ต้องกินอาหาร และบันดาลให้จระเข้ที่เข้ามาในถ้ำกลายเป็นมนุษย์ได้

ดวงแก้ววิเศษทำให้ถ้ำสว่างตลอดเวลา มีกล่าวไว้ในตอนที่ไกรทองลงมาอยู่ในถ้ำชาลวันกับนางวิมาลา ไกรทองคำนึงถึงบ้านโดยที่ตนไม่รู้เวลาผ่านไปกี่วันแล้ว ด้วยเพราะอิทธิฤทธิ์ของดวงแก้ววิเศษที่ทำให้ถ้ำชาลวันสว่างตลอดเวลาเหมือนเวลากลางวัน นั่นเอง ดังความว่า

วันเอ๋ยวันหนึ่ง	ให้คิดคำนึงถึงบ้าน
แต่กุมมาอยู่ก็ช้านาน	สักก็วันวารไม่แจ้งใจ
ด้วยคุหาสว่างอยู่อย่างนั้น	จะสำคัญวันคืนก็ไม่ได้

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 343)

ดวงแก้ววิเศษทำให้อิ่มทิพย์โดยไม่ต้องกินอาหาร มีกล่าวไว้ในตอนที่ไกรทองลงมาอยู่ในถ้ำชาลวันกับนางวิมาลา จนกระทั่งเวลาล่วงเลยไปแต่ไกรทองก็มีได้รู้สึกลึกด้วยเพราะอิ่มทิพย์อยู่ตลอดเวลา ดังความว่า

เมื่อนั้น	โฉมเจ้าไกรทองพงศา
สมสู่อยู่ด้วยวิมาลา	สุชาสำราญบานใจ
ลืมนั่งเกดเวทมนตร์ที่รำเรียน	แต่เวียนนอนนั่งเจ็บหลังไหล่
ลืมนองกรรยาแลข้าไท	อืมไปด้วยทิพโอชา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 343)

ดวงแก้ววิเศษบันดาลให้จระเข้ที่เข้ามาในถ้ำชาลวันเปลี่ยนสภาพเป็นมนุษย์ได้ ดังในตอนนี้นางวิมาลาบอกกับไกรทองว่าด้วยอำนาจของดวงแก้ววิเศษในถ้ำ ทำให้จระเข้ที่เข้ามาเปลี่ยนเป็นมนุษย์ แต่หากออกจากถ้ำก็จะกลับเป็นจระเข้ตามเดิม ดังความว่า

สุดเอ๋ยสุดใจ	น้องไม่เบี่ยงบิดประติษฐิ์ว่า
เจ้าอย่าพะวงสงกา	ตัวข้าได้บอกแต่เดิมที
ว่าฝูงกุมภาสันทั้งผอง	อยู่ในถ้ำทองเกษมศรี
เดชะด้วยฤทธิ์แก้วมณี	กุมภีลี้จึงเป็นมนุษย์ไป
มีธุระจะออกไปนอกถ้ำ	ถึงน้ำกลับเพศตามวิสัย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 345)

ตอนที่นางวิมาลาเข้ามาในถ้ำชาลวันนางได้เปลี่ยนสภาพเป็นมนุษย์ด้วยเพราะอิทธิฤทธิ์ของดวงแก้ววิเศษนี้ ดังความว่า

ครั้นถึงฝั่งคงคาก็ตาโถม	โอดโกรมลงในแม่น้ำใหญ่
โบกหางวางวายว่องไว	ตรงไปสู่ที่ถ้ำทอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 367)

รูปร่างนางกลายเป็นมนุษย์	โถมงามบริสุทธิ์ผุดผ่อง
เดินพลางครวญคร่ำรำร้อง	เข้าไปในห้องแล้วไศกี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 367)

จะเห็นได้ว่าดวงแก้ววิเศษที่อยู่ในถ้ำชาลวันเป็นดวงแก้วที่มีอำนาจฤทธิ์อยู่ในตัวเอง และจะสำแดงอิทธิฤทธิ์ตลอดเวลาโดยไม่ต้องมีผู้ใช้

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์มีดวงแก้ววิเศษที่สามารถเนรมิตสิ่งต่างๆ ได้ตาม
ปรารถนา และสามารถชุบชีวิตได้

ดวงแก้ววิเศษใช้เนรมิตสิ่งต่างๆ ได้มากมาย ดังที่ปรากฏอยู่
หลายตอนด้วยกัน เช่นในตอนที่พระอินทร์ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาท นางรับใช้สี่นาง และ
บุษบกให้แก่นางสุวรรณมณฑาพระมเหสีก่อนที่พระอินทร์จะเสด็จกลับดาวดึงส์ ดังความว่า

ท้าวตรัสแล้วหยิบแก้วอันวิเศษ	องค์ท้าวตรีเนตรอันเรืองศรี
ประนมกรพิศดูด้วยทันที	ท้าวโกษีจึงร่ายพระมนตรา
บังเกิดเป็นปราสาทอันผ่องแผ้ว	แต่ล้วนแก้วมณีอันมีค่า
แล้วนิมิตนารีทั้งสี่นาง	ให้เฝ้าแหนอนอยู่ในปราศรัยอันเจิดจรัส
อยู่ที่ริมแท่นรัตนมณีนิล	อมรินทร์ปรีดีเปรมเป็นพันนักษ

(วงศ์เทวราช 9)

เมื่อนั้น	โกษีครันแจ่มแสงลงไข
แสนสงสารขนิษฐาอย่าใจ	ตรึกไตรแล้วมีเทวบัญชา
ที่จะชูปบุศบกอันเรืองเดช	แสนวิเศษเหาะได้ในเวหา
ไม่ต้องเทียมม้ามิ่งสิงหรา	จะไปมาได้สมอารมณ์คิด
ตรัสแล้วท่านท้าวโกษี	จึงหยิบแก้วมณีอันวิจิตร
ร่ายพระเวทมนตราสุราฤทธิ	ท่านท้าวโกษิตก็เป่าไป
บัดเดียวบุศบกก็ลอยมา	โสภาล้วนสุวรรณอันสุกใส
ก็ลอยลงตรงมาในทันใด	องค์ท้าวหัตถ์ในยกก็ปรีดา

(วงศ์เทวราช 10-11)

ครั้นต่อมาพระอินทร์ได้ประทานดวงแก้ววิเศษนี้ให้แก่พระวงศ์
เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตสิ่งต่างๆมากมาย ดังเช่นในตอนที่พระวงศ์
เทวราชใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตพลับพลาขึ้นในป่าใกล้เมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

จึงหยิบแก้วมณีของตรีเนตร	ภูวเรศยกกรบังคมไหว้
แล้วร่ายมนตร์พระเวทอันเรืองไชย	บัดเดียวใจก็เกิดเป็นพลับพลา

(วงศ์เทวราช 120)

นอกจากนี้ดวงแก้ววิเศษยังสามารถใช้ชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้
กลับมีชีวิตขึ้นได้ด้วย ดังเช่นในตอนนี้นางสุวรรณมนทานำดวงแก้ววิเศษแช่ในน้ำจนน้ำนั้นกลายเป็น
เป็น น้ำมนตร์แล้วให้เทวดานำน้ำมนตร์ไปประพรมบนตัวของวิทยากรที่ถูกจักรตัดเศียรจนตายให้
กลับฟื้นมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมนทาจอมขวัญ
ได้ฟังสิ้นาริซางรำพัน	นางจอมขวัญเหินชอบในวาที่
จึงหยิบเอาดวงจินดาอันเรืองเดช	ขององค์ท้าตรีเนตรเฉลิมศรี
ประทานไว้ให้นางแต่เดิมที	เทวีจึงถวายนมัสการ
ขอเดชะพระองค์ดำรงโลก	มาดับโศกโปรดอะรินสิ้นสงสาร
อันว่าพวกกายสิทธิ์อันเชี่ยวชาญ	ที่ว้ายปรานอยู่ในป่าพนาคร
ขอให้คืนชีพิตริตติศึสะ	ด้วยบุญพระบารมีของทรงศร
ครั้นเสียงแล้ววางแก้วอันบวร	ในสครันสำฤทธิ์ของอิศรา
แล้วจึงเรียกเทเวศที่ใจหาญ	อันรักษาพระทวารเข้ามาหา
ส่งน้ำมนต์สั่งพลันมิทันช้า	เทพยดาจึงไปชุบวิทยากร

บัดนั้น	เทวีญรับขันจากสายสมร
ก็เร่งเร็วเลี้ยวลดบพจร	เอาสาครพรมทั่วทุกตัวคน

บัดนั้น
พอดื่อน้ำอมฤตเจ้าสากล

กายสิทธิ์ชิมชาบทุกเส้นขน
ก็พื้นตนเคียรติดสนิท

(วงศ์เทวราช 20)

พระวงศ์เทวราชได้ใช้ดวงแก้ววิเศษชุบชีวิตสังขปัดวานรให้ฟื้น
โดยนำดวงแก้ววิเศษมาร่ายมนตร์จนบังเกิดเป็นน้ำทิพย์ แล้วให้พระยาราชสุบรรณนำน้ำทิพย์ไป
พรมบนตัวของสังขปัดพื้นมีชีวิตขึ้น ในตอนที่สังขปัดวานรต่อสู้กับม้าสุริการจนพ่ายแพ้และถึงแก่
ชีวิต ดังความว่า

จำจะชุบวานรให้คืนคง
อันว่าสัตว์ไม่รู้จักจะวอดวาย
ตรัสพลางทางหยิบแก้วมณี
ล่ำลึกถึงผ่านฟ้าเจ้าสากล
บัดเดียวก็เกิดเป็นน้ำทิพย์
จึงสั่งให้ราชสุบรรณมีทันช้า

ให้ดำรงชีวิตรื้อฟื้นทั้งหลาย
จึงทำลายล้างชีพให้เสียชนม์
ทูลเหนือเกษียสัดถาผล
ภูวดลร่ายพระเวทอันศักดิ์ดา
อยู่ในชั้นลำฤทธิงามสง่า
แล้วสั่งว่าท่านจงรดกระบี่ไพโร

เมื่อนั้น
รับสั่งสมเด็จพระภูวไนย
ครั้นถึงจึงวักวารีศรี
แล้วพรมให้วานรเหล่านั้น

ราชสุบรรณบังคมไหว้
เอน้ำทิพย์รีบไปด้วยเร็วพลัน
พรมกายขุนกระบี่ที่อาสัญ
ก็เปนมามาพลันทันที

(วงศ์เทวราช 62-63)

2 2 3 2 รูปเงาะ

รูปเงาะ มีลักษณะคล้ายหัวคน มีผิวดำ ผมหยิก จมูกแบน
และปากหนา เมื่อนำมาสวมหัวแล้วจะกลายเป็นเงาะป่าได้ รูปเงาะมีปรากฏเพียงเรื่องเดียว คือ
เรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

รูปเงาะของนางพันธุรัตเมื่อนำมาสวมใส่จะกลายเป็นเงาะป่าได้
พระสังข์จึงสวมรูปเงาะป่าเพื่อกำบังไม่ให้ผู้ใดเห็นรูปทองของพระองค์ ดังความในตอนนี้นาง
รจนารู้ว่าพระสังข์สวมรูปเงาะกำบังกาย

นางเห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน	รูปเงาะใส่ไว้ให้คนหลง
ใครใครไม่เห็นรูปทรง	พระเป็นทองทั้งองค์อร่ามตา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 108)

รูปเงาะของนางพันธุรัตนั้นนอกจากจะใช้กำบังกายได้แล้วยังทำ
ให้ ผู้ที่สวมรูปเงาะมีพลังกำลังมากขึ้นด้วย เช่นในตอนที่ทำวสามนต์ รับสั่งทหารให้นำตัวเจ้า
เงาะมาให้นางรจนาเลือกในพิธีเลือกคู่ เหล่าทหารต่างเข้ายื้อยุดคร่าเจ้าเงาะแต่ก็ไม่สำเร็จ
เพราะ เจ้าเงาะมีพลังกำลังมาก ดังความว่า

ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าเงาะ	รับสั่งจำเพาะให้หา
เร็วเร็วมาไปอย่าได้ช้า	ต่างคนจูดคร่าวุ่นวาย
บ้างเปลื้องผ้าคาดพุงผูกมัด	เจ้าเงาะวัดถูกอกหกล้มหงาย
लगคนวิ่งออกมาบอกนาย	แรงแม้นมากมายเหมือนควายวิ่ง
เสนีนายใหญ่ให้ไพร่เลว	เอาพวนผูกบั้นเอวเจ้าเงาะป่า
ต่างคนจูดชักเต็มประดา	สละพาเฮโลไ้ตามกัน

เชือกขาดลั่นครว้าคะมาไป	ลุกขึ้นดัดหลังไหล่กระดุกลั่น
นิ้วหน้าสั่นหวักลัวแรงแม้น	ต่างปรึกษากันเป็นจุนใจ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 106)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเมื่อพระสังข์สวมรูปเงาะแล้ว พระสังข์จะมีพลังกำลังมาก แม้จะมีทหารหลายคนเข้าล้อมหน้าล้อมหลังและอุดกระซอกลากถู แต่ก็ไม่มีทหารคนใดสามารถเข้าจับตัวเจ้าเงาะได้เลย

รูปเงาะนี้ยังมีคุณสมบัติพิเศษที่ไม่มีผู้ใดทำลายได้ไม่ว่าจะใช้วิธีใดก็ตาม ดังในตอนที่น่าางรจนาแอบนำรูปเงาะไปทำลายแต่ก็ไม่เป็นผล ดังความว่า

ครั้นเห็นหิ้วหิ้วมาครวไฟ	จួយพรวดได้ใหญ่เข้าเสียงสับ
ฟันซ้ารำไปมิได้นับ	รูปเงาะไม่ยับยั้งขัดใจ
เหน็ดเหนื่อยเมื่อยแขนสั่นแรงเรียว	ทุตช่วงหนังเหนียวน่าหมั่นไส้
นางโกรธหาฟันมาก่อไฟ	เอารูปเงาะเข้าใส่ในอัคคี
จួយเอาพรวดมาสับซ้า	นางทำร่อยอย่างร่อยสี
อ้ายเงาะสับदनทนสันดี	เผาจีเท้าไพร่ไม่ไหม้มัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 126)

แม้ว่านางรจนาจะใช้พรวดสับรูปเงาะและนำรูปเงาะไปเผาไฟ แต่ก็ไม่อาจทำลายรูปเงาะได้

2 2 3 3 พรวดได้

พรวดได้วิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างพบในเรื่องแก้วหน้าม้า เรื่องแก้วหน้าม้า พรวดได้ของนางแก้วหน้าม้าที่พระฤาษีมอบให้มีคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการ คือ ใช้แปลงกายได้ สามารถเนรมิตสิ่งใดได้ตามปรารถนา และใช้เป็นอาวุธได้

พรวดได้ของนางแก้วหน้าม้าใช้แปลงกาย เช่นในตอนที่น่าางแก้วหน้าม้าใช้พรวดได้แปลงกายเป็นมาณพก่อนออกเดินทางไปยังเมืองยักษ์ของท้าวพาลราช ดังความว่า

ยกพร้าอาจารย์ขึ้นทูลเกล้า ชูพลางทางนีกตริกตรอง	ค่อยคลายความร้อนร่ำหม่นหมอง แปลงรูปนวลละอองทันใด
ร่างกายเป็นมาณพน้อย กราบบาทดาบสยศไกร	แถมซ้อยโสภาก็หาไหน แล้วคลาไคลมายังนาวา

(แก้วหน้าม้า 114)

พราได้ใช้เนรมิตสิ่งต่าง ๆ เช่นในตอนที่มาณพให้พราได้เนรมิต
ศรวิเศษเพื่อใช้เป็นอาวุธในการรบ เนรมิตม้าเพื่อใช้เป็นพาหนะ และเนรมิตทหารรูปนิมิตเพื่อ
ปกป้องเรือของพระพินทอง พราได้สามารถเนรมิตสิ่งต่างๆ ได้ในคราวเดียวกัน ในครั้งที่ตามไป
ช่วยพระพินทองที่เมืองยักษ์พาลราช ดังความว่า

ว่าพลางชูพราอาจารย์ พาซีมีเดชดังไฟกลปี	นีกเอาบริวารศรพระขรรค์ ก็บังเกิดมาล้นทันใด
---	---

(แก้วหน้าม้า 121)

นอกจากนี้พราได้ของนางแก้วหน้าม้ายังสามารถใช้เป็นอาวุธได้
ดังในตอนที่มาณพขว้างพราได้ออกไปเพื่อตัดเศียรท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น จึงงังศรพาดสายหมายตา	มาณพเหนียวพักหนักหนา มีซ้าก็ผาดแผลงไป
ศรทรงต้ององค์สุรินทร แล้วขว้างพราอาจารย์ชาญชัย	ตกต้องปัดพินหัวนั้ไหว ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันที

(แก้วหน้าม้า 128)

๒๒๒๔ ครุฑ

ครุฑ คือพญานกในเทพนิยาย เป็นพาหนะของพระนารายณ์ ,
ใช้เป็นตราแผ่นดินและเครื่องหมายทางราชการ (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ : ๒๒๔)

สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า ครุฑเมื่อเกิดมามี
ร่างกายใหญ่โตจนจรดฟ้า ดวงตาเมื่อกระทบเหมือนฟ้าแลบ กายมีรัศมีพุ่งออกมาจนทวยเทพ
ตกใจคิดว่าเป็นพระอัคนีจึงมาบูชาครุฑ แต่ตำนานอุปาอุติกะกล่าวว่า ครุฑมีรูปเป็นครึ่งนกครึ่ง
มนุษย์และกึ่งเทวดา ซึ่งมีรูปร่างดังนี้คือ มีศีรษะ จมอยปาก เล็บและปีกเหมือนนกอินทรี ส่วน
ร่างกายแขนและขาเหมือนมนุษย์ หน้าขาว ปีกแดง ตัวสีทอง (สมพร ร่วมสุข ๒๕๒๑ : ๙๙)

ในวรรณคดีบทละครนอกครุฑเป็นอมนุษย์ประเภทหนึ่งที่มี
ลักษณะครึ่งคนครึ่งสัตว์ คือมีรูปร่างเหมือนคน แต่มีปีกหางอย่างนก และครุฑจะเป็นศัตรูกับ
นาค จากการศึกษพบว่าครุฑมีปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระยาราชสุบรรณ เป็นครุฑวิเศษของพระวงศ์เทวราชที่พระ
อินทรีใช้ขี่ผั่งบันและชุบให้มีชีวิตขึ้นมา พระยาราชสุบรรณนี้เป็นครุฑที่มีฤทธาานุภาพมาก
สามารถบินได้รวดเร็วและรอบรู้เวทมนตร์คาถาด้วย

พระยาราชสุบรรณมีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถบินได้รวดเร็ว
ดังความในตอนที่พระยาราชสุบรรณบินนำสาสน์ไปถวายท้าวมหานพสุธตามรับสั่งของพระวงศ์
เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น
รีบบินข้ามผั่งชลธาร

ครุฑราชฤทธิไกรใจหาญ
ไม่ช้านานมาถึงซึ่งพลับพลา

(วงศ์เทวราช ๑๓๖)

ครั้นเมื่อพระยาราชสุบรรณบินกลับมายังเมืองของพระวงศ์เทว
ราช พระยาราชสุบรรณก็สามารถบินกลับมาได้อย่างรวดเร็ว ดังความว่า

บินหนักกักละโยชน์ด้วยฤทธิ

ข้ามมหานทีด้วยเร็วไว

(วงศ์เทวราช 140)

พระยาราชสุบรรณสามารถบินได้กักละโยชน์จึงทำให้บินไป
สถานที่ต่างๆได้รวดเร็ว

นอกจากนี้พระยาราชสุบรรณยังเป็นครุฑที่รู้เวทมนตร์คาถา
ด้วย ดังเช่นในตอนที่พระยาราชสุบรรณร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นวิญญาณของท้าวจตุรัตเพื่อ
ลวงนางสุวรรณมาลี ดังความว่า

ฝ่ายพระยาราชสุบรรณอันชาญไชย

เป็นยักษ์ใหญ่สี่พักตร์แปดกร

ทรงชะฎาห์ยาวอดเรื่องระยับ

เสร็จแล้วทรงจับพระแสงศร

กับอาวุธแวววัับจับอำพร

แล้วชวนกันบทจรบังคมไท

(วงศ์เทวราช 264)

จากการวิเคราะห์บทละครนอกทั้ง 9 เรื่อง สามารถแบ่งประเภทของของวิเศษออกได้เป็น
2 ประเภท คือ 1 ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ และ 2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์

1 ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ คือ ของวิเศษที่มีได้เกิดขึ้นตามปกติสามัญ แต่เกิดจากผู้มี
ฤทธิ์เดชสร้างขึ้นด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย พาหนะ เครื่องแต่งกายและเครื่อง
ประดับ และของวิเศษเบ็ดเตล็ด ซึ่งของวิเศษเหล่านี้จะไม่มีคุณสมบัติพิเศษใดๆ ทั้งสิ้น

2 ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ คือของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาที่เป็นอยู่
ซึ่งสามารถแบ่งของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ออกได้เป็น ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว และของ
วิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง

ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียว คือ ของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติ
ธรรมดาเพียงเฉพาะอย่าง ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาวุธ พาหนะ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

สัตว์ น้ำ เวทมนตร์ และของวิเศษเบ็ดเตล็ด ของวิเศษเหล่านี้ตัวละครจะใช้ได้เฉพาะสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น

ส่วนของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง คือของวิเศษที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือปกติธรรมดาเกินกว่าหนึ่งอย่างในของสิ่งเดียวกัน ได้แก่ อาวุธ สัตว์ และของวิเศษเบ็ดเตล็ด ซึ่งโดยส่วนมากของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างจะเป็นของวิเศษประจำกายที่ตัวละครสามารถพกติดตัวได้ เพื่อจะหยิบใช้ได้ทันทีในสถานการณ์ต่าง ๆ

การนำไปใช้

ของวิเศษในบทละครนอกมีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์และของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ ของวิเศษเหล่านี้ต่างก็มีจุดประสงค์ในการใช้และโอกาสที่จะนำไปใช้ต่างกัน ซึ่งล้วนเป็นไปตามสถานการณ์จะเอื้ออำนวยในขณะนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจะแยกพิจารณาการนำของวิเศษไปใช้ออกเป็น 2 ประเด็น คือ

- 1 จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษ
- 2 โอกาสที่ตัวละครนำของวิเศษไปใช้

1 จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษ

ของวิเศษแต่ละอย่างจะมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างกันออกไป เมื่อวิเคราะห์การใช้ของวิเศษของตัวละครในบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องแล้ว จะพบจุดประสงค์ในการนำของวิเศษไปใช้ 2 ประการ คือ

- 1 1 เพื่อช่วยเหลือตนเอง
- 1 2 เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

1 1 เพื่อช่วยเหลือตนเอง

การที่ตัวละครใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเองนั้นพบว่าเพื่อตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน ดังนี้

- 1 1 1 เพื่อให้ตนเองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สำเร็จ
- 1 1 2 เพื่อให้ตนเองปลอดภัย
- 1 1 3 เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง

1 1 1 เพื่อให้ตนเองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สำเร็จ

เมื่อตัวละครประสงค์จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะนำของวิเศษมาใช้ เพื่อให้การนั้นๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ซึ่งในการศึกษาพบว่าจุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษจำแนกได้ดังนี้

1 1 1 1 เพื่อเดินทาง

1 1 1 2 เพื่อแสดงความสามารถ

1 1 1 3 เพื่อปลอมตัว

1 1 1 4 เพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตน

1 1 1 5 เพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่างๆ

1 1 1 6 เพื่อเป็นอุบายศึก

1 1 1 7 เพื่อปราบศัตรู

1 1 1 1 เพื่อเดินทาง

การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆของตัวละคร ย่อมต้องอาศัยของวิเศษเอื้ออำนวยให้การเดินทางนั้นเป็นไปโดยสะดวก ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อเดินทาง ได้แก่ เกือกแก้ว เรือเหาะ รถ บุษบก ม้า ช้าง และเทียนระเบิดน้ำ ดังนี้

1 1 1 1 1 เกือกแก้ว

เกือกแก้วมีปรากฏในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว
เรื่องสังข์ทอง

เกือกแก้วของพระสังข์มีฤทธิ์สามารถเหาะไปยังสถานที่ต่างๆได้ พระสังข์จึงใช้เกือกแก้วนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง ดังในตอนที่พระสังข์สวมเกือกแก้วเหาะไปป่าเพื่อหาเนื้อทรายมาถวายท้าวสามนต์ ดังความว่า

สังเสียเมียแล้วจรี

จับไม้เท้าลงจากเคหา

เหาะทะยานผ่านเมฆมาไรไร

มาทรงเกือกแก้วมณีทันใด

สำแดงอานุภาพแผ่นดินไหว

ตรงไปในไพรวันอรัญญา

1 1 1 1 2 เรือ

เรือที่ตัวละครใช้เพื่อเดินทาง พบในเรื่องแก้วหน้าม้า
เพียงเรื่องเดียว

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามีเรือเหาะ นางจึงใช้เรือเหาะไปยัง
สถานที่ต่างๆ ด้วยความสะดวก ดังเช่นในครั้งที่นางแก้วหน้าม้านั่งเรือเหาะเพื่อตามพระพินทอง
ไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

ชักสายยนต์ลือปลิวฟ้า	เฝ้าราเหาะหันผันผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องไปในกลีบเมฆ

(แก้วหน้าม้า 114)

พอรุ่งรางสว่างแสงสุริยัน	ผายผันถึงกรุงยักษ์
แลเห็นเฝ้าราพระสาม	อสุรีรายล้อมพร้อมกัน

(แก้วหน้าม้า 115)

1 1 1 1 3 รถ

รถวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อเป็นพาหนะในการเดินทาง
พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

รถพระที่นั่งของท้าวจตุรัตสามารถเหาะได้ ท้าวจตุรัต
จึงใช้รถนี้อำนวยความสะดวกในการเดินทาง ดังในตอนที่ท้าวจตุรัตทรงนั่งรถยกทัพมาทาง
อากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

พร้อมด้วยพลพลมาร	องค์ท้าวจตุรัตชาญสมร
ทรงอาวุธครบสิ้นทั้งแปดกร	พระภูธรให้ลั่นซึ่งฆ้องไชย

ครั้นได้ฤกษ์ให้ยกซึ่งโยธา
เร่งรีบพลพลไกร

ขึ้นสู่เมฆาหาข้าไม
ขับรดาในพโยมมาน

(วงศ์เทวราช 159)

1 1 1 1 4 บุชบก

บุชบก มีปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว
เรื่องวงศ์เทวราช

นางสุวรรณมณฑา มารดาของพระวงศ์เทวราชมีบุชบก
วิเศษที่สามารถเหาะได้ นางจึงนั่งบุชบกเหาะเสด็จประพาสป่าได้ด้วยความเร็ว ดังความว่า

ครั้นถึงเกยสุวรรณอันบรรจง
เข้านั่งในบุศบกจรณา
เดชองค์อมรินทร์ปิ่นเทวเศ
ขอให้ไปสดวกดื้อยามีไภย
ตรัสพลางทางเลื่อนเวไซยันต์
ก็อยู่ในพโยมบนแล้ววนเวียน

ชวนลีโถมยงขึ้นรดา
ยกกรวันทาถึงหัดไนย
จงโปรดเกชน้องจะเที่ยวชมไล่
อันสัตรูอย่าได้มาเบียดเบียน
ขึ้นเวหาเสียงลั่นแล้วหันเหียน
พิศเพี้ยนแลรอบขอบอรัญ

(วงศ์เทวราช 14)

1 1 1 1 5 ม้า

ม้าวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อเดินทาง พบเพียงเรื่องเดียว
คือเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีม้าสุริการที่พระอินทร์ชุบให้ ม้าสุริ
การมีฤทธิ์สามารถเหาะได้ พระวงศ์เทวราชจึงใช้ม้าสุริการเพื่อเป็นพาหนะเดินทาง ซึ่งช่วยให้การ
เดินทางแต่ละครั้งไปถึงที่หมายตามต้องการ ดังเช่นในครั้งที่พระวงศ์เทวราชจะเสด็จประพาสป่า
พระวงศ์เทวราชก็ทรงม้าสุริการเหาะไปป่า ดังความว่า

ตรัสพลางทางชักอาชาทรง

ตรงขึ้นเวหาดูเจดอิน

(วงศ์เทวราช 82)

1 1 1 1 6 ช้าง

ช้างวิเศษพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ช้างวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อเป็นพาหนะเดินทาง คือ

ช้างพระที่นั่งของท้าวสาตราสารและท้าวจัตูรัต

ช้างพระที่นั่งของท้าวสาตราสารสามารถเหาะได้ ท้าว
สาตราสารจึงมักใช้เป็นพาหนะเดินทางยกทัพไปรบ ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารทรงช้างเหาะยกทัพ
ทางอากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ฝ่ายว่าสาตราสารอสุรี

ทรงขี่คชสารคเชนทร

(วงศ์เทวราช 159)

งามช้างพระที่นั่งคักดาเดช

ไอยเรศเรื่องไชยดั่งไกรสร

สุรสิทธิ์ฤทธิรทรงกฤษ

แล้วลอยร่อนมาในพโยมมาน

(วงศ์เทวราช 159-160)

ช้างพระที่นั่งของท้าวจัตูรัตสามารถเหาะได้เช่นเดียวกับ
กับช้างของท้าวสาตราสาร ดังเช่นในครั้งที่ท้าวจัตูรัตแปลงเป็นพระอินทร์พร้อมกับช้างพระที่นั่ง
เพื่อเดินทางยกทัพทางอากาศมาลวงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น

ท่านท้าวจัตูรัตใจหาญ

เสด็จออกเกยแก้วลงการ

พระยามารจึงทรงคะเชนทร

พร้อมด้วยเครื่องสูงระยับศรี

แห่แหนอสุรีอยู่สลอน

ได้ฤกษ์ให้เลิกพลนิกร

ขึ้นสู่อัมพรทันใด

(วงศ์เทวราช 230)

1 1 1 1 7 เทียนระเบิดน้ำ

เทียนระเบิดน้ำพบในเรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องไกรทอง

เทียนระเบิดน้ำเป็นของวิเศษของไกรทองที่ได้มาจาก
พระอาจารย์เมื่อครั้งที่ไกรทองได้เล่าเรียนวิชาอาคมกับท่าน เทียนระเบิดน้ำนี้เมื่อจุดแล้วจะทำให้
น้ำแข็งกระด้างแล้วแหวกเป็นทางจนสามารถเดินไปตามทางนั้นได้ ไกรทองจึงใช้เทียนระเบิดน้ำ
เพื่อเดินทางลงไปถ้ำชาลวันได้สำเร็จทุกครั้ง ดังในตอนที่ไกรทองร้ายมนตร์แล้วจุดเทียนระเบิดน้ำ
น้ำก็แหวกออกเป็นทางทำให้ไกรทองเดินลงไปยังถ้ำชาลวันได้โดยสะดวก ดังความว่า

ครั้นถึงฝั่งวังวนชลธาร

จึงโหมอ่านอาคมคาถา

แล้วจุดเทียนชัยมิได้ช้า

คงคาแหวกเป็นช่องปล่องเปลว

เจ้าไกรทองด่วนเดินมาตามทาง

น้ำแห่งแข็งกระด้างไม่ไหลเหลว

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 374)

1 1 1 2 เพื่อแสดงความสามารถ

ของวิเศษที่ใช้แสดงความสามารถจะเป็นของวิเศษที่ตัวละครใช้
เพื่อสำแดงอิทธิฤทธิ์ให้ประจักษ์แก่สายตาผู้อื่น ซึ่งได้แก่ ศร จักร มหาจินตามนต์ และ
ไม้เท้าทอง ดังนี้

1 1 1 2 1 ศร

ศรที่ตัวละครใช้แสดงความสามารถพบในเรื่องสังข์ศิลป์
ชัยเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ครที่พระสังข์ศิลป์ชัยมีมาแต่กำเนิดเป็นอาวุธคู่กายที่
พระสังข์ศิลป์ชัยจะนำติดตัวทุกครั้ง และพระสังข์ศิลป์ชัยได้ใช้ครั้งนี้แสดงความสามารถแผลงศร
เรียกดาวเดือน ในครั้งที่ทำวเสนาภฏให้พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรเรียกดาวเดือนเพื่อพิสูจน์ความ
สามารถแข่งกับโอรสทั้งหก ด้วยอำนาจวิเศษของศรจึงทำให้ดาวเดือนลอยมาให้ทุกคนได้ชื่นชม
อิทธิฤทธิ์ของพระสังข์ศิลป์ชัยโดยทั่วกัน ดังความว่า

ตรัสพลางทางสังข์ศิลป์ชัย
จึงแผลงศรขึ้นไปในเมฆา

เจ้าเรื่องฤทธิ์ไกรแกลวกล้ำ
ให้ดาวเดือนเคลื่อนมาประเดี๋ยวนี้

เมื่อนั้น
รับสั่งบังคมด้วยยินดี
จึงตั้งจิตพิชฐานทันใด
ขอให้เป็นดาวเดือนเลื่อนลอยมา
เสียงพลางทางขึ้นศรทรง
มิได้ครั่นคร้ามขามใจ

พระสังข์ศิลป์ชัยเรืองศรี
แล้วทรงครมาทักกลางขาลา
ข้าจะแผลงศรไปในเวหา
ประจักษ์ตาผู้คนทั้งกรุงไกร
ฤทธิ์รงค์เลื่อนลั่นหวั่นไหว
แผลงไปด้วยอิทธิฤทธิ์อา

ศิลป์ชัยไปเป็นดาวเดือน
สาวสนมกรมในพวกเสนา

ลอยเลื่อนสว่างกลางเวหา
ชมอิทธิฤทธิ์อาทุกคนไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 632)

1 1 1 2 2 จักร

จักรที่ตัวละครใช้เพื่อแสดงความสามารถ พบในเรื่อง

วงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีจักรแก้วที่มีฤทธิ์สามารถตัดยอด
ภูเขาได้ ดังในครั้งที่พระวงศ์เทวราชขว้างจักรแก้วออกไปตัดยอดภูเขาให้เหล่าทหารชม ยอดภู
เขาก็ถูกตัดกระเด็นขาดแล้วจักรแก้วก็ร่อนกลับมาที่เดิม ดังความว่า

มาเอยมมาถึง
คิดจะใคร่ลองแรงแสงฤทธิ์
คิดพลางทางจับซึ่งจักรแก้ว
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงลั่นสนันมา

ซึ่งเนนบรรพตคีรีศรี
จะดูฤทธิ์จักรมณีนันคักดา
อันเพริศแพรวคว่างไปในเวหา
ตัดยอดภูผาด้วยเร็วไว

เมื่อนั้น
ครั้นเห็นจักรแก้วอันชาญไชย
ตัดซึ่งสิงขรกระเด็นขาด
ตัดเอาซึ่งยอดบรรพต
จึงมีสิงหนาทประกาศไป
จักรนี้แรงเรียวเชี่ยวชาญ

เทวราชรัศมีศรีไล
ผาดแสงฤทธิ์ไกรมหิมา
เสียงกึกก้องกัมมทพเนนหนนา
แล้วกลับมาสู่สำนักไม่เนิ่นนาน
กับสุบรรณฤทธิ์ไกรใจหาญ
เปรียบปานดังศรพระนารายณ์

(วงศ์เทวราช 54-55)

1 1 1 2 3 มหาจินตามนตร์

มหาจินตามนตร์เป็นเวทมนตร์ที่สามารถใช้เรียกสัตว์
ต่าง ๆ ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ การใช้มหาจินตามนตร์แสดงความสามารถพบเพียง 2 เรื่อง คือ
เรื่องสังข์ทอง และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

เจ้าเงาะได้แสดงความสามารถในการหาปลาโดยใช้
มหาจินตามนตร์เรียกปลามาได้เป็นจำนวนมากมายเหนือความสามารถมนุษย์ธรรมดาจะทำได้
เมื่อครั้งที่ทำวสามนต์หาทางกลับแก่เจ้าเงาะ โดยมีรับสั่งให้เขยทั้งเจ็ดไปหาปลาหากเขยคนใด
หาปลาไม่ได้จะมีโทษหนัก ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง
ทอดเงาะซ่อนเสียมิตินาน

ที่ร่มไทรใบบังสุริย์อาณ
แล้วโอมอ่านมหาจินตามนต์

เดชะเวทวิเศษของมารดา
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล

ฝูงปลาผิวน้ำทุกแห่งหน
บ้างว่ายวนพวนน้ำคล้ำไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 135)

ต่อมาเจ้าเงาะก็ได้ใช้มหาจินดามนตรีแสดงความ
สามารถของตนอีกครั้งหนึ่งโดยร่ายมหาจินดามนตรีเรียกเนื้อทราย เมื่อครั้งที่ท้าวสามนต์
กลับแก่งเจ้าเงาะโดยมีรับสั่งให้เขยทั้งเจ็ดไปหาเนื้อทรายหากเขยคนใดหาไม่ได้จะมีโทษ
ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดยั้ง
พระถอดเงาะซ่อนไว้ให้ลับตา

ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา
แล้วร่ายมนต์มหาจินดาพลัน

ฝูงเนื้อในป่ามากมาย
ดูดาษแดงไปทั้งไพรวัน

ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน
เป็นฝูงฝูงวิ่งพลันกันมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 152)

การที่เจ้าเงาะมีมหาจินดามนตรีนั้นได้ช่วยให้เจ้าเงาะ
แสดงความสามารถแข่งกับหกเขยได้เป็นผลสำเร็จ

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชได้แสดงความสามารถในการเรียก
สัตว์ป่า โดยร่ายมหาจินดามนตรีเรียกสัตว์ป่ามาชมเล่นให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายดาทหาร ใน
ตอนที่พระวงศ์เทวราชเสด็จประพาสป่า ดังความว่า

ที่นี้จะร่ายพระมนตรา
ได้ดูเล่นหลากมากมาย

เรียกบันดาฝูงสัตว์ทั้งหลาย
ตรัสพลางทางร่ายพระเวทมนต์

(วงศ์เทวราช 55)

เมื่อพระวงศ์เทวราชร่ายมหาจินตามন্ত্র์ พระยาราชสีห์และพระยาวานรต่างก็รับรู้ถึงฤทธิ์ของมหาจินตามন্ত্র์และไม่อาจอยู่เฉยได้ จึงต้องออกจากถ้ำมาเข้าเฝ้าพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น
แว่วสำเนียงเสียงพระภุช
ปฤกษากันแล้วเรียกซึ่งลูกยา
พูดกันพลางทางเดิรแล้วคลาไคล

ฝ่ายพระยาราชสีห์นางไกรสร
ให้เราร้อนวิญญูอารมณ์ใน
ออกจากคูลาหาข้าไม่
มาตามร่มไม้ใหญ่ในไพรวัน

(วงศ์เทวราช 55)

เมื่อวันนั้นให้เราร้อนในวิญญู
ให้ปวดเศียรเวียนเกล้าแลเราร้อน

ด้วยเทพมนตราของทรงศร
จึงปาวฝูงวานรให้ไคลคลา

(วงศ์เทวราช 56)

1 1 1 2 4 ไม่เท่าทอง

ไม่เท่าทองที่ตัวละครใช้แสดงความสามารถพบใน

เรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ทอง

ไม่เท่าทองของเจ้าเงาะสามารถใช้ทำคานหาบสิ่งของที่มึนน้ำหนักมากได้ เจ้าเงาะจึงใช้ไม้เท่าทองทำคานหาบเนื้อทรายจำนวนมากมาถวายท้าวมหาสมุทรในวัง ซึ่งเป็นความสามารถที่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถทำได้หากไม่มีไม้เท่าทองที่มีอำนาจวิเศษ

มาใช้ ท้าวสามนต์จึงตกตะลึงในความสามารถของเจ้าเงาะที่สามารถหาบเนื้อมาได้มากมาย
ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เห็นมันให้คันหัว
เรี่ยวแรงกระไรเหมือนควายวัว	เนื้อยี่สิบตัวช่างหาบมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 157)

เมื่อชาวเมืองเห็นเจ้าเงาะหาบเนื้อทรายมาเป็น
จำนวนมากต่างก็พากันประหลาดใจในความสามารถของเจ้าเงาะ ดังความว่า

บัดนั้น	หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
ต่างคนร้องว่าช่างกระไร	เรี่ยวแรงสุดใจเจียวเจ้าเงาะ
หาบเนื้อที่ไหนด่านักหนาหนอ	ไม่หนักเลยหรือพ้อพาวังเหาะ
लगคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ	บ้างร้องเยาะงามเหวญลูกเขยพระยา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 156)

1 1 1 3 เพื่อปลอมตัว

ของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เพื่อปลอมตัว ส่วนมากจะเป็น
ของวิเศษที่ผู้ให้ใช้เพื่ออำพรางรูปจริงของตนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้แก่ รูปเงาะ และเวทมนตร์
แปลงกาย ดังนี้

1 1 1 3 1 รูปเงาะ

รูปเงาะมีปรากฏในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว
เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์มีรูปเงาะที่ใช้กำบังกายมิให้ผู้อื่นเห็นรูปจริง
ของตน แม้ว่านางรจนางจะเห็นรูปทองของพระสังข์แล้วแต่พระสังข์ก็ยังไม่ยอมถอดรูปเงาะ
พระสังข์ยังคงสวมรูปเงาะปกปิดรูปจริงของตนไม่ให้คนอื่นรู้ ดังความในตอนนี้นางรจนางอ้อนให้
พระสังข์ถอดรูปเงาะ

เมื่อนั้น	รจนาแน่น้อยนวลศรี
พลางชะอ้อนวอนกับสามี	จงปรานีน้องเกิดอย่าทรงเงาะ
ผู้คนทั้งปวงไม่ล่วงรู้	ให้เขาดูถูกเราช่างเห็นเหมาะ
น้องว่าก็ไม่เชื่อนี้เนื้อเคราะห์	กลับมาจะหัวเราะน่าซัดใจ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 125)

1 1 1 3 1 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครนำมาใช้อำพรางรูปจริง คือเวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งพบในเรื่องสังข์ทอง และมณีพิชัย ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

นางพันธุรัตมาดาบุญธรรมของพระสังข์ได้ใช้ เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางมนุษย์เพื่อปกปิดไม่ให้พระสังข์รู้ว่าตนคือนางยักษ์ ดังในครั้งที่ นางพันธุรัตนิมิตกายเป็นนางมนุษย์แล้วลงไปรับพระสังข์ขึ้นมาจากลำภาทอง ดังความว่า

แล้วสั่งกุมภณทให้จัดแจง	ตกแต่งเร่งรัดอย่าขัดขวาง
อีกทั้งเข้าเฝ้าท้าวนาง	ต่างต่างແລງฤทธินิมิตกาย
ให้เป็นมนุษย์สุดสิ้น	ตรัสพลางเทพินผันผาย
เข้าที่นฤมิตบิดเบือนกาย	เจ็ดฉายโสภาอำองค์
ออกจากวังแก้วแพรวพรรณ	กำนัลพร้งพริ้วระหง
แห่แหนแน่นอัดจตุรงค์	เสนาพาลงไปคงคา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 69)

ขณะที่นางพันธุรัตเลี้ยงดูพระสังข์ นางก็อยู่ในสภาพของมนุษย์ที่มีรูปร่างหน้าตางดงาม เพื่อปกปิดไม่ให้พระสังข์รู้ว่าตนคือนางยักษ์

เรื่องมณีพิชัย

ขณะที่นางยอพระกลิ้งอยู่กับพระมณีพิชัยที่ศาลาในป่า นางยอพระกลิ้งใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพราหมณ์เพื่อปลอมตัวไม่ให้พระมณีพิชัยรู้ว่าตนคือนางยอพระกลิ้ง ดังความในตอนนี้นางยอพระกลิ้งใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพราหมณ์เข้าไปในศาลา ดังความว่า

เลี้ยวเข้าสู่มทุมพุ่มพวง

แฝงองค์ลับเนตรเชษฐา

ล้ารวมกายร้ายมนตร์ของอินทรา

นฤมิตกายาทันใด

กลับเป็นเจ้าพราหมณ์ตามเดิม

จุนเจิมพักตราแจ่มใส

ออกจากมทุมพุ่มไม้

คลาไคลไปบรรณศาลา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 425)

นางยอพระกลิ้งปลอมตัวเป็นพราหมณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อล่อใจพระมณีพิชัย

1 1 1 4 เพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตน

ของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตนพบเพียงหนึ่งอย่างเท่านั้น คือ เวทมนตร์สะกด

เวทมนตร์สะกดเป็นเวทมนตร์ที่ตัวละครใช้สะกดผู้อื่นให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของตนเอง ซึ่งมีปรากฏ 2 ประเภท คือ มนต์มหาละลาย และมนตร์เทพวิญจวน

- มนต์มหาละลาย มีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง และไกรทอง

เรื่องสังข์ทอง

ผู้ที่ใช้มนต์มหาละลายเพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตนคือนางจันทาสนมของท้าวยศวิมล ดังในตอนนี้นางจันทาร่ายมนต์มหาละลายเป่าท้าวยศ

วิมลแล้วทูลยุยงให้นำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ท้าวยศวิมลก็คล้อยตามนางจันทาและรับสั่งให้ทหารนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ดังความว่า

เมื่อนั้น	จันทาตัวเชื่องเป็นใหญ่
เดียดฟุ้งพลุ่งพล่านทะยานใจ	เข้าใกล้แฝงหลังบังองค์
ร่ายมนตร์เป่าพลาญทางทูลมา	อนิจจาผ่านฟ้านี้คนหลง
เหตุไรจึงให้งวยงง	หลงเชื้อพึงมันจันใด
เพลิงกาฬจะมาผลาญพระบุรี	เพราะลูกคนนี้หรือมิใช่
แม่น้ำถ่วงลงคงคาลัย	ภูวนายจะม้วยมรณา
พึงเมียแก้ว	จริงแล้วลืมหินที่เจ้าว่า
เลื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา	เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา	จะดไว้ช้านานไม่ได้
เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเวียงชัย	เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 57)

ท้าวยศวิมลเชื่อฟังคำพุดของนางจันทาทุกประการ เพราะพระองค์ต้องมนตร์มหาละลวยของนางจันทา

เรื่องไกรทอง

ไกรทองมีมนตร์มหาละลวยที่สามารถเป่าให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตน ดังในตอนที่ไกรทองร่ายมนตร์มหาละลวยเป่านางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองให้เลิกพุดจาประชดประชันตน เมื่อนางทั้งสองต้องมนตร์ก็เลิกพุดจาประชดประชันไกรทองและกลับรักใคร่กันเหมือนเดิม ดังความว่า

ว่าพลาญร่ายมนตร์มหาละลวย	เป่าให้งวยงยุลุ่มหลง
แล้วหยิบพัดร่ายมนตร์เอามั่งลง	ชวนน้องสององค์ให้กลับนอน
สัพยอกหยอกหยิกซิกชี้	ถ้อยที่ดีกันเหมือนแต่ก่อน

อุตสาห์แก้ตัวตนพันโทษกรรม

สโมสรมเป็นสุขทุกนวันนร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 372)

- มนตร์เทพรัญจวน มีปรากฏใน เรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียว
เรื่องไกรทอง

ไกรทองมีมนตร์เทพรัญจวนที่สามารถเป่าให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม
ความต้องการของตน ดังในตอนที่ไกรทองร้ายมนตร์เทพรัญจวนเป่านางวิมาลาเพื่อให้นางวิ
มาลายอมตามไกรทองขึ้นมานบนก ดังความว่า

เมื่อนั้น	โฉมเจ้าไกรทองพงศา
ค่อยย่อตามนางวิมาลา	เข้ามายังที่ห้องใน
เห็นนางโคกคัลย์เศร้าหมอง	เป็นห่วงด้วยข้าวของไม่ไปได้
จึงร้ายเทพรัญจวนป่วนใจ	เป่าไปให้ต้องนางกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 352)

เมื่อนั้น	วิมาลาโคกคัลย์หนักหนา
ต้องเทพรัญจวนป่วนวิญญาน์	ให้แสนเสนาหาเป็นสุดคิด
ซึ่งอาลัยในของทั้งหลาย	ไม่มีความเสียดายแต่สักหนิด
นึกแต่จะภิรมย์ชมชิด	นางจึงลุดติดตามไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 352)

เมื่อนางวิมาลาต้องมนตร์เทพรัญจวน นางก็ตามไกรทองไปทันที
โดยที่ไม่คิดเสียดายข้าวของเครื่องใช้และถ้ำชาลวัน

จากการศึกษาพบว่า การนำเวทมนตร์สะกดมาใช้สะกดผู้อื่นให้
ปฏิบัติตามความต้องการของตนจะสามารถสะกดผู้ต้องมนตร์ได้ชั่วคราว หากตัวละครต้องการ
ให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตนอีกครั้งตัวละครก็ต้องใช้เวทมนตร์สะกดซ้ำ

1 1 1 5 เพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ

การลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ จะต้องกระทำโดยไม่เปิดเผย ตัวละครจึงต้องนำของวิเศษมาใช้แปลงกายจากรูปเดิมของตนที่เป็นอยู่ให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่งได้ชั่วคราวเพื่อลอบเข้าไปในสถานที่นั้นโดยไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้ ของวิเศษที่ตัวละครใช้ ได้แก่ แหวน และเวทมนตร์แปลงกาย ดังนี้

1 1 1 5 1 แหวน

แหวนวิเศษที่ตัวละครใช้แปลงกายเพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ มีปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีแหวนรูปนาครีที่สามารถใช้กลายเพศได้ เมื่อสวมใส่นิ้วก้อยจะกลายเพศเป็นหญิงและถ้าสวมใส่นิ้วชี้จะกลายเพศเป็นชาย ดังในครั้งที่พระวงศ์เทวราชสวมแหวนที่นิ้วก้อยเพื่อกลายเพศเป็นหญิงลอบเข้าไปในพิธีพิธีเลือกคู่ของนางบุศบงธิดาของท้าวหานพสุร ณ เมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

แล้วถอดธำมรงค์วงน้อย

เอาใส่ก้อยนิ้วพระหัตถ์ดังประสงค์

แล้วทรงอ่านพระเวทด้วยใจจง

รูปทรงสูญหายไปแล้วกลายไป

พวงสนรายนกลายเปนนครีศรี

งามจวิม้งสาขางสุกใส

ทั้งวงพักตร์จะแล่มแลวโลย

นุ่งยกหม่สไบสมทรง

(วงศ์เทวราช 91)

เมื่อพระวงศ์เทวราชกลายเพศเป็นหญิงแล้ว พระองค์ก็สามารถเข้าไปในเมืองสมุทรบุรีโดยไม่มีผู้ใดสงสัย

1 1 1 5 2 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกาย เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถเปลี่ยนรูปร่างให้ผิดแปลกออกไปจากรูปเดิม หรือเปลี่ยนรูปร่างทั้งหมดให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่ง ซึ่งในการศึกษาพบว่าเวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครใช้เพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ

มี 2 ลักษณะ คือ การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง และการแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง ดังนี้

- การแปลงกายจากรูปเดิมให้เล็กลง พบในเรื่องคาวิ

เพียงเรื่องเดียว

เรื่องคาวิ

เมื่อครั้งที่พหลวิชัยใช้เวทมนตร์แปลงกายคาวิให้เล็กเท่าตุ๊กตาแล้วใส่ในย่ามเพื่อลอบเข้าไปในเมืองพัทลุง เพราะเกรงว่าคาวิจะพบกับยายเฒ่าทัศประสาธ ดังความว่า

ครั้งนี้ตัวเราจะเข้าไป	กลัวเกลือกจะไม่เหมือนหมาย
ถ้าเฒ่าทรชนคนร้าย	รู้จักหักทลายจะเสียที
จะต้องทำโดยหนักหนักหนา	รบราญต้านต่อไม่พอที่
จะปองปิดกิตติศัพท์ให้ลับลิ	ให้ได้โดยดีด้วยปริชา
พื้คิดจะจำแลงแปลงองค์	เป็นดาบสรูดงค์มาแต่ป่า
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา	อยู่ในย่ามพื้จะพาไป
ว่าแล้วลับตาดังสติ	ตามลัทธิอาจารย์สอนให้
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	จำแลงแปลงได้ดังจินดา

พื้ชายกลายเป็นดาบส	ทรงพรตงดงามนักหนา
พระคาวิลงซ่อนกายา	อยู่ในย่ามเชษฐาทันใด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

- การแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนรูปร่างทั้งหมดให้กลายเป็นอีกรูปหนึ่งได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น การแปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง และการแปลงกายเป็นสัตว์

การแปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง มีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องคาวิ และเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องคารวิ

พหลวิชัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นดาบสเพื่อลอบ
เข้าเมืองพัทลุง เพราะพหลวิชัยไม่ประสงค์จะให้ผู้ใดเห็นรูปจริงของตน ดังความว่า

จะต้องทำโดยหนักหักหาญ	รบราญด้านต่อไม่พอที่
จะป้องปิดกิตติศัพท์ให้ลับลิ	ให้ได้โดยดีด้วยปรีชา
ที่คิดจะจำแลงแปลงองค์	เป็นดาบสรู้ดงค์มาแต่ป่า
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา	อยู่ในยามที่จะพาไป
ว่าแล้วหลับตาตั้งสติ	ตามลัทธิอาจารย์สอนให้
โหมอ่านพระเวทเรื่องชัย	จำแลงแปลงได้ดังจินดา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

พี่ชายกลายเป็นดาบส	ทรงพรตงดามนักหนา
พระคารวิลงซ่อนกายา	อยู่ในยามเชษฐาทันใด
ครั้นเสร็จสมคิดนิมิตกาย	ถือไม้เท้าตะพายยามใหญ่
พัดขนนกป้องหน้าคลาไคล	เดินไปตามตรอกนอกพารา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482-483)

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางรับใช้
ของนางสุวรรณมาลีเมียของท้าวจตุรนต์ เพื่อลอบเข้าไปในเขตพระตำหนักของนางสุวรรณมาลี
ในครั้งที่สังขปัดวานรรับคำสั่งจากพระวงศ์เทวราชให้ไปลักเอาแหวนที่บรรจุดวงใจของท้าวจตุรนต์
ณ เมืองจักรวาท ดังความว่า

บัดนั้น	กระบี่ภูมรินลั่นสงไสย
ร้ายพระเวทวิเศษอันเรื่องไชย	บัดใจกายาเปนนารี
รูปร่างเหมือนนางที่ดักน้ำ	ทั้งเนตรนมคมขำสำอางศรี

ยุรยาตนาฏกรจรัส	แบกกระอมวารีดำนีรมา
ครั้นถึงเทไสลงในอ่าง	มิได้คิดอาจนางเหล่ายักขา
สามอ่างตักไว้มิได้ซ้ำ	แล้วทำเป็นเข้ามาเฝ้าอรไทย
ทำจรีตนางกิริยาแลพาที่	ดูจนางทาศีที่ตักไชย
ทั้งเอาจวงศ์วงศ์พัทธธันอำไพ	ทำเหมือนสาวใช้ที่วายปรารถ
ครั้นถึงบังคมคัลลัญจุลี	องค์พระมเหษียอดสงสาร
ปรนนิบัติพิศวีไฉนงคราญ	มิให้นางเยาวมาลย์เธอแคลงใจ

(วงศ์เทวราช 208)

การแปลงกายเป็นสัตว์ เพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่
ต่าง ๆ พบเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ตัวละครใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์เพื่อลักลอบ
เข้าไปในสถานที่ต่างๆ เช่น สังขปัตตวานร่ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นนกบินเข้าไปในเมืองสมุทร
บุรีและแอบสืบข่าวภายในเมือง ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัตตฤทธิไกรใจหาญ
น้อมเศียรบังคมพระกุมาร	โอบอ้อมพระเวทอันเรืองไชย
ลึงหายกลายเป็นนกกระทอด	ขาวปลอดรู้จักปราไสย
กราบทูลลาองค์พระทรงไชย	โผผินบินไปในธานี

(วงศ์เทวราช 87)

มาระกรฐและประติพหารของท้าวมหานพสุธได้ใช้
เวทมนตร์แปลงกายเป็นนกกระทาบินเข้าไปสอดแนมในทัพของพระวงศ์เทวราช ก่อนที่ท้าวมหานพสุธจะยกทัพไปทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งพระทรงศร
น้อมกายถวายอัญชลีกร	กราบลาภูธรไคลคลา

ผาดแผลงล้ำแดงฤทธิณ	สองยักษ์ร้ายมนตร์พระคาถา
เดชะพระเวทวิทยา	ยักซาก็แปลงซึ่งอินทรีย์
ยักษ์ร้ายกลายรูปเป็นการเวก	ขึ้นไปสู่กลีบเมฆพยับศรี
จิ๋วจิ๋วพริบตาในนาที	มาในเมฆมีมัทนนาน

การเวกโผผินบินไป	แลเห็นต้นพระไทรในไพรสาณท์
ปักชิดบินร่อนพโยมมาน	มีมัทนนานก็แปลงไป
ครั้นแลเห็นพลับพลาหลังคาสี่	ยาวรีสูงสง่าทั้งกว้างใหญ่
ใกล้เขาการเวกกริมชายไพร	ปักชิดใจทั้งสองรา
โผผินลงจากเวหน	ด้วยฤทธิณสองสฤณปักษา
ลงจับยังกิ่งไม้ไผ่โครธา	หวังว่าจะแจ้งซึ่งเหตุการณ์

(วงศ์เทวราช 127)

ท้าวสาตราสารใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นเรไรแล้วซ่อนตัวอยู่ในดอกไม้เพื่อลอบเข้าไปในที่ประทับของพระวงศ์เทวราชได้อย่างสะดวก ในตอนที่ท้าวสาตราสารจะลอบสังหารพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ว่าพลางทางร้ายพระมนตรา	อสุราแปลงกายหาข้าไม่
บัดเดียวราพร้ายก็หายไป	กลับเป็นเรไรแทรกกลีบสุมาลี

(วงศ์เทวราช 182)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตัวละครต้องใช้ของวิเศษแปลงกายตนเองก่อนที่จะลอบเข้าไปในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อไม่ให้อีกฝ่ายรู้ การแปลงกายของตนเองจะมีทั้งการแปลงกายให้เล็กลง การแปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง และการแปลงกายเป็นสัตว์ ซึ่งการแปลงกายจะเป็นเพียงชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น

1116 เพื่อเป็นอุบายศึก

การทำให้ศึกสงครามตัวละครมักหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ตนเองได้รับชัยชนะ การทำอุบายลวงฝ่ายตรงข้ามเป็นวิธีการหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ เพื่อหลอกล่อให้อีกฝ่ายหนึ่งหลงกลและปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้ ของวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อเป็นกลอุบายลวงฝ่ายตรงข้ามพบเพียงหนึ่งอย่างเท่านั้น คือ เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครใช้เพื่อเป็นกลอุบายลวงฝ่ายตรงข้ามในศึกสงคราม คือเวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจัตูรัตใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพระอินทร์แล้วมาดักรอทัพของพระวงศ์เทวราช เพื่อลวงพระวงศ์เทวราชว่าเป็นพระบิดาเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ จากนั้นท้าวจัตูรัตก็พุดจาโนมน้าวพระวงศ์เทวราชให้หยุดยกทัพไปรบกับยักษ์ และให้พระวงศ์เทวราชไว้ชีวิตพระองค์ ดังความว่า

ว่าพาลทางเสด็จเข้าที่สง

ร้ายพระเวทศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน

ลำอาจองค์ทรงเครื่องประภัสสร

กายกรเหมือนลม้ายคล้ายองค์อินทร์

(วงศ์เทวราช 229)

ครั้นถึงลอยอยู่บนกลางอากาศ

สำคัญว่าพันดาเจ้าสากล

คิดแล้วจึงมีพระบัญชา

พ่อวิตกกอกจะหักหนักฤาไทย

อัญเชิญเจ้าให้มาเนาในใต้หล้า

ถ้าดับขันธจากพื้นปัดพิน

เจ้ามาทำยุ่งหยาบนี้บาปนัก

เท่านั้นเกิดดวงใจจงไคลคลา

ประการหนึ่งอามรงค์ทรงชีวา

แล้วมิหนำซ้ำจะฆ่าให้ม้วยมรณ

หวังจะให้เทวราชคิดจงน

จรดลมาสอนให้อ่อนใจ

ว่าดูก่อนลูกยาพิศมัย

ด้วยลูกรักชิงไชยกับไพริน

หมายจะให้เมตตาแก้สัดวี่สิ้น

จะให้เปนอมรินทร์แทนบิดา

เจ้าฆ่ายักษ์สิ้นญาติวงศ์

กลับไปครองภาราให้ถาวร

ให้ลิงป่าเขาไปเที่ยวหลอกหลอน

อันโทษกรรมเขาไม่คิดสักนิดเลย

อันเมียรักเขาก็พามาเอาไว้
จะเป็นเวรเป็นกรรมอย่าทำเลย

เจ้าคืนให้เสียเกิดนะลูกเอ๋ย
จงเสวยราไชยให้สำราญ

(วงศ์เทวราช 236)

นางสุวรรณมาลีมีเหลือของท้าวจตุรตใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็น
นางบุศบงเพื่อทำอุบายลวงพระวงศ์เทวราช เพื่อจะได้ใกล้ชิดและหาโอกาสสังหารพระวงศ์
เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
เผชิญให้เห็นจริงทุกสิ่งไป
สายสมรยอกรขึ้นเหนือเกษ
บัดเดียวสุวรรณมาลี
รูปร่างนางกลายเป็นสาวน้อย
งามลม้ายคล้ายเหมือนบุศบง

นางสุวรรณมาลีศรีใส
ทรมไวก็แปลงซึ่งอินทรีย์
ล่ำรวมจิตรร้ายเวทของยักษ์
กลายเป็นนางโฉมศรีบุศบง
เดิรจะม้อยเยื้องย่างดังนางหงส์
สวมทรงเครื่องประดับรจนา

(วงศ์เทวราช 246-247)

1 1 1 7 เพื่อปราบศัตรู

เรื่องราวในวรรณคดีบทละครนอกมักเกี่ยวข้องกับการทำศึก
สงคราม ดังนั้นตัวละครจำเป็นต้องมีอาวุธเพื่อใช้ปราบข้าศึกศัตรู ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นอาวุธ
วิเศษคู่กาย ได้แก่ ศร พระขรรค์ ดี่ จักร คทา ม้า ครุฑ และเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏ
การณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1 1 1 7 1 ศร

ศรเป็นอาวุธคู่กายที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรูดังที่มี
ปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ศรที่ใช้เพื่อปราบศัตรู คือ ศรของพระวงศ์เทวราช

และศรของท้าวสาตราสาร

ศรกายสิทธิ์ของพระวงศ์เทวราชมีฤทธิ์านุภาพร้ายแรง
ในการทำร้ายศัตรู ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชแผลงศรออกไปบังเกิดเสียงฟ้าดินกัมปนาททำลาย
สิ่งที่อยู่รอบๆ และพุ่งไปตัดเศียรของท้าวจตุรตหันทิ ดังความว่า

ตรัสพลางจับศรกายสิทธิ์	อันเรื่องฤทธิ์ศักดิ์ดาสุธาไหว
พระหัตถ์พาดสายพลันทันใด	ก็แผลงไปด้วยกำลังฤทธิ์
เปรี้ยงเปรี้ยงดังเสียงฟ้าฟาด	กัมมะนาทในท้องพระเวหา
ถูกรถอักษักยับลงกับดา	ตัดเศียรอรุราในทันใด

(วงศ์เทวราช 176-177)

ศรของท้าวสาตราสูรมีฤทธิ์สามารถแผลงออกไปเป็น
นาครได้ ท้าวสาตราสูรจึงแผลงศรออกไปเป็นนาครมากมายเพื่อไล่มดทหารของพระวงศ์เทวราช
ในครั้งที่ท้าวสาตราสูรทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

แล้วจึงจับสูนีศรขึ้นพาดสาย	ร้ายพระเวทมนตราหาช้าไม่
พนาสูรก็พาดศรแล้วแผลงไป	บัดเดียวใจก็เกิดเปนนาคา
นาคราชมากมายเหลือประมาณ	พ่นพิศม์พังพานหาญกล้า
รวบรัดมัดพวกวิทยา	ไล่มัดอาชาไปทันที
แล้วก็มีดสังขปัดพานริน	เอนกายกายินอยู่กับที่
นอนกลาดดาตป้าพนาลี	อสุรีให้กลับทัพไชย

(วงศ์เทวราช 146-147)

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามามีศรที่ใช้ปราบศัตรู ดังในครั้งที่นาง
แก้วหน้าม้าต่อสู้กับบิรารักษ์และท้าวพาลราชเพื่อช่วยพระพินทอง ดังความว่า

เมื่อนั้น
กลอกกลับรับรันประจัญบาน

มาณพฤทธิ์ไกรใจหาญ
แกว่งศรอนราญอสุรี

(แก้วหน้าม้า 123)

เมื่อนั้น
จึ่งก่งศรพาดสายหมายตา

มาณพเหน้อยพักหน้าหนา
มิช้าก็ผาดแผลงไป

ศรทรงต้ององค์สุรินทร์
แล้วขว้างพร้าอาจารย์ชาญชัย

ตกต้องปัดพินหันไหว
ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันที

(แก้วหน้าม้า 128)

1 1 1 7 2 พระขรรค์

พระขรรค์ที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรู พบเพียงเรื่อง
เดียวคือ เรื่องดาวิ

เรื่องดาวิ

ดาวิมีพระขรรค์วิเศษที่ใช้กวัดแกว่งเป็นรูปนิมิตได้
ดาวิจึงกวัดแกว่งพระขรรค์ออกมาเป็นไพร่พลรูปนิมิตเพื่อต่อสู้กับทหารของไวยทัต ในตอนที่
ดาวิรบกับไวยทัต ดังความว่า

เมื่อนั้น
เห็นโยธาเข้าศึกฮึกฮัก
จึ่งแกว่งพระขรรค์ไล่ฟันฟาด
มิได้ย่อท้อต่อไพร่
พระจึ่งตั้งจิตอธิษฐาน
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์ดา
เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย

พระดาวิมีฤทธิ์ลี้ลิตศักดิ์
โหมหักเข้ามาจะราวี
แล้วลงจากปรางค์มาศประสาทศรี
หยุดยืนอยู่ท่ากลางขาลา
คิดถึงพระอาจารย์ผาดแผลง
ขอให้เป็นโยธาทองออกต่อยุทธ์
เป็นผู้คนพลไพร่อุตุลุด

ล้วนถือเครื่องศาสตราอาวุธ

เข้ารับรับสัประยุทธ์กับไพร่

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

1 1 1 7 3 ตรี

ตรีที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรู พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรมีตรีเพชรที่ใช้เลิกให้เป็นบ่วงนาคบาศได้
ดังในตอนที่สังขปัดวานรเสกตรีเพชรเป็นบ่วงนาคบาศ 3 เคียร เข้ามัดท้าวมหานพสุรในขณะที่ท้าว
มหานพสุรกำลังเหาะหนี ดังความว่า

บัดนั้น
ร่ายพระเวทศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน
แล้วก็ดศกตรีเพชรอันองอาจ
โตใหญ่ยิ่งล้นคณนา
นาคบาศแผ่นโผนโฉนมา
แล้วรวบรัดมัดกรนางโฉมยง

สังขปัดยอดทหารชาญสมร
สี่พักตร์แปดกรมहिมา
ให้เป็นบ่วงนาคบาศอันแกลั้วกล้า
นาคสามเคียรเวียนวง
มัดกรอสุราดั่งประสงค์
แล้วพาลงยังพื้นแผ่นดินดาล

(วงศ์เทวราช 283-284)

1 1 1 7 4 จักร

จักรเป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่ใช้ปราบศัตรูได้ ซึ่งพบใน
เรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีจักรแก้วที่สามารถขว้างออกไปเป็น
มังกรได้ ดังในตอนที่ท้าวจตุรตขว้างคาพาเพชรออกไปเป็นสิงโตเข้าต่อสู้กับทหารของพระวงศ์เทว
ราช พระวงศ์เทวราชจึงร่ายมนตร์แล้วขว้างจักรออกไปเป็นมังกรเพื่อปราบสิงโต ดังความว่า

เมื่อนั้น	เทวราชผู้รุ่งโรจน์
เห็นสิงห์ใหญ่ไล่ล่างาวิ	พระภูมิเจ้าจักรอันเกรียงไกร
เสียงด้วยบารมีของตรีเนตร	ร้ายพระเวทมนตราหาเข้าไม่
คว่างไปด้วยกำลังฤทธิไกร	จักรกลดกลายไปในทันตา
เป็นพระยามังกรซ่อนวิเชียร	ชูเศียรแหวกวายุพระเวหา
จรรโลงผืนผยองลำพองมา	โอรุอำพันพิศมเป็นอัคคี
ไล่รัดสิงห์ราคทาเพชร	ตัดเศียรขาดเด็จอยู่กับที่
มังกรร้ายกลายเป็นจักรมณี	คทาเพชรอรุณก็แหลกไป

(วงศ์เทวราช 175-176)

11175 คทา

คทาที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรูพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตใช้คทาเพชรขว้างออกไปเป็นสิงโตเพื่อ
 ปราบศัตรู ดังในตอนที่ทำวจุตรับกับฝ่ายพระวงศ์เทวราช สังขปัดวานรและพระยาราช
 สุบรรณได้เข้าประจัญกับเหล่าบริวารทหารของท้าวจตุรตจนล้มตายเป็นจำนวนมาก ท้าวจตุรต
 แค้นใจเป็นยิ่งนักจึงขว้างคทาเพชรออกไปเป็นสิงโตเพื่อปราบสัตว์ทั้งสอง ดังความว่า

เมื่อนั้น	จตุรตฤทธิรงค์เรืองศรี
ครันเห็นราชสุบรรณมาราวิ	กับกระบี่สีพัศตรอันเกรียงไกร
เช่นฆ่าพลมารให้มรณา	อสุราตายกลาดไม่นับได้
คั่งแค้นแน่นจิตรดังพิศมไฟ	คว่างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน
กีก้องทั้งห้องไพโรสถ์	สุธาดลสเทือนเลื่อนลั่น
เกิดเป็นสิงห์โตตัวจกรรจ์	เล็บฟันเป็นกรดอันไชยชาญ
เผ่นโผนโจนไปด้วยเร็วแรง	จึงสำแดงฤทธิ์กลาฬหาญ

คาบแก้วแล้วก็รีบถึบถยาน

ประจัญบานกับพระยาราม

(วงศ์เทวราช 175)

1 1 1 7 6 ม้า

ม้าเป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรู
ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ม้าสุริการของพระวงศ์เทวราชมีฤทธิ์มากสามารถ
ปราบศัตรูได้ราบคาบ เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชได้ให้ม้าสุริการออกสู้กับสังขปัดวานรแทน
พระองค์ ม้าสุริการก็เข้าสำแดงเดชต่อสู้กับสังขปัดและบริวารวานร ดังความว่า

บัดนั้น	กัณฐ์สุริการชาญสนาม
ไม่ย่อท้อรณรงค์ในสงคราม	ไล่ตามเช่นฆ่าวานร
ตีนถีบไซกักตรางพิศ	ตายกลาดล้มทับสลับสลอน
ที่เหลืตายจึงตลบเข้าบรอน	อัศดรก็ถีบด้วยบาทา
ถูกพวกวานรก็ม้วยมิด	โลหิตลามไหลปนหนักหนา
ล้มกลิ้งเกลื่อนกลาดดาษดา	โยธาวานรไม่ต้านทาน

(วงศ์เทวราช 61)

ม้าสุริการได้สำแดงเดชต่อสู้กับสังขปัดและบริวาร
วานรในทันทีโดยที่ไม่มีวานรตัวไหนเอาชนะม้าสุริการได้ นับว่าม้าสุริการเป็นของวิเศษที่พระวงศ์
เทวราชใช้เพื่อปราบศัตรูได้อย่างเห็นผล

1 1 1 7 7 ครุฑ

ครุฑที่ตัวละครใช้เพื่อปราบศัตรูมีปรากฏในเรื่องวงศ์

เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระยาราชสุบรรณเป็นครุฑที่ฝังของพระวงศ์เทวราช ที่มีฤทธานุภาพมาก พระยาราชสุบรรณสามารถปราบศัตรูได้อย่างแก้งว้าง ดังเช่นในตอน ที่ ท้าวสาตราสารแผลงศรออกมาเป็นนาคมากมายไล่มัดบริวารทหารของพระวงศ์เทวราช พระยาราชสุบรรณก็เข้าจู่โจมนาคเหล่านั้นทันที ดังความว่า

ครันถึงครุฑาภิธำนิ	โจนกระโจมจินาคาขมิ้น
จับพระยานาคราชตัวสำคัญ	บริวารเหล่านั้นก็หนีตัว
พระยาครุฑเดือดใจไล่พิฆาฏ	นาคราชชุกซอนเที่ยวชอนหัว
ครุฑจินาคสับรับพันพัว	ราชสุบรรณคืบหัวแล้วจิกตา
นาคร้ายกลายกลับเป็นลูกศร	ขับช้อนนับแสนที่แผ่นผา
วานรก็ได้สมประดีมา	อาชาได้สติกกลับคืนคง

(วงศ์เทวราช 147-148)

1 1 1 7 8 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เอง ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถใช้เพื่อปราบศัตรูได้ด้วย ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ผู้ที่ใช้เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อปราบศัตรู คือ ท้าวสาตราสาร และสังขปัดวานร ดังนี้

ท้าวสาตราสารได้ร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นไฟเผากองทัพทหารของพระวงศ์เทวราช ในครั้งที่ท้าวสาตราสารทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	ทรหดเสนาในใจหาญ
จึงร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	ให้เกิดเป็นเพลิงกาลบัดดล
ไล่ล้างกายสิทธิ์กระบี่ศรี	เปลวอัคคีลามทั่วทุกแห่งหน

ไหม้พวงกระปี่พล

อลวนวุ่นสิ้นทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 145)

สังขปัดวานรได้ร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นถ่านไฟตกลง
มาจากฟ้าเพื่อให้ถูกบริวารทหารของท้าวมหานพสุรในสนามรบ ขณะที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับ
ท้าวมหานพสุร ดังความว่า

เมื่อนั้น	สังขปัดยอดทหารชาญไชยศรี
รบรอตด้วยอสุรี	ขุนกระบี่รับรองป้องกัน
อัดใจร้ายพระเวทอันศักดิ์	มีทันซ้ำถ่านเพลิงอันฉายฉั่น
ตกจากฟากฟ้าด้วยเร็วพลัน	เกิดเป็นควันมีดคลุ้มฉุ่มมัว
ถูกต้องพลมารไม้ทานทน	ต่างคนซุกซอนเที่ยวซ่อนหัว
บ้างก็วิ่งโดนกันตัวสิ้นรัว	ด้วยความกลัวลี้มกลิ้งอยู่กลางไฟ
บ้างก็วิ่งประทะปะกัน	เอาดาบฟันพวกเพื่อนจนเลือดไหล
บ้างโยยตีหนีสู่กันกลางไฟ	พลับพลาไหม้โพลงพลุ่งจนรุ่งเรือง

(วงศ์เทวราช 281)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการร้ายเวทมนตร์ทำ
ให้เกิดปรากฏการณ์ไฟลุกลามเผาผลาญศัตรูทั้งกองทัพสามารถใช้ปราบศัตรูได้สัมฤทธิ์ผลใน
เวลาอันรวดเร็ว

1 1 2 เพื่อให้ตนเองปลอดภัย

ของวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อความปลอดภัยของตนเองเป็นของวิเศษที่จะ
ช่วยปกป้องรักษาให้ตนเองแคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ ได้ ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัว
ละครใช้เพื่อความปลอดภัยของตนเอง ได้แก่ พรำได้ แหวน เวทมนตร์ดำดิน เวทมนตร์กำบัง
กาย และดอกบัว ดังนี้

1 1 2 1 พราได้

พราได้มีปรากฏเพียงเรื่องเดียว คือเรื่องแก้วหน้าม้า
เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามีพราได้ที่ใช้แปลงกายได้ นางแก้วหน้าม้าจึงใช้
พราได้แปลงกายเป็นมาณพเพื่อความปลอดภัยในการเดินทางไปช่วยพระพินทอง ณ เมืองยักษ
พาลราช ดังความว่า

ยกพราอาจารย์ขึ้นทูลเกล้า
ชูปางทางนิกตริกตรอง

ค่อยคลายความร้อนร่ำหม่นหมอง
แปลงรูปนวลละของทันใด

ร่างกายเป็นมาณพน้อย
กราบบาทดาบสยศไกร

แซมซ้อยโสภาจะหาไหน
แล้วคลาไคลมายังนาวา

(แก้วหน้าม้า 114)

การที่นางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพก่อนออกเดินทางไป
เมืองของท้าวพาลราชเป็นการสร้างความปลอดภัยให้แก่ตนเอง เพราะนางจะต้องเดินทางไป
เมืองยักษตามลำพัง อีกทั้งนางอาจต้องพบอันตรายต่าง ๆ นางจึงต้องแปลงเป็นชายเสียก่อนเพื่อ
สร้างความปลอดภัยให้แก่ตนเองในเบื้องต้น

1 1 2 2 แหวน

แหวนวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อความปลอดภัยให้ตนเองมีปรากฏใน
เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตม์มีแหวนวิเศษที่บรรจุดวงใจของพระองค์ไว้เพื่อความ
ปลอดภัยของพระองค์ในขณะที่ต่อสู้กับศัตรูจะได้ไม่มีผู้ใดสังหารได้ ดังความในตอนที่ท้าวจตุรต
มถูกพระวงศ์เทวราชตัดเศียร ท้าวจตุรตม์ก็ไม่มีสิ้นพระชนม์เพราะถอดดวงใจไว้ในแหวน ดังความว่า

แต่ตัวผู้เรื่องฤทธิไกร

ถอดดวงจิตได้จึงไม่ตาย

(วงศ์เทวราช 178)

1 1 2 3 เวทมนตร์ดำดิน

เวทมนตร์ดำดินพบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารมีเวทมนตร์ดำดินที่ใช้เพื่อให้ตนเองปลอดภัย ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารร้ายเวทมนตร์ดำดินให้พื้นดินแยกออกจากกันแล้วดำดินหนีไป ในขณะที่พระองค์เสียที่ถูกพระวงศ์เทวราชใช้ดาบเขี่ยเพชรจับตัวไว้ ดังความว่า

มาอยู่ในข่ายเพชรทั้งเจ็ดชั้น

ล้อมกันมิได้หวนไหว

ทั้งวานรเล่าก็ชิงอาวุธไป

อายพวกพลไกรอสุรา

คิดพลางทางหนีขึ้นมาได้

ถึงสหายร่วมใจของยักษ์

อยู่ยงฝั่งใต้พสุธา

ชื่อว่าพัทไภยอสุรี

ครั้นว่าจะนั่งอยู่ช้า

ชีวกก็จะม้วยเป่นผี

จะแยกไปในพื้นปัดพี

ชีวจึงจะรอดตลอดวัน

คิดพลางทางร้ายพระมนตรา

ของพระไวยกานรังสรรค์

ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน

คิดเท่านั้นก็มีมิตรในทันใด

พสุธาก็แยกออกบัดดล

ให้ทางอสุรกลไม่ทนได้

(วงศ์เทวราช 169)

1 1 2 4 เวทมนตร์กำบัง

เวทมนตร์กำบังเป็นเวทมนตร์ที่สามารถกำบังกายมิให้ผู้อื่นเห็น ตัวละครจึงนำมาใช้เพื่อให้ตนเองรอดพ้นจากภัยอันตราย ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตม์เวทมนตร์กำบังกายเพื่อมิให้ผู้ใดเห็น ดังในตอนที่ทำว
จตุรตร่ายเวทมนตร์กำบังกายมิให้ผู้ใดเห็นแล้วเหาะหนีไปเพื่อให้ตนเองปลอดภัย ขณะที่ท้าวจตุ
รต์ทำศึกกับพระวงศ์เทวราชแล้วทัพของท้าวจตุรต์พ่ายแพ้ ดังความว่า

จำจะต้องกลับหลังยังบุรี	รุ่งรุ่งนี้จึงจะผันผาย
เกณฑ์พวกพหลพลนิกาย	มาฆ่าอ้ายคนร้ายให้วายปราณ
คิดพลางร่ายพระเวทอันศักดิ์ดา	บังกายามิให้ใครแจ้งสาร
ยักขาเหาะขึ้นพโยมมาน	มีทันนาก็ถึงซึ่งพลับพลา

(วงศ์เทวราช 177)

1125 ดอกบัว

ดอกบัวที่ช่วยให้ตนเองรอดพ้นจากภัยอันตรายมีปรากฏในเรื่อง
คำพิพากษาเรื่องเดียว

เรื่องคำพิพากษา

ดอกบัวของคำพิพากษาเป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ตนเองพ้นภัยได้
โดยคำพิพากษาดำเนินจิตอธิษฐานว่าหากเกิดเหตุร้ายขึ้นกับตนขอให้ดอกบัวเหี่ยวแห้งเพื่อให้พหลวิชัยติด
ตามมาช่วยเหลือ ดังในตอนที่ดอกบัวของคำพิพากษาเหี่ยวแห้งลง เพราะคำพิพากษายกเอาทัพประสาธน์
เอาพระขรรค์ที่บรรจุดวงใจไปเผาไฟจนคำพิพากษามอดไหม้ พหลวิชัยจึงเดินทางมาช่วยเหลือคำพิพากษาให้รอด
พ้นจากอันตราย ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงพระพหลวิชัยเสฐรา
เมื่อพระคำพิพากษามอดไหม้	ในอุราร้อนรุ่มดังสุ่มไฟ
จึงดูดอกพทุมที่เสี่ยงทาย	ก็กลับกลายมัวหมองไม่ส่องใส
พระเร่งตระหนกตกใจ	เหตุไฉนจะนี้เจ้าพิพากษา
ทุกข์ร้อนอย่างไรก็ไม่รู้	จำจะไปเที่ยวตามหา

แม่นมีพบน้องแก้วแวตา

พี่ยาไม่กลับเข้ากรุงไกร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 479)

การที่ดอกบัวของควีเหี่ยวแห้งลงเป็นการแจ้งเหตุร้ายของควีเองเพื่อให้พหุวิชัยติดตามมาช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งที่ มิเช่นนั้นแล้วควีอาจมีภัยจนถึงแก่ชีวิตได้

1 1 3 เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง

การต่อสู้หรือทำศึกสงคราม ตัวละครย่อมต้องทำให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรงเพื่อเป็นการบั่นทอนขวัญและกำลังใจของอีกฝ่าย ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครใช้เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง ได้แก่ คทา กระบอง และเวทมนตร์แปลงกาย ดังนี้

1 1 3 1 คทา

คทาที่ตัวละครใช้เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรงพบใน เรื่องแก้วหน้าม้า

เรื่องแก้วหน้าม้า

คทาของบริวารยักษ์ของท้าวพาลราชสามารถกวัดแกว่งให้เกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวได้ ดังในตอนที่บริวารยักษ์ของท้าวพาลราชกวัดแกว่งคทาจนเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวไปทั่วเพื่อชมขวัญมาณพให้ยำเกรงในครั้งที่รบกับมาณพ ดังความว่า

บัดนั้น	นายรองกองด้านหาญกล้า
ผาดแผลงลำแดงเดชา	เข้าโจมตีประชิดติดพัน
โจมตีประยุทธ์ชิงชัย	เคล้าคล่องว่องไวดังจักรผัน
แกว่งคทาถาโถมโรมรัน	เสียงสนั่นทั่วท้องโพยมมาน

(แก้วหน้าม้า 122)

1 1 3 2 กระบอง

กระบองที่ตัวละครใช้เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

กระบองของท้าวสาตราสารและท้าวพิทไภยเมื่อกวัดแกว่งแล้วจะเกิดปรากฏการณ์ท้องฟ้ามีดครีမ် เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรงในขณะที่สู้รบดังในตอนทีท้าวสาตราสารและท้าวพิทไภยลำแดงฤทธิกวัดแกว่งกระบองจนท้องฟ้ามีดครีမ်ไปทั่ว เพื่อให้ฝ่ายพระวงศ์เทวราชเกรงกลัว ขณะที่ท้าวสาตราสารและท้าวพิทไภยกำลังจะสู้รบกับทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	สองยักษ์อัดอันตันโทโส
ยึดยึดขัดแค้นในมโน	ด้วยกำลังโมโหโกรธา
จับกระบองกวัดแกว่งลำแดงฤทธิ	สี่ทิศมีดคลุมกลุ่มเวหา
ทลิ่งโลดโदโผนแล้วโจนมา	ไล่ล้างเช่นฆาตวานร

(วงศ์เทวราช 192-193)

1 1 3 3 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ทำให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง คือเวทมนตร์แปลงกายให้มีรูปร่างใหญ่ขึ้น เพราะการนิมิตกายให้มีรูปร่างใหญ่โตและน่าสะพรึงกลัวสามารถข่มขวัญคู่ต่อสู้ได้ทางหนึ่ง ในการศึกษาพบว่า การแปลงกายให้มีรูปร่างใหญ่โตเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรงมีปรากฏเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ตัวละครที่ใช้เวทมนตร์แปลงกายให้ใหญ่ขึ้นเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง คือม้าสุริการ สังขปัดวานร และท้าวพิทไภย ดังนี้

ม้าสุริการของพระวงศ์เทวราชมีฤทธิ์สามารถลำแดงกายเป็นตัวใหญ่ในขณะที่จะออกรบ ดังในตอนทีม้าสุริการได้ลำแดงกายโตใหญ่เท่าภูเขาเพื่อข่มขวัญสังขปัดวานรให้ยำเกรง ในครั้งที่ม้าสุริการได้ออกรบกับสังขปัดวานรแทนพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	กัณฐ์ศสุริการเรืองศรี
น้อมเศียรคำนับพระภูมิ	เหาะขึ้นบนเมฆด้วยเร็วไว
ผาดแผลงลำแดงฤทธา	กายาโตเท่าภูเขาใหญ่

กิบเท้าเป็นกรดอันเกรียงไกร

หางเปนเปลวไฟประไลกัลปี

(วงศ์เทวราช 60)

สังขปัดวานรทหารเอกของพระวงศ์เทวราชมักล่าแดงกายเป็น
วานรใหญ่เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง ดังเช่นในครั้งที่สังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์นิมิตกายใหญ่
เท่าภูเขาเพื่อข่มขวัญสองผีเสื้อยักษ์ที่มาระรานบริวารวานร ดังความว่า

บัดนั้น
ครันเห็นผีเสื้อน้ำมาราญรอน
ประนมกรร้ายพระเวทวิเศษมนต์
ผาดแผลงล่าแดงซึ่งฤทธา

สังขปัดกล้ำหาญชาญสมร
ไล่พวกวานรกระเจิงมา
แปลงตนใหญ่เยียมเทียมภูผา
จับผีเสื้อสองราทันใด

(วงศ์เทวราช 195)

ท้าวพิทไทยสหายของท้าวสาตราสารจะนิมิตกายเป็นตัวใหญ่
ในขณะที่จะออกรบเช่นเดียวกัน ดังเช่นในตอนที่ท้าวพิทไทยล่าแดงกายโตใหญ่เท่าภูเขาเพื่อเข้า
ช่วยเหลือท้าวสาตราสารที่ถูกทหารของพระวงศ์เทวราชจับกุมตัวไว้ ดังความว่า

โหมอ่านพระเวทแต่ในใจ
มองดูสังขปัดตัวดี
ผาดแผลงล่าแดงซึ่งฤทธา
ตาแดงดุจแสงอินทโย

มิให้ใครลงไล่ว่ายักษ์
พอได้ที่ก็เปาลงทันใด
กายาโตเท่าภูเขาใหญ่
ถือกระบองโตใหญ่เท่าลำตาล

(วงศ์เทวราช 190)

จากการศึกษาจุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเองพบว่า ตัวละคร
จะใช้ของวิเศษเพื่อให้ตนเองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สำเร็จจุล่ง เพื่อให้ตนเองปลอดภัย
และเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง

1 2 เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

การใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ช่วยเหลือมีจุดประสงค์ในการใช้ดังนี้

1 2 1 เพื่อชุบชีวิต

1 2 2 เพื่อป้องกันภัยอันตราย

1 2 3 เพื่อรักษาและบรรเทาความเจ็บปวด

1 2 1 เพื่อชุบชีวิต

ในวรรณคดีบทละครนอกกล่าวถึงการชุบชีวิตคนที่ตายไปแล้วให้ฟื้นขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อและจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่มีของวิเศษมาเอื้ออำนวยให้สัมฤทธิ์ผล และของวิเศษที่นำมาใช้จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษในการชุบชีวิตผู้ที่ตายไปแล้วให้ฟื้นขึ้นได้ ซึ่งในการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบของวิเศษที่ใช้เพื่อชุบชีวิตผู้ที่ตายไปแล้วให้ฟื้นขึ้นเพียง 2 อย่างเท่านั้น คือ ดวงแก้ววิเศษ และเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1 2 1 1 ดวงแก้ววิเศษ

ดวงแก้ววิเศษที่ใช้ชุบชีวิตให้ผู้อื่นได้พบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ดวงแก้ววิเศษของพระอินทร์มีคุณสมบัติพิเศษใช้ชุบชีวิตได้ ดังในตอนที่นางสุวรรณมณฑาใช้ดวงแก้ววิเศษช่วยชุบชีวิตวิทยากรที่ถูกจักรตัดเศียรจนถึงแก่ชีวิต โดยนางสุวรรณมณฑาได้นำดวงแก้ววิเศษแชลงในน้ำแล้วตั้งจิตอธิษฐานรำลึกถึงคุณของพระอินทร์ น้ำนั้นจึงบังเกิดเป็นน้ำมนตร์ จากนั้นนางสุวรรณมณฑาให้เทวดานำน้ำมนตร์ไปพรมบนกายของวิทยากร บรรดาวิทยากรก็กลับมีชีวิตขึ้นมา ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมณฑาจอมขวัญ
ได้ฟังสินาริชากรำพัน	นางจอมขวัญเหินขอบในวาที่
จึงหยิบเอาดวงจินดาอันเรืองเดช	ขององค์เท้าตรีเนตรเฉลิมศรี
ประทานไว้ให้นางแต่เดิมที	เทวีจึงถวายนมัสการ
ขอเดชะพระองค์ดำรงโลก	มาดับโศกโปรดอะรินสิ้นสงสาร
อันว่าพวกกายสิทธิ์อันเชี่ยวชาญ	ที่วายปราณอยู่ในป่าพนาคร
ขอให้ได้คืนชีวิตรติตติศะ	ด้วยบุญพระบารมีของทรงศร

ครั้นเสียงแล้ววางแก้วอันบรร
แล้วจึงเรียกเทเวศที่ไฉนาญ
ส่งน้ามนต์สั่งพลันมิทันช้า

บัดนั้น
ก็เร่งเร็วเสี้ยวลดบพจร

บัดนั้น
พอด้องน้ำอมฤตเจ้าสากล

ในสาครชั้นลำฤทธิ์ของอิศรา
อันรักษาพระทวารเข้ามาหา
เทพยดาจึงไปชุบวิษัณ

เทวัญรับชันจากสายสมร
เอาสาครพรมทั่วทุกตัวคน

กายสิทธิ์ชิมซาบทุกเส้นขน
ก็พินฺตนเศียรติดสนิท

(วงศ์เทวราช 20)

ครั้นต่อมาดวงแก้ววิเศษนี้ก็ตกมาเป็นของพระวงศ์เทวราช และ
พระวงศ์เทวราชได้นำมาชุบชีวิตให้สังขปัดวานร โดยพระวงศ์เทวราชได้นำดวงแก้ววิเศษมาร่าย
เวทมนตร์บังเกิดเป็นน้ำทิพย์ แล้วให้พระยาราชสุบรรณนำน้ำทิพย์ไปประพรมบนกายของสังขปัด
และบริวารวานรให้กลับฟื้นมีชีวิตขึ้นมา ดังความว่า

จำจะชุบวานรให้คืนคง
อันว่าสัตว์ไม่รู้จักจะวอดวาย
ตรัสพลางทางหยิบแก้วมณี
ล่ำลิกถึงผ่านฟ้าเจ้าสากล
บัดเดียวก็เกิดเป็นน้ำทิพย์
จึงสั่งให้ราชสุบรรณมิทันช้า

เมื่อนั้น
รับสั่งสมเด็จพระภูวไนย
ครั้นถึงจึงวักวารีศรี

ให้ดำรงชีวิตขึ้นทั้งหลาย
จึงทำลายล้างชีพให้เสียชนม์
ทูลเหนือเกษียสัดถาผล
ภูวดลร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา
อยู่ในชั้นลำฤทธิ์งามสง่า
แล้วสั่งว่าท่านจงรดกระบี่ไพโร

ราชสุบรรณบังคมไหว้
เอาน้ำทิพย์รีบไปด้วยเร็วพลัน
พรมกายขุนกระบี่ที่อาสัญ

แล้วพรหมให้วานรเหล่านั้น

ก็เป่นมาพลันทันที

(วงศ์เทวราช 62-63)

1 2 1 2 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เอง และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นได้ด้วย ซึ่งในการศึกษาพบเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ปรากฏการณ์ที่ช่วยชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นคือฝนทิพย์ที่สังขปัดวานรร้ายให้บังเกิดขึ้นเพื่อช่วยชุบชีวิตพลยักษ์ของท้าวมหานพสุรที่ล้มตายให้กลับมีชีวิตขึ้น ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดในจิตคิดสงสาร
เหนยักษรียายตายกลาดด้วยเพลิงกาล	จึงโหมอ่านพระเวทอันศักดิ์
บัดเดียวใจหาผ่านอันเยือกเย็น	ลาดกระเซ็นลงจากพระเวหา
ก็ดับเพลิงพระเวทด้วยฤทธา	ให้เย็นผดุงยักษ์ได้คืนชนม์

(วงศ์เทวราช 282)

จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า การช่วยชุบชีวิตผู้ที่ตายไปแล้วให้กลับมีชีวิตขึ้นพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว และผู้ที่ชุบชีวิตจะเป็นตัวละครฝ่ายดีที่มีอำนาจฤทธิ์และต้องมีของวิเศษอันจะทำให้สามารถชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นได้ ซึ่งของวิเศษที่พบคือ ดวงแก้ววิเศษ และเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

1 2 2 เพื่อป้องกันภัยอันตราย

ของวิเศษที่ใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่น เป็นของวิเศษที่สามารถป้องกันภัยทั้งปวงที่อาจเข้ามาทำร้ายผู้นั้นจนถึงแก่ชีวิตให้รอดพ้นไปได้ ซึ่งในการศึกษาพบว่า

ของวิเศษที่ใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่น ได้แก่ ลำภาทอง จักร รูปนิมิต เวทมนตร์ แปลงกาย เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ อาสน์ แหวน และยันต์ ดังนี้

1 2 2 1 ลำภาทอง

ลำภาทองที่สามารถป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่นได้มีปรากฏในเรื่องสังข์ทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องสังข์ทอง

ท้าวภุชงค์ใช้เวทมนตร์เนรมิตลำภาทองเพื่อให้พระสังข์เป็นพาหนะไปยังเมืองของนางพันธุรัต ลำภาทองลำนี้ท้าวภุชงค์ได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้ลำภาทองนำพระสังข์ไปอย่างปลอดภัย อย่าให้มียักษ์มารเข้ามาทำร้ายพระสังข์ได้ และเมื่อพระสังข์ไปถึงเขตแดนของเมืองนางพันธุรัต เหล่าบริวารยักษ์ต่างกรูกันเข้ามาหมายจะจับพระสังข์กิน แต่ก็ไม่มียักษ์ตนใดสามารถแตะต้องลำลำภาทองได้ พระสังข์จึงรอดพ้นจากอันตราย ดังความว่า

ตรูกันลงหาดทรายชายฝั่ง	เห็นลำภายังไม่กังขา
ทองคำทั้งลำทำมา	คนในภคตราก็ไม่มี
เห็นอยู่แต่กุมารน้อย	แซมช้อยจรัสศรี
แจ้งใจมิใช่ไพร่	ยักษ์ตรูกันมาทันใด
แผ่นผืนใจนวยด้วยความยาก	อ้าปากแลบลื่นน้ำลายไหล
เร่งรีบช่วยพลันทันใด	ประหลาดใจไม่ถูกภคตรา
ทะลึ่งโลดโดดคว้าผวาเปล่า	เหมือนหนึ่งจับดาวในเวหา
ลอยเด่นเห็นอยู่แก่ตา	ยักษ์กริ้วโกรพิโรธใจ
ตีด้วยกระบองก้องเวหา	จะถูกลำภคตราก็หาไม่
ล้อมรุมกลุ้มกันเข้าทันใด	เปล่าไปไม่ปะปะทะกัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 66)

1 2 2 2 จักร

จักรวิเศษที่ใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่นพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ปราสาทที่พระอินทร์สร้างให้นางสุวรรณมณทามีจักรแก้วอยู่รายรอบปราสาท จักรแก้วนี้สามารถใช้ป้องกันศัตรูที่เข้ามาแยกราชในปราสาทได้ ดังในตอนที่จักรแก้วพุ่งขึ้นมาตัดเศียรวิทยากรที่เหาะตามนางสุวรรณมณฑาเข้ามาในปราสาทเพื่อเกี่ยวพาราสีนางสุวรรณมณฑา ดังความว่า

ก็เหาะเข้ายังพิไชยนคร
ไม่แจ้งว่ามีจักรของเทวัน
ยังมีทันจะลงถึงโฉมฉาย
โดดขึ้นมาจากภัทธเสมา

วิชาจรต่างมิได้เคยดั้น
ก็ชิงกันมุ่งหมายไม่พริบตา
อันจักรกรดที่รายอยู่แน่นหนา
ไล่ล้างเช่นฆ่าวิทยากร

(วงศ์เทวราช 18)

จักรแก้วได้พุ่งขึ้นมาตัดเศียรวิทยากรในทันทีที่พวกวิทยากรเหาะเข้ามาในปราสาท จะเห็นได้ว่าจักรแก้วของพระอินทร์ที่อยู่รายรอบปราสาทสามารถป้องกันภัยอันตรายให้แก่นางสุวรรณมณฑาได้ทางหนึ่ง

1 2 2 3 รูปนิมิต

รูปนิมิตที่ป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่นได้พบในเรื่องแก้วหน้าม้าเพียงเรื่องเดียว

เรื่องแก้วหน้าม้า

มาณพได้ใช้พราได้เนรมิตทหารรูปนิมิตเพื่อปกป้องทหารในเรื่องของพระพินทองให้รอดพ้นจากบริวารยักษ์ของท้าวพาลราช ในขณะที่มาณพกำลังรบกับท้าวพาลราช ดังความว่า

แล้วส่งรูปนิมิตฤทธิไกร

จงตั้งใจรักษานาวี

กับพวกพลทั้งหลายนายไพร่

อย่าให้เป็นกษัตริย์

(แก้วหน้าม้า 121)

1 2 2 4 เวทมนตร์แปลงกาย

การใช้เวทมนตร์แปลงกายเพื่อป้องกันภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่นพบ
ในเรื่องคาวิ และมณีพิชัยตอนต้น

เรื่องคาวิ

พหลวิชัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายคาวิให้เล็กเท่าตุ๊กตาแล้วใส่ลง
ในย่ามก่อนที่จะเข้าไปในเมืองพัทลุง เพื่อไม่ให้ยายเฒ่าที่ศุภะสาทพบคาวิ มิเช่นนั้นแล้วอาจ
มีภัยอันตรายมาสู่คาวิได้ ดังความว่า

หลายวันเดินในป่าช้า
จึงหยุดยังอยู่นอกธานี
ครั้งนี้ตัวเราจะเข้าไป
ถ้าเฒ่าทรชนคนร้าย
จะต้องทำโดยนักหักหาญ
จะป้องปิดกั้นตีศัพทให้ลับลี้
พืดจะจำแสงแปลงองค์
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา
ว่าแล้วหลับตาดังสติ
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย

มาถึงพัทลุงกรุงศรี
แล้วพูดจาพาทักน้องชาย
กลัวเกลือกจะไม่เหมือนหมาย
รู้จักหักทลายจะเสียที่
รบราญด้านต่อไม่พอที่
ให้ได้โดยดีด้วยปรีชา
เป็นดาบสดุดงค์มาแต่ป่า
อยู่ในย่ามที่จะพาไป
ตามลัทธิอาจารย์สอนให้
จำแสงแปลงได้ดังจินดา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์ใช้เวทมนตร์แปลงกายนางยอพระกลืนให้เป็นพราหมณ์ เพื่อป้องกันอันตรายให้นางยอพระกลืนขณะที่นางอยู่ลำพังในป่า เมื่อครั้งที่นางยอพระกลืนถูก นางจันทร์มารดาของพระมณีพิชัยใส่ร้ายว่าเป็นกระสือแล้วนางถูกขับไล่ออกจากวัง ดังความว่า

ด้วยอำนาจโกสิย์มีเดช	จำแลงแปลงเพศนางโฉมฉาย
กลับกลายเป็นพราหมณ์งามเพริศพราย	สอดสายธูร่าอำไพ
กระหมวดมุ่นมวยผมลมไลภา	หน้าตาแจล้มีแจ่มใส
นุ่งผ้าไหมพัตถ์รัดเอวไว้	หมสไบเนื้อดีมีราคา

(มณีพิชัย ตอนต้น 67)

การที่พระอินทร์ใช้เวทมนตร์ปลอมตัวนางยอพระกลืนให้เป็นพราหมณ์นับว่าเป็นการป้องกันภัยอันตรายให้นางยอพระกลืนได้ทางหนึ่ง เพราะนางเป็นหญิง หากต้องอยู่ลำพังในป่าอาจเกิดอันตรายกับนางได้

1 2 2 5 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ให้บังเกิดมีขึ้น ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ปรากฏการณ์ที่สามารถป้องกันภัยอันตรายให้ผู้อื่นได้ คือฝนทิพย์ ที่ท้าววิเรนธรายมนตร์ให้บังเกิดขึ้นเพื่อดับไฟที่กำลังลุกไหม้กองทัพบทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิเรนทรเปนใหญ่
จึงร้ายพระเวทอันเรืองไชย	บัดใจพลากก็ตกลง
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด	ดุจดั่งฤไทยสมประสงค์

จึงต้องพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง

รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 146)

ฝนทิพย์ของท้าววิเรนธรดับไฟที่กำลังลุกลามกองทัพทหารได้
จับปล้น หากไม่เช่นนั้นแล้วพลทหารของพระวงศ์เทวราชจะตกอยู่ในอันตรายได้

1 2 2 6 อาสน์

อาสน์ในวรรณคดีคือที่นั่งวิเศษของพระอินทร์ที่สามารถแจ้งเหตุ
ร้ายของคนดีที่อยู่ในมนุษย์โลกให้พระอินทร์ทราบ โดยอาสน์จะมีสภาพแข็งแกร่งหรือร่อนดั่ง
ไฟ เพื่อเป็นการแจ้งเหตุร้ายแล้วพระอินทร์จะเสด็จไปช่วยเหลือให้รอดพ้นจากภัยอันตราย อาสน์
วิเศษนี้แม้ว่าจะไม่ได้เป็นของวิเศษที่พระอินทร์นำมาใช้ช่วยเหลือผู้อื่นโดยตรงดังเช่นของวิเศษ
อื่นๆ แต่ด้วยคุณสมบัติพิเศษของอาสน์ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าอาสน์เป็นเครื่องบอก
เหตุอย่างหนึ่งของพระอินทร์ที่ทำให้พระอินทร์ไปช่วยเหลือผู้อื่นได้ทันทั่วทั้งที่ ดังที่ปรากฏในเรื่อง
ไชยเชษฐ และมณีพิชัยตอนต้น ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐ์

อาสน์ของพระอินทร์ร่อนดั่งไฟเพื่อแจ้งเหตุร้ายที่นางสุวิญชาถูก
มเหสีทั้งเจ็ดของพระไชยเชษฐ์กลั่นแกล้ง จนกระทั่งนางและพระโอรสถูกขับไล่ออกจากวัง
พระอินทร์จึงเสด็จลงมาช่วยเหลือนางสุวิญชาโดยพาไปส่งยังเมืองสิงหลบ้านเมืองของนาง
เพราะมีเช่นนั้นแล้วนางสุวิญชากับพระโอรสอาจมีภัยอันตรายได้ ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวสหสนันย์นรงค์
อาสน์อ่อนร่อนเร่ดั่งไฟกลปี	เร่งคิดอัศจรรย์เป็นพันนัก
จึงเล็งทิพเนตรลงมา	เห็นนางสุวิญชามีศักดิ์
มาประสบพบองค์โอรสรัก	จะไปสู่สำนักพระบิดา
จำกูจะให้นำไป	ถึงกรุงไกรสิงหลยกษา
อย่าให้นางทนทุกข์ทรมาร	เวทนาแก่องค์พระกุมาร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 274)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

ทิพอาสน์ของพระอินทร์แจ้งกระด้างเพื่อแจ้งเหตุร้ายของนาง
ยอพระกลืนที่ถูกขับไล่ออกจากวัง เพราะนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยใส่ร้ายนางยอ
พระกลืนว่าเป็นกระสือ พระอินทร์จึงเสด็จลงมาช่วยเหลือนางเพราะนางอาจมีภัยอันตรายขณะ
อยู่ในป่า ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวเจ้าตริยตริยสถาน
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนกาล	วันนั้นบันดาลกระด้างไป
จึงสอดส่องทิพเนตรสังเกตดู	ก็รู้แจ้งจบภพพิสัย
เห็นนางยอพระกลืนอรไท	ลำบากยากใจในไพรวัน

(มณีพิชัย ตอนต้น 66)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าอาสน์เป็นเครื่องบอกเหตุที่แจ้งให้
พระอินทร์ไปช่วยเหลือผู้ที่กำลังเดือดร้อนได้ทันทั่วทั้ง

1 2 2 7 แหวน

แหวนที่ใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายให้ผู้อื่นพบในเรื่องไกรทอง
เรื่องไกรทอง

ไกรทองได้นำแหวนมาลงอาคม แล้วนำแหวนใส่ในมวยผมของ
นางวิมาลา เพื่อช่วยไม่ให้นางกลายสภาพเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน ดังความว่า

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสร็จ	จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วใส่
เสกด้วยวิทยาเรืองชัย	เอาใส่ในมวยผมกัลยา
แล้วลงยันต์เลขเสกซ้ำ	ปิดประจำท่ามกลางเกศา
มิให้นวลนางวิมาลา	กลับคืนกายาเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

ไกรทองได้ช่วยให้นางวิมาลาไม่กลายเป็นจระเข้ ไม่เช่นนั้น
แล้วนางอาจถูกมนุษย์ทำร้ายได้

1 2 2 8 ยันต์

ยันต์มีปรากฏเพียงเรื่องเดียว คือเรื่องไกรทอง

เรื่องไกรทอง

ไกรทองนำยันต์มาปิดไว้กลางเกศาของนางวิมาลา เพื่อป้องกัน
ไม่ให้นางวิมาลากลายเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน มิเช่นนั้นแล้วนางวิมาลาอาจมี
อันตรายเมื่อขึ้นมายืนบนบกกับไกรทอง ดังความว่า

ซึ่งกลัวว่าจะกลายเป็นกุมภีล

ที่จะลงเลขยันต์กันไว้

ไม่อาจออกจากที่ถ้ำได้

มิให้รูปกลับเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 350)

1 2 3 เพื่อรักษาและบรรเทาความเจ็บปวด

ของวิเศษที่ช่วยรักษาและบรรเทาความเจ็บปวดให้แก่ผู้อื่น เป็นของวิเศษที่
สามารถรักษาผู้ที่หมดสติให้กลับฟื้นคืนและช่วยรักษาอาการเจ็บปวดให้หายได้ ในการศึกษา
พบว่าของวิเศษที่ใช้เพื่อรักษาและบรรเทาความเจ็บปวดให้ผู้อื่น ได้แก่ น้ำทิพย์ และเวทมนตร์
รักษา ดังนี้

1 2 3 1 น้ำทิพย์

น้ำทิพย์เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้ผู้ที่หมดสติสามารถฟื้นคืนมาได้
ซึ่งมีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง และเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

มเหสีของท้าวภุชงค์ได้ช่วยแก้ไขให้พระสังข์พ้นสดีจากการถูกจับ
ถ่วงน้ำ โดยตั้งจิตอธิษฐานแล้วใช้น้ำทิพย์ลูบพระวรกายของพระสังข์ พระสังข์ก็ฟื้นมีสติขึ้น
ดังความว่า

ว่าพลางตั้งสัตย์อธิษฐาน	ถ้าบุญเรากับกุमारเคยอุดหนุน
แต่ชาติหลังทั้งสองเคยค้าจน	เดชะบุญกุमारไม่วอดวาย
เสี่ยงพลางทางเอาสุคนธ์ทิพย์	ลูบหลังดังหยิบให้เหือดหาย
ค่อยฟื้นคืนสมประดีคล้าย	โฉมฉายเป่ามนต์ด้วยฤทธิ์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 63)

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระอินทร์ให้น้ำทิพย์รดที่ศีรษะแล้วลูบพระวรกายของพระสังข์ศิลป์ชัย เพื่อให้พระสังข์ศิลป์ชัยฟื้นคืนขึ้นจากการถูกกุมารทั้งหกผลักตกเหว ดังความว่า

ครั้นถึงเขาใหญ่ดังใจจง	อมรินทร์เหาะลงไปในเหว
อุ้มสังข์ศิลป์ชัยใส่บันเอว	แล้วขึ้นตามปล่องเปลวด้วยฤทธิ์
วางองค์ลงเหนือยอดบรรพต	เอน้ำทิพย์รินรดเกล้า
ลูบไล่ไปทั่วทั้งกายา	พวกรัตนาวนตพื้นให้บรรเทา
ที่เจ็บปวดหายจิบดังหยิบทิ้ง	ทั้งรูปร่างงามยิ่งขึ้นกว่าเก่า
บ้างให้พรสอนสั่งบ้างหยอกเย้า	แล้วอุ้มเจ้าพาเหาะไปเวียงชัย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 592)

จากนั้นพระสังข์ศิลป์ชัยก็กลับฟื้นมีสติและอาการเจ็บปวดตามพระวรกายก็หายเป็นปกติทั้งด้วย

1 2 3 2 เวทมนตร์รักษา

เวทมนตร์รักษาเป็นเวทมนตร์ที่ใช้รักษาตัว หรือบรรเทาอาการเจ็บปวด ซึ่งมีปรากฏ 2 เรื่องคือ เรื่องมณีพิชัย และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัย

พราหมณ์ยอพระกลืนใช้เวทมนตร์รักษาพิษงูให้นางจันทรมารดา
ของพระมณีพิชัยเมื่อครั้งที่นางไปสรงน้ำแล้วถูกงูกัด ดังความในตอนที่ว่าพราหมณ์รายมนตร์
เรียกงูให้มาสูบพิษออกจากร่างของนางจันทร

จึงหยิบเอาหมากมาสวมคำ
สำรวจมจิตใจให้แน่นอน

เสกคำทำตามทีโกสัยสอน
ประนมกรนมัสการอ่านมนต์

โอมอสรพิษฤทธิกล้า
งูเห่างูอดตอดคน
พระอินทร์ตรัสใช้ให้กูมา
ตัวใดที่ชบนางจันทร
แม้ข้าจะใช้ให้จักรเพชร
อ่านจบเจ็ดคาบกำราบไป

งูทับสมิงคลาเป็นต้น
กั้นขบจงอาจขว้างค้อน
ร้องเรียกร้องหาอย่าซุ่มซ่อน
เร่งมาสูบถอนเอาพิษไป
ตัดหัวขาดเด็ดไม่อยู่ได้
บัดใจร้ายก็เลื้อยมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 409)

เมื่อนั้น
จึงร่ายพระเวทอันเรื่องชัย
งูเห่าเข้าสูบเอาพิษสง
แล้วเลื้อยหายไปมิได้ช้า

โอมเจ้าพราหมณ์ชีศรีใส
เป่าไปได้ครบสามครา
โดยดั่งจำนงปรารถนา
กัลยาค่อยรู้สีกองค์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 410)

เมื่ออยู่ที่กีดนางจันทรมาสูดพิษออกจากร่างของนางจันทรแล้วนางก็
มีอาการดีขึ้นและกลับรู้สึกองค์ทันที

เรื่องวงศ์เทวราช

พระฤๅษีพรหมมุนีร่ายเวทมนตร์เพื่อช่วยบรรเทาความเจ็บปวดให้นางสุวรรณมณฑาขณะที่นางกำลังประสูติพระโอรส ดังความว่า

ครั้นถึงตรงเข้างยังห้องปรางค์	เห็นนางเทพนารีศรีใส
พักตรซีดเผือดผาดประหลาดใจ	พระสีทธานามไปด้วยทันที
ว่าดูรามนทาผู้หลานรัก	โถมพักตรเศร้าหมองไม่มองศรี
เห็นจะจวนคลอดบุตรคราวนี้	มารศรีจึงรำพึงถึงเวทมนตร์
ครั้นว่าแล้วองค์พระสีทธาราญ	โหมอ่านพระเวทสถณผล
พอบัดเดียวก็เป่าลงบัดดล	ให้ถูกต้องสภณนางชាយา

เมื่อนั้น	นางเทพอัปสรก็หรรษา
เมื่อต้องเสดาะขององค์พระสีททา	กลยาค่อยสลายหายรำจวน
ครั้นได้ศุภฤกษ์ยาม	ลมกามพัชรวาดก็พัดหวน
ให้กุมารหันเหแล้วแปรปรวน	อนงนวลก็ประสูติในทันใด

(วงศ์เทวราช 26)

พระฤๅษีได้ช่วยเป่ามนตร์ให้นางสุวรรณมณฑาคลายความเจ็บปวดลงและเมื่อนางสุวรรณมณฑาต้องมนตร์ของพระฤๅษีนางก็รู้สึกสบายองค์ทันที

1 2 3 3 เวทมนตร์แก้สะกด

เวทมนตร์แก้สะกด เป็นเวทมนตร์ที่ใช้เพื่อช่วยผู้ที่ถูกสะกดให้หลุดกลับพื้นมีสติขึ้น ดังที่ปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานร พระยาราชสุบรรณ และท้าววิเรนธรได้ช่วยกันร่ายเวทมนตร์แก้สะกดให้พระวงศ์เทวราช เพื่อช่วยให้พระวงศ์เทวราชพ้นองค์จากมนตร์สะกดของท้าวสาตราสารที่ลอบเข้ามาสะกดพระองค์ในวัง ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดปรีเปรมเกษมสันต์
เสร็จสรรพกลับยังแท่นสุวรรณ	ราชสุบรรณวิเรนทรก็ตามมา
ครั้นถึงน้อมเศียรอภิวาท	พระสุริยวงศ์เทวราชนาถา
แก้มนตสกดพลันมิทันช้า	ด้วยพระเวทคาถาอันชาญไชย
ด้วยเดชะพระเวทอันศักดิ์ดา	แก้มนตสุราไม่ทนได้
ปลุกองค์พงศ์กระษัตริย์ด้วยเร็วไว	บัดใจก็พินันทน์

(วงศ์เทวราช 185-186)

การร้ายเวทมนตร์แก้สะกดให้พระวงศ์เทวราชพี่น้องเป็นการช่วยเหลือให้พระองค์รอดพ้นจากมนตร์สะกดของท้าวสาตราสาร มิเช่นนั้นแล้วอาจมีศัตรูลอบทำร้ายพระองค์อีก

จากการวิเคราะห์จุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษพบว่าตัวละครมีจุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเอง และเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โดยตัวละครจะใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเองมากที่สุด เพราะการกระทำบางอย่างเพื่อช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นนั้นบางครั้งอยู่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ทั่วไปจะพึงกระทำได้ ตัวละครจึงจำเป็นต้องใช้ของวิเศษเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล โดยแบ่งการใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือตนเองออกเป็น การใช้ของวิเศษเพื่อให้ตนเองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สำเร็จ เพื่อให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ และเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรงในขณะสู้รบ ส่วนการใช้ของวิเศษเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ตัวละครจะใช้เพื่อชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้น เพื่อป้องกันภัยอันตรายให้ผู้อื่น เพื่อรักษาและบรรเทาความเจ็บปวดให้ผู้อื่น

2 โอกาสที่ตัวละครนำของวิเศษไปใช้

การนำของวิเศษไปใช้นอกจากจะต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ในการใช้ของวิเศษแล้ว ผู้ใช้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานการณ์ขณะนั้นด้วย เพราะในบางสถานการณ์จำเป็นต้องใช้ของวิเศษเพื่อให้ผ่านพ้นสถานการณ์ไปได้ด้วยดีและราบรื่น ดังนั้นหากพิจารณาตามโอกาสที่ตัวละครนำของวิเศษไปใช้สามารถจำแนกได้ดังนี้

- 2 1 เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม
- 2 2 เมื่อเกิดปัญหา
- 2 3 เมื่อเดินทาง
- 2 4 เมื่อต้องปฏิบัติภารกิจพิเศษ

2 1 เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม

การสู้รบหรือทำศึกสงครามกับผู้ที่ย่อมต้องอาศัยของวิเศษเพื่ออำนวยความสะดวก ซึ่งของวิเศษที่ตัวละครนำไปใช้จะเป็นของวิเศษที่มีอานุภาพในการประหัตประหารศัตรูอย่างร้ายกาจและรวดเร็ว โดยที่ผู้ใช้ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยหรือใช้กำลังมาก ได้แก่ ศร พระขรรค์ตรี จักร พรำได้ คทา กระบอง ม้าครุฑ เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง และเวทมนตร์แปลงกาย ดังนี้

2 1 1 ศร

ศรมักเป็นอาวุธวิเศษประจำกายของตัวละครเอก ที่นำมาใช้ในขณะสู้รบหรือทำศึกสงคราม ดังที่มีปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชและท้าวสาตราสูรมีศรวิเศษเป็นอาวุธประจำกายที่จะนำมาใช้ในขณะสู้รบกับศัตรู ดังนี้

พระวงศ์เทวราชมีศรกายสิทธิ์ที่สามารถแปลงออกไปเป็นดาช่ายเพชรได้ ดังในครั้งที่พระวงศ์เทวราชรบกับท้าวสาตราสูร ท้าวสาตราสูรเข้าโรมรันหมายจะสังหารพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงแปลงศรออกไปเป็นดาช่ายเพชรเจ็ดชั้นจับตัวท้าวสาตราสูรไว้ได้อย่างง่ายดาย ดังความว่า

ไสช้างวางวิ้งมาแทบใกล้
เหวี่ยงพวกลูรีตีประจัญ

รุกไล่หมายจะฆ่าในอาสัญ
จงช่วยกันไล่ล้างให้วางวาย

เมื่อนั้น
เหนยक्षाโกรธาในดาพราย
หมายพระไทยจะล้างซึ่งขุนมาร

พระสุริยวงศ์เทวราชฤาษาย
ก็จับศรพาดสายทันทึ
ให้วายปรานมอดม้วยเป่นผี

นำรวงด้วยกำลึงฤทธิ์
เกิดเป็นชายเพชรเจ็ดชั้น

พระภูมิวงสายทันใด
กางกันยักขาไม่ปราไสย

(วงศ์เทวราช 167)

ศรของพระวงศ์เทวราชยังมีอำนาจในการทำลายล้างศัตรูได้อย่างร้ายกาจ พระวงศ์เทวราชจึงนำศรมาใช้ในการโจมตีกับท้าวจตุรุต พระวงศ์เทวราชได้แผลงศรออกไปหมายจะตัดเศียรท้าวจตุรุต ศรที่แผลงออกไปบังเกิดเสียงดังสนั่นเหมือนเสียงฟ้าฟาด และมีอำนาจทำลายรณพระที่นั่งของท้าวจตุรุตในพริบตาและตัดเศียรท้าวจตุรุตทันที ดังความว่า

เหวี่ยงอ้ายทรลักษณ์ยักษ์ใหญ่
ไม่เกรงกูผู้เป็นวงศ์เทวัญ
ตรัสพลางจับศรกายสิทธิ์
พระหัตถ์ฟาดสายพลันในทันใด
เปรี้ยงเปรี้ยงดังเสียงฟ้าฟาด
ถูกรณหักยับลงกับตา

ซังพูดได้ไม่กลัวจะอาสัญ
ไม่ช้าพลันสี่เศียรจะปลิวไป
อันเรื่องฤทธิ์ศักดิ์ดาสุธาไหว
ก็แผลงไปด้วยกำลึงฤทธิ์
กำมะนาทในท้องพระเวหา
ตัดเศียรอรสุราในทันใด

(วงศ์เทวราช 176-177)

การแผลงศรของพระวงศ์เทวราชเพียงครั้งเดียวสามารถทำลายสิ่งที่อยู่รอบตัวได้ในพริบตาโดยที่พระวงศ์เทวราชไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย

ท้าวสาตราสุรมีศรที่สามารถแผลงออกไปเป็นนาคได้มดศัตรูได้ ท้าวสาตราสุรจึงนำศรมาใช้ในการโจมตีกับพระวงศ์เทวราช เมื่อท้าวสาตราสุรเห็นทหารของพระวงศ์เทวราชเข้าสู้รบกับทหารของพระองค์จนล้มตายเป็นจำนวนมาก ท้าวสาตราสุรจึงขึ้นศรแล้วร้ายเวทมนตร์แผลงศรออกไปบังเกิดเป็นนาคมากมายได้มดทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสาตราสารใจหาญ
ทอดพระเนตรแลเห็นสุริการ	ไล่ล้างพลมารม้วยมรณ์
อีกทั้งขุนกระบี่อันชาญไชย	รุกไล่พลทหารชาญสมร
ตายกลาดดาบปาพนาคร	พระภูธรคั่งคั่นในพระไทย
แล้วจึงจับศรขึ้นพาดสาย	ร้ายพระเวทมนตราหาเข้าไม่
พนาสุรก็พาดศรแล้วแผลงไป	บัดเดียวใจก็เกิดเป็นนาคา
นาคราชมากมายเหลือประมาณ	พ่นพิศม์ฟุ้งพานาญกล้า
รวบรัดมัดพวกวิทยา	ไล่มัดอาชาไปทันที่
แล้วก็มีมัดสังขปัดพานริน	เอนกายกายินอยู่กับที่
นอนกลาดดาบปาพนาลี	อสุรีให้กลับทัพไชย

(วงศ์เทวราช 146-147)

นาคที่บังเกิดขึ้นเข้าไล่มัดทหารของพระวงศ์เทวราชจนหมดหนทางต่อสู้ แม้แต่ม้าสุริการและสังขปัดวานรต่างก็สิ้นฤทธิ์ นับว่าท้าวสาตราสารนำครมาใช้ได้เหมาะสมสถานการณ์ของเรื่องอย่างยิ่ง

เรื่องแก้วหน้าม้า

เมื่อนางแก้วหน้าม้าต้องทำศึกกับยักษ์พาลราช นางจำเป็นต้องมีอาวุธต่อสู้กับยักษ์ นางจึงใช้พร้าไฉ่นรมิตรศรเพื่อใช้เป็นอาวุธ จากนั้นนางแก้วหน้าม้าก็เข้าโรมรันต่อสู้กับยักษ์พาลราชอย่างกล้าหาญ ดังความในขณะตอนที่นางแก้วหน้าม้าสำแดงเดชกวัดแกว่งศรตัดกรงซ้ายและขวาของท้าวพาลราช

เมื่อนั้น	มาณพหลบเลียงเบี่ยงหนี
ผัดผ่นหันส่ออริ	ต่อตีประจัญประจัญบาน
แกว่งศรอรอนรันฟันฟาด	ด้วยอำนาจเดชากล้าหาญ
ตัดกรงซ้ายขวาพญาमार	ตกพื้นสุธาธารทันใด

(แก้วหน้าม้า 127)

เมื่อศรของนางแก้วหน้าม้าต้ององค์ท้าวพาลราช ท้าวพาลราชก็ตกลงพื้นดิน นับได้ว่าศรของนางแก้วหน้าม้ามีอำนาจอย่างมาก

2 1 2 พระขรรค์

พระขรรค์ที่ตัวละครใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม พบในเรื่องคำวี
เรื่องคำวี

เมื่อครั้งที่คำวีรบกับไวยทต คำวีได้ใช้พระขรรค์อาวุธวิเศษประจำกายมาฟาดฟันศัตรู ฝ่ายไวยทตก็ยกไพร่พลมามากมาย คำวีเห็นดังนั้นจึงตั้งจิตอธิษฐานรำลึกถึงคุณพระฤาษีแล้วกวัดแกว่งพระขรรค์ออกมาเป็นไพร่พลทหารเข้าต่อสู้กับทหารของไวยทตทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระคำวีมีฤทธิ์ลี้ลิตศักดิ์
เห็นโยธาเข้าศึกอีกอัก	โหมหักเข้ามาจะราวี
จึงแกว่งพระขรรค์ไล่ฟันฟาด	แล้วลงจากปรางค์มาศประสาทศรี
มิได้ย่อท้อต่อไพร่	หยุดยืนอยู่ที่กลางขาลา
พระจึงตั้งจิตอธิษฐาน	คิดถึงพระอาจารย์ณณกกล้า
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์ดา	ขอให้เป็นโยธาท่อต่อยุทธ์
เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย	เป็นผู้คนพลไพร่สุดลุด
ล้วนถือเครื่องศาสตราอาวุธ	เข้ารบรับสัประยุทธ์กับไพร่

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

บัดนั้น	พวกไพร่ไวยทตไม่ถอยหนี
รบรูปนิมิตรด้วยฤทธิ์	ต่อสู้แทงฟันมันไม่ตาย
ต่างคนคิดขยันห้วนหวาด	เห็นพวกตัวตายกลาดลงมาหลาย
รบพลางถอยพลางกระทั้งนาย	วุ่นวายหลักหลบกระทบกัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

ทหารของไวยทัตเข้าฟาดฟันกับทหารรูปนิมิตของคาวี แต่ก็ไม่อาจทำอันตรายใดๆ ได้ เพราะทหารรูปนิมิตของคาวีพันแทงไม่เข้า นับว่าคาวีได้นำพระขรรค์มาใช้ได้เหมาะสมกับโอกาส เพราะฝ่ายไวยทัตมีกำลังพลมากกว่าหากคาวีต้องการชัยชนะคาวีต้องกำจัดกำลังพลของศัตรูลงเสียก่อน คาวีจึงแวงพระขรรค์ออกมาเป็นไพร่พลทหารเข้าต่อสู้โดยที่คาวีไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย

213 ตี

ตีมี่ปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรมีตรีเพชรเป็นอาวุธประจำกายที่ใช้ในการสู้รบหลายต่อหลายครั้ง ดังเช่นในตอนที่สังขปัดวานรบกับท้าวมหานพสุร ท้าวมหานพสุรเกรงว่าพระองค์จะพ่ายแพ้จนถึงแก่ชีวิตจึงอุ้มนางหิรัญมเหสีเหาะหนี เมื่อสังขปัดวานรเห็นดังนั้นจึงเหาะตามแล้วร้ายเวทมนตร์เสกตรีเพชรให้เป็นบ่วงนาคบาศเข้ามัดยักษ์ทั้งสองและนำตัวลงมาพื้นดิน ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดยอดทหารชาญสมร
ร้ายพระเวทศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน	สี่พักตรแปดกรมหิมา
แล้วก็เสกตรีเพชรอันองอาจ	ให้เป็นบ่วงนาคบาศอันแกลั่วกล้า
โตใหญ่ยิ่งล้นคณนา	นาคาสามเคียรเวียนวง
นาคบาศแผ่นโผนโชนมา	มัดกรอสุรางค์ประสงค์
แล้วรวบรัดมัดกรนางโถมยง	แล้วพาลยังพันแผ่นดินดาล

(วงศ์เทวราช 283-284)

สังขปัดวานรได้นำตรีเพชรมาเสกเป็นบ่วงนาคบาศมัดท้าวมหานพสุรและนางหิรัญได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และโอกาส เพราะการที่จะจับพระยายักษ์ทั้งสองนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายหากสังขปัดวานรไม่ใช้บ่วงนาคบาศมาช่วย ก็คงจะเป็นการยากที่จะจับยักษ์ทั้งสองได้

214 จักร

จักรที่ตัวละครนำมาใช้สู้รบหรือทำศึกสงคราม พบในเรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีจักรแก้วที่มีฤทธิ์สามารถขว้างออกไปเป็นมังกรได้
พระวงศ์เทวราชจึงนำมาใช้ในครั้งที่สู้รบกับท้าวจตุรัต ท้าวจตุรัตได้ขว้างคทาเพชรออกไปเป็น
สิงโตเข้าต่อสู้กับทหารของพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงขว้างจักรแก้วออกไปเป็นมังกรเข้า
ต่อสู้กับสิงโตในทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น	เทวราชผู้รุ่งโรจน์
เห็นสิงห์ใหญ่ไล่ล้างราวี	พระภูมิจับจักรอันเกรียงไกร
เสียงด้วยบารมีของตรีเนตร	ร้ายพระเวทมนตราหาช้าไม่
คว่างไปด้วยกำลังฤทธิ์ไกร	จักรกลดกลายไปในทันตา
เป็นพระยามังกรซ่อนวิเชียร	ชูเศียรแหวกวายุพระเวหา
จรจรัลผันผยของลำพองมา	โอษฐ์อำพันพิศมเป้นอัคคี
ไล่รัดสิงห์ราชคทาเพชร	ตัดเศียรขาดเศียรอยู่กับที่
มังกรร้ายกลายเป็นจักรมณี	คทาเพชรอสุรีก็แหลกไป

(วงศ์เทวราช 175-176)

มังกรที่บังเกิดขึ้นมีฤทธิ์มาก และสามารถเอาชนะสิงโตได้ในทันที นับว่า
พระวงศ์เทวราชนำจักรแก้วมาใช้ปราบศัตรูได้เหมาะสมกับสถานการณ์

215 พราด้า

พราด้ามีปรากฏเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องแก้วหน้าม้า
เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้าได้นำพราด้าวิเศษมาใช้เมื่อจะสู้รบกับบริวารของยักษ์
พาลราช นางได้นำพราด้ามาเนรมิตรครเพื่อใช้เป็นอาวุธและเนรมิตรม้าเพื่อใช้เป็นพาหนะเหาะ
สู้กับยักษ์ ดังความว่า

อดคกล้ามมาต่อฤทธิไกร
 โกฎิแน่นแสนแน่นไปก็ไม่ครือ
 ว่าพลางซูพริ้าอาจารย์
 พาศีมีเดชดังไฟกำลปี

ให้เลื่องลือชื่อไว้เป็นโรหรือ
 ดีหรือมาดูให้รู้กัน
 นึกเอาบวิวารศรพระขรรค์
 ก็บังเกิดมาพลันทันใด

(แก้วหน้าม้า 121)

เมื่อนั้น
 กลอกกลับรับรันประจัญบาน
 ผกผันหันเหียนเวียนวง
 พันฝ่ายนายกองอสุรี

มาณพฤทธิไกรใจหาญ
 แกว่งศรอนราญอสุรี
 คอยระวังทั้งองค์พระโหมศรี
 ตกกลางธรณีบรรลัย

เมื่อนั้น
 ขับม้าารับจับประจัญ

มาณพฤทธิแรงแข็งขัน
 ฟาดฟันพลตายกระจายไป

(แก้วหน้าม้า 123)

216 คทา

คทาที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม พบในเรื่องวงศ์เทวราช
 และ แก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตมีคทาเพชรที่สามารถขว้างออกไปเป็นสิงโต ท้าวจตุรตจึงนำมา
 ใช้เป็นอาวุธในขณะสู้รบ ดังในครั้งที่ท้าวจตุรตทำศึกกับพระวงศ์เทวราช สังขปัดวานรและ
 พระยาราชสุบรรณต่างสำแดงเดชไล่ฆ่าเหล่าบิรารักษ์ของท้าวจตุรตจนล้มตายเป็นจำนวนมาก
 ท้าวจตุรตแค้นใจยิ่งนักจึงขว้างคทาเพชรออกไปเป็นสิงโตเพื่อต่อสู้กับทหารทั้งสอง ดังความว่า

เมื่อนั้น
 ครั้นเห็นราชสุบรรณมาราวี
 เช่นฆ่าพลมารให้มรณา

จตุรตฤทธิรงค์เรืองศรี
 กับกระบี่สีฟ้าตรอันเกรียงไกร
 อสุราตายกลาดไม่นับได้

คั้งคั่นแน่นจิตรดังพิศมไฟ	คว่างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน
กีกก้องทั้งห้องไพโรสถน	สุธาดลสเทือนเลื่อนลั่น
เกิดเป็นสิงห์โตตัวฉกรรจ์	เล็บฟันเป็นกรดอันไชยชาญ
แผ่นผืนโจนไปด้วยเรียวแรง	จึงลำแดงฤทธากล้าหาญ
คาบแก้วแล้วกรีบบีบทยาน	ประจัญบานกับพระยาวานร

(วงศ์เทวราช 175)

เรื่องแก้วหน้าม้า

เมื่อเกิดศึกสงครามบิรवारักษ์ของท้าวพาลราชจะกวัดแกว่งคทาให้เกิดเสียงสนั่นหวั่นไหว ดังในตอนที่บิรवारักษ์กวัดแกว่งคทาจนเกิดเสียงสนั่นไปทั่วเพื่อข่มขวัญให้มาณพแก้วหน้าม้ายำเกรง ในขณะที่สู้รบกับมาณพ ดังความว่า

บัดนั้น	นายรองกองด่านหาญกล้า
ผาดแผลงลำแดงเดชา	เข้าโจมตีประชิดติดพัน
โจมตีประยุทธิ์ชิงชัย	เคล้าคล่องว่องไวดังจักรผัน
แกว่งคทาถาโจมโรมรัน	เสียงสนั่นทั่วห้องไพยมมาน

(แก้วหน้าม้า 122)

217 กระบอง

กระบองเป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงครามได้ ดังที่ปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารและท้าวพัทไภยมักกระบองเป็นอาวุธประจำกายที่มีฤทธิ์สามารถกวัดแกว่งให้ท้องฟ้ามีดครีมิได้ ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารและท้าวพัทไภยกวัดแกว่งกระบองจนท้องฟ้ามีดครีมิไปทั่วทุกสารทิศในขณะที่จะรบกับพระวงศ์เทวราช เพื่อให้ทหารของพระวงศ์เทวราชยำเกรง ดังความว่า

เมื่อนั้น	สองยักษ์อัดอันตันโทโส
ยึดยึดขัดเค้นโนมโน	ด้วยกำลังโมโหโกรธา
จับกระบองกวัดแกว่งลำแดงฤทธิ์	สีทศมิตคลุ้มกุ่มเวหา
หลั่งโลหิตโดดโผนแล้วโจนมา	ไล่ล้างเช่นฆ่าวานร

(วงศ์เทวราช 192-193)

218 ม้า

ม้าวิเศษที่นำมาใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม พบในเรื่องวงศ์เทวราช และแก้วหน้าม้า

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีม้าสุริการที่มีฤทธิ์เดชมาก พระวงศ์เทวราชจึงนำมาใช้ ในขณะที่พระองค์จะสู้รบ ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชให้ม้าสุริการออกสู้กับสังขปัดวานรแทนพระองค์ ม้าสุริการก็เข้าสู้รบกับสังขปัดวานรอย่างเก่งกาจ ดังความว่า

บัดนั้น	กัณฐ์สุริการชาญสนาม
ไม่ย่อท้อรณรงค์ในสงคราม	ไล่ตามเช่นฆ่าวานร
ตีนถีบโขกกัดหางฟาด	ตายกลาดล้มทับสลับสลอน
ที่เหลื่อตายจึงตลบเข้าบรรณ	อัศดรก็ถีบด้วยบาทา
ถูกพวงวานรก็ม้วยมิด	โลหิมลามไหลปนหนักหนา
ล้มกลิ้งเกลื่อนกลาดดาษดา	โยธาวานรไม่ต้านทาน

(วงศ์เทวราช 61)

เรื่องแก้วหน้าม้า

มาณพแก้วหน้าม้าได้ใช้พราได้เนรมิตม้าขึ้นมาเพื่อใช้ให้เหาะสู้กับบริวารของยักษ์พาลราชในขณะที่สู้รบได้อย่างเก่งกล้า นับว่ามาณพได้เนรมิตม้าขึ้นมาได้เหมาะสมกับโอกาส เพราะบริวารของยักษ์พาลราชมีอิทธิฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ ดังนั้นมาณพจึงต้องหาวิธีการต่อสู้เพื่อให้ทัดเทียมกัน ดังความว่า

เมื่อนั้น
ข้ามมารับประจัญ

มาณพฤทธิแรงแข็งขัน
ฟาดฟันพลตายกระจ่ายไป

(แก้วหน้าม้า 123)

219 ครูท

ครูทที่ตัวละครนำมาใช้สู้รบ พบในเรื่องวงศ์เทวราช
เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชมีครูทสี่ฝั่ง คือ พระยาราชสุบรรณซึ่งเป็นเสมือนทหารคนสนิทของพระวงศ์เทวราชที่มีความเก่งกาจอย่างมาก ในยามที่พระวงศ์เทวราชจะทำศึกก็มักให้พระยาราชสุบรรณออกรบด้วยเสมอ ดังเช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสาร ท้าวสาตราสารได้แผลงศรออกมาเป็นนาคจำนวนมากไล่กัดทหารของพระวงศ์เทวราช พระยาราชสุบรรณก็ได้สำแดงฤทธิ์ไล่จับนาคจนกลบกลายเป็นลูกศรดังเดิม ดังความว่า

บัดนั้น
น้อมเศียรรับสั่งพระทรงฤทธิ์
ครั้นถึงครุฑาก็ถาโถม
จับพระยานครราชตัวสำคัญ
พระยาครุฑเดือดใจไล่พิฆาฏ
ครุฑจินาคลับรับพันพัว
นาคร้ายกลายกลับเป็นลูกศร
วานรก็ได้สมประดีมา

พระยาครุฑได้ฟังก็แจ้งจิต
ทูลลาบพิตรแล้วจรจรัล
โจนกระโจมจินาคาขมิ้มมัน
บริวารเหล่านั้นก็หนีตัว
นาคราชซุกซ่อนเทียวซ่อนหัว
ราชสุบรรณคืบหัวแล้วจิกตา
ซบซ่อนนับแสนที่แผ่นผา
อาชาได้สติกลับคืนคง

(วงศ์เทวราช 146-147)

2110 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ คือ เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เองให้บังเกิดมีขึ้น และบางครั้งตัวละครก็ใช้เวทมนตร์นี้ในขณะที่ทำศึกสงครามเพื่อทำร้ายฝ่ายตรงข้าม ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ในภาวะคับขันได้ ดังเช่นในครั้งที่พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรแปลงกายเป็นแม่ค้าลอบเข้าไปในพิธีเลือกคู่ของนางนุศบง ณ เมืองสมุทรบุรี เมื่อทั้งสองถูกจับได้ว่าแปลงมา ทั้งสองก็รับร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นหมอกควันมืดมัวไปทั่วเพื่อให้เกิดโกลาหลขึ้นทั้งสองจะได้แปลงกายกลับสภาพเดิมได้สะดวก ส่วนพระวงศ์เทวราชก็ร้ายเวทมนตร์เสกม้าสุริการขึ้นเพื่อรับมือกับบริวารยักษ์ได้ทันท่วงที ดังความว่า

เมื่อนั้น	วงศ์वादพุทชาติไม่หวั่นไหว
เห็นเลนาไล่มาออกขุนไป	นางทราวม้วยร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา
บังเกิดเป็นธุมชาติออกกลาดทั่ว	ก็มีมืดมัวไปทั่วทุกทิศา
ทั้งสองนางก็สำแดงซึ่งกายา	วงศ์वादอ่านคาถาเสกพาซี
บังเกิดเป็นสุริการไม่ช้าพลัน	พระทรงธรรมถอดแหวนมณีศรี
แล้วสรวมใส่นิ้วพระหัตถ์ดัดขึ้น	พระภูมีคืนกลับมาเป็นชาย

(วงศ์เทวราช 101-102)

ในครั้งที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสูร ทหารของท้าวสาตราสูรได้ร้ายเวทมนตร์เกิดเป็นไฟเผาบริวารทหารของพระวงศ์เทวราชจนเกิดโกลาหลไปทั่วกองทัพ เมื่อท้าววิเรนธรเห็นดังนั้นจึงร้ายเวทมนตร์เกิดเป็นฝนมาดับไฟ มิเช่นนั้นแล้วกองทัพของพระวงศ์เทวราชอาจตกอยู่ในอันตรายได้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิเรนธรเป็นใหญ่
จึงร้ายพระเวทอันเรืองไชย	บัดใจพลาหกก็ตกลง
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด	ดุจดั่งฤาไทยสมประสงค์
จึงต้อนพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง	รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 146)

2111 เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม คือ เวทมนตร์แปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น เพราะจากการศึกษาพบว่าการณ์มิตกายให้รูปร่างใหญ่โตมักพบในขณะที่ตัวละครจะออกรบ เพื่อเป็นการข่มขวัญให้ฝ่ายตรงข้ามยำเกรง ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

เมื่อครั้งที่ม้าสุริการติดตามพระวงศ์เทวราชเสด็จประพาสป่าและได้พบกับสังขปัตวานร สังขปัตวานรทำอีกเหมตำรกับพระวงศ์เทวราชม้าสุริการจึงออกรบแทน ในขณะที่จะเข้าต่อสู้กับสังขปัตวานรม้าสุริการได้สำแดงกายโตใหญ่เท่าภูเขาเพื่อให้สังขปัตวานรยำเกรง ดังความว่า

บัดนั้น	กัณฐ์สุริการเรื่องศรี
น้อมเศียรคำนับพระภูมิ	เหาะขึ้นบนเมฆด้วยเร็วไว
ผาดแผลงสำแดงฤทธา	กายาโตเท่าภูเขาใหญ่
ก๊อบเท้าเป็นกรดอันเกรียงไกร	หางเปนเปลวไฟประไลกัลป์
ร้องประกาศว่ากูคือพระกาล	จะสังหารลิงไพรให้อาสน์
ว่าแล้วโดดมาด้วยเร็วพลัน	เข้าประจัญกับพระยาพานริน

(วงศ์เทวราช 60)

สังขปัตวานรเมื่อจะออกรบก็มักจะร้ายมนตร์นิมิตกายเป็นวานรใหญ่เพื่อข่มขวัญฝ่ายตรงข้าม เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสูร สังขปัตวานรได้สำแดงฤทธิ์นิมิตกายเป็นวานรโตใหญ่เท่าภูเขามีสี่พักตร์แปดกรเข้าต่อสู้กับท้าวสาตราสูร ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัตฤทธิแรงแข่งขัน
ได้รับสั่งขององค์พระทรงธรรม์	จับพระขรรค์ตรีเพชรอันศักดิ์ดา
ผาดแผลงสำแดงฤทธิไกร	โตใหญ่สูงเยี่ยมเทียมภูผา
สี่พักตร์แปดกรหมี่มา	ถือนาวุธครบถ้วนทั้งแปดกร

แผ่นโผนโจนไปในทันที
ตรงเข้าจับงาคะเนทร

แหวกซึ่งซ้ายเพชรพระทรงศร
ด้วยกำลังฤทธิรอนอันเกรียงไกร

(วงศ์เทวราช 167-168)

ในตอนที่ยังขบถวณร่ายเวทมนตร์นิมิตกายโตใหญ่เท่าภูเขาเข้าต่อสู้
กับสองผีเสื้อยักษ์ที่เข้ามาระรานฝูงวานร ดังความว่า

บัดนั้น
ครั้นเห็นผีเสื้อน้ำมาราณูรอน
ประณมกรร่ายพระเวทวิเศษมนต์
ผาดแผลงลำแดงซึ่งฤทธา

สังขปัดกล้ำหาญชาญสมร
ไล่พวกวานรกระเจิงมา
แปลงตนใหญ่เยียมเทียมภูผา
จับผีเสื้อสองราทันใด

(วงศ์เทวราช 195)

ท้าวพทไภยเมื่อจะสู้รบหรือทำศึกสงครามก็จะใช้เวทมนตร์แปลงกายให้
ใหญ่ขึ้นเช่นเดียวกัน เช่นในตอนที่ย้าวพทไภยได้เข้ามาช่วยเหลือท้าวสาตราสารสหายรักจากการ
ถูกฝ่ายพระวงศ์เทวราชจับกุมตัว โดยท้าวพทไภยได้แปลงเป็นวานรแฝงอยู่ในกลุ่มทหารของ
พระวงศ์เทวราช ครั้นเมื่อสบโอกาสจึงร่ายเวทมนตร์นิมิตกายโตใหญ่เท่าภูเขาเพื่อเข้าต่อสู้กับ
ทหารของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

โอมอ่านพระเวทแต่ในใจ
มองดูสังขปัดตัวดี
ผาดแผลงลำแดงซึ่งฤทธา
ตาแดงดุจแสงอินทโย

มิให้ใครสงสัยว่ายักษ์
พอได้ทีก็เป่าลงทันใด
กายาโตเท่าภูเขาใหญ่
ถือกระบองโตใหญ่เท่าลำตาล

(วงศ์เทวราช 190)

การแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น ตัวละครจะนำมาใช้ในขณะสู้รบ
หรือทำศึกสงครามเพราะต้องการลำแดงฤทธิ์เดชให้ฝ่ายตรงข้ามเกรงกลัว

จากการศึกษาของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงครามกัน พบว่าส่วนมากจะเป็นอาวุธวิเศษที่มีอำนาจทำลายล้างได้อย่างรวดเร็วโดยที่ผู้ใช้ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย เช่น จักรที่สามารถขว้างออกไปเป็นมังกรเข้าโรมรันศัตรูได้อย่างรวดเร็ว และครีที่แมลงออกไปแล้วเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวและมีอำนาจทำลายล้างสิ่งที่อยู่โดยรอบได้ในพริบตา นอกจากนี้เวทมนตร์แปลงกายให้มีรูปร่างใหญ่โตก็เป็นการชมขวัญคู่ต่อสู้ในขณะสู้รบได้เช่นเดียวกัน

2.2 เมื่อเกิดปัญหา

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเนื้อเรื่องเป็นสิ่งที่ตัวละครต้องแก้ไข ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหานั้นจะมีทั้งการแก้ปัญหของตนเอง และการแก้ปัญหให้ผู้อื่น ดังนี้

2.2.1 การแก้ปัญหของตนเอง

เมื่อตัวละครต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ตัวละครย่อมต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งบางครั้งตัวละครไม่สามารถทำด้วยตนเองได้สำเร็จ การนำของวิเศษมาใช้จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ ของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหของตนเอง ได้แก่ ไม้เท้าทอง มหาจินดามนตร์ เวทมนตร์สะกด เวทมนตร์ดำดิน เวทมนตร์กำบัง เวทมนตร์ประสานกาย และเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ดังนี้

2.2.1.1 ไม้เท้าทอง

ไม้เท้าทองเป็นไม้เท้าที่มีลักษณะยาวสีทอง สามารถนำมาใช้เป็นคานหาบหัวสิ่งของที่มีน้ำหนักมากได้ การใช้ไม้เท้าทองแก้ปัญหพบในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อครั้งที่เจ้าเงาะหาปลาและเนื้อจำนวนนับร้อยมาถวายท้าวสามนต์ตามรับสั่งได้แล้วเกิดปัญหาในการนำปลาและเนื้อกลับมาถวาย เจ้าเงาะต้องหาวิธีนำปลาและเนื้อมากมายเหล่านั้นเข้ามาถวายท้าวสามนต์ในวัง เจ้าเงาะจึงใช้ไม้เท้าทองทำเป็นคานหาบปลาและเนื้อ ดังความในตอนที่ว่าเจ้าเงาะนำปลานับร้อยตัวมาผูกร้อยเข้ากับไม้เท้าทอง

เมื่อนั้น
จึงหยิบรูปเงาะมาสวมกาย
ร้อยปลามากมายเหลือประมาณ

พระสังข์สมจิตที่คิดหมาย
แล้วตัดหวายต่อติดบิดพลั่ว
เอาไม้เท้าทำคานหาบหัว

แผลงฤทธิ์รูปเงาพาเหาะปลิว

ลอยลิ่วมาในเมฆา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 139)

ตอนที่เจ้าเงาะนำสัตว์จำนวนมากมาผูกมัดกับไม้เท้าทอง
ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์สวมรูปเงาะของยักษ์
ใส่เกือกแก้วแล้วมัดมฤคิ	ครบยี่สิบถ้วนมรณา
เอาไม้เท้าทำคานหาบห้อย	ยกลอยขึ้นวางเหนืออังสา
ลำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์	เหาะทะยานผ่านฟ้ามาไรโร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 155)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หากเจ้าเงาะไม่มี
ไม้เท้าทองก็คงจะเป็นการยากที่เจ้าเงาะจะนำปลาและเนื้อจำนวนมากมาถวายท้าวสามนต์
ในวังได้ นับว่าเจ้าเงาะได้นำไม้เท้าทองมาใช้แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับโอกาสถึงสองครั้ง

2.2.1.2 มหาจินตามนตร์

มหาจินตามนตร์เป็นเวทมนตร์ที่สามารถใช้เรียกสัตว์ต่างๆ ทั้ง
สัตว์บกและสัตว์น้ำได้ การใช้มหาจินตามนตร์ในการแก้ไขปัญหา มีปรากฏในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อครั้งที่เจ้าเงาะได้รับคำสั่งจากท้าวสามนต์ให้หาปลาถวาย
ร้อยตัวหากทำไม่ได้จะถูกประหาร เจ้าเงาะก็ได้ใช้มหาจินตามนตร์เรียกฝูงปลามาได้มากมาย
ดังความในตอนที่เจ้าเงาะรำมหาจินตามนตร์เรียกฝูงปลาและนำปลาเข้าไปถวายท้าวสามนต์

ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไทรใบบังสุริย์ฉาน
ถอดเงาะซ่อนเสียมิทันนาน	แล้วโอมอ่านมหาจินตามนตร์

เดชะเวทพิเศษของมารดา
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล

ฝูงปลาผาสิ้นทุกแห่งหน
บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล้ำไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 135)

ครั้งถึงพระโรงรัตนบุรี
เจ้าเงาะยืนยิ้มหัวไม่กลัวใคร
รจนางิจทุลปิตรงค์
อุตสาห์เสาะเพราะเกรงพระอาญา
ตามประสาเยนเย็นเชื่องใจ
ผิวเมื่อยสองคนจนกรองกรอย

อัญชลีสองกษัตริย์เป็นใหญ่
ทิ้งปลาลงไว้ให้พ่อดา
นี่ปลาสงสวนตัวผัวข้า
ได้มาน้อยนักลักสองร้อย
ไม่มีบ่าวไพร่ใช้สอย
ไม่เลิกลอยเหมือนลูกสาวของท้าวไท

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 140)

เมื่อเจ้าเงาะหาปลาผาถวายท้าวสามนต์ได้ ท้าวสามนต์ก็หาทาง
กลั่นแกล้งเจ้าเงาะอีกครั้งโดยการรับสั่งให้หาเนื้อทรายมาถวาย ในครั้งนี้เจ้าเงาะก็ได้ใช้
มหาจินตามนต์แก้ปัญหาอีกครั้ง ดังความในตอนที่เจ้าเงาะรำยมหาจินตามนต์เรียกฝูงสัตว์ได้
จำนวนมาก ดังความว่า

เมื่อนั้น
พอถึงที่ราบเอาหาบวาง
ใครตบมือผิตพลั้งจึงหวะ
แกลังทำฮึดฮัดขัดใจ
ใครจะห้ามอย่างไรไม่ฟังเจ้า
ทิ้งเนื้อลงไว้ให้พ่อดา

เจ้าเงาะเห็นเด็กพร้อมล้อมรอบข้าง
เข้ายืนกลางแล้วเล่นเต้นรำไป
ปะตะปะตะต๋อยทองจนร้องไห้
ยกหาบขึ้นได้เดินดุ่มมา
ตรงเข้าทอพระโรงข้างหน้า
แล้วเดินไปเดินมาไม่เกรงกลัว

เมื่อนั้น
เรียวแรงกระไรเหมือนควายวัว
ไม่สมหวังดังจิตที่คิดไว้

ท้าวสามนต์เห็นมันให้คันหัว
เนื้อยี่สิบตัวช่างหาบมา
หุนหันหมันไล่ใครจะฆ่า

เห็นมันแล้วหรือเจ้ามณฑา

หยาบข้าทะนงไม่กลัวใคร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 157)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า เจ้าเงาะไม่มีทางที่จะหาปลาและเนื้อทรายจำนวนนับร้อยตัวมาถวายท้าวสามนต์ได้เลย หากเจ้าเงาะไม่ใช้มหาจินดามন্ত্রช่วย และเจ้าเงาะก็จะได้รับโทษหนัก นับว่าเจ้าเงาะได้ใช้มหาจินดามন্ত্রแก้ปัญหาได้ถึงสองครั้ง

2 2 1 3 เวทมนตร์สะกด

เวทมนตร์สะกดคือเวทมนตร์ที่ใช้สะกดผู้อื่นให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของผู้ใช้มนตร์ เวทมนตร์สะกดที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหาคือ มন্ত্রมหาละลาย ซึ่งปรากฏ 2 เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง และไกรทอง

เรื่องสังข์ทอง

นางจันทาสนมของท้าวยศวิมลได้ใช้มนตร์มหาละลายแก้ปัญหาให้ตนเอง โดยนางได้เป่ามนตร์มหาละลายใส่ท้าวยศวิมลแล้วทูลยุยงให้น้ำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ เพราะนางจันทาเกรงว่าท้าวยศวิมลจะรับพระสังข์มาเลี้ยงดู และนางอาจเดือดร้อนเพราะเคยกลั่นแกล้งให้พระสังข์และนางจันท์เทวี่มเหสีถูกขับไล่ออกจากวัง

เมื่อนั้น	จันทาตัวเชยเป็นใหญ่
เดือดฟุ้งพลุ่งพล่านทะยานใจ	เข้าใกล้แฝงหลังบังองค์
ร้ายมนตร์เป่าพลาทางทูลมา	อนิจจาผ่านฟ้านี้คนหลง
เหตุไรจึงให้วงยง	หลงเชื่อฟังมันจันใด
เพลิงกาฬจะมาผลาญพระบุรี	เพราะลูกคนนี้หรือมิใช่
แม้มีถ่วงลงคงคาลัย	ภวโนยจะม้วยมรณา

ฟังเมียแก้ว	จริงแล้วลืมเสียที่เจ้าว่า
เสื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา	เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา	จะดไว้ช้านานไม่ได้

เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเวียงชัย

เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 57)

เมื่อนางจันทาเป่ามนตร์มหาละลายใส่ท้าวยศวิมล ท้าวยศวิมลก็
หลงเชื่อคำพูดของนางจันทาและรับสั่งให้นำตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำทันที นับว่านางจันทาได้นำ
มนตร์มหาละลายมาใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสมและทันท่วงที

เรื่องไกรทอง

ไกรทองใช้มนตร์มหาละลายเป่านางตะเภาแก้วและนางตะเภา
ทอง เพื่อให้นางทั้งสองเลิกพูดจาประชดประชันเรื่องนางวิมลามาเป็นพูดจาไพเราะอ่อนหวานต่อ
ไกรทอง ดังความว่า

ว่าพลางร้ายมนตร์มหาละลาย

เป่าให้งวงยลุ่มหลง

แล้วหยิบพัดร้ายมนตร์เอามุ่งลง

ชวนน้องสองอนงค์ให้หลับนอน

สัพยอกหยอกหยิกขิกขี้

ถ้อยที่ดีเกินเหมือนแต่ก่อน

อุตส่าห์แก้ตัวตนพันโทษกรรม

สโมสรมเป็นสุขทุกนิรันดร์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 372)

การที่ไกรทองใช้มนตร์มหาละลายเป่านางตะเภาแก้วและนาง
ตะเภาทอง เพราะไกรทองอยู่ในสถานภาพของสามีจึงต้องควบคุมภรรยาให้เกิดความรักใคร่
ปรองดองกัน

2 2 1 4 เวทมนตร์ดำดิน

เวทมนตร์ดำดินเป็นเวทมนตร์ที่ทำให้พื้นดินแยกออกจากกันและ
ผู้ใช้นั้นสามารถไปตามทางนั้นได้ เวทมนตร์ดำดินที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับตัวเอง
พบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารใช้เวทมนตร์ดำดินแก้ปัญหาในครั้งที่ท้าวสาตราสารสู้รบกับพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชได้ใช้ดาบเขยเพชรจับตัวท้าวสาตราสารไว้แล้วรับสั่งให้สังขปัดวานรตัดเศียรท้าวสาตราสาร ท้าวสาตราสารคิดว่าตนหมดหนทางต่อสู้จึงรับร้ายเวทมนตร์ดำดินเพื่อเอาตัวรอดหนีไป ดังความว่า

มาอยู่ในชายเพชรทั้งเจ็ดชั้น	ล้อมกันมิได้หวั่นไหว
ทั้งวานรเล่าก็ชิงอาวุธไป	อายพวกพลไกรธสุรา
คิดพลางทางนึกขึ้นมาได้	ถึงสหายร่วมใจของยักษา
อยู่ยังฝั่งใต้พสุธา	ชื่อว่าพัทไทยอสุรี
ครั้นว่าจะนิ่งอยู่ช้า	ชีวกก็จะม้วยเป่นผี
จะแยกไปในพื้นปัดพี	ชีวีจึงจะรอดตลอดวัน
คิดพลางทางร้ายพระมนตรา	ของพระไอยกานรังสรรค์
ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน	คิดเท่านั้นก็มีมิตรในทันใด
พสุธาก็แยกออกบัดดล	ให้ทางอสุรกลไม่ทนได้

(วงศ์เทวราช 168-169)

นับว่าท้าวสาตราสารได้นำเวทมนตร์ดำดินมาใช้ได้อย่างเหมาะสมจะกับสถานการณ์คับขันเช่นนี้ เพราะมีเช่นนั้นแล้วท้าวสาตราสารอาจถูกศัตรูสังหารจนถึงแก่ชีวิตได้

2 2 1 5 เวทมนตร์กำบัง

เวทมนตร์กำบังคือเวทมนตร์ที่ผู้ใช้สามารถกำบังกายมิให้ผู้อื่นเห็น เวทมนตร์กำบังที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อเกิดปัญหา พบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตใช้เวทมนตร์กำบังเพื่อแก้ปัญหาในครั้งที่พระองค์ทำศึกกับพระวงศ์เทวราชครั้งแรก กองทัพของท้าวจตุรตถูกฝ่ายพระวงศ์เทวราชเข้าโรมรันจนกระทั่ง

เหล่าทหารล้มตายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งท้าวจตุรตก็เกือบถูกพระวงศ์เทวราชสังหาร ท้าวจตุรตจึงคิดหนีกลับไปเตรียมการแล้วจะยกทัพมาอีกครั้งในวันรุ่งขึ้น เมื่อคิดได้ดังนั้นพระองค์จึงร้ายเวทมนตร์กำบังกายมิให้ผู้ใดเห็นแล้วเหาะหนีไปทันที ดังความว่า

แสนเสียดาบรทรวงอลงกร	ทั้งไกรสรก็มาม้วยเป่นผี
พลไกรตายกลาดพระธรณี	ยักษ์คิดแค้นในฤาไทย
ครั้นจะกลับเข้าประจันประจัญบาน	พลมารก็มาม้วยดักไสย
แต่ตัวกูผู้เรื่องฤทธิไกร	ถอดดวงจิตรอดจึงไม่ตาย
จำจะต้องกลับหลังยังบุรี	รุ่งพรุ่งนี้จึงจะผันผาย
เกณฑ์พวกพหลพลนิกาย	มาฆ่าอำยคนร้ายให้วายปราณ
คิดพลางร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	บังกายามิให้ใครแจ้งสาร
ยักซาเหาะขึ้นพโยมมาน	มีทันนาก็ถึงซึ่งพลับพลา

(วงศ์เทวราช 177)

การที่ท้าวจตุรตใช้เวทมนตร์กำบังกายหนีไปเป็นวิธีการแก้ไข ปัญหาในสถานการณ์ขณะนั้นได้อย่างดี เพราะมีเช่นนั้นแล้วท้าวจตุรตอาจถูกพระวงศ์เทวราชสังหารจนถึงแก่ชีวิตได้

2 2 1 6 เวทมนตร์ประสานกาย

เวทมนตร์ประสานกาย คือ เวทมนตร์ที่ช่วยประสานให้ร่างกายที่ขาดออกจากกันสามารถติดต่อกันได้ดังเดิม เวทมนตร์ประสานกายนี้ตัวละครมักนำมาใช้แก้ปัญหาในยามคับขัน ดังที่พบในเรื่องแก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องแก้วหน้าม้า

ท้าวพาลราชใช้เวทมนตร์ประสานกายเมื่อครั้งที่รบกับนางแก้วหน้าม้าแล้วถูกนางแก้วหน้าม้าตัดแขนซ้ายขวา ท้าวพาลราชจึงรีบร้ายมนตร์ประสานให้แขนติดกับกายทันที มีเช่นนั้นแล้วท้าวพาลราชอาจเสียที่ถูกนางแก้วหน้าม้าสังหารได้ ดังความว่า

แกว่งศรอรนรันพันฟาด
ตัดกรซ้ายขวาพระยามาร

ด้วยอำนาจเดชากล้าหาญ
ตกพื้นพสุธารทันใด

(แกว่งหน้าม้า 127)

เมื่อนั้น
ดำรงกายร้ายเวททันใด

พระยายักษ์ไม่พรั่นหวั่นไหว
กรติดสนิทได้ดังจินดา

(แกว่งหน้าม้า 128)

ท้าวพาลราชใช้เวทมนตร์ประสานกายแก้ปัญหานายามคับขันได้
เป็นอย่างดี

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรทัตใช้เวทมนตร์ประสานกายเมื่อครั้งที่ถูกพระวงศ์เทวราช
แมลงศรออกมาตัดเศียร ท้าวจตุรทัตก็รับร้ายมนตร์ประสานให้เศียรติดกับกายดังเดิม ดังความว่า

เมื่อนั้น
ล่ำรวมเนตรร้ายมนต์อันเรืองไสย
เจ็บปวดสุดที่จะทนทน
รีบรัดตัดกายกายา

ท่านท้าวจตุรทัตไม่ตกไสย
บัดใจเศียรติดกับกายา
พระยามารลุกขึ้นจากแผ่นผา
อสุราแลเห็นรณมณี

(วงศ์เทวราช 177)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า เวทมนตร์ประสานกายเป็น
เวทมนตร์ที่ใช้เฉพาะเหตุการณ์เท่านั้น และต้องให้ได้ทันท่วงทีมิเช่นนั้นอาจถึงแก่ชีวิตได้

2 2 1 7 เวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ

ปรากฏการณ์บางอย่างสามารถนำมาแก้ไขปัญหาได้ ดังที่มีปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรได้ร้ายเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ในครั้งที่ทั้งสองแปลงกายเป็นหญิงและลอบเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี เมื่อพระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรถูกยักษ์จับได้ว่าแปลงมา ทั้งสองก็รีบร้ายมนตร์ให้เกิดเป็นหมอกควันมืดมัวไปทั่วเพื่อให้เกิดความโกลาหลขึ้น ดังความว่า

เมื่อนั้น	วงศ์वादพุทชาติไม่หวั่นไหว
เห็นเสนาไล่มาออกกวนไป	นางทรมวยร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา
บังเกิดเป็นธุมชาติออกกลาดทั่ว	ก็มีดมัวไปทั่วทุกทิศา
ทั้งสองนางก็สำแดงซึ่งกายา	วงศ์वादอ่านคาถาเสกพาชี
บังเกิดเป็นสุริการไม่ช้าพลัน	พระทรงธรรม์ถอดแหวนมณีศรี
แล้วสรวมใส่นิ้วพระหัตถ์ดัชนี	พระภูมีคืนกลับมาเป็นชาย

(วงศ์เทวราช 101-102)

พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นหมอกควันเพื่อแก้ปัญหาก็เหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะหมอกควันที่บังเกิดขึ้นทำให้บรรดาทหารยักษ์เกิดความวุ่นวาย จนทำให้พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรสามารถแปลงกายกลับสภาพเดิมได้โดยสะดวกและยังสามารถเสกมัจฉ์ขึ้นใช้ได้ มิเช่นนั้นแล้วทั้งสองอาจเสียที่ถูกทหารยักษ์เข้าจับกุมตัว

ท้าววิเรนธรร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นฝนเมื่อแก้ปัญหาในครั้งนี้ พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสูร ท้าวสาตราสูรได้ร้ายเวทมนตร์บังเกิดเป็นไฟเผาบริวารทหารของพระวงศ์เทวราชจนเกิดโกลาหลไปทั่วทั้งกองทัพ ท้าววิเรนธรจึงรีบร้ายเวทมนตร์ให้บังเกิดเป็นฝนมาดับไฟทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิเรนทรเปนใหญ่
จึงร้ายพระเวทอันเรื่องไชย	บัดใจพลากก็ตกลง
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด	ดุจดั่งดาไทยสมประสงค์
จึงต้อนพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง	รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 146)

ฝนที่ตกลงมาสามารถดับไฟได้ในทันที มิเช่นนั้นแล้วกองทัพของพระวงศ์เทวราชอาจต้องสูญเสียกำลังพลไปมาก นับว่าท้าววิเรนทรใช้เวทมนตร์บังเกิดเป็นฝนมาใช้แก้ไขสถานการณ์คับขันเช่นนี้ได้อย่างสมควรยิ่ง

2 2 2 การแก้ปัญหาให้ผู้อื่น

ผู้ที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่นอาจมีความสัมพันธ์กับผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือหรืออาจไม่มีความสัมพันธ์กันเลย แต่มีความเมตตาที่จะช่วยเหลือให้ผ่านพ้นสถานการณ์คับขันไปได้ และมักจะเป็นผู้ที่มีฤทธิ์เดช ได้แก่ พระอินทร์ พระฤาษี และผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์ ซึ่งในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหาให้ผู้อื่นได้แก่ เวทมนตร์รักษา เวทมนตร์แก้สะกด เวทมนตร์เนรมิต แหวน และ ยันต์ ดังนี้

2 2 2 1 เวทมนตร์รักษา

เวทมนตร์รักษา คือเวทมนตร์ที่ใช้รักษาตัวหรือบรรเทาอาการเจ็บปวด ซึ่งตัวละครสามารถนำมาใช้ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่นได้ดังที่พบในเรื่องมณีพิชัย และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องมณีพิชัย

พราหมณ์ยอพระกลืนอาสารักษาพิษงูให้นางจันทรมารดาของพระมณีพิชัย โดยร้ายเวทมนตร์เรียกให้งูตัวที่กัดนางจันทรมาสูดเอาพิษออกจากตัวนาง จากนั้นนางจันทรมีอาการดีขึ้น ดังความว่า

จึงหยิบเอาหมากมาสุมคำ	เสกคำทำตามทีโกสัยสอน
ล้ารวมจิตใจให้แน่นอน	ประนมกรนมัสการอ่านมนต์

โอมอสรพิษฤทธิกล้า	งูทับสมิงคลาเป็นต้น
งูเห่างูอดตอดคน	ก้นขบจงอาจขว้างค้อน
พระอินทร์ตรัสใช้ให้กุมาร	ร้องเรียกร้องหาอย่าชุ่มชอน
ตัวใดที่ขบนางจันทรา	เร่งมาสูบถอนเอาพิษไป
แม้หน้าจะไข้ให้จักรเพชร	ตัดหัวขาดเด็ดไม่อยู่ได้
อ่านจบเจ็ดคาบกำราบไป	บัดใจร้ายก็เลื่อยมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 409)

เมื่อนั้น	โคมเจ้าพราหมณ์ศรีไส
จึงร้ายพระเวทอันเรืองชัย	เป่าไปได้ครบสามครา
งูเห่าเข้าสูบเอาพิษสง	โดยดั่งจำนงปรารถนา
แล้วเลื่อยหายไปมิได้ช้า	กัลยาค่อยรู้สีกองคค์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 410)

เรื่องวงศ์เทวราช

พระฤาษีพรหมมุนีร้ายเวทมนตร์ช่วยบรรเทาความเจ็บปวดให้
นางสุวรรณมณฑาในขณะที่นางกำลังประสูติพระโอรส ดังความว่า

ครั้นถึงตรงเข้างังห้องปรางค์	เห็นนางเทพนารีศรีไส
พักตร์ซีดเผือดผาดประหลาดใจ	พระสิทธาถามไปด้วยทันที
ว่าดูรามนทาผู้หลานรัก	โคมพักตร์เศร้าหมองไม่เฝื่องศรี
เห็นจะจวนคลอดบุตรคราวนี้	มารศรีจึงรำพึงถึงเวทมนตร์
ครั้นว่าแล้ววงศ์พระสิทธาจารย์	โคมอ่านพระเวทเสกตามผล
พอบัดเดี๋ยวก็เป่าลงบัดดล	ให้ถูกต้องสกนธนางชាយ

เมื่อนั้น	นางเทพอัปสรก็หรรษา
เมื่อต้องเสดาะขององค์พระสิทธา	กัลยาค่อยสบายหายรำจวน

ครั้นได้ศุภฤกษ์ยาม
ให้กุมารหันเหแล้วเปรปรวน

ลมกามพัชวาทก็พัดหวน
อนงนวลก็ประสูติในทันใด

(วงศ์เทวราช 26)

2 2 2 2 เวทมนตร์แก้สะกด

เวทมนตร์แก้สะกดคือเวทมนตร์ที่ใช้สำหรับช่วยผู้ที่ถูกสะกดให้กลับพื้นมีสติดังเดิม เวทมนตร์นี้สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาให้ผู้อื่นได้ ดังที่ปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัตถวานร พระยาราชสุบรรณ และ ท้าววิเรนธรได้ช่วยกัน ร่ายเวทมนตร์สะกดให้พระวงศ์เทวราช ในครั้งที่พระวงศ์เทวราชถูกท้าวสาตราสุรสะกดให้หลับเพื่อลอบสังหาร ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัตถปริเปรมเกษมสันต์
เสร็จสรรพกลับยังแท่นสุบรรณ	ราชสุบรรณวิเรนทรก็ตามมา
ครั้นถึงน้อมเศียรอภิวาท	พระสุริยวงศ์เทวราชนาถา
แก้มนตสกดพลันมิทันช้า	ด้วยพระเวทคาถาอันชาญไชย
ด้วยเดชะพระเวทอันศักดิ์ดา	แก้มนตอสูราไม่ทนได้
ปลุกองค์พงศ์กระษัตริย์ด้วยเร็วไว	บัดใจก็ฟื้นทันที

(วงศ์เทวราช 185-186)

เมื่อพระวงศ์เทวราชต้องมนตร์แก้สะกด พระองค์ก็ฟื้นองค์ขึ้น
มาทันที

2 2 2 3 เวทมนตร์เนรมิต

เวทมนตร์เนรมิต คือเวทมนตร์ที่บันดาลสิ่งต่างๆ ตามที่ต้องการ ให้บังเกิดขึ้นโดยฉับพลัน ในการศึกษาพบว่ามีการนำเวทมนตร์เนรมิตมาใช้แก้ปัญหาให้ผู้อื่น 2 เรื่อง คือ เรื่องมณีพิชัยตอนต้น และแก้วหน้าม้า

เรื่องมณีพิชัยตอนต้น

พระอินทร์ได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตศาลาให้นางยอพระกลืนพำนักในป่า หลังจากทีนางยอพระกลืนถูกนางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยขับไล่ออกจากวัง ดังความว่า

ว่าแล้ววัชรินทร์ปิ่นเทว

นิมิตศาลาในไพรสณฑ์

ฝารอบขอบชิดพิศโฉม

ให้บุตรีนี้รมลเป็นที่พัก

(มณีพิชัย ตอนต้น 67)

พระอินทร์ได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตศาลาให้นางยอพระกลืนพำนัก เพราะนางเป็นหญิงหากต้องร่อนเร่ลำพังในป่าอาจเกิดอันตรายได้

เรื่องแก้วหน้าม้า

พระฤๅษีได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตเรือให้นางแก้วหน้าม้าใช้เป็นพาหนะเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ในครั้งที่นางแก้วหน้าม้าได้รับคำสั่งจากท้าวมงคลราชให้ชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายให้ทันตามเวลาที่กำหนด ดังความว่า

บัดนั้น

พระมหาดาบสฤๅษี

ฟังนางหน้าม้าพาที

พระจึงมีสุนทรวาจา

คุณ์อาจหาญชาญชัย

คนเดียวมาได้ในป่า

บุญกายไม่วายชีวา

จึงมาประสบพบ

ซึ่งธุระประสงค์จงใจ

เห็นพอจะช่วยให้บังอยู่

เป็นหญิงวิ้งมาน่าเอ็นดู

ปะปูล้วนเห็นไม่เป็นไร

ว่าพลางทางเดินออกมา

จากที่ศาลาอาศัย

โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย

บัดใจบังเกิดเป็นนารี

(แก้วหน้าม้า 15)

พระฤาษีได้แก้ปัญหาให้นางแก้วหน้าม้าได้ทันท่วงทีโดยการให้
เวทมนตร์เนรมิตเรือให้นางแก้วหน้าม้าใช้เดินทางไปหาพระสุเมรุ มิเช่นนั้นนางแก้วหน้าม้าอาจ
จะชะลอหาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคลราชได้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนด และนางอาจจะ
เดือดร้อน

2 2 2 4 แหวน

แหวนวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อแก้ปัญหาให้ผู้อื่น พบในเรื่อง
ไกรทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องไกรทอง

ไกรทองได้เสกเวทมนตร์ลงในแหวนแล้วใส่ไว้ในมวยผมนาง
วิมาลา เพื่อช่วยไม่ให้นางกลายเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน ดังความว่า

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสร็จ

จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วใส่

เสกด้วยวิทยาเรื่องชัย

เอาใส่ในมวยผมกัลยา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

2 2 2 5 ยันต์

ยันตวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหาให้ผู้อื่นพบในเรื่อง
ไกรทอง

เรื่องไกรทอง

ไกรทองได้ลงยันต์ที่กลางเกศของนางวิมาลา เพื่อช่วยไม่ให้
นางกลายเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน เมื่อตอนที่ไกรทองจะพานางวิมาลาขึ้นมานบนก
ดังความว่า

ซึ่งกลัวว่าจะกลายเป็นกุมภีล
ที่จะลงเลขยันต์กันไว้

ไม่อาจออกจากที่ถ้ำได้
มิให้รูปกลับเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 350)

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสร็จ
เสกด้วยวิทยาเรืองชัย
แล้วลงยันต์เลขเสกซ้ำ
มิให้นวลนางวิมาลา

จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วใส่
เอาใส่ในมวยผมกัลยา
ปิดประจําท่ามกลางเกศา
กลับคืนกายาเป็นกุมภีล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

จากการศึกษาของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อเกิดปัญหาพบว่า ตัวละครจะใช้ของวิเศษเมื่อแก้ปัญหาให้ตนเองและผู้อื่น ของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหาให้ตัวเองมักเป็นของวิเศษประเภทเวทมนตร์ เพราะตัวละครจะต้องนำมาใช้ได้อย่างทันท่วงทีเมื่ออยู่ในภาวะคับขัน เช่น เวทมนตร์ประสานกายของท้าวพาลราชที่นำมาใช้ประสานให้แขนติดกับกายดั้งเดิม และเวทมนตร์ดำดินของท้าวสาตราสารที่นำมาใช้หลบหนีขณะถูกจับตัว เป็นต้น ส่วนของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้ปัญหาให้ผู้อื่นมักเป็นของวิเศษที่นำมาใช้สำหรับช่วยเหลือผู้อื่นโดยเฉพาะ เช่น เวทมนตร์แก้สะกดที่สังขปัดวานร พระยาราชสุบรรณ และท้าววิเรนธรช่วยกันแก้ไขพระวงศ์เทวราชพื้นลติ แหวนและยันต์ที่ไกรทองนำมาใส่กลางเกศาของนางวิมาลาเพื่อมิให้นางกลายสภาพเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้ำ เป็นต้น

2.3 เมื่อเดินทาง

การเดินทางของตัวละครในวรรณคดีบทละครนอกมักเป็นการเดินทางที่ผิดแปลกไปจากการเดินทางโดยปกติทั่วไป ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- 2.3.1 การเดินทางไปทางอากาศ
- 2.3.2 การเดินทางไปได้พื้นน้ำ
- 2.3.3 การเดินทางไปได้พื้นดิน

2 3 1 การเดินทางไปทางอากาศ

การเดินทางไปทางอากาศคือการเดินทางไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่งทางอากาศ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วตัวละครไม่สามารถไปได้ด้วยตนเอง ตัวละครจึงจำเป็นต้องใช้ของวิเศษมาช่วยให้ประสบผล ของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เดินทางไปทางอากาศ ได้แก่ ข้าง ม้า บุษบก เกือกแก้ว รถ และเรือ ดังนี้

2 3 1 1 ม้า

ม้าวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เหาะเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ม้าสุริการของพระวงศ์เทวราชมีฤทธิ์สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ พระวงศ์เทวราชจึงทรงม้าสุริการไปทางอากาศเมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จประพาสป่ากับสังขปัดวานร ดังความว่า

ตรัสพลางทางชักอาชาทรง	ตรงขึ้นเวหาดูเจดฉิน
สังขปัดเหาะตามพระภูมินทร์	ก็มาในเมฆินมิทันนาน
ข้ามทุ่งมุงป่าพนาเวศ	ทางทูเรตมิ่งไม้ในไพรสาณฑ์
ก็เข้าแดนยักษาพระยามาร	แทบใกล้ชลธารยมนา

(วงศ์เทวราช 82)

2 3 1 2 ข้าง

ข้างวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้ขณะเดินทางไปทางอากาศพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ข้างพระที่นั่งของท้าวสาตราสารและท้าวจตุรตม์มีฤทธิ์สามารถเหาะได้ ทั้งสองพระองค์จึงทรงข้างเหาะไปทางอากาศ ดังในครั้งที่ท้าวสาตราสารทรงข้างเหาะยกทัพไปทางอากาศเพื่อทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

งามข้างพระที่นั่งศักดิ์ดาเดช
 สุรสิทธิ์ฤทธิทรงทฤณธร
 ให้เร่งพยุหะยาตรา
 ไกล่หาการะเวกมัทนนาน

ไอยเรศเรืองไทรดังไกรสร
 แล้วลอยร่อนมาในพโยมมาน
 กีก้องเวหาแลไพโรธานต์
 พระยามารให้ให้เอาไชย

(วงศ์เทวราช 159-160)

2 3 1 3 บุชบก

บุชบกที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อเดินทางไปทางอากาศปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช บุชบกของนางสุวรรณมณฑามีฤทธิ์สามารถเหาะได้ ดังในตอนที่นางเสด็จพระพาสปานางก็นั่งบุชบกเหาะไป ซึ่งนับว่าเป็นการเดินทางที่ผิดปกติธรรมดาทั่วไป ดังความว่า

ครั้นถึงเกยสุวรรณอันบรรจง
 เข้านั่งในบุชบกจรณา
 เดชะองค์อัมรินทร์ปิ่นเทเวศ
 ขอให้ไปสดวกดีอย่ามีภัย
 ตรัสพลางทางเลื่อนเวชยันต์
 ก็อยู่ในพโยมบนแล้ววนเวียน

ชวนสี่โฉมยงขึ้นรัถา
 ยอกรวันทาถึงหัดไฉย
 จงโปรดเกษน้องจะเที่ยงชมสไล
 อันสัตว์รูอย่างได้มาเบียดเบียฬ
 ขึ้นเวหาเสียงลั่นแล้วหันเหียน
 พิศเพี้ยนแลรอบขอบอรัญ

(วงศ์เทวราช 14)

2 3 1 4 เกือกแก้ว

เกือกแก้วที่สามารถใช้เดินทางไปทางอากาศพบเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์มีเกือกแก้วที่พาเหาะไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ ทำให้พระสังข์สามารถเดินทางทางอากาศ ซึ่งผิดแปลกจากคนทั่วไป ดังความในตอนที่พระสังข์สวมเกือกแก้วเหาะไปป่าเพื่อหาปลาถวายท้าวสามนต์

ครันอุไทยไชแสงขึ้นสูงสง	พระโสมนางพลางดูหลังไหล
สังเสียรจนาด้วยอาลัย	ที่จะไปสักประเดี้ยวเที่ยวหาปลา
ว่าพลางทางจับไม้เท้าทรง	ใส่เกือกแก้วลงจากเคหา
แมลงฤทธิ์เหาะเหินเดินฟ้า	ตรงมายังฝั่งชลธาร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 134)

2315 รก

รทวิเศษที่สามารถใช้เป็นพาหนะเดินทางไปทางอากาศ พบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวจตุรตมมีรทวิเศษที่สามารถเหาะได้ ดังในตอนที่ท้าวจตุรตมทรงพระที่นั่งยกทัพมาทางอากาศเพื่อไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

มาขึ้นเกยสุวรรณอันบวร	เสนาพลากรอยู่ไลว
พอได้ฤกษ์ให้ลั่นซึ่งฆ้องไชย	ภูวไนยขึ้นสูรยทรง
สั่งให้ยกพยุหยาตรา	ขึ้นสู่เวหาดังประสงค์
แลไปในหมู่จตุรงค์	ทวนทงกลับกลายเป็นแรงกา

(วงศ์เทวราช 215)

2316 เรือ

เรือที่สามารถใช้เดินทางไปทางอากาศ พบในเรื่องแก้วหน้าม้า

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามีเรือที่ใช้พาเหาะไปยังสถานที่ต่าง ๆ ดังใน
ตอนที่นางแก้วหน้าม้านั่งเรือเหาะไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายทำวมงคฺลราช ดังความว่า

บัดนั้น	นางแก้วยินดีจะมีไหน
กราบกับบาทาแล้วคลาไคล	นั่งลงตรงในสัดจอง
ชักสายยนต์น้อยลอยเลื่อน	คล้อยเคลื่อนเหาะหั้นผ้นผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องเข้ากลีบเมฆา
ครู่หนึ่งถึงเชิงเมรุมาศ	โอภาสสว่างเวหา
แสงแก้วแวววับจับตา	กลยาณวิไลยินดี

(แก้วหน้าม้า 16)

นางแก้วหน้าม้าสามารถเดินทางไปถึงเขาพระสุเมรุได้ด้วยเวลา
อันรวดเร็วมีเช่นนั้นแล้วนางอาจต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทาง

ตอนที่นางแก้วหน้าม้าแอบตามพระพิณทองไปเมืองโรมวิถี
นางก็ได้นั่งเรือเหาะไปทางอากาศได้ด้วยเวลาเพียงเจ็ดวันเท่านั้น ดังความว่า

ชักสายยนต์ลิวปลิวฟ้า	เกตราเหาะหั้นผ้นผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องไปในกลีเมฆี
ครั้นเสร็จเจ็ดวันดังบัญชา	เกตรามาถึงโรมวิถี
ชักสายยนต์แฉะนาวิ	สู่ที่ปัดพิทันใด

(แก้วหน้าม้า 58)

จากการศึกษาของวิเศษที่ใช้เดินทางไปทางอากาศ พบว่าของวิเศษเหล่านี้จะเป็นของวิเศษที่มีคุณสมบัติเฉพาะคือเหาะได้เท่านั้น เช่น เกือกแก้วของพระสังข์ เรือเหาะของนางแก้วหน้าม้า และรถของท้าวจตุรต เป็นต้น

2 3 2 การเดินทางไปใต้พื้นน้ำ

เมื่อตัวละครประสงค์จะเดินทางลงไปได้พื้นน้ำ ตัวละครจำเป็นต้องใช้ของวิเศษเพื่อช่วยให้สามารถไปได้ ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครใช้เดินทางไปใต้พื้นน้ำคือ เทียนระเบิดน้ำ ซึ่งมีปรากฏในเรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียว

เรื่องไกรทอง

เทียนระเบิดน้ำของไกรทองมีคุณสมบัติคือ เมื่อจุดแล้วจะทำให้น้ำแข็งกระด้างแล้วแหวกเป็นทางจนสามารถเดินไปตามทางนั้นได้ ไกรทองจึงนำเทียนระเบิดน้ำมาใช้เมื่อประสงค์จะลงไปถ้ำชาลวันที่อยู่ใต้น้ำ ดังความว่า

ครั้นถึงฝั่งวังวนชลธาร

จึงโหมอ่านอาคมคาถา

แล้วจุดเทียนชัยมิได้ช้า

คงคาแหวกเป็นช่องปล่องเปลว

เจ้าไกรทองด่วนเดินมาตามทาง

น้ำแข็งแข็งกระด้างไม่ไหลเหลว

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 374)

2 3 3 การเดินทางลงไปได้พื้นดิน

การเดินทางลงไปได้พื้นดินเป็นการเดินทางที่แตกต่างจากปกติธรรมดา จึงจำเป็นต้องนำของวิเศษมาใช้เพื่อให้สามารถไปได้ ของวิเศษที่ตัวละครใช้เดินทางไปใต้พื้นดินคือ เวทมนตร์ดำดิน ซึ่งปรากฏในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ท้าวสาตราสารมีเวทมนตร์ดำดินที่ทำให้พื้นดินแยกออกจากกันแล้วสามารถเดินลงไปได้พื้นดินได้ ท้าวสาตราสารได้ใช้เวทมนตร์ดำดินในตอนที่ทำศึกกับพระวงศ์เทวราชแล้วถูกจับตัวไว้ ท้าวสาตราสารจึงรีบร้ายเวทมนตร์ดำดินให้พื้นแยกออกจากกัน แล้วท้าวสาตราสารก็แทรกพื้นดินลงไป ดังความว่า

คิดพลางทางร้ายพระมนตรา	ของพระไวยกานรังสรรค์
ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน	คิดเท่านั้นกนิมิตรในทันใด
พสุธาภิเษกออกบัตถล	ให้ทางอรุณกลไม่ทนได้

(วงศ์เทวราช 168-169)

จากการศึกษาของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อเดินทางพบว่าการเดินทางที่ต้องนำของวิเศษมาใช้จะเป็นการเดินทางที่ผิดแปลกไปจากการเดินทางแบบปกติทั่วไป ได้แก่ การเดินทางไปในอากาศ การเดินทางไปได้พื้นน้ำ และการเดินทางไปได้พื้นดิน ซึ่งการเดินทางอันพิสดารเหล่านี้ล้วนต้องใช้ของวิเศษช่วยให้ประสบผลทั้งสิ้น

2.4 เมื่อต้องปฏิบัติภารกิจพิเศษ

ภารกิจพิเศษ คือ ภารกิจที่ไม่ได้กระทำเป็นประจำ เป็นภารกิจที่ทำเฉพาะกิจเท่านั้นและต้องกระทำโดยไม่เปิดเผย ซึ่งการศึกษาจากบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง พบว่า ภารกิจพิเศษ ได้แก่

- 2.4.1 สืบข่าว
- 2.4.2 ลักพาตัวฝ่ายตรงข้าม
- 2.4.3 จับพิรุณฝ่ายตรงข้าม
- 2.4.4 แก่แค้น

2.4.1 สืบข่าว

การสืบข่าวฝ่ายตรงข้ามเป็นยุทธวิธีอย่างหนึ่งในการทำศึกเพราะทำให้รู้ความเคลื่อนไหวของอีกฝ่าย เพื่อจะได้เตรียมแผนการรบได้อย่างแยบยล ดังนั้นการสืบข่าวจึงเป็นภารกิจอย่างหนึ่งที่ต้องกระทำโดยไม่เปิดเผย ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อจะไปสืบข่าวพบเพียงหนึ่งอย่างเท่านั้น คือ เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อสืบข่าวคือ เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์ ซึ่งพบเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

ตัวละครที่ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์เพื่อสืบข่าว คือ สังขปัตวานร
มาระกรรฐและปะรัต

สังขปัตวานรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนกบินเข้าไปสืบข่าวในเมือง
สมุทรบุรีตามรับสั่งของพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัตฤทธิไกรใจหาญ
น้อมเศียรบังคมพระกุมาร	โหมอ่านพระเวทอันเรืองไชย
ลิงหายกลายเป็นนกกระทอด	ขาวปลอดรู้สีกปราไสย
กราบทูลลาองค์พระทรงไชย	ไผ่ผินบินไปในธานี

(วงศ์เทวราช 89)

มาระกรรฐและปะรัตใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนกกระเวกบินไปสืบ
ข่าวในเมืองของพระวงศ์เทวราชตามรับสั่งของท้าวมหานพสุร เมื่อครั้งที่ท้าวมหานพสุรจะยกทัพ
ไปรบกับพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งพระทรงศร
น้อมกายถวายอัญชลีกร	กราบลาภูธรไคลคลา
ผาดแผลงลำแดงฤทธิธณ	สองยักษ์ร้ายมนตร์พระคาถา
เดชะพระเวทวิทยา	ยักษ์าก็แปลงซึ่งอินทรีย์
ยักษ์ร้ายกลายเป็นการะเวก	ขึ้นไปสู่กลีบเมฆพยับศรี
ฉิวฉิวพริบตาในนาที่	มาในเมฆมีทันทนาน

การะเวกไผ่ผินบินไป	แลเห็นต้นพระไทรในไพรสาณต์
ปักชิดบินร่อนพโยมมาน	มีทันทนานก็แลลงไป
ครั้นเห็นพลับพลาหลังคาสี	ยาวรีสูงสง่าทั้งกว้างใหญ่
ใกล้เขากะเวกริมชายไพร	ปักชิดใจทั้งสองรา
ไผ่ผินลงจากเวหน	ด้วยฤทธิธณสองสกุลปักชา

ลงจับยังกิ่งไม้ใดโครธา

ด้วยว่าจะแจ้งซึ่งเหตุการณ์

(วงศ์เทวราช 127)

สังเกตได้ว่าตัวละครนิยมแปลงกายเป็นนกบินเข้าไปสืบข่าว เพราะนกเป็นสัตว์ที่แฝงตัวเข้าไปได้ง่าย และหากถูกอีกฝ่ายจับได้นกก็สามารถบินหลบหลีกได้สะดวก

2 4 2 ลักพาตัวฝ่ายตรงข้าม

การลักพาตัวฝ่ายตรงข้ามเป็นภารกิจอย่างหนึ่งที่ต้องทำโดยไม่เปิดเผยในการศึกษาพบว่าตัวละครจะใช้เวทมนตร์สะกดในการลักพาตัวฝ่ายตรงข้าม

เวทมนตร์สะกดที่ใช้เมื่อลักพาตัวฝ่ายตรงข้ามคือเวทมนตร์สะกดให้หลับ ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราชเพียงเรื่องเดียว

เรื่องวงศ์เทวราช

การใช้เวทมนตร์สะกดให้หลับในการลักพาตัวฝ่ายตรงข้าม มีปรากฏ 2 ตอน คือในตอนที่ทำวสาตราสูตรสะกดพระวงศ์เทวราชให้หลับแล้วอุ้มพระวงศ์เทวราชไปสังหาร ดังความว่า

เมื่อนั้น	ทำวสาตราสูตรยักษ์
จึงร่ายพระเวทวิเศษดี	แล้วออกจากมาลีทันใด
ราพร่ายกลายเป็นสุรยักษ์	ยื่นขงักอูร์มแทนอันผ่องใส
จึงร่ายมนตร์เป่าซ้ำลงทันใด	หมายใจให้สะกดพระจักรา
อย่าเลยภูจะอุ้มกุมารา	ไปยังพลับพลาธานี
คิดแล้วซ่อนอนงค์เทวราช	มาจากอาศนสุวรรณอันเรืองศรี
แหวกม่านด้วยพลันทันที	และเห็นขุนกระบี่ทันใด

(วงศ์เทวราช 184)

และตอนที่สังฆปัดวานร่ายเวทมนตร์สะกดนางสุวรรณมาลีและบริวารยักษ์ในเมืองจักรวาฬให้หลับทั้งวัง เพื่อสังฆปัดวานรจะได้ลักพาตัวนางสุวรรณมาลีได้สะดวก

เมื่อครั้งที่สังขปัดวานรลอบเข้าเมืองจักรวาฬเพื่อมาลักเอาแหวนที่บรรจดวงใจของท้าวจตุรัต
ดังความว่า

อ่านมหามนตราศักดิ์
สังขปัดสมถวิลในวิญญา
แหวกวิสูตรด้วยพลันทันใด

สกดพวกอสุรีทั้งทัพไชย
มาเข้าห้องรจนาอันสุกใส
ยลโฉมอรไทยสุมาลี

(วงศ์เทวราช 210)

นางสุวรรณมาลีและบริวารยักษ์ทั้งหมดต่างหลบไหลด้วยฤทธิ์ของเวท
มนตร์สะกด สังขปัดวานรจึงอุ้มนางสุวรรณมาลีเหาะออกมาจากวังได้โดยง่าย

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การใช้เวทมนตร์สะกดให้หลับนี้
สามารถสะกดผู้ใดผู้หนึ่งให้หลับ หรือสะกดคนจำนวนมากให้หลับก็ได้ และตัวละครจะใช้ เวท
มนตร์นี้ในโอกาสที่ต้องลักพาตัวฝ่ายตรงข้ามเพื่อจะทำการได้สะดวก

2 4 3 เมื่อจับพิรุณฝ่ายตรงข้าม

การจับพิรุณเป็นการสังเกตผู้ที่ตนสงสัยว่าจะทำไม่ดีกับตน โดยจะสังเกต
พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ที่สงสัย ของวิเศษเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ช่วยในการจับพิรุณของบุคคล
นั้นให้ได้ผลที่ชัดเจนขึ้น ในการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่องพบว่า ของวิเศษที่ตัวละครใช้เมื่อ
จับพิรุณฝ่ายตรงข้าม คือ เวทมนตร์แปลงกาย

เวทมนตร์แปลงกายที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อจับพิรุณฝ่ายตรงข้ามคือเวท
มนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งพบในเรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรและพระยาราชสุบรรณใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็น
พระวงศ์เทวราชและวิญญาณของท้าวจตุรัต เมื่อครั้งที่จับพิรุณางสุวรรณมาลีที่แปลงกายเป็น
นางบุศบงมาลวงพระวงศ์เทวราช ดังความว่า

บัดนั้น	พระสุริยวงศ์พงศกษัตริย์สูงระหง
จึงตรัสสั่งสั่งขบัตด้วยจ้านง	ท่านผู้ทรงอำนาจภาพอย่างซ้ำที่
จงสำแดงแปลงกายให้รุ่งเรือง	แล้วทรงเครื่องประดับระยับศรี
ก็อ่านมนตร์มหาจินดาดี	ให้อินทร์ยี่สุณหายกลายใจ
สั่งขบัตทรงโถมประโลมตา	ประดับเครื่องกระษัตราอันสุกใส
ฝ่ายพระยาราษฎร์บรรณอันชาญไชย	เป็นยักษ์ใหญ่สี่พักตร์แปดกร
ทรงชะฎาห้ายอดเรืองระยับ	เสร็จแล้วทรงจับพระแสงศร
กับอาวุธแววับจับอำพร	แล้วชวนกับบทจรบังคมไท

(วงศ์เทวราช 264)

เมื่อนางสุวรรณมาลีแปลงเห็นพระวงศ์เทวราชแปลงก็มีได้กลางแคลงใจ แต่กลับมีจิตปฏิพัทธ์ จนกระทั่งวิญญานของท้าวจตุรัตแปลงปรากฏกายออกมาต่อว่านางสุวรรณมาลีที่ใจง่าย นางบุศบงแปลงจึงแปลงกายกลับเป็นนางสุวรรณมาลีด้วยความลนลาน ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีดวงสมร
เห็นท้าวไทยรับผิดด้วยอ่อนวอน	นางบังครค้อยคลายในวิญญา
แข่งฤาไทยร้ายมนต์มีทันนาน	โถมอ่านพระเวทคาถา
นางโถมฉายกลายจากบุศบง	ทรงเครื่องจรัสรัศมี
รูปทรงคงเป็นสุมาลี	มะเหสีจตุรัตที่บรรโลย

(วงศ์เทวราช 274)

จะเห็นได้ว่าสังขปัดวานรและพระยาราษฎร์บรรณได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพระวงศ์เทวราชและวิญญานของท้าวจตุรัตเพื่อขออนุญาตของนางสุวรรณมาลี ได้อย่างแยบยลจนสามารถจับผิดนางสุวรรณมาลีได้ง่ายดาย

244 แก้วแก้ว

การแก้แค้นเป็นการทำร้ายสนองตอบผู้ที่ทำให้โกรธแค้น ซึ่งจะทำร้ายโดยความสามารถหรือใช้อาวุธต่าง ๆ ที่ตนมีเป็นเครื่องมือในการแก้แค้น ของวิเศษเป็นสิ่งที่ตัวละครนำมาใช้เมื่อแก้แค้นเพื่อให้การแก้แค้นสัมฤทธิ์ผล และในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้แก้แค้น คือ เวทมนตร์แปลงกาย

ตัวละครจะใช้เวทมนตร์แปลงกายจากบุคคลหนึ่งไปเป็นอีกบุคคลหนึ่ง และแปลงกายให้เล็กลงเพื่อจะได้ลวงฝ่ายตรงข้ามและสะดวกในการแก้แค้น ดังที่พบในเรื่องควีและเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องควี

พหลวิชัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นดาบสและเปลี่ยนสภาพควีให้เล็กเท่าตุ๊กตาใส่ลงในยาม เมื่อครั้งที่จะเข้าในเมืองพัทวิสัยเพื่อแก้แค้นท้าวสันนุราช ดังความว่า

ครั้งนี้ตัวเราจะเข้าไป	กลัวเกลือกจะไม่เหมือนหมาย
ถ้าอี่เฒ่าพรชนคนร้าย	รู้จักหักทลายจะเสียที
จะต้องทำโดยหนักหนักหนา	รบราญด้านต่อไม่พอที่
จะต้องปิดป้องกิตติศัพท์ให้ลับลิ	ให้ได้โดยดีด้วยปรีชา
ที่คิดจะจำแลงแปลงองค์	เป็นดาบสขุดงค์มาแต่ป่า
จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา	อยู่ในยามที่จะไป
ว่าแล้วหลับตาตั้งสติ	ตาลัทธิอาจารย์สอนให้
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	จำแลงแปลงได้ดังจินดา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

ครั้นเมื่อพหลวิชัยได้แปลงกายเป็นดาบสแปลงควีให้เล็กเท่าตุ๊กตาซ่อนลงในยำนั่นแล้ว ทั้งสองก็ได้เดินทางเข้าเมืองพัทวิสัยโดยไม่มีผู้ใดสงสัย และนำไปสู่เหตุการณ์ที่ดาบสพหลวิชัยอาสาทำพิธีชุบตัวให้ท้าวสันนุราชและลอบสังหารท้าวสันนุราชเพื่อแก้แค้นให้ควีได้สำเร็จ นับว่าการได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายในตอนต้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยในการแก้แค้นครั้งนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

นางสุวรรณมาลีมีเหตุของท้าวจตุรตใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางบุศบงลงพระวงศ์เทวราช เพื่อหาโอกาสสังหารพระวงศ์เทวราช เมื่อครั้งที่นางจะแก้แค้นให้ท้าวจตุรตพระสวามีที่ถูกพระวงศ์เทวราชสังหารจนสิ้นชีพ ดังความในตอนนี้นางสุวรรณมาลีปรึกษาแผนการกับนางหิรัญมเหสีของท้าวมหานพสุร

บัดนี้ท่านท้าวอสุรา	ให้มาปรึกษากับโฉมศรี
ให้แม่สุวรรณมาลี	แปลงเป็นบุตรีที่วางวาย
แล้วลงเรือเอกชัยไปกับพี่	ข้ามฝั่งนทีกระแสน้ำสาย
ไปยังเขากระเวกแล้วเพทุบาย	ฆ่าอำมาตย์ร้ายให้มรณา

(วงศ์เทวราช 245)

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีศรีใส
เผอิญให้เห็นจริงทุกสิ่งไป	ทราวม้วยก็แปลงซึ่งอินทรีย์
สายสมรยกอรขึ้นเหนือเกษ	สำรวจมจิตรร้ายพระเวทของยักษ์
บัดเดียวสุวรรณมาลี	กลายเป็นนางโฉมศรีบุศบง

(วงศ์เทวราช 246)

ครั้นเมื่อพระวงศ์เทวราชพบนางบุศบงแปลง พระวงศ์เทวราชก็โสมนัสและรับนางเข้ามาในพลับพลาโดยมิได้สงสัยแต่น้อย นางบุศบงแปลงจึงใกล้ชิดกับพระวงศ์เทวราชได้ง่ายขึ้น นับว่านางสุวรรณมาลีได้นำเวทมนตร์แปลงกายมาใช้ในโอกาสนี้ได้เหมาะสมยิ่ง

ภารกิจพิเศษเป็นกิจที่ทำโดยไม่เปิดเผย ดังนั้นของวิเศษที่ตัวละครใช้จึงมีเพียงเวทมนตร์แปลงกาย และเวทมนตร์สะกดให้หลับ เพราะของวิเศษทั้งสองอย่างนี้ทำให้ผู้ใช้สามารถลอบทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สะดวก

จากการวิเคราะห์ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้พบว่า ของวิเศษเป็นสิ่งที่ผู้ใช้ต้องคำนึงถึงประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ควบคู่กัน กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่าของวิเศษนั้นมีคุณสมบัติพิเศษอย่างไร เพื่อเลือกใช้ให้ตรงตามจุดประสงค์ของตนเองและเลือกใช้ได้เหมาะสมกับโอกาสอย่างสัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพ

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก

ของวิเศษที่ปรากฏในวรรณคดีบทละครนอกเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างให้เนื้อเรื่องมีสีสัน ตื่นเต้นและมีความสนุกสนาน นอกจากนี้ของวิเศษยังเป็นกลวิธีการประพันธ์ของผู้แต่งที่ทำให้ของวิเศษมีบทบาทในเนื้อเรื่องด้วย จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง พบว่าบทบาทของของวิเศษที่มีต่อเนื้อเรื่องสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1 บทบาทต่อการดำเนินเรื่อง
- 2 บทบาทต่อตัวละคร
- 3 บทบาทต่อการสร้างฉาก

1 บทบาทต่อการดำเนินเรื่อง

การนำของวิเศษมาใช้ในการดำเนินเรื่องเป็นกลวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไปด้วยดี ซึ่งในการศึกษาพบว่าของวิเศษในบทละครนอกมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ดังนี้

- 1 1 ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน ตื่นเต้น และน่าติดตาม
- 1 2 ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล
- 1 3 ช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง

1 1 ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานตื่นเต้นและน่าติดตาม

ของวิเศษที่ปรากฏในวรรณคดีไทยทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างสนุกสนาน ตื่นเต้น และน่าสนใจ ในวรรณคดีบทละครนอกซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวละครก็มีการนำของวิเศษมาช่วยเพิ่มความสนุกสนานให้เนื้อเรื่องอยู่ไม่น้อย โดยที่ผู้แต่งได้นำของวิเศษมาเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้เพลิดเพลินไปกับการใช้ของวิเศษสู้รบ แปลงกาย ซ่อนตัว การเดินทางที่ผจญธรรมชาติ และการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

1 1 1 การใช้ของวิเศษสู้รบ

การนำของวิเศษมาใช้ในขณะสู้รบทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน เพราะของวิเศษที่ตัวละครนำมาใช้มักเป็นอาวุธวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ในการเข้าประหัตประหารกันอย่างร้ายกาจ ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นไปกับฤทธิ์เดชของทั้งสองฝ่าย ดังในเรื่อง วงศ์เทวราช แก้วหน้าม้า และคาวี ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชเป็นเรื่องที่มีการสู้รบอยู่หลายตอนด้วยกัน เพราะเป็นเรื่องราวของการทำศึกสงครามระหว่างพระวงศ์เทวราชกับท้าวมหานพสุร และต่อเนื่องไปจนถึงท้าวสาตราสุรพระอนุชาของท้าวมหานพสุร และท้าวจตุรตสหายของท้าวมหานพสุร ในการสู้รบแต่ละครั้งพระวงศ์เทวราชและยักษ์ทั้งสามจะนำของวิเศษมาต่อสู้กันอย่างดุเดือด เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสุร ทหารของท้าวสาตราสุรรายเวทมนตร์บังเกิดเป็นไฟเผากองทัพอหารของพระวงศ์เทวราชจนล้มตายเป็นจำนวนมาก ทำให้เหตุการณ์ในตอนนี้นั้นวุ่นวายโกลาหล ชวนให้ผู้อ่านติดตามอย่างระทึกใจว่าฝ่ายพระวงศ์เทวราชจะแก้ไขเหตุการณ์นี้ได้อย่างไร และเมื่อท้าววิเรนธรรายเวทมนตร์บังเกิดเป็นฝนตกลงมาดับไฟได้สนิท ผู้อ่านจะสนุกสนานกับการนำเวทมนตร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ มาใช้แก้สถานการณ์ขณะทำศึกดังความว่า

บัดนั้น	ทรหดเสนาในใจหาญ
จึงร้ายพระเวทอันไชยชาญ	ให้เกิดเป็นเพลิงกาลบัดดล
ไล่ล้างกายสิทธิ์กระบี่ศรี	เปลวอัคคีลามทั่วทุกแห่งหน
ไหม้พวกรบกระบี่พิรุณ	อลวนวุ่นสิ้นทั้งทัพไชย

(วงศ์เทวราช 145)

เมื่อนั้น	ท่านท้าววิเรนธรเปนใหญ่
จึงร้ายพระเวทอันเรืองไชย	บัดใจพลาหกก็ตกลง
ดับซึ่งเพลิงกาลในทันใด	ดุจดั่งฤไทยสมประสงค์
จึงด้อนพลกายสิทธิ์ด้วยใจจง	รณรงค์รบสู้กับหมู่มาร

(วงศ์เทวราช 146)

จากนั้นท้าวสาตราสุรได้นำศรวิเศษอาวุธประจำกายมาแผลงออกไปเป็นนาคจำนวนมากไล่รัดทหารของพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงให้พระยาราชสุบรรณช่วย

แก้ไข พระยาราชนครินทร์กระโจนเข้าจิกนาคทันที สร้างความเข้าใจให้ผู้อ่านตื่นเต้นกับการต่อสู้ของพระยาราชนครินทร์ได้อย่างดียิ่ง ดังความว่า

แล้วจึงจับนาคขึ้นพาดสาย	ร้ายพระเวทมนตราหาเข้าไม่
พนาสุรก็พาดศรแล้วแผลงไป	บัดเดียวใจก็เกิดเป็นนาคา
นาคราชมากมายเหลือประมาณ	พันพิศม์พังพานาญกล้า
รวบรัดมัดพวกวิทยา	ไล่มัดอาซาไปทันที
แล้วก็มีดสังขปิดพานริน	เอนกายกายยืนอยู่กับที่
นอนกลาดดาตปาพนาลี	อสุรีให้กลับทัพไชย

(วงศ์เทวราช 146-147)

ครั้นถึงครุฑาก็ถาโถม	โจนกระโจมจิกนาคาขมิ้น
จับพระยานาคราชตัวสำคัญ	บริวารเหล่านั้นก็หนีตัว
พระยาครุฑเดือดใจไล่พิฆาฏ	นาคราชซุกซ่อนเที่ยวซ่อนหัว
ครุฑจิกนาคสับรับพันพัว	ราชสุบรรณคั่นหัวแล้วจิกตา
นาคร้ายกลายกลับเป็นลูกศร	ซบซ่อนนับแสนที่แผ่นผา
วานรก็ได้สมประดีมา	อาซาได้สติกลับคืนคง

(วงศ์เทวราช 147-148)

เมื่อครั้งที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวจตุรัต ท้าวจตุรัตได้ขว้างคทาเพชรออกไปเป็นสิงโตกระโจนเข้ากัดทวารของพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงรีบขว้างจักรออกไปเป็นมังกรเพื่อเข้าต่อสู้กับสิงโตทันที สัตว์ทั้งสองจึงต่อสู้กันอย่างดุเดือด ดังความว่า

เมื่อนั้น	จตุรัตฤทธิรงค์เรืองศรี
ครั้นเห็นราชสุบรรณมาราวี	กับกระบี่สีพักตรอันเกรียงไกร
เช่นฆ่าพลมารให้มรณา	อสุราตายกลาดไม่นับได้
คั่งแค้นแน่นจิตรดังพิศมไฟ	คว้างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน

ก็กก้องทั้งห้องไพโรสถน	สุธาดลสเทือนเลื่อนลั่น
เกิดเปนสิงห์โตตัวฉกรรจ์	เล็บฟันเปนกรดอันไชยชาญ
แผ่นโผนโจนไปด้วยเร็วแรง	จึงสำแดงฤทธากล้าหาญ
คาบแก้วแล้วกรีบบีบทะยาน	ประจัญบานกับพระยาवानร

(วงศ์เทวราช 175)

เมื่อนั้น	เทวราชผู้รุ่งโรจน์
เห็นสิงห์ใหญ่ไล่ล้างราวี	พระภูมิเจ้าจักรอันเกรียงไกร
เสียงด้วยบารมีของตรีเนตร	ร้ายพระเวทมนตราหาข้าม
คว่างไปด้วยกำลังฤทธิไกร	จักรกรดกลายไปในทันตา
เปนพระยามังกรซ่อนวิเชียร	ชูเศียรแหวกวายุพระเวหา
จรจรัลผ่นผยของลำพองมา	โอฐอำพันพิศม์เปนอัคคี
โล่รัตสิงหราคทาเพชร	ตัดเศียรขาดเศียรอยู่กับที่
มังกรร้ายกลายเป็นจักรมณี	คทาเพชรอรุณก็แหลกไป

(วงศ์เทวราช 175-176)

ผู้อ่านจะตื่นเต้นกับอำนาจวิเศษของจักรที่ขว้างออกไปแล้วมีมังกรเกิดขึ้นในฉับพลัน อีกทั้งมังกรก็มีฤทธิ์เดชร้ายกาจสามารถพ่นพิษไฟได้เข้าต่อสู้กับสิงโตที่มีเล็บและฟันเป็นกรด การต่อสู้ของสัตว์ทั้งสองจึงเป็นไปอย่างสมน้ำสมเนื้อ ขวนให้ติดตามอย่างระทึกใจว่าฝ่ายใดจะชนะ และในที่สุดมังกรของพระวงศ์เทวราชก็เป็นฝ่ายชนะ ทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานพร้อมกับสมปรารถนาที่ตัวเองเป็นฝ่ายชนะ

หลังจากนั้นพระวงศ์เทวราชได้แผลงศรออกไปตัดเศียรท้าวจตุรัต แต่ก็ไม่สามารถสังหารท้าวจตุรัตได้ เพราะท้าวจตุรัตถอดดวงใจบรรจุไว้ในแหวนทำให้ไม่มีผู้ใดฆ่าตาย ท้าวจตุรัตจึงรีบร้ายเวทมนตร์ประดานให้เศียรติดกับกายดังเดิม แล้วร้ายเวทมนตร์กำบังกายไม่ให้ผู้ใดเห็นและเหาะหนีไปทันที ดังความว่า

ตรัสพลางจับศรกายสิทธิ์	อันเรื่องฤทธิ์ศักดิ์ดาสุธาไหว
พระหัตถ์พาดสายพลันในทันใด	ก็แผลงไปด้วยกำลังฤทธิ์
เปรี้ยงเปรี้ยงดังเสียงฟ้าฟาด	กำมะนาทในท้องพระเวหา
ถูกรถชักหักยับลงกับตา	ตัดเศียรอรุณาในทันใด

(วงศ์เทวราช 176-177)

เมื่อนั้น	ท่านท้าวจตุรตไม่ตกใจ
สำรวจเนตรรายมนตร์อันเรื่องไสย	บัดใจเศียรติดกับกายา
เจ็บปวดสุดที่จะทนทน	พระยามารลุกขึ้นจากแผ่นผา
รีบรัดตัดกายกายา	อรุณาแลเห็นภมณ
แสนเสียดายรถทรงอลงกร	ทั้งไกรสรก็มาช่วยเป่นม
พลไกรตายกลาดพระภมณ	ยักษ์คิดแค้นในฤไทย
ครั้นจะกลับเข้าประจันประจัญบาน	พลมารก็มาช่วยตกใจ
แต่ตัวกูผู้เรื่องฤทธิ์ไกร	ถอดดวงจิตได้จึงไม่ตาย
จำจะต้องกลับหลังยังบุรี	รุ่งพรุ่งนี้จึงจะผินผาย
เกณฑ์พวกพหลพลนิกาย	มาฆ่าอำวยวายร้ายให้วายปราณ
คิดพลางร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	บังกายามีให้ใครแจ้งสาร
ยักษ์หาเหาะขึ้นพโยมมาน	มีทันนาก็ถึงซึ่งพลับพลา

(วงศ์เทวราช 177)

การที่ท้าวจตุรตไม่สิ้นพระชนม์โดยง่ายทำให้เรื่องน่าติดตามมากขึ้นว่า พระวงศ์เทวราชจะหาวิธีการทำลายแหวนของท้าวจตุรตได้อย่างไร และท้าวจตุรตจะสิ้นพระชนม์หรือไม่ จะเห็นได้ว่าแหวนของท้าวจตุรตมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้เรื่องสนุกสนาน อีกทั้งการที่ท้าวจตุรตใช้เวทมนตร์ประสาธน์ให้เศียรติดกับกายและใช้เวทมนตร์กำบังกายไม่ให้ใครเห็นแล้วเหาะหนีไปนั้น ยังทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับความสามารถของท้าวจตุรตและติดตามเรื่องด้วยความสนใจว่าท้าวจตุรตจะกลับมาแก้แค้นพระวงศ์เทวราชอย่างไร ทำให้เนื้อเรื่องทวีความเข้มข้นมากขึ้น

เรื่องแก้วหน้าม้า

การศึกษาสงครามระหว่างนางแก้วหน้าม้ากับท้าวพาลราชจะขาดรสชาติไป ถ้าหากนางแก้วหน้าม้าไม่มีม้าวิเศษที่สามารถเหาะสู้กับท้าวพาลราชกลางอากาศอย่างองอาจ และศรีวิเศษที่สามารถตัดกรงชายและขวาของท้าวพาลราชได้ ดังความในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าสู้รบกับท้าวพาลราช

เมื่อนั้น	มาณพหลบเลี้ยงเปี่ยงหนี
ผัดผั้นหันล่องรอย	ต่อตีประจัญประจัญบาน
แกว่งศรอรอนรันฟันฟาด	ด้วยอำนาจเดชากล้าหาญ
ตัดกรงชายขวาพญามาร	ตกพื้นสุธาธารทันใด

(แก้วหน้าม้า 127)

จากความข้างต้นผู้อ่านจะสนุกเพลิดเพลินไปกับการขี่ม้าวิเศษเหาะสู้กับท้าวพาลราชกลางอากาศของนางแก้วหน้าม้า และการใช้ศรีวิเศษตัดกรงชายและขวาของท้าวพาลราชจนกระทั่งพระองค์ตกลงยังพื้นน้ำ ซึ่งชวนให้อ่านติดตามว่าท้าวพาลราชจะสิ้นพระชนม์หรือไม่ ครั้นเมื่อท้าวพาลราชสามารถร้ายเวทมนตร์ประสานให้การชายและขวาติดกับกายได้ดังเดิมแล้วเข้ารุกรบกับนางแก้วหน้าม้าในทันที ยิ่งเร้าอารมณ์ให้อ่านติดตามมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งท้าวพาลราชเข้าต่อสู้กับม้าของนางแก้วหน้าม้าอย่างดุเดือด นางแก้วหน้าม้าจึงแผลงศรไปตอองค์ท้าวพาลราชแล้วขว้างพั่วได้ตัดเศียรท้าวพาลราชจนสิ้นพระชนม์ ซึ่งสร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้กับผู้อ่านอย่างยิ่ง ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระยาอัษฎไมพรันหวั่นไหว
ดำรงกายร้ายเวททันใด	กรติดสนิทได้ดังจินดา
ผาดแผลงลำแดงฤทธิรงค์	เหาะตรงขึ้นไปในเวหา
โลดโผนโจนจับอาษา	สองตาแดงดังอัคคี

บัดนั้น
แผ่นผกหกหันผ้นอินทรีย์
หันเหียนเวียนวนคำรนร้อง
หางพิศปากกัฏุมภณท์

อาซากล้าหาญชัยศรี
ชกักดอสุรีพัลวัน
เคล้าคล่องเร็วแรงแข็งขัน
เสียงสะเทือนเลื่อนลั่นเป็นโกลา

เมื่อนั้น
จึ่งก่งศรพาดสายหมายตา

มาณพเหน้อยพักหนักหนา
มิช้าก็ผาดแผลงไป

ศรทรงต้ององค์สุรินทร
แล้วขว้างพรวดอาจารย์ชาญชัย

ตกต้องปลถพินหวั่นไหว
ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันที

(แก้วหน้าม้า 128)

เรื่องคาวิ

การสู้รบระหว่างคาวิกับไวยทตมีสี่สันเพิ่มขึ้นเมื่อคาวินำพระขรรค์อาวุธ
วิเศษประจำกายมากวัดแกว่งจนบังเกิดเป็นไฟรพลออกต่อสู้กับทหารของไวยทตอย่างเก่งกาจ
ดังความว่า

พระจึ่งตั้งจิตพิชฐาน
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์ดา
เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย
ล้วนถือเครื่องศาสตราอาวุธ

คิดถึงพระอาจารย์มาณกล้า
ขอให้โยธาทออกต่อยุทธ์
เป็นผู้คนพลไพร่สุดสุด
เข้ารบรับสัประยุทธ์กับไพร่

บัดนั้น
รบบูบนิมิตรด้วยฤทธิ
ต่างคนคิดขยันห้วนหวาด
รบบลางถอยหลังกระทั้งนาย

พวกไพร่ไวยทตไม่ถอยหนี
ต่อตีแทงฟันมันไม่ตาย
เห็นพวกตัวตายกลาดมากมาย
รูนวายหลีกหลบกระทบกัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

บรรดาทหารของไวยทัตเข้าฟาดฟันไพร่พลรูปนิมิตของคาวีแต่ก็ไม่อาจ
ปราบได้ เพราะไพร่พลเหล่านี้ล้วนพันแทงไม่เข้าและต่างถืออาวุธครบมือเข้าต่อสู้กับทหาร
ของไวยทัตจนต้องล่าถอยไป นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้อ่านได้ไม่น้อย
เพราะนอกจากผู้อ่านจะตื่นเต้นกับอำนาจวิเศษของพระขรรค์ ผู้อ่านยังติดตามการสู้รบอย่าง
เก่งกล้าและความทนทานต่อศาสตราวุธของไพร่พลรูปนิมิตด้วยความสนใจ

1 1 2 การใช้ของวิเศษแปลงกาย

การใช้ของวิเศษแปลงกายให้ผิดแปลกออกไปจากรูปเดิมเป็นสิ่งที่ดึงดูด
ใจให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับการแปลงกายที่ฉับไวของตัวละคร และยังชวนให้ติดตามเหตุการณ์
ในท้องเรื่องด้วยการแปลงกายนั้นจะมีผลต่อเนื้อเรื่องอย่างไรบ้าง ทั้งการแปลงกายให้ใหญ่ขึ้น
การแปลงกายให้เล็กลง และการแปลงกายจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่ง ดังที่พบในเรื่องวงศ์
เทวราช แก้วหน้าม้า คาวี มณีพิชัย และไกรทอง ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ของวิเศษที่ตัวละครใช้แปลงกายที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช คือ แหวน และ
เวทมนตร์แปลงกาย ผู้แต่งได้นำของวิเศษสองอย่างนี้มาทำให้เรื่องสนุกสนานน่าติดตามอยู่
หลายตอนด้วยกัน เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรจะลอบเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี
พระวงศ์เทวราชได้สวมแหวนรูปนาครีที่นิ้วก้อยเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นหญิง ส่วนสังขปัดวานรได้
ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางยักษ์ แล้วทั้งสองก็เข้าไปในเมือง ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดพึงอภพระฤๅสาย
จึงทูลว่าพระปัญญาก็เลิศชาย	แล้วแปลงกายออกมาจากวานร
สิงหายุกลางคงเปนนางยักษ์	ไม่แก่นักรูปทรงประภัสสร
อันตรีเพ็ชรเปนของพระยาวานร	สำหรับคอนต่างพายถือท้ายเรือ
สังขปัดกนิมิตรเปนนาวา	บันทุกของสินค้าจนล้นเหลือ
แล้วจึงพายพายถวายเป็นถวายเรือ	แต่งตัวใส่เสื้อสนิท

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทวาในราชี
แล้วถอดธำมรงค์วงน้อย	เอาใส่นิ้วก้อยพระหัตถ์ดั่งประสงค์

แล้วทรงอ่านพระเวทด้วยใจจง	รูปทรงสูญหายแล้วกลายเป็น
พงศ์นรายนกลายเปนนินศรี	งามฉวีมั่งสาขางสุกใส
ทั้งวงพักตร์จะแล่มวิไล	นุ่งยกห่มสะไบสมทรง

(วงศ์เทวราช 91)

ผู้อ่านจะตื่นตื่นกับการเปลี่ยนสภาพเป็นหญิงของพระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรในฉับพลัน อีกทั้งยังชวนให้ผู้อ่านติดตามว่าทั้งสองจะถูกพวกยักษ์จับได้หรือไม่ และหากถูกยักษ์จับได้ทั้งสองจะมีวิธีการหนีเอาตัวรอดได้อย่างไร ซึ่งนับว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่าติดตามอย่างยิ่ง

ครั้นเมื่อพระวงศ์เทวราชและสังขปัดวานรถูกพวกยักษ์จับได้ว่าแปลงมา พระวงศ์เทวราชจึงรีบสวมแหวนที่นิ้วชี้เพื่อกลับสภาพเป็นชาย ส่วนสังขปัดวานรก็รีบร่ายเวทมนตร์สำแดงกายใหญ่โตเท่าภูเขาเพื่อเข้าต่อสู้กับบิรารักษ์ทันที นับได้ว่าเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่เร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านติดตามเรื่องด้วยความตื่นเต้น ดังความว่า

ทั้งสองนางก็สำแดงซึ่งกายา	วงศ์वादอ่านคาถาเสกพาชี
บังเกิดเป็นสุริการไม่ซ้ำพลัน	พระทรงธรรม์อมแหวนมณีศรี
แล้วสวมใส่นิ้วพระหัตถ์ดัชนี	พระภูมีคืนกลับมาเป็นชาย

บัดนั้น	พุทชาติวานรฤาสาย
จึงอ่านพระเวทอันเพริดพราย	รูปทรงกลับกลายเป็นวานร
โตเท่าบรมพรหมา	กายาใหญ่ยิ่งกว่าสิงขร
มีคุณทลชนเพชรอันบวร	สี่พักตร์แปดกรอันเกรียงไกร

(วงศ์เทวราช 102)

ตอนที่นางสุวรรณมาลีมีเหยื่อของท้าวจักรีตรึงแปลงกายเป็นนางบุศบงเพื่อมาลอบฆ่าพระวงศ์เทวราช เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่ชวนให้ผู้อ่านสนใจการแปลงกายเป็นนางบุศบง

ได้ละม้ายคล้ายคลึงมาก และชวนให้ผู้อ่านติดตามว่านางสุวรรณมาลีจะฆ่าพระวงศ์เทวราชเพื่อ
แก้แค้นให้ท้าวจตุรุตได้สำเร็จหรือไม่ ดังความในตอนนี้นางสุวรรณมาลีร้ายเวทมนตร์แปลงกาย
เป็นนางบุศบง

สายสมรยกกรขึ้นเหนือเกษ	ล่ำรวมจิตรร้ายพระเวทของยักษ์
บัดเดียวสุวรรณมาลี	กลายเป็นนางโฉมศรีบุศบง
รูปร่างนางกลายเป็นสาวน้อย	เดิรจะมีอยู่อย่างดังนางหงส์
งามละม้ายคล้ายเหมือนบุศบง	สวมทรงเครื่องประดับรจนา

(วงศ์เทวราช 246-247)

เมื่อสังขปัดวานรและพระยาราชสุบรรณเห็นนางบุศบงแปลงก็รู้ทันอุบาย
จึงช่วยกันซ่อนอุบายนาง โดยสังขปัดวานรใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพระวงศ์เทวราช ส่วน
พระยาราชสุบรรณใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นวิญญาณของท้าวจตุรุต ดังความว่า

ก็อ่านมนต์มหาจินดาดี	ให้อินทร์ยี่สุณหายกลายใจ
สังขปัดทรงโฉมประโลมตา	ประดับเครื่องกระษัตราอันสุกใส
ฝ่ายพระยาราชสุบรรณอันชาญชัย	เป็นยักษ์ใหญ่สี่พักตร์แปดกร
ทรงชะฎาห์ห้ายอดเรื่องระยับ	เสร็จแล้วทรงจับพระแสงศร
กับอาวุธแวววับจับอำพร	แล้วชวนกันบพจรบังคมไถ

(วงศ์เทวราช 264)

สังขปัดวานรแปลงกายเป็นพระวงศ์เทวราชได้งดงามเหมือนพระวงศ์
เทวราชมาก จนนางบุศบงแปลงหลงเชื่อและยอมมีความสัมพันธ์ด้วย จากนั้นวิญญาณของท้าว
จตุรุตแปลงก็ปรากฏกายออกมาต่อว่านางบุศบงแปลงจนนางกลัวลนลาน และรีบแปลงกายกลับ
เป็นนางสุวรรณมาลีทันที พระวงศ์เทวราชแปลงและวิญญาณท้าวจตุรุตแปลงจึงจับผิดนาง
สุวรรณมาลีได้ แล้วทั้งสองก็ร้ายเวทมนตร์แปลงกายกลับรูปเดิมทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น	นางสุวรรณมาลีดวงสมร
เห็นท้าวไทยรบผิดด้วยอ่อนวอน	นางบึงอรค้อยคลายในวิญญา
แข่งฤไทยร้ายมนตร์มีพันน่าน	โอมอ่านพระเวทคาถา
บัดใจกลายกลับซึ่งกายา	ด้วยเกรงกลัวภัยศาของเทวี
นางโถมฉายกลายจากบุศบง	ทรงเครื่องจำรัสศรี
รูปทรงคงเปนสุมาลี	มะเหสีจตุรตที่บรรโลย

(วงศ์เทวราช 274)

เมื่อนั้น	สังขปัดได้ฟังอนุสนธิ์
ก็ทำเปนบอบบอบสกันธิ์	ยอมตนรับผิดทุกสิ่งอัน
ว่าพลางทางสำรวมซึ่งวิญญา	อ่านพระเวทคาถาณราสรวรค์
บัดเดียวใจกลายเพศจากเทวีญ	เปนวานรด้วยกันทันที

(วงศ์เทวราช 275)

บัดนั้น	ราชสุบรรณฤทธิ์รงค์เรืองศรี
จึงร้ายพระเวทวิเศษดี	กลับเปนสกุณีในทันใด

(วงศ์เทวราช 276)

จากเหตุการณ์ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการใช้เวทมนตร์แปลงกายของนางสุวรรณมาลีเป็นนางบุศบงเพื่อมาฆ่าพระวงศ์เทวราชเป็นจุดสร้างความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่อง ครั้นเมื่อสังขปัดวานรและพระยาราชสุบรรณจับผิดนางสุวรรณมาลีโดยใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นพระวงศ์เทวราชและวิญญาณท้าวจตุรตเพื่อช้อนอุบายของนางสุวรรณมาลีอีกชั้นหนึ่ง ส่งผลให้เรื่องทวีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ผู้อ่านจะติดตามเรื่องด้วยความตื่นเต้นพร้อมกับคาดเดาเหตุการณ์ของเรื่องอย่างสนุกสนาน และเมื่อนางสุวรรณมาลีรู้ความจริงว่านางถูกช้อนอุบายทำให้นางเจ็บแค้นเป็นยิ่งนัก ยิ่งทำให้ผู้อ่านสนใจที่นางสุวรรณมาลีถูกจับได้

นอกจากนี้เวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์ก็ชวนให้เรื่องมีความน่าสนใจและดำเนินไปด้วยความสนุกสนานเช่นเดียวกัน เช่นในตอนที่ทำวพทไทยใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นวานรลอบเข้าไปอยู่ในกลุ่มทหารวานรของพระวงศ์เทวราชเพื่อหาโอกาสช่วยท้าวสาตราสูรสหายรักที่ถูกจับตัวไว้ ดังความว่า

คิดแล้วยกกรขึ้นเหนือเกษ	สำรวจมจิตรอ่านพระเวทคาถา
ราพร้ายกลายจากอสุรา	แปลงกายกายาเป็นวานร
ทัศนเห็นพวกกระบี่ไพร	นั่งยามตามไฟอยู่สลอน
กายสิทธิ์วิทย์วิทยาร	บ้างนั่งนอนพูดกันสนั่นไป
อสุรามีได้คิดช่วยเขิน	ถือกิ่งไม้แล้วเดินเข้าไปใกล้
นั่งกับพวกลิงที่ผิงไฟ	พูดจาปราโมทย์กับเพื่อนกัน

(วงศ์เทวราช 188)

เหตุการณ์ในตอนนี้นี้ชวนให้ผู้อ่านติดตามว่าท้าวพทไทยจะถูกพวกวานรจับได้หรือไม่ และพระองค์จะสามารถช่วยเหลือท้าวสาตราสูรด้วยวิธีการใด นับว่าเป็นการทำให้เรื่องน่าสนใจและติดตามได้อย่างสนุกสนาน

เรื่องแก้วหน้าม้า

การใช้พร้าได้แปลงกายเป็นมาณพของนางแก้วหน้าม้าในตอนนี้นางจะออกเดินทางไปช่วยเหลือพระพิณทอง ณ เมืองยักษพัลลราช เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่ผู้อ่านชื่นชอบในอำนาจวิเศษของพร้าได้ที่สามารถแปลงนางแก้วหน้าม้าเป็นมาณพได้ในฉับพลัน และสนใจว่ามาณพแก้วหน้าม้าจะช่วยเหลือพระพิณทองจากหมู่ยักษ์มารได้หรือไม่ และพระพิณทองจะรู้หรือไม่ว่ามาณพคือนางแก้วหน้าม้าที่แปลงมา ซึ่งทำให้ผู้อ่านสนุกกับการคาดเดาเหตุการณ์ต่อไปของเรื่องได้อย่างสนุกสนาน

เมื่อนั้น	นางแก้วขึ้นชมสมประสงค์
รับพร้ามาพลางทางกราบลง	ยื่นองค์ลูกให้ดังใจปอง
ยกพร้าอาจารย์ขึ้นทูลเกล้า	ค่อยคลายความร้อนร้าวหม่นหมอง

ซุพลางทางนีกตริกตรอง

แปลงรูปนวลละของทันใด

ร่างกายเป็นมาณพน้อย

แซมซ้อยโสภาก็หาไหน

กราบบาทดาบสยศไกร

แล้วคลาไคลมายังนาวา

(แก้วหน้าม้า 114)

เรื่องคาวี

พหลวิชัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นดาบสและเปลี่ยนสภาพคาวีให้เล็กเท่าตุ๊กตาซ่อนลงในยาม ในตอนที่พหลวิชัยและคาวีจะเข้าไปในเมืองพัทลุง ทำให้ผู้อ่านคาดเดาเรื่องได้ว่าทั้งสองกำลังจะไปแก้แค้นท้าวสันนุราชอย่างแน่นอน ผู้อ่านจะสนใจว่าพหลวิชัยจะมีวิธีการแก้แค้นท้าวสันนุราชอย่างไรและคาวีจะออกจากยามเมื่อไหร่ ซึ่งชวนให้เรื่อนำติดตามมากขึ้น ดังความว่า

พี่คิดจะจำแลงแปลงองค์

เป็นดาบสสูงดงค์มาแต่ป่า

จะแปลงตัวเจ้าเท่าตุ๊กตา

อยู่ในยามพี่จะพาไป

ว่าแล้วหลับตาดั่งสติ

ตามลัทธิอาจารย์สอนให้

โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย

จำแลงแปลงได้ดังจินดา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482)

พี่ชายกลายเป็นเพศดาบส

ทรงพตรวดงามหนักหนา

พระคาวีลงซ่อนกายา

อยู่ในยามเชษฐาทันใด

ครั้นเสร็จสมคิดนิมิตกาย

ถือไม้เท้าตะพายยามใหญ่

พัดขนนกป้องหน้าคลาไคล

เดินไปตามตรอกนอกพารา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 482-483)

เรื่องมณีพิชัย

เมื่อพราหมณ์ยอพระกลิ้งรักษาพิษงูให้นางจันทรมารดาของพระมณีพิชัยได้แล้ว พระมณีพิชัยก็ต้องเป็นทาสรับใช้เจ้าพราหมณ์ตามสัญญา ขณะที่พำนักในป่านางยอพระกลิ้งยังคงอยู่ในสภาพของพราหมณ์เพื่อปกปิดพระมณีพิชัย ทำให้เรื่อนำติดตามว่าพระมณีพิชัยจะรู้หรือไม่ว่าเจ้าพราหมณ์คือนางยอพระกลิ้งนั่นเอง และเหตุการณ์ยิ่งทวีความเข้มข้นมากขึ้นเมื่อนางยอพระกลิ้งคิดลงใจพระมณีพิชัยจึงร่ายมนตร์แปลงกายกลับมาเป็นหญิงตามเดิมและหลอกพระมณีพิชัยว่าเป็นน้องสาวของเจ้าพราหมณ์ ดังความว่า

ลัดแลงแฝงพุ่มพนาลี	มิให้พระมณีสงสัย
จึ่งร่ายเวทย์ฆวานประทานไว้	จำแลงแปลงได้ดังใจปอง
รูปทรงคงเป็นยอพระกลิ้ง	งามสิ้นสารพัดไม่ขัดข้อง
ผิวพรรณโสภาดังทาทอง	ผัดหน้านวโลหะของयोग

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 417)

เหตุการณ์ในตอนนี้นำให้อ่านอยากติดตามเรื่องด้วยความตื่นเต้นว่าพระมณีพิชัยจะพิสูจน์ความจริงได้หรือไม่และเหตุการณ์จะเป็นอย่างไรต่อไป นับว่าการแปลงกายของนางยอพระกลิ้งทำให้อ่านสนใจติดตามเรื่องได้อย่างแยบยล

เรื่องไกรทอง

ผู้แต่งได้นำแหวนและยันต์ของไกรทองมาทำให้เรื่องมีความน่าสนใจมากขึ้น โดยให้ไกรทองเสกคาถาลงในแหวนแล้วนำแหวนใส่ลงในมวยผมของนางวิมาลา จากนั้น ไกรทองก็ลงยันต์ไว้ที่กลางเกศาของนางวิมาลาเพื่อให้นางยังคงสภาพเป็นมนุษย์เมื่อออกจากถ้ำชาลวัน ดังความว่า

ครั้นเห็นนางแต่งตัวสรรพเสร็จ	จึงถอดแหวนเพชรที่นิ้วไฉ
เสกด้วยวิทย์ยาเรื่องชัย	เอาใส่ในมวยผมกัลยา
แล้วลงยันต์เลขเสกซ้ำ	ปิดประจำท่ามกลางเกศา

มิให้นางวิมาลา

กลับคืนกลายาเป็นกุมภี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 353)

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้น่าสนใจอย่างยิ่งว่านางวิมาลาจะคงสภาพเป็นมนุษย์ ด้วยแหวนและยันต์นี้ได้นานเพียงไร หากนางขึ้นไปอยู่บนบกแล้วจะมีเหตุให้นางต้องกลายสภาพ กลับเป็นจระเข้หรือไม่ และเรื่องจะดำเนินต่อไปอย่างไร ซึ่งชวนให้อ่านติดตามเรื่องด้วยความ ตื่นเต้นไม่น้อย

ครั้นเมื่อนางวิมาลาขึ้นมาอยู่บนบกแล้วพบกับนางตะเภาแก้วและ นางตะเภาทองจนกระทั่งมีปากเสียงกันอย่างรุนแรง นางวิมาลาจึงตอบโต้นางทั้งสองโดย แก้วแหวนและยันต์ออก นางวิมาลาจึงกลายสภาพกลับเป็นจระเข้ไล่ทำร้ายนางตะเภาแก้วและ นางตะเภาทองทันที นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นและสนุกสนานไปกับเนื้อเรื่อง ดัง ความว่า

ว่าพลางนางหวนเข้าในห้อง
แล้วลอบเลิกลั่นตมิทันช้า

แก้วแหวนในช่องเกศา
โจนจากศาลาด้วยขัดใจ

ครั้นลงถึงพื้นพสุธา
ฟาดหางวัดแวงว่องไว

ก็กลายเป็นกุ่มภาเดิบใหญ่
เข้าไล่สองนางนารี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 365)

1.1.3 การใช้ของวิเศษซ่อนตัว

การซ่อนตัวพบมากในวรรณคดีไทย และมักจะมีกับตัวละครที่เป็น ตัวละครเอกของเรื่อง ในวรรณคดีบทละครนอกก็พบการซ่อนตัวของตัวละครเอกชายเช่นเดียวกัน ซึ่งการใช้ของวิเศษซ่อนตัวมีส่วนช่วยให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนานและน่าติดตามด้วย ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์มีของวิเศษซ่อนตัว คือ หอยสังข์ และรูปเงาะ ซึ่งของวิเศษสองอย่างนี้เป็นจุดสนใจที่ทำให้เรื่องสนุกสนานได้ด้วย ดังที่ผู้แต่งกำหนดให้พระสังข์มีหอยสังข์กำบังกายมาแต่กำเนิดทำให้ไม่มีใครเห็น ดังความที่ว่า "แม่ข้าคลอดมาประหลาดคน หอยสังข์บังตนข้าออกมา" การซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์สร้างความสนใจผู้อ่านให้อยากติดตามว่าพระสังข์จะออกมาจากหอยสังข์หรือไม่ ครั้นเมื่อพระสังข์เจริญวัยขึ้นพระองค์จึงออกมาจากหอยสังข์เพื่อมาช่วยพระมารดาขับไล่ไก่ป่าที่มากินข้าวและปิดกวาดเรือน แล้วก็จะหลบซ่อนอยู่ในหอยสังข์ตามเดิม ทำให้ผู้อ่านติดตามด้วยความตื่นเต้นว่านางจันท์เทวีพระมารดาจะรู้หรือไม่ ดังความว่า

ไก่ป่าพาฝูงมากินข้าว	ของพระแม่เจ้าอยู่จาวจาน
คู้เขี่ยเรียวยาวทั้งดินดาน	พระมารดามาเห็นจะรำไร
เยี่ยมลอดตลอดดูทั้งซ้ายขวา	จะเห็นใครไปมาก็กินไหม
ออกจากสังข์พลันทันใด	จួយจับไม่ได้ไล่ดี

กอบเก็บข้าวหกที่ตกดิน	ผ่นผืนลอยลับขยับหนี
เหลียวดูผู้คนชนนี้	จะหนีเข้าสังข์กำบังตน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 29)

ความสนุกสนานของเรื่องจะอยู่ที่การรอคอยโอกาสที่แม่กับลูกจะได้พบกัน และการคาดเดาว่านางจันท์เทวีจะตัดสินใจทำอย่างไรกับหอยสังข์ซึ่งเป็นที่ซ่อนตัวของลูกรัก ในที่สุดนางจันท์เทวีก็พบหอยสังข์จนแตกและได้พบกับพระสังข์เป็นครั้งแรกซึ่งสนใจผู้อ่านที่เฝ้าติดตามเรื่องมาโดยตลอด ดังความว่า

มารดาซ่อนเร้นเห็นพร้อมมูล	อุแม่เอ๋ยพ่อคุณทูนหัว
ซ่อนอยู่ในสังข์กำบังตัว	พ่อทูนหัวของแม่ประหลาดคน
ย่างเข้าในห้องทับจับไม้	ก็ต่อสังข์ให้แหกแตกป่น

พระสังข์ตกใจดังไฟลน

จะหนีเข้าหอยตนก็จวนใจ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 31)

นอกจากนี้พระสังข์ยังสวมรูปเงาะป่า มีผิวดำ ผมหก จมูกแบน และปากหนากำบังรูปจริงของตน และด้วยลักษณะที่แปลกประหลาดผิดมนุษย์ทั่วไปของเงาะป่า จึงเป็นจุดสร้างความน่าสนใจของเรื่อง ดังความที่บรรยายลักษณะของเจ้าเงาะ

รูปร่างหัวหูก็ดูแปลก

ลางคนว่าแซกกะลาสี

อย่าไว้ใจมันมักควักเอาดี

นี่กกลัวเต็มทีวังหนีพลาง

บ้างว่าอ้ายนี่ลิงทะเลโมนใหญ่

บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง

หน้าตามันขันยงฟันฟาง

หรือจะเป็นผีสงที่กลางนา

คนหนึ่งไม่กลัวยีนหัวเราะ

นี่เขาเรียกว่าเงาะแล้วสิหนา

มันไม่ทำไมใครดอกวา

ชวนกันเพียงเข้ามาเอาดินทิ้ง

บ้างได้ดอกหงอนไก่เสียบไม้ล่อ

ตบมือผัดพอล่อให้วิ่ง

ครั้นเงาะเล่นไล่ไล่ดกระโดดชิง

บ้างล้มกลิ้งวิ่งปะทะกันไปมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 90)

รูปเงาะป่าอันอัปลักษณ์นี้ช่วยเสริมให้เนื้อเรื่องมีอรรถรสยิ่งขึ้น เมื่อเจ้าเงาะทำกิริยาท่าทางล้อเลียนท้าวสามนต์และการทำเหยียนนกเขยที่จุมูกแหวงได้อย่างตลกขบขัน ในตอนที่เจ้าเงาะเอาปาลมาถวายเป็นท้าวสามนต์ ดังความว่า

เมื่อนั้น

เจ้าเงาะก้มกราบยิบสักลีบหน

แกล้งเลียนล้อต่อน้ำท้าวสามนต์

เผ่าก่นหัวเราะกระดิกเท้า

เห็นพ่อตาทำไรก็ทำมั่ง

เหมือนบ้าหลังจริงจริงยงฟันขาว

ทำโจงกระเบนใหม่ไว้หางยาว

แกล้งปิดหัวผัวพี่สาวของเมียไป

แล้วยืนมองป้องหน้าจุมูก

เห็นรอยถูกมีดเชือดเลือดยังไหล

ตบมือหัวเราะเยาะโยโย
เห็นทั้งหกตกประหม่ากัมหนานิ่ง
จึงชวนรจนาโฉมตรู

บอกใบ้บ้ายปากให้เมียดู
ไมไหวติงเต็มกล้วตัวเป็นหนู
ออกประตูรีบกลับไปจับพลัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 148)

1 1 4 การใช้ของวิเศษเดินทางแบบนิคธรรมชาติ

การเดินทางแบบนิคธรรมชาติคือการเดินทางที่ผิดแปลกไปจากการเดินทางแบบปกติทั่วไป อันได้แก่ การเดินทางไปทางอากาศ การเดินทางไปได้พื้นน้ำ และการเดินทางไปได้พื้นดิน ซึ่งการเดินทางเหล่านี้ล้วนทำให้เรื่องมีสีสันเพราะตัวละครจะต้องใช้ของวิเศษมาช่วยให้การเดินทางนั้นเป็นไปโดยสะดวก ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช สังข์ทอง แก้วหน้าม้า และไกรทอง ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

การใช้ของวิเศษเดินทางแบบนิคธรรมชาติที่พบในเรื่องวงศ์เทวราชคือการเดินทางไปทางอากาศ และการเดินทางไปได้พื้นดิน

การเดินทางไปทางอากาศนอกจากจะทำให้เรื่องดำเนินไปด้วยความรวดเร็วแล้วยังเป็นสีสันของเรื่องอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านติดตามเรื่องด้วยความเพลิดเพลิน เช่นในตอนนี้นางสุวรรณมนทานั่งบุษบกเหาะเสด็จประพาสป่า ดังความว่า

ครั้นถึงเกยสุวรรณอันบรรจง
เข้านั่งในบุศบกจรณา
เดชองค์อมรินทร์ปิ่นเทเวศ
ขอให้ไปสดวกดีอย่ามีไภย
ตรัสพลางทางเลื่อนเวไซยันต์
ก็อยู่ในพโยมบนแล้ววนเวียน

ชวนสี่โคมยงขึ้นรัถา
ยอกรวันทาถึงหัลไนย
จงโปรดเกษน่องจะเที่ยวชมไสล
อันสัตรูอย่างได้มาเบียดเบียฬ
ขึ้นเวหาเสียงลั่นแล้วหันเหียน
พิศเพี้ยนแลรอบขอบอรัญ

(วงศ์เทวราช 14)

ผู้แต่งได้กำหนดให้นางสุวรรณมนทานั่งนุชบกเหาะเสด็จประพาสป่า เพื่อ
ให้การเดินทางของนางสุวรรณมนทาผิดแปลกไปจากมนุษย์ธรรมดา

ตอนที่พระวงศ์เทวราชเสด็จประพาสป่ากับสังขปัดวานร พระวงศ์เทวราช
ก็ทรงม้าสุริการเหาะไปด้วยความรวดเร็วซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้นกับการเหาะเหินเดินอากาศ
ของม้าสุริการด้วยความสนุกสนาน ดังความว่า

ตรัสพลางทางชักอาชาทรง	ตรงขึ้นเวหาดูเจดฉิน
สังขปัดเหาะตามพระภูมินทร์	ก็มาในเมฆินมิทันนาน
ข้ามทุ่งมุงป่าพนาเวช	ทางทุเรศมิ่งไม้ในไพรสาณฑ์
ก็เข้าแดนยักษ์าพระยามาร	แทบใกล้ชลธารยมนา

(วงศ์เทวราช 82)

การเดินทางไปได้พื้นดิน พบในตอนที่ทำวสาตราสุร่ายมนตร์ดำดินเพื่อไป
หาท้าวพัทไภยที่เมืองบาดาล ดังความว่า

คิดพลางทางนึกขึ้นมาได้	ถึงสหายร่วมใจของยักษ์า
อยู่ยั้งฝั่งใต้พสุธา	ชื่อว่าพัทไภยอสุรี
ครั้นว่าจะนั่งอยู่ช้า	ชื่อว่าก็จะม้วยเป่นผี
จะแยกไปในพื้นปตพี	ชีวิจจะรอดตลอดวัน
คิดพลางทางร่ายพระมนตรา	ของพระไอยกานรังสรรค์
ประทานไว้แต่ยังทรงชีวัน	คิดเท่านั้นก็นิมิตรในทันใด
พสุธาก็แยกออกบัดดล	ให้ทางอสุรกลไม่ทนได้
แปลงกายหายตัวด้วยเร็วไว	ตรงไปยังเมืองบาดาล

(วงศ์เทวราช 169)

เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นกับพื้นดินที่แยกออกจากกันแล้วทำว
 สตราสุรก็แทรกพื้นดินลงไป ซึ่งนอกจากจะเป็นการเดินทางแบบไม่ธรรมดาแล้วยังชวนให้ผู้อ่าน
 ติดตามเหตุการณ์ในเรื่องได้อย่างแนบชิด

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์มีเกือกแก้วที่สามารถสวมแล้วเหาะเหินเดินอากาศได้อย่างรวดเร็ว
 ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นไปกับการเดินทางของพระสังข์ที่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไป เช่น ในตอนที่
 พระสังข์สวมเกือกแก้วเหาะไปป่าเพื่อหาปลาถวายท้าวสามนต์ ดังความว่า

ครันอุไทยไชแสงขึ้นสูงสง	พระโสมนางพลางลูบหลังไหล่
สังเสียรจนาด้วยอาลัย	ที่จะไปสักประเดี้ยวเที่ยวหาปลา
ว่าพลางทางจับไม้เท้าทรง	ใส่เกือกแก้วลงจากเคหา
แมลงฤทธิ์เหาะเหินเดินฟ้า	ตรงมายังฝั่งชลธาร

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 134)

ตอนที่พระสังข์ติดลิกับพระอินทร์ พระสังข์ทรงขี่ม้าเหาะตามพระอินทร์ขึ้น
 ไปตีคิลินทองฟ้าอย่างเก่งกล้าและงามสง่า เพราะอิทธิฤทธิ์ของเกือกแก้วที่ช่วยให้ม้าพาหนะ
 ของพระสังข์สามารถเหาะขึ้นไปบนท้องฟ้าได้อย่างคล่องแคล่วนั่นเอง ทำให้ผู้อ่านได้ติดตามการ
 ตีคิลินระหว่างพระสังข์กับพระอินทร์อย่างเพลิดเพลิน ดังความว่า

เมื่อนั้น	อมรินทร์ปั่นฟ้าพุ่งเฟื่อง
ควม้ามุ่งหมายชายข้าเลื่อง	ยกเยื้องย่างท่าสง่างาม
ทรงเลี้ยงลูกคิลิตีเดาะ	พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม
พระสังข์ไม่พรั่นครันคร้าม	เหาะตามติดพันกระชั้นชิด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 202)

บัดนั้น	ประชาชนคนดูอีกนิชู้
เห็นเหาะทั้งสองข้างต่างมีฤทธิ์	ให้คิดพิศวงงงงวย
บ้างแหงนหน้าอ้าปากตะลึงตะไล	แลดูภูวไนยเอาใจช่วย
เบียดเสียดเยียดยัดดังตูมว	แซ่ซ้องร้องอำนวยอวยชัย

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 203)

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้ามีเรือวิเศษที่สามารถเหาะได้ ทำให้ผู้อ่านสนุกสนาน ตื่นเต้นที่นางแก้วหน้าม้านั่งเรือเหาะไปสถานที่ต่างๆ ด้วยความรวดเร็ว เพราะถ้าหากนางแก้วหน้าม้าเดินทางแบบปกติธรรมดาเนื้อเรื่องก็คงราบเรียบและขาดความสนุก เรือเหาะของนางแก้วหน้าม้าจึงเป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่ผู้อ่านชื่นชอบและจดจำได้เป็นอย่างดี เช่นตอนที่นางแก้วหน้าม้านั่งเรือเหาะไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

ชักสายยนต์ลิ่วปลิวฟ้า	ภาตราเหาะหันผันผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องไปในกลีบเมฆ
ครันเสร็จเจ็ดวันดังบัญชา	ภาตรามาถึงโรมวิถี
ชักสายยนต์แฉะนาวิ	สู่ที่ปัดพิในทันใด

(แก้วหน้าม้า 58)

เรื่องไกรทอง

การเดินทางไปถ้ำชาลวันของไกรทองจะไม่ดึงดูดใจผู้อ่าน หากไกรทองไม่จุดเทียนระเบิดให้น้ำแหวกออกเป็นทาง และน้ำแห่งแข็งกระด้างจนกระทั่งสามารถเดินลงไป ถ้ำชาลวันที่อยู่ใต้น้ำได้ นับว่าเทียนระเบิดน้ำเป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่สร้างความสนใจให้ผู้อ่าน ตื่นเต้นกับการเดินทางอันพิสดารของไกรทอง และทำให้เนื้อเรื่องมีสีสันเพิ่มขึ้น เช่น ในตอนที่ไกรทองจุดเทียนระเบิดน้ำเพื่อลงไปหานางวิมาลาที่ถ้ำชาลวัน ดังความว่า

ครั้นถึงฝั่งวังวนชลธาร	จึงโหมอ่านอาคมคาถา
แล้วจุดเทียนชัยมิได้ช้า	คงคาแหวกช่องเป็นปล่องเปลว
เจ้าไกรทองดวนเดินมาตามทาง	น้ำแห่งแข็งกระด้างไม่ไหลเหลว
มีดหมอเหน็บมันกับบันเอว	ตรงไปปากเหวถ้ำทอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 374)

1 1 5 การใช้ของวิเศษเนรมิต

การใช้ของวิเศษเนรมิตสิ่งต่าง ๆ สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่บังเกิดขึ้นอย่างฉับพลันได้ ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง แก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

การใช้นหาจินตามนต์ในแต่ละครั้งของพระสังข์สร้างความน่าสนใจในเรื่องได้มาก เพราะอิทธิฤทธิ์ของมหาจินตามนต์ที่สามารถเรียกปลาและฝูงสัตว์ป่ามาได้ฉับพลันนั้นทำให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้นและติดตามเรื่องได้อย่างสนุกสนาน ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไทรใบบังสุริยฉาน
ทอดเงาซ่อนเสียมิทันนาน	แล้วโหมอ่านมหาจินตามนต์
เดชะเวทวิเศษของมารดา	ฝูงปลามาสิ้นทุกแห่งหน
เป็นหมู่หม่อมมากมายในสายชล	บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล้าไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 135)

ครั้นถึงจึงลงหยุดยั้ง	ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา
พระทอดเงาซ่อนไว้ให้ลับตา	แล้วร่ายมนตร์มหาจินดาพลัน

ฝูงเนื้อในป่ามากมาย
ดูตาชแดงไปทั้งไพรวัน

ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน
เป็นฝูงฝูงวิ่งพลันกันมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 152)

เรื่องแก้วหน้าม้า

ผู้แต่งได้นำเวทมนตร์เนรมิตและพราดได้มาเนรมิตสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นใน
ฉับพลัน เช่นในตอนที่เราจะเล่าเวทมนตร์เนรมิตเรือเหาะให้นางแก้วหน้าม้าใช้เป็นพาหนะไป
หาพระสุเมรุ ดังความว่า

ว่าพลางทางเดินออกมา
โหมอ่านพระเวทเรื่องชัย

จากที่ศาลาอาศัย
บัดใจบังเกิดเป็นนาวิ

(แก้วหน้าม้า 15)

พร้อมสายยนต์ยาวสาวเหาะ
ค่อนข้างพร้อมหมดล้นกรดี

เหมาะจะเจาะแน่งน้อยเฉลิมศรี
สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร

(แก้วหน้าม้า 16)

เพียงชั่วเวลาเดียวเท่านั้นเรือเหาะก็บังเกิดขึ้นในทันทีทำให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้น
และติดตามการเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุของนางแก้วหน้าม้าอย่างเพลิดเพลิน

ผู้แต่งได้สร้างความประหลาดใจให้ผู้อ่านยิ่งขึ้น ตอนที่นางแก้วหน้าม้า
ใช้พราดได้เนรมิตศร ม้า และรูปนิมิตขึ้นมาอย่างฉับพลัน ในขณะที่รบกับยักษ์พาลราชซึ่งทำให้
ผู้อ่านระทึกใจด้วยไม่คาดคิดว่านางแก้วหน้าม้าจะเนรมิตอาวุธและเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในการ
สู้รบกับศัตรู อีกทั้งยังชวนให้ติดตามการสู้รบระหว่างนางแก้วหน้าม้ากับยักษ์พาลราชด้วย
ดังความว่า

ว่าพลางชูพราอาจารย์
พาซีมีเดชดังไฟกลปี

นึกเอาบรืวารศรพระขรรค์
ก็บังเกิดมาพลันทันใด

จับศรทรงอลงการณ
แล้วรับสั่งรูปนิมิตฤทธิ์ไกร

เข้ายืนเคียงอัศดรหาข่าว
จงตั้งใจรักษานาวี

(แก้วหน้าม้า 121)

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชพบการใช้ดวงแก้ววิเศษ และเวทมนตร์เนรมิตสิ่งต่าง ๆ ให้บังเกิดขึ้นในฉบับพลัน ซึ่งทำให้ผู้อ่านติดตามเรื่องได้ตื่นเต้นและสนุกสนานมากขึ้น เช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตเรือเก๋าลำเพื่อเป็นขบวนทัพไปยกศร ณ เมืองสมุทรบุรี ดังความว่า

จึงหยิบเอาดวงจินดาอันบรร
อ่านพระเวทศักดิ์ด้วยฤทธิ์
บัดเดียวใจนาเวศก็ลอยมา
กำปั่นกลเก๋าลำเปนสำคัญ

ยกกรถึงเกล้าพระโสมศรี
เสียงพระบารมีด้วยเร็วพลัน
โสภาก็ยังเทพรังสรรค์
แล้วด้วยแก้วแกมสุวรรณอำไ

(วงศ์เทวราช 294)

ความในตอนนี้ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นกับอิทธิฤทธิ์ของดวงแก้ววิเศษที่สามารถบันดาลเรือเก๋าลำให้ลอยมาในทันทีได้อย่างอัศจรรย์

ตอนที่สังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์เนรมิตพระตำหนักจันทน์เพื่อลวงนางสุวรรณมาลีว่าเป็นที่ประทับของพระวงศ์เทวราชก็ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ไม่น้อย เพราะหลังจากที่สังขปัดวานรร้ายเวทมนตร์ก็บังเกิดพระตำหนักจันทน์หึ่งดงามขึ้นในทันที ดังความว่า

สำรวจมจิตรวินิจฉัยให้สำราญ	โอมอ่านพระเวทอันศักดิ์ดา
บังเกิดเป็นตำหนักจันทน์อันรูจี	หลังคาสีเหลืองอร่ามงามสง่า
มีทั้งห้องทองรจนา	แท่นแก้วมุกดาแกมสุวรรณ

(วงศ์เทวราช 265)

จากการศึกษาพบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้น และน่าติดตาม เพราะคุณสมบัติที่เกินจริงของของวิเศษทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนุก เมื่อตัวละครนำของวิเศษมาใช้สู้รบ แปลงกาย ช้อนตัว เดินทางแบบผิธรรมชาติ และเนรมิต สิ่งต่าง ๆ ซึ่งล้วนดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

1 2 ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล

การดำเนินเรื่องในบทละครนอกนั้นนอกจากจะต้องคำนึงถึงความสนุกสนานแล้ว ความสมเหตุสมผลก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่อาจละเลย เพราะหากเรื่องใดขาดความสมเหตุสมผลเรื่อง ก็จะขาดน้ำหนักและอาจขัดต่อความรู้สึกของผู้อ่าน ผู้แต่งจึงต้องสร้างเรื่องให้มีความเป็นไปได้ อย่างสอดคล้องกลมกลืนกัน ของวิเศษเป็นสิ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือให้เนื้อเรื่อง ดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล จากการศึกษพบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เรื่องสมเหตุสมผล ตามสถานภาพของตัวละคร และสมเหตุสมผลกับเหตุการณ์ในเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1 2 1 สมเหตุสมผลตามสถานภาพของตัวละคร

ตัวละครแต่ละตัวจะมีสถานภาพที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ฐานันดร ศักดิ์ และชนชั้นทางสังคม ดังนั้นการสร้างของวิเศษประจำกายให้ตัวละครแต่ละตัว ผู้แต่งจึง ต้องคำนึงถึงสถานภาพของตัวละครนั้นเป็นหลัก เพื่อให้ของวิเศษนั้นสมเหตุสมผลตาม สถานภาพของตัวละครและไม่ขัดแย้งกับบริบททางสังคม ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้แบ่งตัวละคร ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1 2 1 1 ตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์ หรือเชื้อสายเทวดา
- 1 2 1 2 ตัวละครยักษ์
- 1 2 1 3 ตัวละครที่เป็นสามัญชน

1 2 1 1 ตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์ หรือเชื้อสายเทวดา

ตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์ หรือเชื้อสายเทวดาเป็นตัวละครที่มีฐานันดรศักดิ์สูงมาตั้งแต่กำเนิด ผู้แต่งจึงมักกำหนดให้ตัวละครกลุ่มนี้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน อันได้แก่ เป็นผู้มีบุญญาธิการ มีรูปโฉมงดงาม และมีฤทธิ์เดชเก่งกล้า ซึ่งความเก่งกล้าสามารถนั้นมีผลมาจากการมีของวิเศษประจำกาย

ของวิเศษประจำกายของตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์หรือเชื้อสายเทวดามักเป็นอาวุธหรือสัญลักษณ์ของเทพ ดังที่ผู้วิจัยพบศร จักร พระขรรค์ และหอยสังข์ ซึ่งเป็นอาวุธหรือสัญลักษณ์ของพระนารายณ์ ดังนั้นตัวละครที่มีศร จักร พระขรรค์ และหอยสังข์ประจำกายจึงเป็นผู้มีฐานันดรศักดิ์สูง เพื่อให้สมเหตุสมผลตามสถานภาพของตัวละคร ดังเช่น พระวงศ์เทวราช พระไชยเชษฐา พระนารายณ์วิเศษ และพระสังข์ศิลป์ชัย ทั้งสามพระองค์มีศรเป็นอาวุธประจำกายที่เหมาะสมกับสถานภาพความเป็นกษัตริย์ที่ต้องปกครองบ้านเมือง

พระวงศ์เทวราชมีศรและจักรเป็นอาวุธวิเศษประจำกาย เวลาที่พระวงศ์เทวราชนำศรและจักรมาใช้ขณะทำศึกสงครามนั้นก็เสริมให้พระองค์ดูสง่าผ่าเผยเหมาะสมกับฐานะของกษัตริย์ที่เป็นผู้มีบุญญาธิการและทรงพระปรีชาสามารถ

พระคาวิมีพระขรรค์เป็นอาวุธคู่กาย แม้ว่าพระองค์จะไม่ได้มีชาติกำเนิดเป็นโอรสกษัตริย์หรือเชื้อสายเทวดา แต่ผู้แต่งก็ได้กำหนดให้พระคาวิเป็นตัวเอกชายที่มีสถานภาพสูงเทียบเท่ากับกษัตริย์พระองค์หนึ่ง อีกทั้งพระคาวิยังพิสูจน์ความสามารถในการปกป้องบ้านเมืองให้ผู้อ่านเห็นในตอนที่พระคาวิรบกับไวยทัดจนได้ชัยชนะ ดังนั้นการที่พระคาวิมีพระขรรค์เป็นอาวุธประจำองค์จึงช่วยเสริมให้ทรงมีพระปรีชาสามารถสมฐานันดรของกษัตริย์

พระสังข์และพระสังข์ศิลป์ชัยมีหอยสังข์ติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นความมีบุญญาธิการแล้วยังชี้ให้เห็นสถานภาพของทั้งสองพระองค์ด้วย เพราะหอยสังข์เป็นเครื่องสูงสำหรับทำการมงคลต่างๆ เช่น ใช้สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธรณ์ หรือใช้สำหรับเป่าในงานมงคล เมื่อผู้แต่งกำหนดให้พระสังข์และพระสังข์ศิลป์ชัยมีหอยสังข์เป็นของวิเศษประจำกายจึงมีความเหมาะสมกับสถานภาพของทั้งสองพระองค์ในฐานะโอรสกษัตริย์ได้อย่างชัดเจน

1 2 1 2 ตัวละครยักษ์

ตัวละครยักษ์ที่พบในบทละครนอกส่วนมากจะเป็นยักษ์เจ้าเมืองที่มีอำนาจ ซึ่งผู้แต่งมักกำหนดให้ยักษ์เหล่านี้มีอาวุธประจำกายคือกระบองและคทา

เพราะกระบองและคทาเป็นอาวุธที่มีขนาดใหญ่เหมาะสมกับลักษณะรูปร่างที่ใหญ่โตของยักษ์ โดยเฉพาะเวลาที่ยักษ์นั้นมีตกายโตใหญ่แล้วถือกระบองหรือคทาไว้ข้างกายก็จะทำให้ทะมัดทะแมง และน่าเกรงขาม เช่นเรื่องสังข์ทองกล่าวถึงนางพันธุรัตถือกระบองออกไปเที่ยวป่า ดังความว่า

บัดใจรูปร่างเป็นนางยักษ์	ล่าสันคึกคักนักหนา
ถือกระบองป้องพักร์ทำศกดา	ดั้นดงตรงมาพนาลี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 79)

เรื่องวงศ์เทวราชกล่าวถึงท้าวพิทไทยมีกระบองเป็นอาวุธคู่กาย ดังความว่า

จึงชำระสระสรงกายา	ประดับเครื่องกะษัตราอันผ่องใส
เสร็จสรรพจับกระบองอันว่องไว	ออกจากปราสาทไชยทัศน์ที่

(วงศ์เทวราช 178)

เรื่องแก้วหน้าม้ามีกล่าวถึงท้าวพาลราชขณะที่ทรงแต่งตัวก่อน ออกรบกับนางแก้วหน้าม้า พระองค์ทรงถือคทาอาวุธประจำกายออกรบด้วย ดังความว่า

ทองกรพานุรัตตรัสเตร็จ	อำมรงค์พื้นเพชรงามระหง
แล้วสอดสวมมงกุฎฯฯ	หัตถ์ทรงมหาคทาธาร

(แก้วหน้าม้า 125)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากระบองและคทาเป็นอาวุธประจำกายของยักษ์ที่เหมาะสมกับลักษณะรูปร่างอันใหญ่โตของยักษ์ นอกจากนี้กระบองและคทาเป็นอาวุธที่มีขนาดใหญ่ และมีน้ำหนักมากจึงเหมาะสมกับพลังกำลังของยักษ์ที่จะนำติดตัวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ได้คล่องแคล่ว

1 2 1 3 ตัวละครที่เป็นสามัญชน

ตัวละครที่เป็นสามัญชนหรือที่เรียกอีกอย่างว่าตัวละครชาวบ้าน ตัวละครกลุ่มนี้จะไม่มีฐานันดรศักดิ์ เป็นเพียงสามัญชนที่ผู้แต่งกำหนดให้เป็นตัวเอกของเรื่อง ซึ่งจะไม่มีความโดดเด่นใด ๆ จนกว่าจะได้แสดงความเก่งกล้าสามารถให้ประจักษ์ และความเก่งกล้าสามารถของตัวละครชาวบ้านมักเป็นผลมาจากของวิเศษที่ได้รับมาภายหลัง โดยที่ผู้แต่งมักกำหนดให้ของวิเศษของตัวละครประเภทนี้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ใกล้ตัว เพื่อให้เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ใช้ และมีความเป็นไปได้ในความเป็นจริงทางสังคม ดังที่พบในเรื่องไกรทอง และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องไกรทอง

ไกรทองเป็นชาวบ้านธรรมดาที่มีความพากเพียรไปเล่าเรียนวิชาอาคมกับพระครูที่วัดหน้าพระธาตุ จนเป็นผู้รอบรู้ในคาถาอาคมอย่างเชี่ยวชาญจนกระทั่งสามารถปราบพระยาชาลวันได้สำเร็จ และเป็นที่ยอมรับในความเก่งกล้าสามารถของผู้อ่านเรื่อยมา อีกทั้งผู้อ่านยังจดจำของวิเศษของไกรทองได้เป็นอย่างดี

ของวิเศษประจำกายที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคมของชาวบ้าน ได้แก่ เทียนระเบิดน้ำ เทียนเป็นสิ่งจำเป็นที่มีอยู่ทั่วไปตามบ้านเรือนในสมัยโบราณและเป็นที่พกพาง่าย ผู้แต่งจึงกำหนดให้เป็นของวิเศษอย่างหนึ่งที่ไกรทองสามารถพกพาติดตัวเวลาที่ลงป่าล่าสัตว์ เป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่งที่นิยมสวมใส่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ไกรทองเป็นผู้หนึ่งที่นิยมสวมแหวน เมื่อถึงคราวที่จะนำมาใช้ไกรทองก็จะถอดแหวนออกมาปลุกเสก เช่น ตอนที่ไกรทองปลุกเสกอาคมลงในแหวนแล้วใส่ในมวยผมของนางวิมาลาเพื่อไม่ให้นางกลายสภาพเป็นจระเข้ ยันต์ คือผ้าที่ลงอักขระหรือเลขยันต์เอาไว้ ถือเป็นเครื่องรางของขลังอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมพกติดตัวเพื่อป้องกันสิ่งร้าย ผู้แต่งได้กำหนดให้ไกรทองมียันต์วิเศษเพื่อใช้ปิดกลางเกศาของนางวิมาลาก่อนที่จะพานางออกจากถ้ำชาลวัน จะเห็นได้ว่าของวิเศษของไกรทองจะเป็นสิ่งของที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคมระดับชาวบ้าน ซึ่งเหมาะสมกับสถานภาพของไกรทอง นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งของที่พกพาสะดวกด้วย

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้าเป็นหญิงชาวบ้านที่มีชาติตระกูลต่ำต้อย ผู้แต่งจึงคำนึงถึงสถานภาพของนางแก้วหน้าม้าเป็นหลักสำคัญในการสร้างของวิเศษประจำกายให้นาง โดยผู้แต่งได้นำสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนของชาวบ้านที่พบเห็นทั่วไปมาเป็นของวิเศษ อันได้แก่

พรวดไต้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในครัวเรือนหรือนำไปใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นของวิเศษที่สามารถแปลงกายและเนรมิตสิ่งต่างๆ ได้ตามปรารถนา กระท่าย ซึ่งเป็นภาชนะจักสานของชาวบ้าน ผู้แต่งก็นำมาปรับเปลี่ยนเป็นกระท่ายทองสำหรับใส่เครื่องแต่งกายของนางแก้วหน้าม้า และเรือ พาหนะทางน้ำของคนไทยที่นิยมใช้ในสมัยโบราณก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นเรือเหาะพาหนะที่นางแก้วหน้าม้าใช้เดินทางทางอากาศด้วยความรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้สร้างของวิเศษประจำกายให้นางแก้วหน้าม้าโดยดูจากสถานภาพของนางแก้วหน้าม้าเป็นหลัก ประกอบกับสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในระดับชาวบ้านได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ของวิเศษของนางแก้วหน้าม้ามีความสมเหตุสมผลตามสถานภาพของตัวละครได้อย่างลงตัว

จากการศึกษาพบว่าการสร้างของวิเศษประจำกายให้กับตัวละครตัวหนึ่งนั้นสิ่งสำคัญที่ผู้แต่งต้องคำนึงคือสถานภาพของตัวละคร เพราะตัวละครแต่ละตัวจะมีสถานภาพที่แตกต่างกันตามชาติกำเนิด ฐานันดรศักดิ์ และชนชั้นทางสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถพิจารณาได้จากตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์หรือเชื้อสายเทวดา ตัวละครยักษ์ และตัวละครที่เป็นสามัญชน

ตัวละครที่มีเชื้อสายกษัตริย์หรือเชื้อสายเทวดาจะเป็นตัวละครที่มีฐานันดรศักดิ์สูงกว่ากลุ่มอื่นและมักพบในตัวละครเอกชายของเรื่อง ผู้แต่งจึงต้องสร้างของวิเศษให้โดดเด่นเป็นพิเศษ ของวิเศษของตัวละครกลุ่มนี้จึงเป็นอาวุธหรือสัญลักษณ์ของเทพอันแสดงให้เห็นถึงระดับชนชั้นทางสังคมและสถานภาพของผู้ใช้อย่างชัดเจน ตัวละครยักษ์เป็นตัวละครกลุ่มที่ผู้แต่งให้ความสำคัญกับสถานภาพและศักยภาพประกอบกัน โดยที่ผู้แต่งมักนิยมให้อาวุธประจำกายของยักษ์คือกระบองและคทา เพราะเหมาะสมกับรูปร่างใหญ่โตและพลังกำลังอันมหาศาลของยักษ์ที่จะใช้กระบองและคทาได้ทะมัดทะแมง ส่วนตัวละครที่เป็นสามัญชนผู้แต่งมักจะสร้างของวิเศษโดยคำนึงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นหลัก ดังนั้นสิ่งของเครื่องใช้ใกล้ตัวจึงนำมาสรรค์สร้างให้เป็นของวิเศษได้อย่างลงตัว และสมเหตุสมผลกับสถานภาพของผู้ใช้

1 2 3 สมเหตุสมผลกับเหตุการณ์ในเรื่อง

ของวิเศษที่ปรากฏในบทละครนอกเป็นสิ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสมเหตุสมผลในการเสนอเรื่อง เพราะการกระทำบางอย่างของตัวละคร

ไม่อาจทำได้ในความเป็นจริง แต่ถ้าหากมีของวิเศษก็จะเป็นการอธิบายเหตุผลของเรื่องให้มีความเป็นไปได้อย่างลงตัวและทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างไม่ติดขัด ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอแต่ละเรื่องดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

ผู้แต่งได้นำมนตร์มหาละลวยมานำเสนอเรื่องให้มีความเหมาะสมในตอนนี้นางจันทาสนมของท้าวศุวิมลได้ร่ายมนตร์มหาละลวยเป่าท้าวศุวิมลแล้วทูลยุยงว่าพระสังข์เป็นกาลกนิบ้านเมืองต้องจับถ่วงน้ำ ท้าวศุวิมลทรงเชื่อนางจันทาและรับสั่งให้ทหารนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ เหตุการณ์ในตอนนี้นำผู้แต่งให้เหตุผลว่าการที่กษัตริย์เช่นท้าวศุวิมลหลงเชื่อในคำยุยงของนางจันทาจนขาดสติไตร่ตรองความถูกต้อง กระทำต่อโอรสของพระองค์ได้นั้น เป็นเพราะท้าวศุวิมลต้องมนตร์มหาละลวยของนางจันทาพระองค์จึงเห็นผิดเป็นชอบ การนำมนตร์มหาละลวยมาใช้ในตอนนี้นำจึงมีส่วนในการสร้างความเหมาะสมในการนำเสนอเรื่องมิให้ท้าวศุวิมลเสื่อมเกียรติของกษัตริย์ได้

นอกจากนี้ผู้แต่งได้นำเกือกแก้วมาเป็นเครื่องมือช่วยให้พระสังข์หนีออกจากเมืองของนางพันธุรัตได้ด้วยความเร็ว และเล็ดลอดสายตาของบริวารยักษ์ไปได้ ถ้าพระสังข์ไม่มีเกือกแก้วก็คงจะเป็นการยากที่พระสังข์จะหนีออกมา นับได้ว่าเกือกแก้วมีส่วนช่วยให้พระสังข์หลบหนีออกจากเมืองของนางพันธุรัตได้อย่างสมเหตุสมผล ส่วนในตอนที่พระสังข์ได้รับคำสั่งจากท้าวสามนต์ให้หาปลาและเนื้อทรายมาถวาย พระสังข์ก็ได้ใช้มหาจินตามนต์เรียกฝูงปลาและสัตว์ต่างๆ มาได้จำนวนมากด้วยเพราะอำนาจอิทธิฤทธิ์ของมหาจินตามนต์นั่นเอง มิเช่นนั้นแล้วพระสังข์คงไม่สามารถหาปลาและสัตว์ป่ามาได้มากมายถึงเพียงนี้ นับได้ว่าผู้แต่งได้นำมหาจินตามนต์มาอธิบายเหตุผลของทั้งสองเหตุการณ์นี้ได้อย่างเหมาะสม

เรื่องไชยเชษฐ์

ศรวิเศษของพระไชยเชษฐ์และพระนารายณ์วิเบศร์ช่วยให้การดำเนินเรื่องสมเหตุสมผลในเหตุการณ์ตอนที่พระไชยเชษฐ์และพระนารายณ์วิเบศร์พบกันในปี แล้วทั้งสองไม่รู้ว่า เป็นพ่อลูกกันจึงเกิดการสู้รบ เมื่อพระนารายณ์วิเบศร์แผลงศรหมายจะสังหารพระไชยเชษฐ์ ศรก็กลับกลายเป็นมาลาดอกไม้ พระไชยเชษฐ์เกิดความสงสัยจึงตั้งจิตอธิษฐานว่าหากกุมารไม่ไซ้โอรสขอให้ศรจงสังหาร ศรที่แผลงออกไปก็กลับกลายเป็นอาหารในทันที พระไชยเชษฐ์และพระนารายณ์วิเบศร์จึงรู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน เหตุการณ์ในตอนนี้นำผู้แต่งได้นำศรของพระไชยเชษฐ์และพระนารายณ์วิเบศร์มาแก้ไขสถานการณ์ในเรื่องได้สมเหตุสมผล เพราะในความเป็นธรรมชาติของมนุษย์นั้นพ่อกับลูกไม่มีทางที่จะทำร้ายกัน การที่แผลงศรออกไปแล้ว

มีสิ่งต่างๆ บังเกิดขึ้นแทนที่จะสังหารให้ถึงแก่ชีวิตจึงเป็นการหาทางออกอย่างหนึ่งของผู้แต่งได้อย่างสมเหตุสมผลกับความเป็นจริง

เรื่องไกรทอง

เมื่อครั้งที่ไกรทองจะพานางวิมาลาขึ้นมานบนก แต่นางวิมาลาลังเลใจ ไม่อยากทิ้งถ้าชาลวันและฝูงบริวารจะเข้าไป ไกรทองก็ได้ร่ายมนตร์เทพฤจวนสะกดให้นางวิมาลายอมตามไปแต่โดยดี การนำมนตร์เทพฤจวนมาใช้ในตอนนี้ผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านเห็นว่าการที่นางวิมาลายินยอมไปกับไกรทองนั้นเป็นเพราะต้องมนตร์เทพฤจวนของไกรทอง เพื่อไม่ให้ผู้อ่านเห็นว่านางวิมาลาเป็นหญิงใจง่าย เมื่อชาลวันพระสวามีของนางสิ้นชีวิตนางก็จะละทิ้งถ้าซึ่งเปรียบเสมือนบ้านเมืองของนางเพื่อไปอยู่กับชายคนใหม่ การนำมนตร์เทพฤจวนมาใช้ในตอนนี้อาจมีส่วนในการสร้างความสมเหตุสมผลในการนำเสนอเรื่อง อีกทั้งยังเป็นการปกป้องเกียรติของนางวิมาลาซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทย

ครั้นเมื่อไกรทองจะพานางวิมาลาขึ้นมานบนก ไกรทองก็ได้หาวิธีที่จะทำให้ นางวิมาลาไม่กลายสภาพเป็นจระเข้เมื่อออกจากถ้าชาลวัน ไกรทองจึงนำแหวนลงอาคมใส่ในมวยผมของนางวิมาลา และลงยันต์ปิดกลางเกศานางวิมาลาเพื่อไม่ให้นางกลายสภาพกลับเป็นจระเข้ ครั้นเมื่อไกรทองพานางวิมาลาขึ้นมายอยู่บนนก นางก็สามารถอยู่ในสภาพของนางมนุษย์ได้โดยที่ผู้อ่านไม่มีข้อสงสัยใดๆ เพราะผู้แต่งได้ใช้แหวนและยันต์มาจัดข้อสงสัยของผู้อ่านและอธิบายเหตุผลของเรื่องไว้แล้วตั้งแต่ต้น

นอกจากแหวนและยันต์แล้วเทียนระเบิดน้ำยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล เพราะเทียนระเบิดน้ำมีคุณสมบัติพิเศษคือเมื่อจุดเทียนแล้วร่ายเวทมนตร์กำกับจะทำให้ น้ำแหวกออกเป็นทางจนสามารถเดินไปตามทางนั้นได้ ไกรทองจึงนำเทียนระเบิดน้ำมาใช้เวลาที่ลงไปที่ถ้าชาลวัน หากไกรทองไม่มีเทียนระเบิดน้ำก็คงจะเป็นการยากที่ไกรทองจะลงไปที่ถ้าชาลวันได้ ดังนั้นเทียนระเบิดน้ำจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ไกรทองสามารถเดินทางไปที่ถ้าชาลวันได้อย่างสมเหตุสมผล

เรื่องมณีพิชัย

เมื่อครั้งที่นางยอพระกลืนถูกนางจันทรมารดาของมณีพิชัยกลั่นแกล้งจนโดนขับไล่ออกจากวัง ด้วยบุญญาธิการของนางได้บันดาลให้ทิพอาสน์ของพระอินทร์แจ้งกระด้าง พระอินทร์จึงทราบเรื่องและเสด็จมาช่วยนางยอพระกลืน ไม่เช่นนั้นนางยอพระกลืนจะต้อง

ตกระกำลำบากอยู่ในป่าตามลำพัง จะเห็นได้ว่าอาสน์เป็นเครื่องบอกเหตุของพระอินทร์ ทำให้พระอินทร์รู้เหตุการณ์ในโลกมนุษย์และมาช่วยนางยอพระกลิ่นได้ทันการณ์ ครั้นเมื่อพระอินทร์เสด็จลงมาแล้ว พระองค์ได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตศาลาให้นางยอพระกลิ่นพำนักในป่าและร่ายเวทมนตร์เปลี่ยนสภาพนางยอพระกลิ่นให้เป็นพราหมณ์ เนื่องจากนางยอพระกลิ่นเป็นหญิงหากต้องอยู่เพียงลำพังในป่าอาจมีภัยอันตรายได้ การเปลี่ยนสภาพนางให้เป็นพราหมณ์จึงเป็นการป้องกันภัยให้นางได้ทางหนึ่งซึ่งทำให้นเนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยเหตุผลอย่างเหมาะสม

เรื่องควา

ผู้แต่งได้นำดอกบัวเสี่ยงทายของควาวิมาช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล เพราะควาได้ตั้งจิตอธิษฐานไว้ที่ดอกบัวว่าหากมีภัยอันตรายเกิดขึ้นกับตนขอให้ดอกบัวเหี่ยวแห้งลงเพื่อเป็นการแจ้งเหตุร้ายของตนให้พหลวิชัยทราบ และเมื่อควาถูกยายเฒ่าทศประสาทลักพระขรรค์ไปเผาไฟจนสิ้นสติ ดอกบัวเสี่ยงทายของควาก็เหี่ยวแห้งลง พหลวิชัยจึงทราบว่าควากำลังตกอยู่ในอันตรายและรีบออกติดตามช่วยเหลือ นับได้ว่าผู้แต่งได้นำดอกบัวมาอธิบายเหตุผลของเรื่องได้อย่างเหมาะสมว่าเหตุใดพหลวิชัยซึ่งอยู่ห่างไกลจึงทราบว่าความีอันตรายและเดินทางมาช่วยได้ทันเวลา

ครั้นเมื่อพหลวิชัยสามารถช่วยให้ควาวิมาพ้นองค์แล้ว พหลวิชัยและควาก็จะเข้าไปในเมืองพัทวิสัยเพื่อแก้แค้นท้าวสันนุราช พหลวิชัยได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายควาให้เล็กเท่าตุ๊กตาแล้วใส่ลงในย่ามและเปลี่ยนสภาพตนเองเป็นดาบสก่อนที่จะเข้าไปในเมือง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีลอบเข้าเมืองอย่างแยบยล เพื่อไม่ให้ผู้ใดรู้จักตนและจะได้ทำการแก้แค้นโดยสะดวก อีกทั้งยังเป็นการให้ควาได้พักฟื้นพระวรกายจากการถูกเผาพระขรรค์ด้วย นอกจากนี้แล้วการที่พหลวิชัยอยู่ในสภาพของดาบยังประจวบเหมาะกับการเหตุการณ์ในท้องเรื่อง เมื่อท้าวสันนุราชประสงค์จะชุบตัวให้เป็นหนุ่มจึงให้เสนาปาวพระภาคหาผู้มีวิชาอาคมมาทำพิธีชุบตัว และเมื่อดาบสพหลวิชัยอาสาเป็นผู้ทำพิธีก็เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้ท้าวสันนุราชเชื่อถือในความเก่งกล้าสามารถในวิชาอาคมของดาบสและยอมประกอบพิธี จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ในตอนนี้อำนาจดำเนินไปอย่างสะดวกไม่ติดขัด ผู้อ่านจะเห็นคล้อยตามไปกับสถานการณ์ขณะนั้นได้อย่างเหมาะสม

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

เมื่อพระสังข์ศิลป์ชัยได้ไปช่วยเหลือนางเกสรธมมณาจากเมืองอโนราห์มาแล้วนั้น ระหว่างเดินทางกลับเมืองปัญจาลนครกุมารทั้งหกคิดกำจัดพระสังข์ศิลป์ชัย โดยศรีสันท์

กุมารองค์โตได้ทำอุบายหลอกพระสังข์ศิลป์ชัยให้ไปเก็บผลไม้บนภูเขาแล้วผลักพระสังข์ศิลป์ชัยตกเหว แต่ด้วยบุญของพระสังข์ศิลป์ชัยจึงบันดาลให้อาสน์ของพระอินทร์ร่อนดังไฟ พระอินทร์จึงส่งทิพยเนตรดูและทราบว่พระสังข์ศิลป์ชัยกำลังประสบเคราะห์กรรม พระองค์จึงเสด็จไปช่วยอุ้มพระสังข์ศิลป์ชัยขึ้นมาจากเหว จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอาสน์เป็นเครื่องบอกเหตุของพระอินทร์ โดยที่ผู้อ่านไม่มีข้อสงสัยว่าเพราะเหตุใดพระอินทร์ซึ่งอยู่บนสวรรค์จึงทราบเรื่องและมาช่วยพระสังข์ศิลป์ชัยได้ทันการณ์

เรื่องแก้วหน้าม้า

เรือเหาะของนางแก้วหน้าม้ามีคุณสมบัติพิเศษสามารถเหาะไปสถานที่ต่างๆ ได้ด้วยความรวดเร็ว ผู้แต่งจึงนำคุณสมบัตินี้มาช่วยให้การดำเนินเรื่องมีความสมเหตุสมผล ในยามที่นางแก้วหน้าม้าต้องรีบเดินทางไปสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าต้องรีบเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคลราชให้ทันตามเวลาที่กำหนด นางแก้วหน้าม้าก็นั่งเรือเหาะไปถึงเขาพระสุเมรุได้ด้วยเวลาอันรวดเร็วและสามารถชะลอเขาพระสุเมรุได้ทันตามเวลาที่กำหนด นับได้ว่าผู้แต่งได้นำเรือเหาะมาช่วยแก้ไขสถานการณ์ได้สมเหตุสมผลอย่างยิ่ง และในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าแอบเดินทางตามพระพินทองไปเมืองโรมวิถี นางจำเป็นที่จะต้องไปถึงเมืองโรมวิถีก่อนเพื่อไปดักกรพระพินทอง นางแก้วหน้าม้าจึงนั่งเรือเหาะไปด้วยความรวดเร็ว โดยใช้เวลาเดินทางไปเมืองโรมวิถีเพียงเจ็ดวันเท่านั้น แต่ขบวนเสด็จของพระพินทองใช้เวลาเดินทางถึงสิบห้าวัน ทั้งนี้ก็เพราะคุณสมบัติพิเศษของเรือเหาะ นางแก้วหน้าม้าจึงไปถึงเมืองโรมวิถีได้รวดเร็วกว่าและไปดักกรพระพินทองได้สมปรารถนา จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้นำคุณสมบัติพิเศษของเรือเหาะมาอธิบายเหตุผลของเรื่องได้อย่างลงตัวว่า เพราะเหตุใดนางแก้วหน้าม้าจึงไปถึงเมืองโรมวิถีก่อนพระพินทองและใช้เวลาเดินทางเพียงไม่กี่วัน ทั้งๆ ที่พระพินทองออกเดินทางจากเมืองมิลาก่อนนาง

นอกจากเรือเหาะที่ช่วยให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลแล้ว พราดาก็มีบทบาทช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผลเช่นเดียวกัน ในตอนที่นางแก้วหน้าม้าต้องไปช่วยเหลือพระพินทองที่พลัดหลงเข้าไปในเมืองยักษ์พาลราช นางแก้วหน้าม้าได้ใช้พราดัดแปลงกายเป็นมาณพก่อนออกเดินทาง ทั้งนี้ก็เพราะนางแก้วหน้าม้าต้องเดินทางไปเมืองยักษ์แต่เพียงลำพัง ด้วยความเป็นสตรีเพศนางจึงต้องเปลี่ยนสภาพตนเองให้เป็นชายเสียก่อน เพื่อเป็นการป้องกันภัยให้แก่ตนเองในชั้นต้น อีกทั้งนางเป็นหญิงการที่จะไปรบทัพจับศึกนั้นมิใช่วิถีของสตรีไทย ผู้แต่งจึงใช้พราดัดวิเศษมีบทบาทในการให้เหตุผลของเรื่อง โดยให้นางแก้วหน้าม้าใช้พราดัดแปลง

กายเป็นชายก่อนออกเดินทางไปรบกับยักษ์ ครั้นเมื่อนางแก้วหน้าม้าเดินทางถึงเมืองยักษ์ พาลราช นางแก้วหน้าม้าได้ใช้พราดไธเนรมิตรและม้าเพื่อช่วยในการรบกับยักษ์ เหตุการณ์ในตอนนี้นั้นผู้แต่งได้นำพราดไธเข้ามามีบทบาทในการดำเนินเรื่องได้อย่างสมเหตุสมผล เนื่องจากนางแก้วหน้าม้าไม่ได้เป็นผู้มีวิชาอาคม การที่จะไปสู้รบปรบมือกับยักษ์มารย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นการที่นางแก้วหน้าม้าใช้พราดไธเนรมิตรเพื่อใช้เป็นอาวุธและเนรมิตม้าเพื่อใช้เป็นพาหนะเหาะสู้กับยักษ์ในศึกครั้งนี้จึงมีความเป็นไปได้และสมเหตุสมผลสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง อีกทั้งของวิเศษเหล่านี้ยังเป็นเครื่องมือของผู้แต่งในการโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เห็นคล้อยตามผู้แต่งโดยไม่ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ว่า เพราะเหตุใดนางแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นหญิงจึงรบกับบรืวารยักษ์ได้อย่างเก่งกล้าสามารถ

เรื่องวงศ์เทวราช

เรื่องวงศ์เทวราชพบการใช้ของวิเศษมาช่วยให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลสอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่องอยู่หลายตอนด้วยกัน ดังที่ในตอนต้นเรื่องมีกล่าวถึงพระฤาษีพรหมลิขิตมุนีจะนำนางอัปสรสุวรรณมนทามาเลี้ยง พระฤาษีจึงร้ายเวทมนตร์เนรมิตศาลาให้นางสุวรรณมนทาพำนักอยู่ใกล้บริเวณอาศรมของท่าน เหตุเพราะนางสุวรรณมนทาเป็นหญิงไม่สมควรที่จะพำนักในอาศรมของพระฤาษี พระฤาษีจึงเนรมิตศาลาให้นางพำนักอยู่ใกล้ ๆ นับว่าเหตุการณ์ในตอนนี้อย่างผู้แต่งกำหนดให้พระฤาษีใช้เวทมนตร์เนรมิตมาช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยชัดเจน

การชุบชีวิตคนที่ตายแล้วให้ฟื้นชีวิตขึ้นเป็นเหตุการณ์เกินจริงที่ยากจะอธิบายได้ ผู้แต่งจึงต้องนำของวิเศษมาอธิบายเหตุผลเพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างไม่ติดขัด ดังในตอนทีพระวงศ์เทวราชใช้ดวงแก้ววิเศษชุบชีวิตให้สังขปัดวานร โดยพระองค์ได้นำดวงแก้ววิเศษมาร่ายเวทมนตร์จนกลายเป็นน้ำทิพย์ไปประพรมบนกายของสังขปัดวานร สังขปัดวานรก็กลับมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ทำให้ผู้อ่านคล้อยตามและไม่มีข้อสงสัยในเหตุการณ์นั้น

การใช้ของวิเศษแปลงกายเพื่อลักลอบเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมเหตุสมผลกับสถานการณ์ขณะนั้นได้เช่นเดียวกัน ดังในตอนทีพระวงศ์เทวราชสวมแหวนรูปนาคินที่นิ้วก้อยเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นหญิงแล้วเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี จนกระทั่งพระวงศ์เทวราชได้มีโอกาสใกล้ชิดกับนางบุศบงธิดาของท้าวมหานพสุรได้อย่างง่ายดาย หากพระวงศ์เทวราชอยู่ในสภาพของชายหนุ่มก็คงไม่สามารถเข้าไปในเขตพระราชฐานได้โดยง่าย นับได้ว่าผู้แต่งได้นำแหวนวิเศษของพระวงศ์เทวราชมาอธิบายเหตุผลในเรื่องได้

อย่างชัดเจน และในตอนที่ยังขบปัญหานี้จะลอบเข้าเมืองจักรวาทเพื่อลักเอาแหวนที่บรรจุดวงใจของท้าวจตุรต สังขปัญฐานได้ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นแมลงบินเข้าไปในเมือง จนกระทั่งมาถึงพลับพลาของท้าวจตุรตก็ยังไม่พบบริวารรักษาด่านใดสงสัย นับว่าเป็นการนำเวทมนตร์แปลงกายเป็นสัตว์มาใช้ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่อง มิเช่นนั้นแล้วคงจะเป็นการยากที่สังขปัญฐานจะฝ่าบริวารรักษาย่างเข้าไปยังพลับพลาที่ประทับของท้าวจตุรตได้

การทำกิจบางอย่างของตัวละครจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้แต่งต้องนำของวิเศษมาช่วยให้กิจนั้นสำเร็จได้อย่างสมเหตุสมผล เช่นในตอนที่ยังขบปัญฐานร้ายเวทมนตร์สะกดบริวารทหารของท้าวจตุรตให้หลับทั้งกองทัพ เพื่อที่ตนจะได้ลักพาตัวนางสุวรรณมาลีเมียของท้าวจตุรตไปซ่อนได้โดยไม่มีผู้ใดขัดขวาง จะเห็นได้ว่าผู้แต่งนำเวทมนตร์สะกดให้หลับมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับโอกาสและสถานการณ์ในเรื่อง เพราะในบริเวณกองทัพย่อมต้องมีบริวารทหารเฝ้ารักษาอยู่มากมาย สังขปัญฐานจะต้องกระทำการนี้ให้ลุล่วงโดยไม่มีผู้ใดขัดขวาง ผู้แต่งจึงนำเวทมนตร์สะกดให้หลับมาใช้ในการดำเนินเรื่องได้อย่างสมเหตุสมผล จากนั้นสังขปัญฐานก็ใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางสุวรรณมาลีแล้วล่อลวงเอาแหวนที่บรรจุดวงใจของท้าวจตุรต โดยแกล้งเตือนท้าวจตุรตให้ถอดแหวนฝากไว้กับตนก่อนจะออกรบ ท้าวจตุรตก็หลงเชื่อและถอดแหวนให้ สังขปัญฐานจึงได้แหวนของท้าวจตุรตมา จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล เพราะนางสุวรรณมาลีเป็นเมียของท้าวจตุรตซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับท้าวจตุรตมากที่สุด ท้าวจตุรตจึงยอมไว้วางใจ การที่สังขปัญฐานใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางสุวรรณมาลีจึงทำให้สามารถล่อลวงแหวนของท้าวจตุรตมาได้อย่างง่ายดายนั่นเอง

นอกจากนี้การใช้เวทมนตร์ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ก็ช่วยให้เรื่องดำเนินไปด้วยความเพลิดเพลินและสมเหตุสมผลตามเหตุการณ์ในเรื่องได้เช่นเดียวกัน ดังในตอนที่ยังขบปัญฐานทำศึกกับท้าวสาตราสาร ทหารของฝ่ายท้าวสาตราสารได้ร้ายมนตร์เป็นไฟเผาบริวารทหารของพระวงศ์เทวราชจนเกิดโกลาหลไปทั่วกองทัพ ท้าววิเรนธรจึงรีบร้ายเวทมนตร์ให้เกิดฝนตกลงมาดับไฟ มิเช่นนั้นแล้วฝ่ายพระวงศ์เทวราชจะต้องสูญเสียทหารจำนวนมากและอาจพ่ายแพ้ในศึกครั้งนี้ การที่ผู้แต่งกำหนดให้ท้าววิเรนธรร้ายเวทมนตร์เรียกฝนเป็นกลวิธีการดำเนินเรื่องเพื่อแก้ไขเหตุการณ์คับขันให้ผ่านพ้นไปได้เหมาะสม เพราะไฟที่กำลังลุกไหม้นั้นยากที่จะดับลงได้โดยง่าย การที่มีฝนตกลงมาจะสามารถดับไฟที่กินอาณาบริเวณกว้างได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ในการศึกษาพบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผลกับเหตุการณ์ในเรื่อง อีกทั้งยังตอบปัญหาที่ผู้แต่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลธรรมดา ให้มีความเป็นไปได้เหมาะสม โดยที่ผู้อ่านคล้อยตามและไม่มีข้อสงสัยในเหตุการณ์นั้น

จากการวิเคราะห์ของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล ผู้วิจัยพบว่าของวิเศษเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้แตงนำมาช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล ทั้งสมเหตุสมผลตามสถานการณ์ของตัวละครและสมเหตุสมผลกับเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่ผู้แตงต้องคำนึงถึงเป็นประการสำคัญ มิเช่นนั้นแล้วเรื่องจะดำเนินไปอย่างติดขัด และทำให้เรื่องไม่น่าติดตามไปโดยปริยาย

1.3 ช่วยให้อำนาจดำเนินไปตามโครงเรื่อง

โครงเรื่องเป็นเสมือนกรอบที่ช่วยกำหนดขอบเขตและทิศทางให้การดำเนินเรื่องไปสู่จุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปตามโครงเรื่องที่ผู้แตงได้วางไว้ โดยผู้แตงได้นำของวิเศษมาสร้างความขัดแย้ง และคลี่คลายปัญหาในเนื้อเรื่อง ดังนี้

1.3.1 สร้างความขัดแย้ง

การสร้างความขัดแย้งภายในเรื่อง คือการสร้างปัญหาให้กับตัวละครหรือเหตุการณ์ในเรื่อง โดยผู้แตงจะกำหนดให้มีอุปสรรคมาขัดขวางไม่ให้เรื่องดำเนินไปอย่างราบรื่น อุปสรรคนี้จะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนุก เพราะสนใจอยากรู้ว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรต่อไป ในการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง พบว่าของวิเศษเป็นสิ่งที่ผู้แตงนำมาใช้เป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้เรื่องดำเนินไปอย่างราบรื่น และของวิเศษที่สร้างความขัดแย้งภายในเรื่องจะเป็นของวิเศษที่ตัวละครมีติดตัวมาแต่กำเนิดทั้งสิ้น ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย และไชยเชษฐา ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อครั้งที่พระสังข์กำเนิดพระองค์มีหอยสังข์กำบังกายออกมา ซึ่งเป็นจุดสร้างความขัดแย้งให้กับตัวพระสังข์ตั้งแต่เริ่มเรื่อง เพราะหอยสังข์เป็นต้นเหตุที่ทำให้พระสังข์ถูกใส่ร้ายว่าเป็นกาลีบ้านกาลีเมืองจนถูกขับไล่ออกจากวัง และต้องตกระกำลำบากตั้งแต่ต้น กล่าวได้ว่าหอยสังข์เป็นปมขัดแย้งที่ทำให้เกิดปัญหาในท้องเรื่อง

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระสังข์ศิลป์ชัยกำเนิดโดยถือหอยสังข์ ศร และพระขรรค์ติดตัวมาด้วย เป็นการสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง เพราะการกำเนิดมาพร้อมกับของวิเศษของพระสังข์ศิลป์ชัยเป็นเหตุให้แม่เหล็กทั้งหกของท้าวเสนากุริยา พวคนางจึงกลั่นแกล้งใส่ร้ายพระสังข์ศิลป์ชัยว่าเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมืองต้องขับไล่ออกจากวัง พระสังข์ศิลป์ชัยจึงต้องออกผจญโลกภายนอกนับแต่ครั้งนั้น ซึ่งเป็นการสร้างปัญหาในท้องเรื่อง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้แต่งต้องคลี่คลายปัญหานี้ต่อไปจนจบเรื่อง

เรื่องไชยเชษฐ

เมื่อพระนารายณ์เบศร์กำเนิดมาพร้อมกับศรและพระขรรค์ก็นับว่าเป็นปัญหาสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพระนารายณ์เบศร์ เพราะเป็นสาเหตุให้แม่เหล็กทั้งหกของพระไชยเชษฐาริษาและกลั่นแกล้ง จนถูกขับไล่ออกจากวังและต้องเผชิญโลกภายนอกตั้งแต่เยาว์วัย นับว่าผู้แต่งได้นำของวิเศษที่มีติดตัวมานี้มาสร้างปมปัญหา และผู้แต่งต้องแก้ปัญหาลำบากเพื่อให้จบลงด้วยดีตามโครงเรื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการที่ผู้แต่งกำหนดให้พระเอกมีของวิเศษติดตัวมาแต่กำเนิดเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างความขัดแย้งภายในเรื่อง ทำให้พระเอกต้องออกจากบ้านเมืองและตระการกำลำบากตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านอยากติดตามว่าความขัดแย้งนั้นจะคลี่คลายได้ด้วยวิธีใด

1 3 2 คลี่คลายปัญหา

การคลี่คลายปัญหาในเรื่อง คือการคลี่คลายปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละครหรือเหตุการณ์ในเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านคลายความคับข้องใจที่เกิดจากปัญหาและความขัดแย้งนั้นก่อนจบเรื่อง ในการศึกษาบทละครนอกพบว่าผู้แต่งได้นำของวิเศษที่สร้างความขัดแย้งในตอนต้นเรื่องมาช่วยคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นในเนื้อเรื่องด้วย ดังที่ปรากฏในเรื่องไชยเชษฐ

เรื่องไชยเชษฐ

พระนารายณ์เบศร์มีศรติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งศรนี้เป็นความขัดแย้งในตอนต้นเรื่องที่ทำให้พระนารายณ์เบศร์ถูกใส่ร้ายว่าเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมือง เป็นเหตุให้พระนารายณ์เบศร์ถูกขับไล่ออกจากบ้านเมืองไป แต่ในตอนท้ายเรื่องศรดังกล่าวกลับเป็นสิ่งที่

ใช้คลี่คลายปัญหา โดยผู้แต่งได้กำหนดให้พระไชยเชษฐาเสด็จออกตามหานางสุริยาพระมเหสี และพระโอรสนารายณ์เบศรี เมื่อพระไชยเชษฐาพบพระนารายณ์เบศรีในป่าต่างฝ่ายต่างไม่รู้ว่า เป็นพ่อลูกกันจึงเกิดการสู้รบ พระนารายณ์เบศรีได้แผลงศรหมายจะสังหารพระไชยเชษฐา แต่ศรที่แผลงออกไปกลายเป็นดอกไม้ พระไชยเชษฐาจึงสงสัยว่ากุมารนี้อาจเป็นโอรสที่กำลังตามหา พระองค์จึงตั้งจิตอธิษฐานว่าหากกุมารนี้ไม่ใช่โอรสขอให้ศรจงฆ่าเสีย แต่หากเป็นโอรส ขอให้ศรจงกลับกลายเป็นอาหาร เมื่อพระองค์แผลงศรออกไปศรนั้นก็กลับกลายเป็นอาหาร พระไชยเชษฐาจึงรู้ว่ากุมารนี้เป็นโอรสของพระองค์ เห็นได้ว่าผู้แต่งได้ใช้ศรของพระนารายณ์เบศรี มาเป็นบทบาทในการช่วยคลี่คลายปัญหาทั้งหมดในเรื่องได้อย่างแยบยล นั่นคือการพบกันของพ่อลูกและความเข้าใจอันดีต่อกัน

ในการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ผู้แต่งนำมาเป็นกลวิธีคลี่คลายปัญหาในเรื่อง ปรากฏในเรื่องไชยเชษฐา คือศรของพระนารายณ์เบศรีที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด ศรของพระนารายณ์เบศรีนั้นนอกจากจะเป็นสิ่งที่สร้างความขัดแย้งในตอนต้นเรื่องแล้วยังเป็นสิ่งที่ใช้คลี่คลายปัญหาในตอนท้ายเรื่องด้วย

จากการวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษที่มีต่อการดำเนินเรื่อง พบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน ตื่นเต้นและน่าติดตาม ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล และช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง ผลการวิเคราะห์พบว่าของวิเศษมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้นและน่าติดตาม เพราะผู้แต่งได้นำเอาคุณสมบัติที่เกินจริงมาช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้เพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่อง อย่างไรก็ตามความสมเหตุสมผลในการนำเสนอเรื่องก็เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งของของวิเศษ ของวิเศษจึงเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่องและบริบททางสังคมอย่างลงตัว นอกจากนี้ของวิเศษยังช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องหรือทิศทางที่ผู้แต่งกำหนด โดยมีบทบาทในการสร้างความขัดแย้งและคลี่คลายปัญหาภายในเรื่องด้วยเช่นเดียวกันแม้ว่ามีปรากฏอยู่น้อยก็ตาม

2 บทบาทต่อตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในเนื้อเรื่องที่จะขาดเสียมิได้ เพราะตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในท้องเรื่อง ทำให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผู้ประพันธ์ได้วางไว้ จากการศึกษาพบว่าของวิเศษในบทละครนอกมีบทบาทต่อตัวละคร คือ

2 1 เสริมบุญญาธิการของตัวละคร

2 2 เสริมความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละคร

2 1 เสริมบุญญาธิการของตัวละคร

บุญญาธิการ หมายถึง บุญที่ได้กระทำไว้มากยิ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 630) บุญญาธิการของตัวละครในบทละครนอกส่วนใหญ่จะพบในตัวละครเอกชาย และจะเป็นในลักษณะของการมีของวิเศษติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งในสังคมไทยจะมีความเชื่อว่าของวิเศษที่ติดตัวมานั้นจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณงามความดีที่สั่งสมมาเมื่ออดีตชาติและส่งผลมาให้เห็นในชาตินี้ จากการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ตัวละครเอกชายมีติดตัวมาแต่กำเนิดนั้นมักเป็นอาวุธวิเศษหรือของสูง ซึ่งของวิเศษนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความมีบุญญาธิการที่สั่งสมมาเมื่ออดีตชาติแล้ว ยังทำให้ตัวละครตัวนั้นมีลักษณะเด่นผิดแผกกับตัวละครอื่นไปโดยปริยาย ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย และไชยเชษฐ

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อครั้งที่นางจันท์เทวี่มเหสีของท้าวยศวิมลจะตั้งครรภ์ ท้าวยศวิมลทรงพระสุบินว่ามีดวงอาทิตย์และดวงดาวลอยมาหน้าพระพักตร์แต่พระองค์ว่าได้แต่ดวงดาว รุ่งเช้าพระองค์จึงให้โหรมาทำนาย โหรได้ทำนายว่าพระองค์จะได้พระโอรสที่มีบุญญาธิการมาก ดังความว่า

จึงทูลทำนายตามสุบิน

จะทรงครรภ์พระราชบุตรา

ว่าพระปิ่นนางในฝ่ายขวา

บุญญาธิการมากมี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 14)

จากความข้างต้นผู้อ่านจะสันนิษฐานได้ว่า โอรสที่จะมาเกิดน่าจะเป็นตัวละครเอกชายของเรื่องและเป็นผู้มีบุญญาธิการมาแต่กำเนิด ครั้นเมื่อพระสังข์ประสูติพระองค์ได้มีหอยสังข์กำบังกายออกมา หอยสังข์ที่กำบังกายออกมานั้นจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของพระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงความมีบุญญาธิการของพระสังข์ว่า

เทพบุตรจุติมาบังเกิด
บุญญธิการนั้นมากมาย
ถึงจะตกน้ำก็ไม่ไหล
จะได้ผ่านบ้านเมืองให้เลื่องลือ

กำเนิดผิดพันคนทั้งหลาย
จะล้าเลิศเฟริศพรายเมื่อปลายมือ
ตกในกองกุนท์ไม่สูญชื่อ
ถึงอื้อดินฟ้าบาดาล

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 29)

ความในตอนนี้อธิบายให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระสังข์เป็นเทพจุติมาเกิด พระองค์จึงเป็นผู้มีบุญญธิการสูง แม้ว่าจะเกิดเหตุร้ายใดๆ ก็ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี และจะได้เป็นใหญ่ต่อไป ดังนั้นหอยสังข์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงบุญญาธิการของพระสังข์ที่สั่งสมมาเมื่ออดีตชาติ และส่งผลให้พระสังข์แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงได้เพราะมีผลบุญเกื้อหนุนอยู่

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระสังข์ศิลป์ชัยมีหอยสังข์ คร และพระขรรค์ติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งของวิเศษเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นบุญญาธิการของพระสังข์ศิลป์ชัย ดังความในตอนนี้นางรับใช้ของนางประทุมต่อว่าท้าวเสนากฎที่เคยขับไล่พระสังข์ศิลป์ชัยออกจากวัง เนื่องจากมีของวิเศษติดตัวมาแต่กำเนิด ดังความว่า

ลูกของใครมีอยู่ที่ไหน
ครสังข์พระขรรค์อันศักดิ์ดา
ยังเชื่อคำเขาว่าเป็นกาลิ
นี้ได้คิดแล้วหรือพระทรงธรรม์

เหมือนสังข์ศิลป์ชัยโอรสา
สำหรับมือถือมาแต่ในครรภ์
ขับหนีเสียจากเขตชั้นนท์
จึงงก้งตามมาถึงป่าไม้

(สังข์ศิลป์ชัย 622)

ความในตอนนี้อธิบายให้เห็นว่า อันที่จริงหอยสังข์ คร และพระขรรค์เป็นสิ่งที่แสดงถึงบุญญาธิการของพระสังข์ศิลป์ชัย แต่เหตุการณ์ในเรื่องกลับตรงกันข้าม เมื่อพระบิดาหลงเชื่อคำยุยงว่าของวิเศษที่ติดตัวมานี้เป็นอัมพมงคลต่อบ้านเมือง พระสังข์ศิลป์ชัยจึงถูกขับไล่ออก

จากวัง แต่อย่างไรก็ตามผู้อ่านจะเข้าใจตั้งแต่ต้นแล้วว่าของวิเศษเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงผลบุญของพระสังขีศิลปีย์

เรื่องไชยเชษฐ

พระนารายณ์เบศมีของคู่บุญติดตัวมาแต่กำเนิด คือ ศรและพระขรรค์ จึงทำให้พระนารายณ์เบศโดดเด่นกว่าตัวละครอื่นในเรื่อง และถึงจะไม่กล่าวโดยตรงว่าศรและพระขรรค์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นบุญญาธิการของพระนารายณ์เบศร์ แต่ผู้อ่านก็จะรู้ว่าของวิเศษที่ติดตัวมานี้คืออำนาจของผลบุญที่สั่งสมมาในชาติก่อนและส่งผลในชาตินี้

จากการศึกษาพบว่าของวิเศษที่ติดตัวมาแต่กำเนิดจะพบในตัวละครเอกชายเท่านั้น เพราะผู้แต่งต้องการเน้นให้ตัวละครเอกชายมีคุณลักษณะโดดเด่นเหนือตัวละครอื่น อีกทั้งของวิเศษที่ติดตัวมายังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของตัวละครที่สั่งสมมาเมื่ออดีตชาติที่มาปรากฏในชาตินี้

2.2 เสริมความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละคร

ตัวละครในวรรณคดีบทละครนอกมักมีเรื่องราวเกี่ยวกับของวิเศษเข้ามา มีบทบาทเสริมสร้างความเก่งกล้าสามารถเหนือปกติวิสัยมนุษย์ทั่วไปจะพึงกระทำได้ เพื่อให้ตัวละครตัวนั้นมีคุณลักษณะโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นที่จดจำของผู้อ่าน ไม่ว่าจะเป็นของวิเศษของตัวละครเอก ผู้ช่วยตัวเอก และตัวละครฝ่ายร้าย ดังที่พบในละครนอกดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์

พระสังข์เป็นตัวละครเอกชายที่มีหอยสังข์กำบังกายออกมาเมื่อครั้งที่ถือกำเนิด ทำให้พระสังข์สามารถเรียกความสนใจของผู้อ่านได้ตั้งแต่ต้นเรื่อง การถือกำเนิดอันพิสดารเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีบุญญาธิการเหนือมนุษย์ทั่วไป นอกจากนี้พระสังข์ยังมีรูปเงาะไม่เท่าทอง เกือกแก้ว และมหาจินดามন্ত্রที่ได้มาจากนางพันธุรัต ทำให้พระองค์มีความสามารถพิเศษเหนือบุคคลทั่วไป เช่น การสวมรูปเงาะกำบังกายเป็นเงาะป่าและทำให้มีพลังกำลังเหนือคนปกติทั่วไป การสวมเกือกแก้วเหาะเหินเดินอากาศ การใช้มหาจินดามন্ত্রเรียกสัตว์ป่ามาได้จำนวนมาก เป็นต้น จะเห็นได้ว่าของวิเศษดังกล่าวจึงทำให้พระสังข์มีความสามารถพิเศษเหนือตัวละครอื่นและทำให้ผู้อ่านจดจำพระสังข์ได้เป็นอย่างดี

นางพันธุรัต

นางพันธุรัตเป็นยักษ์ที่มีอำนาจปกครองบริวารยักษ์นับแสน นางมีฤทธิ์สามารถเหาะเหินเดินอากาศและแปลงกายได้ ดังในตอนนี้นางพันธุรัตจะไปเที่ยวบ้านงก็จะสำอางเป็นยักษ์ใหญ่ไป นอกจากนี้นางพันธุรัตยังมีรูปงาะ ไม่เท่าทอง และเกือกแก้ว ซึ่งต่อมานางพันธุรัตก็มอบของวิเศษเหล่านี้ให้แก่พระสังข์ พร้อมทั้งบอกมหาจินดามนตรีให้แก่พระสังข์ด้วย เห็นได้ว่าการกำหนดให้นางพันธุรัตมีของวิเศษต่าง ๆ มากมาย และรอบรู้เวทมนตร์คาถาอย่างเชี่ยวชาญทำให้นางสมกับเป็นยักษ์ผู้ครองนครที่มีความโดดเด่นจนเป็นที่รู้จักของผู้คนเรื่อยมา

เรื่องไกรทอง

ไกรทอง

ไกรทองเป็นชาวบ้านธรรมดา แต่ด้วยเพราะความปากเพียรที่ไกรทองไปเล่าเรียนวิชาอาคมกับพระอาจารย์ทำให้ไกรทองเป็นผู้รอบรู้ในเวทมนตร์คาถา สามารถปลุกเสกเลขยันต์ได้อย่างเชี่ยวชาญ ส่งผลให้ไกรทองมีคุณลักษณะโดดเด่นเหนือผู้อื่น นอกจากนี้ไกรทองยังมีเทียนระเบิดน้ำของวิเศษที่ช่วยให้สามารถเดินบนผิวน้ำได้ ผู้อ่านจึงรู้สึกสนุกและตื่นเต้นกับการที่ไกรทองใช้เทียนระเบิดน้ำทุกครั้ง จนอาจกล่าวได้ว่าเทียนระเบิดน้ำเป็นของวิเศษที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถให้ไกรทองและยังทำให้ผู้อ่านจดจำไกรทองได้ดีจนถึงทุกวันนี้

เรื่องไชยเชษฐ

พระไชยเชษฐ

พระไชยเชษฐมีศรีวิเศษเป็นอาวุธประจำกายที่สามารถแปลงออกไปเป็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังในตอนพระไชยเชษฐแปลงศรออกไปเป็นอาหารขณะต่อสู้กับพระนารายณ์เบศร์ ทำให้พระองค์มีความสามารถที่น่าประทับใจ

พระนารายณ์เบศร์

พระนารายณ์เบศร์เป็นโอรสของพระไชยเชษฐ พระองค์มีของคู่บุญติดตัวมาแต่กำเนิด คือ ศรและพระขรรค์ ซึ่งต่อมาศรและพระขรรค์ก็เป็นอาวุธวิเศษประจำกายของพระนารายณ์เบศร์ที่ช่วยเสริมให้พระองค์มีคุณลักษณะโดดเด่นกว่าคนปกติทั่วไป คือ การแปลงศร

จนฟ้าดินสะเทือนเลื่อนลั่นไปทั่วป่า และการแผ่แสงศรออกไปเป็นดอกไม้ ด้วยความสามารถ เหล่านี้จึงทำให้พระนารายณ์วิเศษเป็นที่รู้จักของผู้อ่านทั่วไป

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระสังข์ศิลป์ชัย

พระสังข์ศิลป์ชัยเป็นตัวละครเอกชายที่มีการกำเนิดผิดแปลกกว่าคนปกติธรรมดาทั่วไป พระองค์มีของวิเศษติดตัวมาแต่กำเนิดถึงสามอย่างด้วยกัน คือ สังข์ ศร และพระขรรค์ ซึ่งทำให้พระสังข์ศิลป์ชัยน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ครที่ติดตัวมาแต่กำเนิดยังเป็นอาวุธวิเศษที่ช่วยให้พระสังข์ศิลป์ชัยสามารถทำสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ให้มีความเป็นไปได้ คือ การแผ่แสงศรเรียกสัตว์ป่า และการแผ่แสงศรเรียกดาวเดือนมาชม ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถของพระสังข์ศิลป์ชัยอย่างเด่นชัด

เรื่องคาวี

คาวี

คาวีเป็นตัวละครเอกชายที่มีความรอบรู้ในวิชาอาคมเพราะได้เล่าเรียนมาจากพระฤๅษี อีกทั้งคาวียังมีพระขรรค์วิเศษที่บรรจดวงใจเอาไว้ และพระขรรค์สามารถชักวัดแกว่งทำให้เกิดเป็นรูปนิมิตเพื่อต่อสู้กับศัตรูได้ ผู้แต่งได้นำพระขรรค์มาสร้างให้คาวีเป็นผู้มีคุณสมบัติเก่งกล้าและมีลักษณะเด่นเหมาะสมกับเป็นตัวละครเอกของเรื่อง

พหุลวิชัย

พหุลวิชัยเป็นพี่น้องร่วมสาบานกับคาวี พระองค์มีความเก่งกล้าในเวทมนตร์คาถาเพราะได้เล่าเรียนมาจากพระฤๅษีเช่นเดียวกัน และการใช้เวทมนตร์คาถาอย่างเชี่ยวชาญของพหุลวิชัยก็ส่งผลให้พหุลวิชัยเป็นตัวละครที่ใช้ความสามารถช่วยเหลือคาวีให้แก้แค้นท้าวสันนุราช โดยการใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นดาบสแล้วลวงท้าวสันนุราชให้ประกอบพิธีชุบตัว จนกระทั่งพหุลวิชัยสามารถลอบฆ่าท้าวสันนุราชได้สำเร็จ ทำให้ผู้อ่านจดจำพหุลวิชัยในความเฉลียวฉลาดและความเก่งกล้าในวิชาอาคมได้เป็นอย่างดี

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชเป็นตัวละครเอกชายที่มีของวิเศษหลายอย่าง ได้แก่ ดวงแก้ววิเศษ แหวน จักร ศร ม้าสุริการ ครุฑ และมหาจินดามนตร์ ของวิเศษเหล่านี้ล้วนเสริมความเก่งกล้าสามารถของพระวงศ์เทวราชให้โดดเด่นเหนือบุคคลทั่วไป เช่น การใช้ดวงแก้ววิเศษชุบชีวิตผู้ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้น ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชใช้ดวงแก้ววิเศษชุบชีวิตสังขปัดและบริวารวานรให้ฟื้นขึ้นหลังจากที่พ่ายแพ้ม้าสุริการจนถึงชีวิต การใช้แหวนวิเศษเปลี่ยนสภาพเป็นหญิงเพื่อลอบเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี การแปลงศรออกไปทำลายล้างกองทัพของศัตรูได้ในปริบทา ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชแปลงศรออกไปจนฟ้าดินกัมปนาทหวั่นไหวทำลายขบวนทัพของท้าวจตุรตในขณะทำศึก นอกจากนี้การแปลงศรเป็นมังกรเพื่อปราบศัตรูก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่ผู้อ่านติดตามด้วยความสนุกสนานพร้อมกับชื่นชมในความสามารถของพระวงศ์เทวราช เมื่อท้าวจตุรตขวางคทาเพชรออกไปเป็นสิงโต พระวงศ์เทวราชก็สามารถแปลงศรเป็นมังกรเข้าต่อสู้กับสิงโตได้ในทันที จะเห็นได้ว่าของวิเศษของพระวงศ์เทวราชมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้พระวงศ์เทวราชเป็นตัวละครเอกชายที่เก่งกล้า แม้ว่าของวิเศษที่กล่าวมาข้างต้นของพระองค์จะไม่ได้มีมาแต่กำเนิด แต่ของวิเศษเหล่านี้ก็ช่วยเสริมให้พระวงศ์เทวราชน่าสนใจเทียบเท่าตัวละครเอกในเรื่องอื่นได้

สังขปัดวานร

สังขปัดวานรเป็นทหารเอกของพระวงศ์เทวราชที่มีฤทธิ์เดชมาก สามารถเหาะเหินเดินอากาศ และมีของวิเศษประจำกายที่ช่วยเสริมความเก่งกล้าสามารถ คือ ดรีเพชร ซึ่งเป็นอาวุธวิเศษที่สามารถใช้เสกเป็นเรือและเสกเป็นบ่วงนาคราศจับศัตรูได้ ดังในตอนที่สังขปัดวานรเสกดรีเพชรให้เป็นบ่วงนาคราศมัดท้าวมหานพสุรพระยาอัษฎแห่งเมืองสมุทรบุรีในขณะทำศึกได้สำเร็จ นอกจากนี้สังขปัดวานรยังรอบรู้ในเวทมนตร์คาถามากมาย สามารถร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นนกเพื่อลอบเข้าไปสืบข่าวศัตรู และร้ายเวทมนตร์เปลี่ยนสภาพกายให้โตใหญ่เท่าภูเขาในขณะที่จะออกรบได้อย่างน่าเกรงขาม นอกจากนี้ยังสามารถร้ายเวทมนตร์สะกดฝ่ายศัตรูให้หลับทั้งกองทัพเพื่อลอบทำการศึกได้อย่างชาญฉลาด นับได้ว่าสังขปัดวานรมีความรอบรู้ในเวทมนตร์คาถาประกอบกับมีไหวพริบปฏิภาณยอดเยี่ยม จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าดรีเพชรและเวทมนตร์เป็นของวิเศษประจำกายของสังขปัดวานรที่มีส่วนช่วยให้สังขปัดวานร

ทำกิจต่าง ๆ ได้สำเร็จ และช่วยทำให้สังขปัดวานรเป็นผู้ช่วยตัวเองที่มีคุณสมบัติเก่งกล้าสามารถ
สมกับเป็นทหารเอกของพระวงศ์เทวราชจนเป็นที่จดจำของผู้อ่านเรื่อยมา

ท้าววิเรนธร

ผู้แต่งได้สร้างให้ท้าววิเรนธรเป็นวิทยากรที่มีความรอบรู้ในเวทมนตร์คาถาสมกับที่
เป็นผู้ช่วยคนสำคัญของพระวงศ์เทวราช ท้าววิเรนธรสามารถใช้เวทมนตร์คาถาช่วยเหลือพระวงศ์
เทวราชแก้ไขสถานการณ์คับขันให้ผ่านพ้นไปได้ ดังในตอนที่ท้าววิเรนธรร่ายเวทมนตร์ทำให้เกิด
ฝนตกลงมาดับไฟที่กำลังไหม้กองทัพของพระวงศ์เทวราชได้อย่างทันท่วงที ในขณะที่พระวงศ์
เทวราชกำลังทำศึก และในตอนที่พระวงศ์เทวราชถูกท้าวสาตราสูรสะกดให้หลับ ท้าววิเรนธรก็ได้
ร่ายเวทมนตร์แก้สะกดให้พระวงศ์เทวราชฟื้นองค์ จะเห็นได้ว่าการใช้เวทมนตร์คาถาอย่าง
เชี่ยวชาญช่วยเสริมบทบาทให้ท้าววิเรนธรเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกที่มีคุณลักษณะโดดเด่นยิ่งขึ้น

ท้าวจตุรุต

ผู้แต่งได้สร้างให้ท้าวจตุรุตเป็นกษัตริย์ยักษ์ครองเมืองจักรวาล พระองค์สามารถ
เหาะเหินเดินอากาศ และมีของวิเศษประจำตัวที่โดดเด่นกว่าตัวละครร้ายตัวอื่น คือ ท้าวจตุรุตมี
แหวนที่บรรจุดวงใจทำให้ไม่มีผู้ใดสามารถฆ่าได้ ท้าวจตุรุตจึงเป็นตัวละครร้ายที่ปราบได้ยาก
ที่สุด อีกทั้งพระองค์ยังมีเวทมนตร์ประสานกายทำให้เมื่อถูกศัตรูตัดเศียรพระองค์ยังสามารถ
ร่ายมนตร์ให้ต่อติดได้ดังเดิม ซึ่งนับได้ว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ผู้อ่านจดจำท้าวจตุรุตได้ดี
ดังในตอนที่พระวงศ์เทวราชแฉลงศรออกไปตัดเศียรท้าวจตุรุต ท้าวจตุรุตก็สามารถร่ายเวทมนตร์
ประสานให้เศียรติดกับกายได้ทันท่วงที นอกจากนี้ท้าวจตุรุตยังมีคาถาเพชรที่ขว้างออกไปเป็นสิงโต
ทำให้พระองค์สามารถปราบศัตรูได้อย่างเก่งกาจ ดังในตอนที่ท้าวจตุรุตขว้างคาถาเพชรออกไป
เป็นสิงโตเข้าต่อสู้กับทหารของพระวงศ์เทวราช จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้นำของวิเศษมาปรุงแต่งให้
ท้าวจตุรุตเป็นพระยายักษ์ที่มีฤทธานุภาพได้น่าสนใจมากที่สุดทีเดียว

ท้าวสาตราสูร

ท้าวสาตราสูรเป็นยักษ์ที่มีเวทมนตร์คาถามากมาย สามารถร่ายเวทมนตร์
แปลงกายเป็นแมลงเพื่อลอบเข้าไปในเมืองของศัตรู ดังในตอนที่ท้าวสาตราสูรร่ายเวทมนตร์
แปลงกายเป็นแมลงซ่อนอยู่ในดอกไม้ที่นางพ้านำไปถวายพระวงศ์เทวราช สามารถร่ายเวทมนตร์
สะกดศัตรูให้หลับได้ ดังในตอนที่ท้าวสาตราสูรร่ายเวทมนตร์สะกดพระวงศ์เทวราชให้หลับ

เพื่อลอบสังหารพระวงศ์เทวราช นอกจากนี้ท้าวสาตราสารยังสามารถร้ายเวทมนตร์ดำดินเพื่อหลบหนีศัตรูในยามคับขันได้อย่างชำนาญ ทำให้พระองค์รอดพ้นจากอันตรายได้อย่างน่าตื่นเต้นในตอนที่ถูกพระวงศ์เทวราชจับกุมด้วยตาข่ายเพชร

สำหรับอาวุธวิเศษที่เสริมให้ท้าวสาตราสารมีความเก่งกล้า คือ กระบองที่สามารถกวัดแกว่งให้ท้องฟ้ามืดมัวไปทั่วทุกสารทิศเพื่อซ่อนขวัญศัตรูในขณะที่สู้รบ และครที่สามสามารถแผ่ลงออกไปเป็นนาคมากมายได้ ดังในตอนที่ท้าวสาตราสารแผ่ลงศรออกไปเป็นนาคไล่กัดทหารของพระวงศ์เทวราชได้อย่างแกล้งกล้า จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการรู้เวทมนตร์คาถาอย่างเชี่ยวชาญ และมีอาวุธวิเศษประจำกายของท้าวสาตราสารได้เสริมให้ท้าวสาตราสารเป็นตัวละครร้ายตัวหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้มากที่สุดทีเดียว

ท้าวพัทไทย

ท้าวพัทไทยเป็นสหายของท้าวสาตราสาร พระองค์เป็นยักษ์เจ้าเมืองบาดาลที่มีฤทธิ์เดชสามารถร้ายเวทมนตร์ได้อย่างเชี่ยวชาญ และมีกระบองเป็นอาวุธวิเศษที่เสริมให้พระองค์มีความน่าสนใจ ดังในตอนที่ท้าวพัทไทยร้ายเวทมนตร์แปลงกายเป็นวานรแฝงตัวอยู่ในกลุ่มบริวารทหารของพระวงศ์เทวราชได้อย่างแยบคาย นอกจากนี้ท้าวพัทไทยยังสามารถร้ายเวทมนตร์สำแดงกายโตใหญ่เพื่อเข้าต่อสู้กับศัตรู และใช้กระบองกวัดแกว่งให้ท้องฟ้ามืดครึ้มเพื่อซ่อนขวัญศัตรูในขณะที่ทำศึกได้อย่างน่าเกรงขาม ในตอนที่ท้าวพัทไทยช่วยท้าวสาตราสารทำศึกกับพระวงศ์เทวราช จะเห็นได้ว่าเวทมนตร์คาถาและกระบองเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความเก่งกล้าสามารถให้แก่ท้าวพัทไทยได้อย่างสมบูรณ์

นางสุวรรณมาลี

นางสุวรรณมาลีเป็นมเหสีของท้าวจตุรรัต นางเป็นยักษ์ินีที่มีเวทมนตร์อันเป็นส่วนเสริมให้นางมีความโดดเด่น ดังในตอนที่นางสุวรรณมาลีใช้เวทมนตร์แปลงกายเป็นนางบุศบงเพื่อจะได้ใกล้ชิดกับพระวงศ์เทวราชและหาโอกาสสังหารพระวงศ์เทวราช การแปลงกายของนางสุวรรณมาลีในครั้งนี้ทำให้ผู้อ่านจดจำนางได้ดีและติดตามเรื่องได้อย่างสนุกสนาน

เรื่องมณีพิชัย

นางยอพระกลืน

นางยอพระกลืนเป็นตัวละครเอกหญิงที่มีเวทมนตร์คาถาอันเป็นส่วนเสริมให้นางมีความโดดเด่น นางยอพระกลืนสามารถร้ายเวทมนตร์รักษาได้ ดังในตอนนี้นางร้ายเวทมนตร์รักษาพิษงูให้นางจันทร์ นอกจากนี้นางยอพระกลืนยังมีเวทมนตร์แปลงกาย ดังในตอนนี้นางแปลงกายเป็นพราหมณ์เพื่อลวงพระมณีพิชัย ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวจึงทำให้นางยอพระกลืนเป็นตัวละครเอกหญิงที่มีความสามารถพิเศษโดดเด่นจนเป็นที่รู้จักของผู้่านทั่วไป

เรื่องแก้วหน้าม้า

เมื่อกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้า ผู้อ่านหลายท่านอาจจดจำรูปอัปลักษณ์และความแก่นแก้วของนางซึ่งติดกับนางในวรรณคดีเรื่องอื่น แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านติดใจและจดจำนางแก้วหน้าม้าได้เป็นอย่างดีนั้นคือความเก่งกล้าสามารถของนาง ที่ทำให้นางเป็นตัวละครเอกหญิงที่โดดเด่นติดแมกกับตัวละครเอกหญิงในเรื่องอื่น ความเก่งกล้าสามารถของนางแก้วหน้าม้านั้นถูกปรุงแต่งมาจากของวิเศษที่นางได้รับมาจากพระฤาษี ได้แก่ เรือเหาะ และพรางได้ ซึ่งของวิเศษสองอย่างนี้ทำให้นางแก้วหน้าม้าสามารถทำสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ให้มีความเป็นไปได้ เช่น การนั่งเรือเหาะไปสถานที่ต่างๆ ด้วยความรวดเร็ว การใช้พรางได้แปลงกายเป็นมาณพ และการใช้พรางได้เนรมิตศรเพื่อใช้เป็นอาวุธรบกับยักษ์พาลราชได้อย่างเก่งกาจ ด้วยคุณสมบัติพิเศษของของวิเศษเหล่านี้จึงทำให้นางแก้วหน้าม้าเป็นตัวละครเอกหญิงที่มีบทบาทโดดเด่นเหนือกว่าตัวละครเอกชายในเรื่อง ส่งผลให้ผู้อ่านรู้จักและจดจำในความเก่งกล้าสามารถของนางแก้วหน้าม้าเรื่อยมาจนทุกวันนี้

พระฤาษี

ผู้แต่งได้สร้างพระฤาษีในเรื่องแก้วหน้าม้าให้เป็นผู้รอบรู้เวทมนตร์คาถา สามารถร้ายเวทมนตร์ให้บังเกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นได้ในจันพหลัน ทำให้พระฤาษีมีคุณลักษณะโดดเด่นในการช่วยเหลือนางแก้วหน้าม้าได้ทันท่วงที ดังที่พระฤาษีได้ร้ายเวทมนตร์สร้างเรือเหาะให้นางแก้วหน้าม้าใช้เดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุได้ทันเวลา นับได้ว่าพระฤาษีเป็นอีกตัวละครหนึ่งที่ผู้อ่านจดจำในความเก่งและความมีเมตตาได้อย่างประทับใจ

ของวิเศษที่มีบทบาทเสริมความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละคร โดยเฉพาะตัวละคร ในวรรณคดีบทละครนอกที่ต้องมีความเก่งกล้าสามารถเหนือคนปกติธรรมดา เพื่อให้ผู้อ่านติดตามอย่างสนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นตัวละครเอก ผู้ช่วยตัวละครเอก และตัวละครฝ่ายร้าย หากตัวละครตัวใดไม่มีของวิเศษคู่กาย ตัวละครตัวนั้นก็ขาดความน่าสนใจไปและพลอยทำให้เรื่องไม่สนุกสนานเท่าที่ควร อีกทั้งของวิเศษประจำกายของตัวละครแต่ละตัวมักจะมีคุณสมบัติพิเศษที่ดัดเทียมกันเพื่อให้การสู้รบเป็นไปอย่างสนุกสนานและน่าติดตามนั่นเอง

จากการวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษที่มีต่อตัวละครพบว่าของวิเศษเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้แต่งนำมาช่วยให้ตัวละครตัวนั้นโดดเด่นขึ้น โดยผู้แต่งได้นำของวิเศษมาบทบาทในการเสริมบุญญาธิการและเสริมความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละคร ของวิเศษที่เสริมบุญญาธิการให้กับตัวละครจะเป็นของวิเศษที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณงามความดี หรือผลบุญที่สั่งสมมาเมื่ออดีตชาติ ซึ่งพบในตัวละครเอกชายเท่านั้น ส่วนของวิเศษที่เสริมความเก่งกล้าสามารถจะพบในตัวละครทุกประเภททั้งตัวละครเอก ผู้ช่วยตัวละครเอก และตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งมักเป็นของวิเศษประจำกายที่สามารถสำแดงอิทธิฤทธิ์ได้อย่างอัศจรรย์จนเป็นที่จดจำของผู้อ่าน ส่วนการที่ผู้แต่งให้ตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในท้องเรื่องต้องมีของวิเศษมาเสริมความเก่งกล้าก็เพราะผู้แต่งต้องการเน้นให้เห็นว่าของวิเศษมีบทบาทที่จะเสริมความเก่งกล้าสามารถของตัวละครไม่ว่าจะหญิงหรือชาย อย่างไรก็ตามตัวละครชายก็มักมีของวิเศษประจำกายมากกว่าตัวละครหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวละครชายมีบทบาทในการต่อสู้กับศัตรูมากกว่าตัวละครหญิง ดังนั้นจึงต้องมีของวิเศษมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้นั่นเอง

3 บทบาทต่อการสร้างฉาก

ฉาก หมายถึง สถานที่ เวลา สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่อง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละคร และส่งผลให้ผู้อ่านคล้อยตามหรือมีความรู้สึกทางอารมณ์ไปตามสถานการณ์ของเรื่องในขณะนั้นได้ ดังที่อุดม หนูทอง (2522 : 214) ได้กล่าวว่า

‘ฉาก คือ สถานที่ บรรยากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่ตัวละครใช้แสดงนาฏการ หรือปรากฏอยู่ในสถานการณ์นั้น ฉากมีความสำคัญต่อเรื่องในแง่ที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นตัวละครได้ดียิ่งขึ้น เกิดอารมณ์หรือมโนภาพต่อนาฏการ การสร้างฉากให้เกิดผลดังกล่าวจึงต้องอาศัยเทคนิคหลายอย่าง คือต้องเลือกฉากหรือบรรยากาศให้เข้ากับท้องเรื่อง มีผลต่อการดำเนินเรื่อง และการบรรยายต้องละเอียดละไม เห็นภาพให้ความรู้สึก”

ในการพิจารณาจากในวรรณคดีบทละครนอกจำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของวรรณคดีบทละครนอกเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะวรรณคดีบทละครนอกมีเนื้อหามุ่งเน้นความสนุกสนานตื่นเต้นเป็นสำคัญ ฉากที่ปรากฏในวรรณคดีบทละครนอกจึงต้องช่วยสร้างอารมณ์และความตื่นเต้นต่อผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามเพลิดเพลินไปกับจินตนาการของผู้ประพันธ์

จากการศึกษาบทละครนอกทั้ง 8 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าของวิเศษมีบทบาทช่วยให้ฉากบรรยายภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในเรื่อง ตลอดจนช่วยสร้างอารมณ์และความตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่านได้ไม่น้อย ซึ่งสามารถจำแนกให้เห็นอย่างชัดเจนได้ดังนี้

- 3 1 ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านภาพ
- 3 2 ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านเสียง
- 3 3 ของวิเศษช่วยให้ฉากมีบรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง

3 1 ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านภาพ

ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งได้นำของวิเศษมา มีบทบาทต่อการสร้างฉากให้มีความอลังการด้านภาพโดยเสนอผ่านการสู้รบ การเนรมิต การแปลงกาย และการลองอิทธิฤทธิ์ ดังนี้

3 1 1 การสู้รบ

ฉากสู้รบหรือทำศึกสงครามเป็นฉากหนึ่งที่ผู้แต่งให้ความสำคัญในการบรรยาย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและรู้สึกสนุกสนานตื่นเต้นไปกับเหตุการณ์นั้น ผู้แต่งจึงนำของวิเศษมาเป็นเครื่องมือในการสร้างฉากให้มีความอลังการด้านภาพได้อย่างเหมาะสมเจาะดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

ฉากสู้รบในเรื่องวงศ์เทวราชนับว่ามีความโดดเด่นมากกว่าเรื่องอื่น เพราะเป็นเรื่องราวของการทำศึกสงครามจึงมีการนำของวิเศษมาใช้ทำให้เห็นการสู้รบที่แปลกพิสดารไปจากการสู้รบของตัวละครโดยทั่วไป ดังในตอนที่ยักษ์ขบถวานรทำสัญญากับพระวงศ์เทวราช พระวงศ์เทวราชจึงรับสั่งให้ม้าขี่ผึ้งสุริการเข้าต่อสู้กับสังขปัดวานรแทนพระองค์ ม้าสุริการก็สำแดงเดชเข้าต่อสู้กับพญาวานรในทันที ดังความว่า

บัดนั้น
น้อมเศียรคำนับพระภูมิ

กัณฐ์ศสุริการเรื่องศรี
เหาะขึ้นบนเมฆด้วยเร็วไว

ผาดแผลงลำแดงฤทธา
ก๊ีบเท้าเป็นกรดอันเกรียงไกร
ร้องประกาศว่ากูคือพระกาล
ว่าแล้วโดดมาด้วยเร็วพลัน

กายาโตเท่าภูเขายักษ์ใหญ่
หางเปนเปลวไฟประโลกลบปี
จะสังหารลิงไพรให้อาสัญ
เข้าประจัญกับพระยาพานริน

(วงศ์เทวราช 60)

บัดนั้น
ไม่ย่อท้อรณรงค์ในสงคราม
ตีนถีบโขกกัดหางฟาด
ที่เหลือตายจึงตลบเข้าบรรณ
ถูกพวงวานรก็ม้วยมิด
ล้มกลิ้งเกลื่อนกลาดดาษดา

กัณฐ์ศุภริการชาญสนาม
ไล่ตามเขนฆ่าวานร
ตายกลาดล้มทับสลับสลอน
อัศดรก็ถีบด้วยบาทา
โลหิตลามไหลเป้นหนักหนา
โยธาวานรไม่ต้านทาน

(วงศ์เทวราช 61)

ความในตอนนี้อย่างไรจะเห็นภาพม้าสุริการลำแดงกายโตใหญ่ มีก๊ีบเท้าเป็นกรดหางเป็นเปลวไฟเข้าต่อสู้กับบริวารวานรอย่างดุเดือด ทั้งถีบกัดแล้วใช้หางฟาดจนบริวารวานรไม่อาจสู้ได้ จากนั้นผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นภาพบริวารวานรอนตายเกลื่อนกลาดโลหิตไหลนองซึ่งเป็นภาพที่น่าสะพรึงกลัวและเร้าอารมณ์ผู้อ่านได้ไม่น้อย

เช่นเดียวกับในตอนที่พระวงศ์เทวราชประสงค์จะเข้าไปในเมืองสมุทรบุรี พระองค์ได้ให้ม้าสุริการเข้าไปสืบข่าวในเมืองก่อน ม้าสุริการได้ลำแดงฤทธิ์สังหารบริวารยักษ์ที่อยู่เมืองหน้าด่านและใช้หางฟาดหลังคาเมืองจนเกิดไฟลุกลามไปทั่ว ผู้อ่านจะเห็นภาพความโกลาหลของพลเมืองยักษ์วังหนี่เอาตัวรอดกันอย่างล้มลุกคลุกคลาน และภาพการต่อสู้ของม้าสุริการได้อย่างน่าตื่นเต้น ดังความว่า

อัศดรลำแดงฤทธิไกร
แล้วฟาดถูกยักษ์น้อยทันที
สุริการโดดขึ้นบนเวหา

ปลายหางเปนไฟเรืองศรี
ตกลงปัดพีก้วยชนม์
เอาหางฟาดหลังคาจนป้าน

เกิดเปนเพลิงกาลขึ้นบัลดล

ไหม้ยับแหลกปนในทันที

บัดนั้น

ทั้งหญิงชายตกใจพันทวี

จุดคร่าลูกเต๋าลงจากเรือน

ล้มลุกคลุกคลานหนีไป

พวกอสุรครันเห็นอัคคีศรี

จึงมีอัคคีออกวิ่งไป

พ่นเพื่อนชลน่าน้ำตาไหล

นายไพร่วังประทะปะกัน

บัดนั้น

เห็นยักษ์หนีอัคคีพัลวัน

ทั้งโขกทั้งกัดฟัดฟาด

แล้วผาดแผลงลำแดงฤทธา

กัณฐ์ศุภริการตัวขยัน

ตรงเข้าโรมรันด้วยฤทธา

ยักษ์ตายกลาดดาษป่า

ตรงไปไล่ล้างขุนมาร

(วงศ์เทวราช 85)

ตอนที่ท้าวจตุรตทำศึกกับพระวงศ์เทวราช ท้าวจตุรตได้ขว้างคทาเพชรออกไป
เป็นสิงโตเข้าต่อสู้กับพระยาราชสุบรรณและสังฆปิตวานร ดังความว่า

คังคั่นแน่นจิตรดังพิศมีไฟ

กึกก้องทั้งห้องไพร่สนธ

เกิดเปนสิงห์โตตัวฉกรรจ์

แผ่นผืนโจนไปด้วยเร็วแรง

คาบแก้วแล้วกรีบบินทยาน

ขว้างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน

สุธาดลเหมือนเลื่อนลั่น

เล็บฟันเป็นกรดอันไชยชาญ

จึงลำแดงฤทธากล้าหาญ

ประจัญบานกับพระยาวานร

(วงศ์เทวราช 175)

เมื่อท้าวจตุรตขว้างคทาเพชรออกไปผู้อ่านจะเห็นภาพคทาเพชรกลายเป็น
สิงโตคาบแก้ว มีเล็บกับฟันเป็นกรดกระโจนเข้าสู่กับศัตรูอย่างเต็มแรงด้วยความเก่งกาจ
เมื่อพระวงศ์เทวราชเห็นดังนั้นจึงขว้างจักรออกไปเป็นมังกรเข้าต่อสู้กับสิงโต ดังความว่า

เมื่อนั้น	เทวราชผู้รุ่งโรจน์
เห็นสิงห์ใหญ่ไถ่ล้างราวี	พระภูมิเจ้าจักรอันเกรียงไกร
เสียงด้วยบารมีของตรีเนตร	ร้ายพระเวทมนตราหาช้าไม่
คว่างไปด้วยกำลังฤทธิ์ไกร	จักรกลดกลายไปในทันตา
เปนพระยามังกรซ่อนวิเชียร	ชูเศียรแหวกว่ายพระเวหา
จรจรัลผันผยของลำพองมา	โอรุอำพันพิศม์ปนอัคคี
ไล่รัดสิงห์รศาคทาเพชร	ตัดเศียรขาดเศียรอยู่กับที่
มังกรร้ายกลายเป็นจักรมณี	คทาเพชรอรุณก็แหลกไป

(วงศ์เทวราช 175-176)

จากความข้างต้นผู้อ่านจะเห็นภาพจักรที่ขว้างออกไปกลับกลายเป็นมังกร พ่นไฟอยู่กลางอากาศแล้วแผ่นผืนเข้ารัดสิงห์โตอย่างองอาจ สัตว์ทั้งสองต่อสู้กันอย่างดุเดือดจนกระทั่งสิงห์โตถูกตัดหัวนอนตายอยู่กับที่แล้วกลับกลายเป็นคทาเพชรที่แหลกปนไปในทันที ส่วนมังกรก็กลับกลายเป็นจักรตามเดิม นับได้ว่าเป็นฉากที่สร้างภาพเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านตื่นเต้นและสนุกสนานไปกับการสู้รบของสัตว์ทั้งสองได้อย่างดี

ตอนที่ท้าวพทไภยเข้าช่วยท้าวสาตราสารจากการถูกฝ่ายพระวงศ์เทวราช จับกุม ผู้อ่านจะเห็นภาพยักษ์สองตนที่โกรธจัดยื่นลำแดงอิทธิฤทธิ์กวัดแกว่งกระบองจนท้องฟ้า มีดครีมีไปทั่วทุกสารทิศแล้วกระโดดเข้าสู่กับเหล่าวานรอย่างกล้าหาญ ดังความว่า

เมื่อนั้น	สองยักษ์อัถอันตันโทโส
ฮึดฮัดขัดแค้นในมโน	ด้วยกำลังโมโหโกรธา
จับกระบองกวัดแกว่งลำแดงฤทธิ์	สี่ทิศมีดคลุ้มคลั่งเวหา
พลึงไลดโดดโผนแล้วโจนมา	ไล่ล้างเช่นฆ่าวานร

(วงศ์เทวราช 192-193)

3 1 2 การเนรมิต

การใช้ของวิเศษเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่าง น่าตื่นตาตื่นใจในความแปลกพิสดารหรือความงดงามเกินจริง ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ ชัย มณีพิชัยตอนต้น วงศ์เทวราช คาวิ และแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

ฉากที่เจ้าเงาะใช้มหาจินดามนต์เรียกปลาและสัตว์ป่าเป็นฉากที่ทำให้ผู้อ่าน ตื่นตาตื่นใจกับภาพฝูงสัตว์ที่มารวมกันมากมาย ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไทรใบบังสุริย์ฉาน
ถอดเงาะซ่อนเสียมมีพันนาน	แล้วโอมอ่านมหาจินดามนต์
เดชะเวทวิเศษของมารดา	ฝูงปลามาลิ้นทุกแห่งหน
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล	บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล้ายไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 135)

ผู้อ่านจะเห็นภาพของฝูงปลาที่ว่ายน้ำมารวมกันอย่างคลาคล่ำมากมายกว่า ปกติ เช่นเดียวกับตอนที่เจ้าเงาะรำมหาจินดามนต์เรียกสัตว์ป่า ดังความว่า

ครั้นถึงจึงลงหยุดยั้ง	ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา
พระถอดเงาะซ่อนไว้ให้ลับตา	แล้วรำยมนต์มหาจินดาพลัน
ฝูงเนื้อในป่ามากมาย	ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน
ดูดาษแดงไปทั้งไพรวัน	เป็นฝูงฝูงวิ่งพลันกันมา

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 152)

ผู้อ่านจะเห็นภาพของสัตว์ป่าทั้งละมั่ง กวาง เนื้อทราย และสมันต่างวิ่งกัน มาฝูงใหญ่ดูเคลื่อนไหวคล่องไปทั่วป่าซึ่งเป็นภาพที่แปลกผิดปกติธรรมดา แต่เกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจของมหาจินดามนตร์

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

เมื่อครั้งที่พระอินทร์เสด็จมาเนรมิตปราสาทให้พระสังข์ศิลป์ชัย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพพระนครที่ถูกตกแต่งอย่างวิจิตรงดงามเกินจริง เหมาะสมกับเป็นพระนครที่ถูกสรรค์สร้างจากพระอินทร์ ดังความว่า

ว่าพลางทางขึ้นบนเกยชัย

สหสนันนฤมิตด้วยฤทธา

เป็นปราสาทราชฐานบ้านช่อง

เรื่องรองล้วนแก้วแววเวหา

มีกำแพงสามชั้นเป็นหลั่นมา

เทวาเฝ้าประตูอยู่ทุกชั้น

แถวถนนหนทางรโหฐาน

นางฟ้านั่งร้านเป็นหลั่นหลั่น

ขายสินค้าผ้าผ่อนแพรพรรณ

ทั้งรูปโฉมโฉมพรรณพึงใจ

หน้าพระลานล้วนแก้วผลึกลาด

แลประหลาดลิ้นเลื่อมดังน้ำไหล

แล้วจัดเป็นสาวสรรค์กำนัลใน

คอยช่วงใช้ที่ปรางค์ปราสาททอง

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 612)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์ทรงใช้เวทมนตร์เนรมิตอาภรณ์และเครื่องทิพย์ให้นางยอพระกลิ้ง ในตอนที่พระอินทร์พานางยอพระกลิ้งน่านางไปไว้ในปล้องไม้ไผ่ ดังความว่า

คิดพลางทางสำแดงแผลงฤทธิ์

เนรมิตเครื่องทรงทุกสิ่งสรรพ

มงกุฎกรเจียกแก้วแพรพรรณ

สังวาลวรรณสร้อยสะอึงพริ้งพราย

ทองกรเข็มขัดรัดพระองค์
วัดถาวรณสำหรับประดับกาย

อำมรงค์มณีศรีฉาย
ก็เกิดขึ้นมากมายด้วยฤทธา

(มณีพิชัย ตอนต้น 46)

ผู้อ่านจะเห็นภาพเครื่องทรงอันงดงามของนางยอพระกลืนซึ่งเกิดขึ้นด้วย
อำนาจอิทธิฤทธิ์ ประกอบด้วยมงกุฎกรเจียกที่ทำจากแก้ว สร้อยสังวาล กำไลข้อมือทอง
เข็มขัด แหวนมณี และผ้าอาภรณ์ได้อย่างชัดเจน

เรื่องวงศ์เทวราช

พระอินทร์ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทให้แก่นางสุวรรณมณฑา ปราสาทที่
บังเกิดขึ้นนั้นมีความงดงามมาก ดังความว่า

ท้าวตรัสแล้วหยิบแก้วอันวิเศษ
ประนมกรพิศถาดด้วยทันที
บังเกิดเป็นปราสาทอันผ่องแผ้ว
ทั้งเจดชั้นบรรจรรจนา
มีทั้งเชิงเทินแลเนินป้อม
ได้ป้องกันอันตรายประจามิตร
อีกทั้งจักรแก้วอันคมกรด
สำหรับล้างอรินราษให้ปลดปล่อย

องค์ท้าวตรีเนตรอันเรืองศรี
ท้าวโกษีจึงร่ายพระมนตรา
แต่ล้วนแก้วมณีอันมีค่า
จัดรูมุขงามสง่าทั้งสี่ทิศ
แวดล้อมด้วยกำแพงอันวิจิตร
ถึงมีฤทธิ์ก็มีให้ทำลายลง
ทุกหลั่นลดเสมาดั่งประสงค์
แม้เหาะตรงพระนครคอยรอนราญ

(วงศ์เทวราช 9)

ผู้แต่งบรรยายความวิจิตรงดงามของปราสาทแก้วเจดชั้นประดับมุขทั้งสี่ด้าน
ห้อมล้อมด้วยกำแพงที่มีจักรไว้ปราบศัตรูที่เข้ามารุกรานในปราสาท ทำให้ ผู้อ่านเกิดจินตภาพ
และเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับฉากอันตระการตา เช่นเดียวกับในตอนที่พระอินทร์เสด็จลงมา
ประทานนามให้พระโอรสวงศ์เทวราช พระอินทร์ได้ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตปราสาทซึ่งงดงาม
ดุจวิมานอยู่บนยอดเขาให้แก่พระวงศ์เทวราช ดังความว่า

ตรัสแล้วทำวสุขัมวดี	ชูแก้วมณีอันฉายฉ้น
ร่ายพระมนตรามหาจินดาพลัน	พระทรงธรรมก็มีนิมิตด้วยจับใจ
อันเดชะบารมีของตรีเนตร	ก็เกิดเกษภูผาอันสูงใหญ่
มีวิมานล้วนด้วยแก้วเจียรไน	งามวิไลอยู่บนยอดบรรพต
แล้วมีทั้งจักรเงินแลจักรทอง	อันเรืองรองประดับด้วยมรกต
มีวิมานสุวรรณทุกชั้นลด	ดูสุดสดแลสอาดดังบาดตา
พร้อมด้วยมยุรฉัตรแลพัดโบก	อภิรมชุมสายอันเลขา
รูปสุบรรณคนธรรพ์แลนาคา	กินร่าฟ้อนดูอ่อนองค์
ราชสีห์ไกรสรสิงขร	สารพัดวิหคแลเหมหงส์
พร้อมเสร็จนิกได้ด้วยใจจง	ตามประสงค์เสร็จสิ้นทุกสิ่งอัน

(วงศ์เทวราช 36)

ผู้อ่านจะเห็นภาพปราสาทที่ใช้ดวงแก้ววิเศษเนรมิตขึ้นอย่างงดงามดุจวิมานอยู่บนยอดเขา ตกแต่งด้วยจักรเงินและจักรทอง มีลวดลายรูปครุฑ คนธรรพ์ นาค กินนร ราชสีห์ นกและหงส์อย่างน่าชม

ตอนที่สังขปัดความร่ายมนตร์เนรมิตพระตำหนักจันทร์เพื่อลงนางสุวรรณมาลี ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพพระตำหนักจันทร์ที่มีหลังคางดงามเรืองรอง ภายในพระตำหนักมีแท่นแก้วประดับด้วยมุกและทอง มีโคมที่ตกแต่งอย่างสวยงามและสว่างไสวเหมือนแสงของพระอาทิตย์ ดังความว่า

ล่ำรวมจิตรวิจิตรฉายให้ล่ำราญ	โคมอ่านพระเวทอันคักดา
บังเกิดเป็นตำหนักจันทร์อันรู้จี	หลังคาสีเรืองอร่ามงามสง่า
ก็มีทั้งห้องทองรจนา	แท่นแก้วมุกดาแถมสุวรรณ
มีวิสูตรโคมระย้าจกฉัตร	เรื่องระย้าบริศมีมณีฉ้น

กระจ่างแจ้ดั่งแสงพระสุริยัน

ไม่ห่างกันกับราชพลับพลา

(วงศ์เทวราช 265)

ตอนที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวมหานพสุร สังขปัดวามรไ้ร้ายเวทมนตร์
บังเกิดเป็นถ่านไฟตกลงมาจากฟ้าเผาพลับพลาของท้าวมหานพสุร ดังความว่า

เมื่อนั้น	สังขปัดยอดทหารชาญไชยศรี
รบรอตด้วยอสุรี	ขุนกระบี่รับรองป้องกัน
อัดใจร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา	มีทันซ้ำถ่านเพลิงอันฉายฉั่น
ตกจากฟากฟ้าด้วยเร็วพลัน	เกิดเป็นควันมีดคลุ้มฉุ่มมัว
ถูกต้องพลมารไม่ทานทน	ต่างคนชุกซอนเที่ยวซ่อนหัว
บ้างก็วิ่งโดนกันตัวสิ้นริ้ว	ด้วยความกลัวลี้มกลิ้งอยู่กลางไฟ
บ้างก็วิ่งประทะปะกัน	เอาดาบฟันพวกเพื่อนจนเลือดไหล
บ้างโอบยตีหนีสู่กันกลางไฟ	พลับพลาไหม้โพลงพลุ่งจนรุ่งเรือง

(วงศ์เทวราช 281)

ความในตอนนี้ผู้อ่านจะเห็นภาพที่แปลกพิสดารเกินจริงของถ่านไฟที่ตกลงมา
จากฟ้าถูกทหารยักษ์จนต้องวิ่งหนีกันอย่างซุกมุนวุ่นวาย และไฟที่กำลังลุกไหม้พลับพลาของ
ท้าวมหานพสุรส่งผลให้เกิดโกลาหลไปทั่วกองทัพ ซึ่งเป็นฉากหนึ่งที่สร้างอารมณ์และความ
ตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่านได้ดี

เรื่องคารี

เมื่อครั้งที่คารีทำศึกกับไวยทัต คารีได้กวัดแกว่งพระขรรค์ออกไปเป็นรูปนิมิต
เพื่อเข้าต่อสู้กับทหารของไวยทัต ดังความว่า

พระจิ้งจั่งจิตพิชฐาน	คิดถึงพระอาจารย์ฌาณกล้า
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์ดา	ขอให้เป็นโยธาออกต่อยุทธ์

เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย
ลั่นถือนเครื่องศาสตราอาวุธ

เป็นผู้คนพลไพร่อุตลุด
เข้ารับรับสัประยุทธ์กับไพร่

บัดนั้น
รบบุปนิมิตด้วยฤทธิ์
ต่างคนคิดขยันทันหวาด
รบบลางถอยหลังกระทั้งนาย

พวกไพร่ไวยทัตไม่ถอยหนี
ต่อสู้แทงฟันมันไม่ตาย
เห็นพวกตัวตายกลาดลงมากหลาย
วุ่นวายหลีกหลบกระทบกัน

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 536)

จากความข้างต้นผู้อ่านจะเห็นภาพของทหารซึ่งเป็นรูปนิมิตบังเกิดขึ้นในทันทีทันใด พร้อมกับถืออาวุธครบมือเข้าต่อสู้กับทหารของไวยทัตอย่างอาจหาญ จนทหารของไวยทัตไม่อาจต้านทานได้และต่างต้องถอยหนีกันอย่างวุ่นวาย

เรื่องแก้วหน้าม้า

จากที่มานพแก้วหน้าม้าจะทำพิธีปลงพระศพให้กับท้าวพาลราช นางได้แฉลงศรออกไปเป็นพระเมรุทองสำหรับวางพระศพของท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น
กรกงศรสิทธิ์ฤทธิไกร

มานพผู้มีอัชฌาสัย
แล้วนำวสายแฉลงไปจับพลัน

บังเกิดขึ้นเป็นพระเมรุทอง
จึงสั่งให้ยกศพท้าวภูมิภักดิ์

แฉงประเทืองเรืองรองเจดจัน
วางเหนือเมรุสุวรรณทนต์ไค

(แก้วหน้าม้า 133)

จากนั้นมานพแก้วหน้าม้าก็ได้แฉลงศรออกไปเป็นไฟ เพื่อปลงพระศพท้าวพาลราช ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระโสมยงทรงศรีไม่มีสอง
ชวนมาถนพน้อยนวลละออง	แมลงสรไปต้องศพมาร
ศรชัยเป็นไฟลามลน	ไหม้ศพกัมภณฆ์ที่สังฆาร
รุ่งโรจน์โชติช่วงชัชวาล	ไหม้ศพขุนมารเป็นจุณไป

(แก้วหน้าม้า 133)

ความที่บรรยายในตอนนี้อ่านจะเห็นภาพพิธีปลงพระศพท้าวพาลราชที่มีพระเมรุทองงดงามอันเกิดจากอำนาจอิทธิฤทธิ์ของศร และไฟที่ลุกโชติช่วงเผาผลาญพระศพของท้าวพาลราชอย่างสมพระเกียรติ

3 1 3 การแปลงกาย

การแปลงกายมีบทบาทในการสร้างฉาก คือ การแปลงกายจากรูปเดิมให้ใหญ่ขึ้น เพราะผู้แต่งจะบรรยายภาพของตัวละครที่ใหญ่โตได้อย่างตื่นตาตื่นใจ ดังที่พบในเรื่องสังข์ทอง และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องสังข์ทอง

ในฉากที่นางพันธุรัตจะออกไปเที่ยวป่า นางจะนิมิตกายเป็นยักษ์ใหญ่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพนางมนุษย์ที่กลายร่างเป็นยักษ์รูปร่างลำต้นน่าเกรงขาม ดังความว่า

มาลับตาลูกน้อยกลอยใจ	อรไทเปลี่ยนแปลงกายา
บัดใจรูปร่างเป็นนางยักษ์	ลำต้นคึกคักนักหนา
ถือกระบองป้องพัศตร์ทำศึกดา	ดันตรงตรงมาพนาลี

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 78)

เรื่องวงศ์เทวราช

ในเรื่องวงศ์เทวราชพบว่าผู้แต่งได้นำเวทมนตร์แปลงกายให้ใหญ่ขึ้นมาใช้ในการสร้างฉากอยู่หลายตอนด้วยกัน ดังเช่นในตอนที่พระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวสาตราสาร สังขปัดวานรได้ช่วยพระวงศ์เทวราชรบกับท้าวสาตราสาร โดยลำแดงฤทธิ์แปลงกายเป็นวานรใหญ่เท่าภูเขา มีสี่พักตร์แปดกรโถมเข้าจู่โจมท้าวสาตราสารทันที ดังความว่า

บัดนั้น	สังขปัดฤทธิ์แรงแข่งขัน
ได้รับสั่งขององค์พระทรงธรรม์	จับพระขรรค์ตรีเพชรอันศักดิ์ดา
ผาดแผลงลำแดงฤทธิ์ไกร	โตใหญ่สูงเยี่ยมเทียมภูผา
สี่พักตร์แปดกรมหิมา	ถืออาวุธครบถ้วนทั้งแปดกร
แผ่นผืนโจนไปในทันที	แหวกซึ่งชายเพชรพระทรงศร
ตรงเข้าจับงาคะเนนทร	ด้วยกำลังฤทธิ์รอนอันเกรียงไกร

(วงศ์เทวราช 167-168)

ผู้อ่านจะเห็นภาพอันน่าตื่นเต้นของสังขปัดวานรลำแดงฤทธิ์แปลงกายเป็นวานรใหญ่เท่าภูเขาต่อสู้กับศัตรู

ตอนที่ท้าวสาตราสารถูกฝ่ายพระวงศ์เทวราชจับกุมตัวไว้ ท้าวพิทไทยสหายรักของท้าวสาตราสารได้แปลงกายเป็นวานรแฝงอยู่ในกลุ่มทหารของพระวงศ์เทวราช ครั้นสบโอกาส ท้าวพิทไทยก็ร้ายเวทมนตร์นิมิตกายเป็นยักษ์ใหญ่ ดังความว่า

โถมอ่านพระเวทแต่ในใจ	มิให้ใครสงสัยว่ายักษ์
มองดูสังขปัดตัวดี	พอได้ทีก็เป่าลงทันใด
ผาดแผลงลำแดงซึ่งฤทธา	กายาโตเท่าภูเขาใหญ่
ตาแดงดุจแสงอินทโย	ถือกระบองโตใหญ่เท่าลำตาล

(วงศ์เทวราช 190)

จากเวลาที่บรรยายผู้อ่านจะเห็นภาพพระยาอัษฎกษัตริย์ที่กำลังโกรธจัด ลำแสง
กายจนวนรูปร่างใหญ่โตเท่าภูเขา และถือกระบองใหญ่เท่าต้นตาลได้อย่างน่าเกรงขาม

3 1 4 การลงอิทธิฤทธิ์

การนำของวิเศษมาลงอิทธิฤทธิ์เป็นฉากหนึ่งของผู้แต่งให้ความสำคัญ เพราะ
เป็นฉากที่สามารถบรรยายถึงอำนาจของของวิเศษให้ผู้อ่านสัมผัสได้ทั้งภาพและเสียง ดังที่พบ
ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ฉากที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรเรียกดาวเดือนแข่งกับไอรธทั้งหกเพื่อพิสูจน์
ความสามารถให้พระบิดาชม ศรที่แผลงออกไปก็กลับกลายเป็นดาวเดือนลอยมาให้ทุกคน
ประจักษ์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์ศิลป์ชัยเรื่องศรี
รับสั่งบังคับด้วยยินดี	แล้วทรงศรมาที่กลางขาลา
จึงตั้งจิตพิชฐานทันใด	ข้าจะแผลงศรไปในเวหา
ขอให้เป็นดาวเดือนเลื่อนลอยมา	ประจักษ์ตาผู้คนทั้งกรุงไกร
เสียงพลางทางขึ้นศรทรง	ฤทธิ์รงค์เลื่อนลั่นหวั่นไหว
มิได้ครันคร้ามขามใจ	แผลงไปด้วยอิทธิฤทธิ์
ศิลป์ชัยไปเป็นดาวเดือน	ลอยเลื่อนสว่างกลางเวหา
สาวสนมกรมในพวกเสนา	ชมอิทธิฤทธิ์ทุกคนไป

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 632)

ผู้อ่านจะเห็นภาพดาวเดือนที่เลื่อนลอยมาสว่างไสวอยู่บนท้องฟ้าอย่าง
ตระการตา ซึ่งมีชื่อดาวเดือนบนท้องฟ้าในยามปกติแต่เป็นดาวเดือนที่เกิดจากอำนาจของ
ศรวิเศษ จึงเป็นฉากหนึ่งที่เร้าอารมณ์ผู้อ่านให้ตื่นเต้นและเพลิดเพลินไปกับจินตนาการของผู้แต่ง
ได้ดี

3.2 ของวิเศษทำให้ฉากมีความอลังการด้านเสียง

การสร้างฉากที่ตื้นผู้แต่งต้องให้ความสำคัญในเรื่องของเสียงด้วย เพราะเสียงที่ปรากฏในการบรรยายฉากมีอิทธิพลในการเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านคล้อยตามได้ ดังที่พบในเรื่องวงศ์เทวราช แก้วหน้าม้า สังขศิลป์ชัย และไชยเชษฐา ดังนี้

เรื่องวงศ์เทวราช

พระวงศ์เทวราชนำจักรแก้วมาลงฤทธิ์โดยขว้างจักรแก้วออกไปตัดยอดภูเข่า ทำให้บังเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวไปทั่วป่า ดังความว่า

มาเอยมมาถึง	ซึ่งเนินบรรพตศิรีศรี
คิดจะใคร่ลองแรงแผลงฤทธิ์	จะดูฤทธิ์จักรมณีอันศักดิ์ดา
คิดพลางทางจับซึ่งจักรแก้ว	อันเปรศแพ้วคว่างไปในเวหา
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงลั่นสนั่นมา	ตัดยอดภูผาด้วยเร็วไว
เมื่อนั้น	เทวราชรัศมีศรีใส
ครันเห็นจักรแก้วอันชาญไชย	ผาดแผลงฤทธิ์ไกรมหิมา
ตัดซึ่งสิ่งขรกระเด็นขาด	เสียงกึกก้องกัมมัทเพนหนักหนา
ตัดเอาซึ่งยอดบรรพต	แล้วกลับมาสู่สำนักไม่เนิ่นนาน
จึงมีสีหนาทประกาศไป	กับสุบรรณฤทธิ์ไกรใจหาญ
จักรนี้แรงเรียวเชี่ยวชาญ	เปรียบปานดังศรพระนารายณ์

(วงศ์เทวราช 54-55)

ความในตอนนี้นำให้ผู้อ่านได้รับทั้งภาพและเสียงขึ้นในใจ ได้เห็นภาพจักรที่ตัดยอดภูเข่าและได้ยินเสียงที่กึกก้องไปทั่วป่า โดยผู้แต่งใช้คำว่า “เปรี้ยงเปรี้ยง” และ คำว่า “กึกก้องกัมมัท” ทำให้อ่านรับรู้ถึงเสียงที่ดังกว่าปกติและรู้สึกถึงความเร็วและความแรงของศรได้อย่างชัดเจน

ท้าวจตุรตขว้างคทาเพชรออกไปเป็นสิงโตในขณะที่ทำศึกกับพระวงศ์เทวราชก็บังเกิดเสียงดังกึกก้องไปทั่วป่าและทำให้แผ่นดินสะเทือน ดังความว่า

คังแค้นแน่นจิตรดังพิศมไฟ
 กีกก้องทั้งท้องไพรสนธ
 เกิดเป็นสิงห์โตตัวฉกรรจ์

คว่างคทาเพชรไปด้วยเร็วพลัน
 สุธาดลสเทือนเลื่อนลั่น
 เล็บพันปนกรดอันไชยชาญ

(วงศ์เทวราช 175)

ผู้แต่งได้นำคำว่า “กีกก้อง” และ “สะเทือนเลื่อนลั่น” มาทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความดังและความสั่นสะเทือนที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

เรื่องแก้วหน้าม้า

นางแก้วหน้าม้าต่อสู้กับบิรารักษ์ของท้าวพาลราช เหล่าบิรารักษ์ได้กวัดแกว่งคทาจนเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวไปทั่ว ก่อให้เกิดบรรยากาศที่น่าสะพรึงกลัว ดังความว่า

บัดนั้น
 ผาดแผลงลำแดงเดชา
 โจมจับสัประยุทธิ์ชิงชัย
 แกว่งคทาถาโถมโรมรัน

นายรองกองด่านหาญกล้า
 เข้าโถมถาประชิดติดพัน
 เคล้าคล่องว่องไวดังจักรผัน
 เสียงสนั่นทั่วท้องไพยมมาน

(แก้วหน้าม้า 122)

ความที่ว่า “เสียงสนั่นทั่วท้องไพยมมาน” ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ถึงอำนาจของคทาที่ดังสนั่นไปทั่วท้องฟ้า

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ผู้แต่งได้นำศรของพระสังข์ศิลป์ชัยมาทำให้ฉากมีความอลังการด้านเสียงถึงสองครั้ง ครั้งแรกคือเมื่อครั้งที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรขอให้พระอินทร์เสด็จลงมาช่วยตกแต่งพระนคร ซึ่งการแผลงศรครั้งนี้ส่งผลให้ฉากมีบรรยากาศที่น่าตื่นเต้นไม่น้อย ดังความว่า

จึงตั้งจิตพิชฐานเสียงสร
ให้ท้าวสหสนันย์นำท้าว
เสียงพลางทางขึ้นธนูศิลป์
ผาดแผลงไปพลันทันใด

ขอจงร้อนถึงดาวดึงสา
มาช่วยข้าตกแต่งพระเวียงชัย
ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว
สะท้อนถึงตรึงตรัยด้วยฤทธิ์

มาจะกล่าวบทไป
เสด็จออกฝูงเทพเทวา
ไดยืนเสียงสนั่นครั่นครึก
จึงส่องทิพเนตรลงไป

ถึงท้าวสหสนันย์นาถา
ยังหน้าสิงห์บัญชาชัย
อมรินทร์เร่ร่อนสงสัย
เห็นพระสังข์ศิลป์ชัยอันเรืองฤทธิ์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 611)

ผู้แต่งได้บรรยายให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความสะท้อนไปทั้งพื้นดินและสวรรค์ ดังความที่ว่า
“ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว” และ “เสียงสนั่นครั่นครึก”

และในครั้งที่พระสังข์ศิลป์ชัยแผลงศรเรียกดาวเดือน ด้วยอาณุภาพของศรเพียงแค่
ขึ้นสายธนูเท่านั้นก็เกิดเสียงหวั่นไหวสะท้อนไปทั่ว ดังความว่า

เสียงพลางทางขึ้นศรทรง
มิได้ครั่นคร้ามขามใจ

ฤทธิ์รงค์เลื่อนลั่นหวั่นไหว
แผลงไปด้วยอิทธิฤทธิ์

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 632)

ผู้อ่านจะได้ยินเสียงอันสนั่นหวั่นไหวของศรที่แผลงออกไป ดังความที่ว่า “ฤทธิ์รงค์
เลื่อนลั่นหวั่นไหว” และเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านระทึกใจไปกับการสำแดงอิทธิฤทธิ์ของพระสังข์
ศิลป์ชัยด้วย

เรื่องไชยเชษฐ

ศรของพระนารายณ์เบศร์เมื่อขึ้นสายธนูจะทำให้ฟ้าดินกัมปนาทหวั่นไหวและ
สั่นสะเทือน ดังที่ปรากฏสองตอน คือ ตอนที่พระนารายณ์เบศร์เสด็จประพาสป่าแล้วแผลงศร
เล่น เมื่อขึ้นสายธนูฟ้าดินก็เกิดกัมปนาทหวั่นไหวไปทั่วป่า ดังความว่า

ครั้นเสร็จขึ้นสายธนูศิลป์
ยั้งต้นรังพลันทันใด

ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว
เสียงสนั่นลั่นไปในอารัญ

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 298)

และตอนที่พระนารายณ์เบศร์แผลงศรหมายจะสังหารพระไชยเชษฐ เมื่อขึ้น
สายธนูก็เกิดฟ้าดินสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นในทันที ดังความว่า

ว่าพลางทางขึ้นธนูศิลป์
พาดสายหมายล้างชีวัน

ฟ้าดินสั่นสะเทือนเลื่อนลั่น
ผาดแผลงไปพลันทันใด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

จากข้อมูลที่บรรยายผู้อ่านจะได้ยินเสียงฟ้าดินสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นไปทั่วป่าส่งผลให้
สถานการณ์ในเรื่องเกิดความระทึกใจและน่าติดตามต่อไป

33 ของวิเศษช่วยให้จากมีบรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละครและเหตุการณ์
ในเรื่อง

ของวิเศษมีบทบาทช่วยให้จากมีบรรยากาศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเหตุการณ์
ในเรื่องและอาจส่งผลถึงอารมณ์ของตัวละครด้วย ดังที่พบในเรื่องไชยเชษฐ มณีพิชัยตอนต้น
และวงศ์เทวราช ดังนี้

เรื่องไชยเชษฐ

พระไชยเชษฐและพระนารายณ์เบศร์ต่อสู้กัน จนกระทั่งพระนารายณ์เบศร์แผลง
ศรออกไปเป็นดอกไม้อีก ส่วนพระไชยเชษฐแผลงศรออกไปเป็นอาหาร ทั้งสองจึงรู้ว่าเป็นพ่อลูกที่

พลัดพรากกัน นับได้ว่าศรเป็นสื่อที่เชื่อมความสัมพันธ์ให้พ่อลูกได้ประสพพบกันและเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ส่งผลให้ฉากในตอนนี้อิ่มไปด้วยบรรยากาศของความปิติสุข ดังความว่า

พระทั้งครลงทันใด	วิ่งไปกอดลูกแล้วรับขวัญ
พ่อลูกมาประสพพบกัน	จะหักโหมโรมรันด้วยอันใด

(บทละครนอก พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 2540 304)

เรื่องมณีพิชัย ตอนต้น

พระอินทร์พานางเกศนีเสด็จลงมาจกดาวดึงส์เพื่อคลอดบุตร พระอินทร์ได้ใช้เวทมนตร์เนรมิตพลับพลาขึ้นยังป่าแห่งหนึ่งเพื่อให้นางเกศนีพำนักคลอดลูก ดังความว่า

มาถึงป่าไม้เวฬุวัน	เชิงเขาอัญชันไพโรธานต์
จึงวางโคมยงนงคราญ	มัจฉวานเนรมิตด้วยฤทธิ์

บังเกิดเป็นบรรจถรณ์อ่อนสะอาด	มีเย็บูปลูกเป็นถ้วนนดี
ทั้งวิสูตรสุวรรณกัณอินทรีย์	เชิญเทวีเข้าไว้ในม่านทอง

(มณีพิชัย ตอนต้น 45)

ฉากพลับพลาที่ประทับของนางเกศนีนั้นงดงามสมกับฐานะนางกษัตริย์ ภายในพลับพลามีเตียงที่อ่อนนุ่มและสะอาด มีผ้าปูและผ้าม่านกันอย่างดี และเป็นภาพของพลับพลาที่มีบรรยากาศสงบเหมาะสมกับเป็นสถานที่ที่ใช้ในการกำเนิดบุตร

เรื่องวงศ์เทวราช

สังขปัดวานรไปลักเอาแหวนที่บรรจดวงใจของท้าวจตุรุตได้แล้วนั้น ครั้นเมื่อพระวงศ์เทวราชทำศึกกับท้าวจตุรุต พระวงศ์เทวราชทรงแผลงศรออกไปปักอกท้าวจตุรุต สังขปัดวานรก็ขยี้แหวนบรรจดวงใจจนแหลกป่นในทันที ส่งผลให้ท้าวจตุรุตสิ้นพระชนม์ ดังความว่า

ผาดแผลงสำแดงซึ่งฤทธา
เทวราชพาดสายทันใด
ตัดเคียวตัดกรนอนอนาถ
สังขปัดคะยี้ดวงชีวิ

พสุธากำมบาทหวาดหวั่นไหว
แผลงไปปักอกอสุรี
เคียวขาดอ่อนพับอยู่กับที่
แหลกป่นเป็นพัศม์ธุลีการ

(วงศ์เทวราช 239)

เมื่อนั้น
ต้องศรกายสิทธิ์อันไชยชาญ
เหนวงศ์เทวราชผู้เลิศฟ้า
ถือแก้ววิเชียรเจียรไน
ปากหนึ่งว่าพระองค์ผู้ทรงเดช
ข้าบาทผิดพลั้งแต่หลังมา
ประทานโทษโปรดเกล้ากระหม่อมมาร
จนสูญสิ้นดินฟ้าพระธรณี
ปากสองร้องถวายซึ่งกรุงศรี
อีกทั้งสาวสนมแลศฤงคราน
ปากสามขอฝากมเหสี
จะปกปักษ์รักษากับวานร
ปากสี่อสุรารำพันทูล
จงงดโทษโปรดปรานเกิดผ่านฟ้า
พนาสุรทูลแล้วก็สิ้นสั่ง
ล้ารวมกายกายาสารพรวณ

ท่านท้าวจตุรัตใจหาญ
พระยามารทอดทัตนาไป
กลายเป็นอินทราอันผ่องใส
จึงร้องขอไภยด้วยเรวรา
จงโปรดเกษข้าน้อยยักษา
พ้ออย่าได้ฉันทาราคี
จะขอลาวายปรานไปเมืองผี
ขอให้ได้จรีไปนิพพาน
สิ้นทั้งบุรีราชทาน
ขอถวายภูบาลให้ถาวร
โฉมสุวรรณมาลีสายสมร
แนบบังอรผิดพลั้งอย่าฉันทา
ขอฝากนพสุรยักษา
เหมือนปล่อนนกปล่อนกาในป่าวัน
สิ้นกำลังหลับเนตรอันฉายฉัน
ดับขันธสิ้นชีพม้วยมรณ

(วงศ์เทวราช 239-240)

เมื่อท้าวจตุรัตฤทธิ์แหวนบรรจุดวงใจ ผู้อ่านจะเห็นภาพโอษฐ์ทั้งสี่ของท้าวจตุรัตสั่ง
เสียก่อนจะสิ้นพระชนม์ซึ่งส่งผลให้มีบรรยากาศเศร้าสลด

ของวิเศษเป็นสิ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างฉาก เพราะอิทธิฤทธิ์ของของวิเศษทำให้ผู้อ่านตื่นตาตื่นใจกับความอลังการด้านภาพ ความอลังการด้านเสียง และช่วยให้ฉากมีบรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง

ความอลังการด้านภาพ ของวิเศษจะช่วยให้เกิดภาพที่แปลกพิสดารในฉากสู้รบฉากแปลงกายให้โตใหญ่ และให้ภาพที่มีความงดงามเกินจริงในฉากการเนรมิต และฉากการลองอิทธิฤทธิ์ ส่วนความอลังการด้านเสียง ผู้อ่านจะสัมผัสในฉากสู้รบได้อย่างระทึกใจ หรืออาจได้รับทั้งภาพและเสียงพร้อมกัน เพราะผู้แต่งต้องการเน้นอำนาจของของวิเศษในการต่อสู้เป็นสำคัญ นอกจากนี้ของวิเศษยังช่วยให้ฉากมีบรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องได้อย่างสมจริง

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่าของวิเศษที่ปรากฏในบทละครนอกมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ตัวละคร และการสร้างฉาก

ของวิเศษมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง คือช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน ตื่นเต้นและน่าติดตาม เพราะอิทธิฤทธิ์ของของวิเศษจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้เพลิดเพลินกับการใช้ของวิเศษสู้รบ แปลงกาย ช้อนตัว การเดินทางที่ผิดธรรมชาติ และการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ของวิเศษมีบทบาทช่วยให้เนื้อเรื่องสมเหตุสมผลตามสถานภาพของตัวละคร และสมเหตุสมผลกับเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งจะทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างไม่ติดขัดและสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางสังคม นอกจากนี้ของวิเศษยังช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผู้แต่งวางไว้ ซึ่งของวิเศษจะมีบทบาทในการสร้างความขัดแย้งและคลี่คลายปัญหาภายในเรื่องได้ด้วย

ของวิเศษมีบทบาทต่อตัวละคร คือของวิเศษประจำกายจะเสริมให้ตัวละครเอกชายมีความโดดเด่นในด้านของการมีบุญญาธิการ และมีความเก่งกล้าสามารถเหนือคนปกติธรรมดาทั่วไป นอกจากนี้ผู้แต่งยังให้ความสำคัญกับความเก่งกล้าสามารถของตัวละครหญิงด้วย โดยการสร้างให้ตัวละครหญิงมีของวิเศษประจำกาย แม้ว่าจะพบน้อยกว่าตัวละครชายก็ตาม

ของวิเศษมีบทบาทต่อการสร้างฉาก เพราะทำให้ผู้อ่านตื่นตาตื่นใจกับภาพและเสียงที่ผู้แต่งสร้างขึ้นจากจินตนาการและถ่ายทอดออกมาเป็นถ้อยคำ อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์คล้อยตามไปกับเหตุการณ์และบรรยากาศในเรื่องได้อย่างดี

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “วิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอก” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาที่มาของของวิเศษ ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ และบทบาทของของวิเศษในบทละครนอก โดยศึกษาจากวรรณคดีบทละครนอกจำนวน 8 เรื่อง ดังนี้ เรื่องสังข์ทอง ไชยเชษฐ์ ไกรทอง คาวี มณีพิชัยตอนต้น มณีพิชัย สังข์ศิลป์ชัย แก้วหน้าม้า และวงศ์เทวราช สามารถสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ที่มาของของวิเศษมีทั้งระบุที่มาและไม่ได้ระบุที่มา ของวิเศษที่ระบุที่มาส่วนมากจะเป็นของวิเศษของพระเอก ซึ่งมีที่มา 3 แหล่ง คือ ของวิเศษที่มาแต่กำเนิด ของวิเศษที่มาจากมนุษย์ และของวิเศษที่มาจากอมมนุษย์ ของวิเศษที่มาแต่กำเนิดจะพบในตัวละครเอกชายเท่านั้น ซึ่งอาจติดตัวมาเพียงหนึ่งอย่างหรือหลายอย่างก็ได้ ส่วนของวิเศษที่ได้มาจากมนุษย์และอมมนุษย์จะเป็นของวิเศษที่ได้รับในยามที่มีเหตุจำเป็น โดยผู้ให้ส่วนเป็นผู้มีฤทธิ์เดชที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้รับ และอาจมีความสัมพันธ์กันอยู่เดิม หรืออาจไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ มาก่อน แต่ผู้ให้ต้องการช่วยเหลือ สำหรับของวิเศษที่ไม่ได้ระบุที่มาจะเป็นของวิเศษของผู้ช่วยตัวละครเอก และตัวละครฝ่ายร้ายซึ่งส่วนมากจะเป็นอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์เดชและมีสถานภาพสูง

ประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ พบว่าของวิเศษมี 2 ประเภท คือ ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ และของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์ ของวิเศษที่ไม่มีอิทธิฤทธิ์ คือ ของวิเศษที่เกิดจากการสร้างหรือเนรมิตให้เกิดขึ้น ซึ่งจะไม่มีความสมบัติพิเศษใดๆ ส่วนของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์จะแบ่งออกเป็นของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวและของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่าง ของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์อย่างเดียวจะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น ส่วนของวิเศษที่มีอิทธิฤทธิ์หลายอย่างมักเป็นของวิเศษประจำกายที่ตัวละครสามารถนำติดตัวไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ การนำไปใช้พบว่าตัวละครสามารถนำติดตัวไปใช้โดยคำนึงถึงจุดประสงค์และโอกาสของการใช้ จุดประสงค์ของการใช้ของวิเศษนั้นก็เพื่อช่วยเหลือตนเองและเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนโอกาสที่ตัวละครนำของวิเศษไปใช้จะคำนึงถึงสถานการณ์เป็นสำคัญ ได้แก่ เมื่อสู้รบหรือทำศึกสงคราม เมื่อเกิดปัญหา เมื่อเดินทาง และเมื่อต้องปฏิบัติภารกิจพิเศษ อย่างไรก็ตามผู้ให้ต้องคำนึงถึงประเภทของของวิเศษและการนำไปใช้ควบคู่กัน โดยจะต้อง

พิจารณาคุณสมบัติให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และโอกาสขณะนั้น เพื่อจะได้ใช้ของวิเศษได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

บทบาทของวิเศษพบว่าของวิเศษมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ต่อตัวละคร และต่อการสร้างฉาก ของวิเศษมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง คือ ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน ตื่นเต้นและน่าติดตาม เพราะอิทธิฤทธิ์ที่สามารถดึงดูดใจผู้อ่านให้เพลิดเพลินกับการใช้ของวิเศษในการสู้รบ แปลงกาย ซ่อนตัว การเดินทางที่ผจญธรรมชาติและเนรมิตสิ่งต่างๆ ของวิเศษยังช่วยให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลตามสถานการณ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งจะทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางสังคม นอกจากนี้ของวิเศษยังช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผู้แต่งกำหนดไว้ด้วย ของวิเศษมีบทบาทต่อตัวละคร คือ ช่วยเสริมบุญญาธิการ และความเก่งกล้าสามารถให้กับตัวละครโดยเฉพาะตัวละครชาย เพราะตัวละครชายมักมีบทบาทในการออกผจญภัยสู้รบมากกว่าตัวละครหญิง ส่วนของวิเศษที่มีบทบาทต่อการสร้างฉากนั้นพบว่าของวิเศษเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ฉากมีความอลังการด้านภาพและเสียง อีกทั้งยังช่วยให้บรรยากาศสอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องได้อย่างลงตัว

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์บทบาทของของวิเศษในบทละครนอกทำให้เห็นว่า ของวิเศษเป็นสีสันของเรื่องอย่างหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ เพราะผู้อ่านจะสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับคุณสมบัติพิเศษที่ตื่นตาตื่นใจ และความสามารถที่เกินปกติธรรมดาของผู้ใช้ของวิเศษ โดยเฉพาะของวิเศษของตัวละครเอกและตัวละครร้ายที่ต้องมีคุณสมบัติพิเศษทัดเทียมกัน เพื่อให้การต่อสู้มีความเข้มข้นและน่าติดตามมากยิ่งขึ้น ผู้แต่งมักจะสร้างให้ตัวละครชายมีของวิเศษมากกว่าตัวละครหญิง นั่นเพราะตัวละครชายมีโอกาสที่จะไปทำศึกมากกว่าตัวละครหญิง ซึ่งทำให้เห็นถึงสถานการณ์และบทบาทของความเป็นผู้นำตามค่านิยมของสังคมได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับของวิเศษของตัวละครที่อยู่ในชนชั้นกษัตริย์จะเป็นของวิเศษคู่บารมีที่บ่งบอกถึงฐานันดรศักดิ์อันสูงส่ง ส่วนของวิเศษของตัวละครชาวบ้านจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ทั่วไปในชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสมเหตุสมผลตามบริบททางสังคมด้วย และสังเกตได้ว่าแม้ตัวละครจะมีของวิเศษที่เสริมความเก่งกล้าเพียงใดก็ตาม แต่เหนือสิ่งอื่นใดปัญญาและคุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวตนก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ช่วยให้ผ่านพ้นอุปสรรคนานาประการได้

นอกเหนือจากความสนุกสนานแล้ว ของวิเศษยังเป็นสิ่งที่สะท้อนความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในยุคที่ยังไม่มีวิทยาการสมัยใหม่ ไม่มีความสะดวกสบายทางเทคโนโลยี

ของวิเศษจึงเป็นความฝันและจินตนาการที่มนุษย์สะท้อนความต้องการในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลอย่างง่ายดาย หรืออาจกล่าวได้ว่าของวิเศษเป็นทางออกหนึ่งที่สนองความต้องการภายในจิตใจของมนุษย์นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาบทบาทของของวิเศษในวรรณคดีประเภทอื่น และนิทานคำกลอนเพื่อจะได้เห็นความเหมือนและความแตกต่างในการสร้างของวิเศษ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร (2544) **บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า** กรุงเทพฯ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
ศาสตร์
- ชนิษฐา ดันติพิมล (2535) **วิเคราะห์ความเชื่อในนิทานคำกลอนของสุนทรภู่** ปรินญา
นิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
นเรศวร ถ่ายเอกสาร
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ (2515) **วงศ์เทวราช** กรุงเทพฯ คุรุสภา
- ฉันทนา เย็นนาน (2539) **การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านภาคกลาง** ปรินญานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543) **นิทานพื้นบ้านศึกษา** กรุงเทพฯ โครงการตำรา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ (2540) **บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2**
พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์บรรณาคาร
- ไพโรจน์ นรัชดิธำรงวิทย์ (2533) **วิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องพระอภัยมณี** ปรินญานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- ภูวนะตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง (2512) **บทละครนอกเรื่องมณีพิไชย**
ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางเอิบ ทั้งสุบุตร หน้า 28-68 กรุงเทพฯ
กรุงเทพการพิมพ์
- ราชบัณฑิตยสถาน (2546) **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542** กรุงเทพฯ
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชัน
- เรไร สืบสุข (2521) **ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394)**
ปรินญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร

- ลัดดา ปานุทัย (2520) **วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย** ปรินุญานิพนธ์ การศึกษา
มหบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ถ่ายเอกสาร
- วรรณา บางเสน (2534) **การศึกษาโครงเรื่องและอนุภาคในวรรณกรรมกลอนอ่านประภท**
นิทานจากฉบับตัวเขียนที่มีในหอสมุดแห่งชาติ ปรินุญานิพนธ์ การศึกษามหา
บัณฑิต ภาษาไทย สงขลา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
ถ่ายเอกสาร
- วิเชียร เกษประทุม (2542) **นิทานพื้นบ้าน** กรุงเทพฯ พัฒนาศึกษา
- สมพร ร่วมสุข (2521) **วิเคราะห์บทบาทตัวละครมนุษย์ในบทละครในและละครนอก**
ปรินุญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ถ่ายเอกสาร
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2514) **พระอภัยมณี การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์**
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
- อุดม หนูทอง (2522) **วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประภทนิทานประโลมโลก**
ปรินุญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- เอื้อนทิพย์ พิระเสถียร (2529) **การศึกษาวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก**
วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสุภาวรรณ ยี่บุญยันต์
วันเดือนปีเกิด	2 กรกฎาคม 2520
สถานที่เกิด	เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	825/120 ถ ประชาอุทิศ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร 10140
ประวัติการศึกษา	พ ศ 2537 มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม พ ศ 2542 ศ ศบ ภาษาไทย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ ศ 2548 ศ ศม ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

“ แต่เหนือสิ่งอื่นใด

ปัญญาและคุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวตน

ก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ช่วยให้ผ่านพ้นอุปสรรคนานาประการได้ ”